

Blazing a trail

ISRO's first launch of 2021 in numbers

19 satellites, including Brazil's earth observation satellite Amazonia-1, were carried by the Polar Satellite Launch Vehicle, PSLV-C51

13 satellites were from the U.S.

5 satellites, including the Satish Dhawan Satellite from the Chennai-based Space Kidz

53 rd flight of India's workhorse launch vehicle PSLV

■ It was the first dedicated launch by the

ઈસરોનું PSLV-C51 / Amazonia-1 Mission

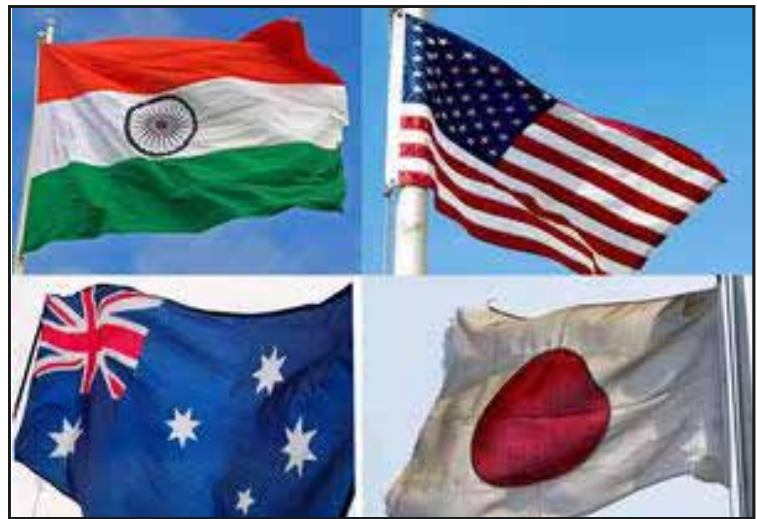
#AatmanirbharBharatKaBudget

Takeaways for RE Sector in Budget 2021

National Hydrogen Mission
Major Activities envisaged

- Creating volumes and infrastructure
- Demonstrations in niche applications (including for transport, industry)
- Goal-oriented Research & Development; facilitative policy support
- Putting in place a robust framework for standards and regulations for hydrogen technologies
- Envisages generation of hydrogen from green power sources
- Aims to develop India into a global hub for manufacturing of hydrogen and fuel cells technologies
- The Government of India will facilitate

રાષ્ટ્રીય હાઈડ્રોજન ઉર્જા મિશન

ક્વાડ બેઠક

CLICK TO JOIN WHATSAPP
joinicerajkot.com

FOLLOW US ON INSTAGRAM
icerajkot

FOLLOW US ON YOUTUBE
icerajkot

JOIN TELEGRAM
t.me/icerajkotofficial

1. બંધારણ અને રાજ્યવ્યવસ્થા...1

- રાષ્ટ્રપતિની દયાત્મક શક્તિઓ.....01
- પુડુચેરીમાં રાષ્ટ્રપતિ શાસનને કેબિનેટે મંજૂરી આપી.....01
- અનુસૂચિત જાતિ માટે રાષ્ટ્રીય આયોગ.....02
- NCBC અન્ય પછાત વર્ગો (OBC) ની ચાર પેટા વર્ગોની તરફેણ કરે છે: રાષ્ટ્રીય આયોગ પછાત વર્ગો અધ્યક્ષ.....03

2. અર્થતંત્ર.....04

- પશુપાલન.....04
- માન્યતાપ્રાપ્ત રોકાણકાર.....05
- RBI સ્ટેટ બેંક ઓફ સિક્કિમને તેની નિયમનકારી અવધિ હેઠળ લાવશે.....05
- ઉત્તરપ્રદેશ પેપરલેસ બજેટ રજૂ કરનાર પ્રથમ રાજ્ય બન્યું.....06
- રાજસ્થાન સરકારે પ્રથમ પેપરલેસ બજેટ રજૂ કર્યું.....06
- નાણાં મંત્રાલયે તમામ ખાનગી બેંકોને સરકારી વ્યવસાયમાં ભાગ લેવાની મંજૂરી આપી.....06
- NSOએ GDPની આગાહીના આંકડા જાહેર કર્યા.....07

3. આંતરરાષ્ટ્રીય ઘટનાઓ.....08

- ક્વાડ બેઠક.....08
- ઉત્તર પ્રદેશ સિંગાપોરને 'બ્લેક મીકું યોજા' નિકાસ કરશે.....08
- ભારત-માલદીવ્સ.....09
- ભારત અને મોરેશિયસ વચ્ચે વ્યાપક આર્થિક સહયોગ અને ભાગીદારી કરાર.....11
- સેનકાકુ આઇલેન્ડ વિવાદ.....12
- ભારત-ઇથોપિયા: વિઝા સુવિધા અને ચામડાની તકનીકી પર કરાર કર્યા.....13

- 11મો ભારત-ઇયુ મેક્રોઇકોનોમિક સંવાદ વર્ચુઅલ મોડમાં યોજાયો.....13
- ઇન્ડિયન ઓઇલ અને નોર્વેની ગ્રીનસ્ટેટ હાઇડ્રોજન સંશોધન માટે સાથે મળીને કામ કરશે.....13
- સાઉદી અરબે મહિલાઓને સશસ્ત્ર દળોમાં પ્રવેશવાની મંજૂરી આપી.....14
- બાંગ્લાદેશમાં ગીધ માટેની ઝેરી દવાઓ પ્રતિબંધિત.....15
- ચીન ભારતનો ટોચનો વ્યાપારિક પાર્ટનર બન્યો.....15
- બ્રિક્સની અધ્યક્ષતા ભારતે મેળવી.....16
- સંયુક્ત રાષ્ટ્ર સુરક્ષા પરિષદના મુદ્દાઓ પર ભારત-આયર્લેન્ડ ચર્ચા કરી.....16

4. વિજ્ઞાન અને ટેકનોલોજી...17

- નાસાનું મંગળ 2020 મિશન.....17
- હેલિના અને ધ્રુવાશ્ર: એન્ટી ટેન્ક ગાઇડેડ મિસાઇલ.....19
- ઇસરોનું PSLV-C51 / Amazonia-1 Mission.....19
- ચંદ્રયાન-3 2022 માં લોન્ચ થશે.....20
- ICGS C-453 ઇન્ટરસેપ્ટર બોટને કમિશન કરવામાં આવ્યું.....20
- નાસાએ મંગળ પરથી પહેલો ઓડિયો બહાર પાડ્યો.....21
- VL-SRSAM મિસાઇલ સિસ્ટમ સફળતાપૂર્વક લોન્ચ કરાઈ.....21
- DAC એ ત્રણ સશસ્ત્ર દળોની અધિગ્રહણ દરખાસ્તોને મંજૂરી આપી.....21
- ભારતીય સૈન્ય ARHMD સિસ્ટમ ખરીદશે.....22

5. યોજના/પોર્ટલ/રિપોર્ટ.....23

- મેકિંગ પીસ વિથ નેચર: UNEP રિપોર્ટ.....23
- માર્ગ પરિવહન મંત્રાલયે 'ગો ઇલેક્ટ્રિક અભિયાન' શરૂ કર્યું.....24

- નર્થરિંગ નેબરહુડ ચેલેન્જ: સ્માર્ટ સિટીઝ મિશન.....24
- ગહન મિશન ઇન્દ્રધનુષ 3.0 લોન્ચ કરવામાં આવ્યું.....25
- સઘન મિશન ઇન્દ્રધનુષ 3.0.....26
- રાષ્ટ્રીય હાઇડ્રોજન ઉર્જા મિશન.....27
- વિન્ટર પ્રદૂષણ અંગેનો અહેવાલ: CSE....28
- પરંપરાગત ઉદ્યોગોના સુધારણા અને પુનર્નિર્માણ માટેના ભંડોળની યોજના (SFURTI).....29
- ઉજલા અને SLNPના 6 વર્ષ.....30
- પ્રધાનમંત્રી આત્મનિર્ભર સ્વસ્થ ભારત યોજના.....30
- ભારતનો પર્યાવરણ અહેવાલ 2021...31
- ડીજી લોકર સાથે પાસપોર્ટ સેવાઓ એકીકૃત કરવા માટે નવી યોજના શરૂ કરી.....31
- 24 ફેબ્રુઆરી: વડા પ્રધાન કિસાન સન્માન નિધિ યોજનાને 2 વર્ષ પૂર્ણ થયા.....32
- કેબીનેટ દ્વારા આઈટી હાર્ડવેર અને ફાર્મા સેક્ટર માટે PLI યોજનાને મંજૂરી આપવામાં આવી..33
- વર્લ્ડ ફૂડ પ્રોગ્રામ દ્વારા 'સ્ટેટ ઓફ સ્કૂલ ફીડિંગનો વિશ્વવ્યાપી અહેવાલ' જાહેર કરાયો...33

6. પર્યાવરણ અને ભૌગોલિક ઘટનાઓ.....34

- કેન્દ્રીય પર્યાવરણ મંત્રીએ 'અટલ પર્યાવરણ ભવન'નું ઉદ્ઘાટન કર્યું.....34
- સાંભર સરોવર: રાજસ્થાન.....34
- કાર્બન વોચ એપ: ચંદીગઢ.....35
- ચેરાપુંજીમાં વરસાદની માત્રામાં ઘટાડો.....36
- ઓલિવ રીડલે ટર્ટલ (ઓલિવ રીડલે કાયબા)..37
- સી લેવલ એરલાઇન મેપિંગ.....37
- સીતાનદી-ઉદંતી ટાઇગર રિઝર્વ.....38

7. ઇતિહાસ અને સંસ્કૃતિ.....40

- રાજા કૃષ્ણ દેવ રાય.....40
- પાઘડી સંભાળ આંદોલન (પઘડી સંભાલ આંદોલન).....40
- મન્નથુ પદ્મનાભન.....41
- ઝારખંડમાં એક પ્રાચીન જૌહ્વ મઠની શોધ.....42
- ખજુરાહો નૃત્ય મહોત્સવ-2021 મધ્યપ્રદેશમાં શરૂ થયો.....42
- 26 ફેબ્રુઆરીએ સ્વતંત્ર સેનાની વીર સાવરકરની પુણ્યતિથિ.....43
- ગુરૂ રવિદાસ.....43

8. અન્ય સંક્ષિપ્ત વર્તમાન પ્રવાહો.....44

- રાષ્ટ્રીય ટેકનોલોજી એવોર્ડ 2020.....44
- બ્લેક નેકડ કેન.....44
- અરૂણાચલ સરહદ પર માળખાગત વિકાસ.....45
- અરૂણાચલ પ્રદેશ અને મિઝોરમ રાજ્ય સ્થાપના દિવસ.....46
- આંતરરાષ્ટ્રીય માતૃભાષા દિવસ.....47
- ભારતની આરોગ્ય સુવિધાઓમાં WASH ની સ્થિતિ.....48
- નિર્ણાયક જમીનની માલિકી.....50
- NAVDEX 21 અને IDEX 21.....51
- ઓવર-ઘ-ટોપ (OTT) પ્લેટફોર્મની સામગ્રી પર સરકારની નિગરાની.....52
- તમિલનાડુના પ્રોજેક્ટ સામે સુપ્રીમ કોર્ટમાં અપીલ.....53

- ભારત અને પાકિસ્તાન '2003 ના યુદ્ધવિરામ કરાર'નું પાલન કરવા સંમત.....54
- પીએમ મોદીએ રાષ્ટ્રીય રમકડા મેળા (National Toy Fair)નું ઉદ્ઘાટન કર્યું....54
- બ્લેન્ક-ચેક કંપની.....55
- ભારત અને ઇન્ડોનેશિયાની નૌસેનાએ PASSEX ક્વાયતમાં ભાગ લીધો.....55
- ભારત-અમેરિકાની 'યુદ્ધ અભ્યાસ' ક્વાયત સમાપ્ત થઈ.....56
- IIT પરિષદે સ્વાયત્તતા માટે પેનલનું ગઠન કર્યું.....56
- ખેલો ઇન્ડિયા યુનિવર્સિટી ગેમ્સ 2021 નું આયોજન કર્ણાટકમાં કરવામાં આવશે.....57
- 24 ફેબ્રુઆરી: કેન્દ્રીય આબકારી દિવસ.....57
- નીતિ આયોગનો સ્થળાંતર કામદારો પર રાષ્ટ્રીય નીતિનો મુસદ્દો.....58
- રાષ્ટ્રપતિ રામનાથ કોવિંદે ગુજરાતમાં વિશ્વના સૌથી મોટા ક્રિકેટ સ્ટેડિયમનું ઉદ્ઘાટન કર્યું...58
- અમેરિકાના 'આંતરરાષ્ટ્રીય એન્ટી કર્પ્શન ચેમ્પિયન એવોર્ડ'થી સન્માનિત ભારતીય કાર્યકર.....58
- 25 ફેબ્રુઆરી: રાષ્ટ્રીય યુદ્ધ સ્મારકની બીજી વર્ષગાંઠ.....59
- પીએમ મોદી મેરીટાઇમ ઇન્ડિયા સમિટની બીજી આવૃત્તિનું ઉદ્ઘાટન કરશે.....59
- AIB આસામ પાવર ટ્રાન્સમિશન પ્રોજેક્ટ માટે 304 મિલિયન ડોલર પ્રદાન કરશે.....60
- WTO કોવિડ-19 રસી ઉપર ટ્રીપ્સ મુક્તિ અંગે ભારતના પ્રસ્તાવ અંગે વિચારણા કરશે.....60
- કોવિડ -19 રસીકરણનો તબક્કો-2 માર્ચથી પ્રારંભ થશે.....60
- IRDAI સાયબર સ્પેસ અંગેના માર્ગદર્શિકાઓના અવલોકન માટે પેનલની રચના કરી.....61
- સોશિયલ મીડિયા નિયમન અંગે કેન્દ્ર સરકારની નવી માર્ગદર્શિકા.....61
- IRDAI ઘોરણસરના વ્યક્તિગત અકસ્માત કવર લોન્ચ કર્યું.....62
- નદીને જોડતી ટાસ્ક ફોર્સ દ્વારા મહાનદી-ગોદાવરી લિંકને મંજૂરી આપવામાં આવી.....62
- ખેલો ઇન્ડિયા વિન્ટર ગેમ્સની બીજી આવૃત્તિ જમ્મુ-કાશ્મીરમાં શરૂ થઈ રહી છે.....62
- વડા પ્રધાન નરેન્દ્ર મોદીને 'ગ્લોબલ એનર્જી એન્ડ એન્વાયર્નમેન્ટ લીડરશીપ એવોર્ડ' એનાયત કરવામાં આવશે.....63
- 28 ફેબ્રુઆરી: રાષ્ટ્રીય વિજ્ઞાન દિવસ.....63

આપની સફળતા એજ અમારી પ્રણાલી છે...

PSI/ASI/CONSTABLE

ખાખીને પામવાનો રાજમાર્ગ

ફ્રી પૂર્ણ પરીક્ષાલક્ષી માર્ગદર્શન

06 MARCH શનિવાર 10 TO 12

રજીસ્ટ્રેશન કરાવ્યાત OFFLINE 93757-01110 93280-01110 રાજકોટ

ICE INSTITUTE FOR COMPETITIVE EXAMS

રાષ્ટ્રપતિની દયાત્મક શક્તિઓ

- ઉત્તરપ્રદેશના અમરોહાની રહેવાસી, મોતની સજા પામેલી શબનમના 12 વર્ષના પુત્રએ રાષ્ટ્રપતિ રામ નાથ કોવિંદને તેની માતાને 'માફ' કરવાની અપીલ કરી છે.
- શબનમ, ફાંસીની સજાથી બચવા માટે લગભગ તમામ કાનૂની પદ્ધતિઓ અપનાવી છે, અને જો તેને ફાંસી આપવામાં આવે તો તે કોઈ પણ ગુના બદલ ફાંસી અપાયેલી સ્વતંત્ર ભારતની પહેલી મહિલા હશે.
- (કૃપા કરીને નોંધ લો, ભારતમાં માત્ર એક જ જેલ, મથુરામાં છે જ્યાં સ્ત્રી અપરાધીને ફાંસી આપવાની જોગવાઈ છે.)

Back to Basics : અનુચ્છેદ 72 હેઠળ રાષ્ટ્રપતિ દયાની શક્તિઓ

- ભારતીય બંધારણના અનુચ્છેદ 72માં જણાવાયું છે કે રાષ્ટ્રપતિ, ગુના અથવા સજાના સસ્પેન્શન માટે દોષિત વ્યક્તિની સજાને માફ કરવા, તેને પાછો ખેંચવા, બંધ કરવા અથવા છૂટ આપવાના હેતુસરની શક્તિ ધરાવશે.
- માફી: માફી હેઠળ, ગુનેગારને સંપૂર્ણરીતે બધી સજાઓ, દંડ અને અયોગ્યતામાંથી મુક્તિ આપવામાં આવે છે, અને વ્યક્તિને એવો દરજ્જો આપવામાં આવે છે, જાણે એણે ગુનો કર્યો નથી.
- લઘુકરણ-લઘુકરણનો અર્થ, કોઈ ઓબ્જેક્ટ અથવા બીજાના વિષયમાં પરિવર્તન. સરળ શબ્દોમાં કહીએ તો, સજાની પ્રકૃતિને બદલવી. ઉદાહરણ તરીકે, સખત કેદને સરળ કેદમાં રૂપાંતર.
- પુનઃપ્રાપ્તિ : પુનઃપ્રાપ્તિ એટલે મૃત્યુદંડનું અસ્થાયી સસ્પેન્શન. ઉદાહરણ તરીકે-ક્ષમાદાન અથવા ફેરફારની અપીલ માટે મૃત્યુ દંડની કાર્યવાહીને અસ્થાયીરૂપે સ્થગિત કરવી.
- વિરામ (રાહત) : વિરામનો અર્થ અમુક સંજોગોને લીધે મળતી સજાને ઘટાડવાનો છે. ઉદાહરણ તરીકે-સ્ત્રી ગુનેગારની સગર્ભાવસ્થાને કારણે શિક્ષામાં ઘટાડો.
- અવગણના (મુક્તિ) : અવગણનાનો ઉલ્લેખ કરે છે, શિક્ષાત્મક દંડના સ્વરૂપમાં ઘટાડો, જેમ કે, સજામાં એક વર્ષની સજા બદલાઈને છ મહિના સુધી ઘટાડવામાં આવે છે.
- રાષ્ટ્રપતિની ક્ષમાદાનની શક્તિઓ રાજ્યપાલની ક્ષમાદાનની શક્તિઓ કરતાં વધુ વ્યાપક હોય છે, અને તે નીચેના પ્રકારથી અલગ છે:
- રાષ્ટ્રપતિની ક્ષમાદાનની શક્તિઓ, સૈન્ય અદાલત દ્વારા આપવામાં આવતી સજા અથવા શિક્ષાઓ (કોર્ટ માર્શલ)ને લગતી બાબતો સુધી વિસ્તરે છે, જ્યારે, અનુચ્છેદ 161 હેઠળ રાજ્યપાલ પાસે આવી કોઈ શક્તિ નથી.

- રાષ્ટ્રપતિ મોતની સજાને લગતી તમામ બાબતોમાં માફી આપી શકે છે, જ્યારે રાજ્યપાલની માફીની સજા મૃત્યુ દંડ સંબંધિત બાબતોમાં વિસ્તરતી નથી.

ક્ષમાની શક્તિનો ઉપયોગ

- ક્ષમાની શક્તિનો ઉપયોગ રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા પ્રધાનોની મંડળની સલાહથી કરવામાં આવે છે.
- બંધારણમાં રાષ્ટ્રપતિ અથવા રાજ્યપાલના 'દયા અધિકારક્ષેત્ર' સંબંધિત નિર્ણયની માન્યતા પર સવાલ ઉઠાવવાની જોગવાઈ કરવામાં આવી નથી.
- જોકે, ઈપુરૂ સુધાકરના મામલામાં સુપ્રીમ કોર્ટે, કોઈ પણ મનસ્વી કાર્યવાહી અટકાવવાના ઉદ્દેશ્યથી રાષ્ટ્રપતિ અને રાજ્યપાલોની શક્તિઓની ન્યાયિક સમીક્ષાનો વિકલ્પ આપ્યો છે.

પુડુચેરીમાં રાષ્ટ્રપતિ શાસનને કેબિનેટે મંજૂરી આપી

- કેન્દ્રીય કેબિનેટે પુડુચેરીમાં રાષ્ટ્રપતિ શાસન લાદવાના પ્રસ્તાવને મંજૂરી આપી દીધી છે. વિશ્વાસ પ્રસ્તાવ બાદ પુડુચેરીમાં કોંગ્રેસની નેતૃત્વવાળી સરકાર સત્તામાંથી બહાર કરી દેવામાં આવી હતી.

Back to Basics : મુખ્ય બિંદુ

- આ નિર્ણય એટલા માટે લેવામાં આવ્યો હતો કારણ કે મુખ્ય પ્રધાનના રાજીનામા બાદ કોઈ પણ પક્ષે પુડુચેરીમાં સરકાર બનાવવાનો દાવો કર્યો ન હતો.
- તેમના રાજીનામા પછી, લેફ્ટનન્ટ જનરલે પુડુચેરીમાં રાષ્ટ્રપતિ શાસનની ભલામણ કરી હતી જેને કેન્દ્રીય મંત્રીમંડળ દ્વારા મંજૂરી આપવામાં આવી હતી.
- ચૂંટણી પંચે ચૂંટણીની તારીખો જાહેર કર્યા પછી આદર્શ આચારસંહિતા પણ અમલમાં આવશે.

રાષ્ટ્રપતિ શાસન

- રાષ્ટ્રપતિ શાસન એ ભારતમાં રાજ્ય સરકારનું સસ્પેન્શન છે. રાષ્ટ્રપતિ શાસન બંધારણના અનુચ્છેદ 356 મુજબ લાદવામાં આવ્યું છે.
- રાજ્ય સરકાર બંધારણીય જોગવાઈઓ અનુસાર કાર્યવાહી કરવામાં અસમર્થ હોય ત્યારે તેને લાદવામાં આવે છે.
- ત્યારબાદ, કાર્યકારી સત્તાનો ઉપયોગ કેન્દ્ર દ્વારા નિયુક્ત રાજ્યપાલ દ્વારા કરવામાં આવે છે.
- રાજ્યપાલો તેમની સહાય માટે અન્ય સંચાલકોની નિમણૂક પણ કરી શકે છે.

- राष्ट्रपति शासन હેઠળ મંત્રીઓની પરિષદ વિસર્જન કરવામાં આવે છે અને મુખ્યમંત્રી કાર્યાલય ખાલી કરાય છે.
- હજી સુધી છત્તીસગઢ અને તેલંગાણા એવા રાજ્યો છે જ્યાં રાષ્ટ્રપતિ શાસન લાદવામાં આવ્યું નથી.

અનુસૂચિત જાતિ માટે રાષ્ટ્રીય આયોગ

- તાજેતરમાં, વિજય સાંપલાને રાષ્ટ્રીય અનુસૂચિત જાતિના કમિશન- NCSCના અધ્યક્ષ તરીકે નિમણૂક કરવામાં આવી છે.

Back to Basics : અનુસૂચિત જાતિ માટે રાષ્ટ્રીય આયોગ

વિશે

- NCSC એક બંધારણીય સંસ્થા છે જે ભારતમાં અનુસૂચિત જાતિ (SC) ના હિતોનું રક્ષણ કરવા માટે કામ કરે છે.
- ભારતીય બંધારણની કલમ 338 આ આયોગ સાથે સંબંધિત છે.
- તે અનુસૂચિત જાતિ અને અનુસૂચિત જનજાતિઓ માટેના ફરજોના નિર્વહન સાથે રાષ્ટ્રીય આયોગની રચનાની જોગવાઈ કરે છે, જે અનુસૂચિત જાતિ અને જનજાતિ સાથે સંબંધિત સુરક્ષા પગલાંથી સંબંધિત તમામ બાબતોની તપાસ અને દેખરેખ રાખી શકે છે, અનુસૂચિત જાતિ અને જનજાતિના કિસ્સામાં સંબંધિત. ફરિયાદો, કોઈ પણ વ્યક્તિ તેમની સામાજિક-આર્થિક વિકાસ યોજના પ્રક્રિયામાં પૂછપરછ કરી શકે છે અને તેમાં ભાગ લઈ શકે છે અને સલાહ આપવાનો અધિકાર છે.

પૃષ્ઠભૂમિ

- વિશેષ અધિકારી:
 - શરૂઆતમાં બંધારણની કલમ 338 હેઠળ વિશેષ અધિકારીની નિમણૂક માટેની જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી.
 - આ વિશેષ અધિકારીને કમિશનર તરીકે નિયુક્ત કરાયા હતા.
- 65મો બંધારણ સુધારો અધિનિયમ 1990:
 - 65મો સુધારો, 1990 એ એક સદસ્ય સિસ્ટમને બહુ-સદસ્ય રાષ્ટ્રીય અનુસૂચિત જાતિ (SC) અને અનુસૂચિત જનજાતિ (ST) આયોગમાં પરિવર્તિત કરી હતી.
 - બંધારણના 65મા સુધારા કાયદા, 1990 દ્વારા કલમ 338 માં સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો.
- 89મો બંધારણીય સુધારો અધિનિયમ 2003:
 - આ સુધારા દ્વારા, વર્ષ 2004 માં અનુસૂચિત જાતિ અને અનુસૂચિત જનજાતિ માટેના પૂર્વ રાષ્ટ્રીય આયોગને બે અલગ અલગ આયોગમાં ફેરવવામાં આવ્યું. આ હેઠળ અનુસૂચિત જનજાતિ માટેનું રાષ્ટ્રીય આયોગ(NCSC) અને અનુસૂચિત જનજાતિ માટેના રાષ્ટ્રીય આયોગ(NCST)ની રચના કલમ 338-A હેઠળ કરવામાં આવી હતી.
- માળખું:
 - અનુસૂચિત જાતિ માટે રાષ્ટ્રીય આયોગની રચના નીચે મુજબ છે.

- અધ્યક્ષ
- ઉપાધ્યક્ષ
- અન્ય ત્રણ સભ્યો.
- તેઓની નિમણૂક રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા સહી કરેલા સીલબંધ હુકમ દ્વારા કરવામાં આવે છે.
- કાર્ય:
 - બંધારણ હેઠળના SCને પૂરી પાડવામાં આવતી સલામતી સંબંધિત તમામ મુદ્દાઓની દેખરેખ અને તપાસ કરવી.
 - SCને તેમના અધિકારો અને સલામતીથી વંચિત રાખવા સંબંધિત ફરિયાદોના સંદર્ભમાં પૂછપરછ કરવી.
 - અનુસૂચિત જાતિ સંબંધિત સામાજિક-આર્થિક વિકાસ યોજનાઓ અંગે કેન્દ્ર અથવા રાજ્ય સરકારોને સલાહ આપવી.
 - આ સેફગાર્ડ્સના અમલીકરણ માટે રાષ્ટ્રપતિને નિયમિત રીતે અહેવાલો સુપરત કરવા.
 - SCની સામાજિક-આર્થિક વિકાસ અને અન્ય કલ્યાણકારી પ્રવૃત્તિઓને પ્રોત્સાહન આપવા પગલાં ભરવાની ભલામણ.
 - SC સમુદાયના કલ્યાણ, સલામતી, વિકાસ અને પ્રગતિના સંબંધમાં અન્ય વિવિધ કાર્યો કરવા.
 - આયોગે અન્ય પછાત વર્ગો(OBC) અને ઍંગ્લો-ભારતીય સમુદાયના સંબંધમાં જે રીતે તે એસસી સમુદાયના સંબંધમાં કરે છે તે રીતે તેના કાર્યોનું વિસર્જન કરવું પડશે.
 - વર્ષ 2018 સુધી આયોગને અન્ય પછાત વર્ગોના સંબંધમાં સમાન કાર્યો કરવા માટે પણ સત્તા આપવામાં આવી હતી. વર્ષ 2018 માં, આયોગને 102મો સુધારો અધિનિયમ દ્વારા આ જવાબદારીથી છૂટકારો મળ્યો હતો.

અનુસૂચિત જાતિના ઉત્થાન માટેની અન્ય બંધારણીય

જોગવાઈઓ

- અનુચ્છેદ 15 (4) એ અનુસૂચિત જાતિની ઉન્નતિ માટેની વિશેષ જોગવાઈઓનો ઉલ્લેખ કરે છે.
- અનુચ્છેદ 16 (4A) જો રાજ્ય હેઠળ પૂરી પાડવામાં આવતી સેવાઓમાં અનુસૂચિત જાતિનું પૂરતું પ્રતિનિધિત્વ ન હોય તો, તે બઢતીના કિસ્સામાં કોઈ પણ વર્ગ અથવા પદ માટે અનામતની જોગવાઈ કરે છે.
- અનુચ્છેદ 17 અસ્પૃશ્યતાને નાબૂદ કરે છે.
- અનુચ્છેદ 46 અનુસૂચિત જાતિ અને જનજાતિઓ અને સમાજના નબળા વર્ગના શૈક્ષણિક અને આર્થિક હિતોને પ્રોત્સાહન આપે છે અને સામાજિક અન્યાય અને શોષણથી રક્ષણ પૂરું પાડે છે.
- અનુચ્છેદ 335માં જોગવાઈ છે કે અનુસૂચિત જાતિ અને અનુસૂચિત જનજાતિના સભ્યોની સંઘ અને રાજ્યોની બાબતોમાં સેવાઓ અને પોસ્ટ્સ પર નિમણૂક કરવાના દાવાઓને સતત વહીવટી કાર્યક્ષમતા સાથે ધ્યાનમાં રાખવામાં આવશે.
- બંધારણના અનુચ્છેદ 330 અને અનુચ્છેદ 332 બેઠકો અનુક્રમે લોકસભા અને રાજ્ય વિધાનસભાઓમાં અનુસૂચિત જાતિ અને અનુસૂચિત જનજાતિની તરફેણમાં અનામત છે.

પશુપાલન

- તાજેતરમાં, વિવિધ નીતિગત ચિંતાઓ અને કૃષિ કાયદાઓ પર ચાલી રહેલી ચર્ચાઓએ ઉત્પાદકતાના સ્તરને વધારવા અને ઉત્પાદન ક્ષેત્રે (ખાસ કરીને પશુપાલન ક્ષેત્ર) માં અંતર ભરવા માટે જરૂરી માળખાકીય સુવિધાઓમાં રોકાણ તરફ ધ્યાન દોર્યું છે.
- આ ક્ષેત્રની મોટાભાગની સંસ્થાઓ ગ્રામીણ ભારતમાં કેન્દ્રિત છે, તેથી આ ક્ષેત્રની સામાજિક-આર્થિક સુસંગતતાને મહત્વ આપી શકાતી નથી.

Back to Basics : પશુપાલન વિશે

- પશુપાલન પશુધનના ઉછેર અને પસંદગીયુક્ત સંવર્ધનનો સંદર્ભ આપે છે. તે પ્રાણીઓના સંચાલન અને સંભાળનો એક પ્રકાર છે, જેમાં લાભ માટે પ્રાણીઓની આનુવંશિક ગુણધર્મો અને વર્તન વિકસાવવામાં આવે છે.
- મોટી સંખ્યામાં ખેડૂતો તેમના આજીવિકા માટે પશુપાલન પર નિર્ભર છે. તે લગભગ 55% ગ્રામીણ વસ્તીને આજીવિકા પૂરી પાડે છે.
- આર્થિક સર્વેક્ષણ -2021 મુજબ, કુલ કૃષિ અને તેનાથી જોડાયેલા ક્ષેત્રમાં પશુધનનું યોગદાન એકંદર મૂલ્ય વૃદ્ધિ (સતત ભાવો) ની દ્રષ્ટિએ 24.32% (2014-15) થી વધીને 28.63% (2018-19) થઈ ગયું છે.
- ભારત વિશ્વનો સૌથી મોટો પશુધન દેશ છે.
- ભારતમાં 20 મી પશુધન ગણતરી મુજબ, દેશમાં પશુધનની કુલ વસ્તી 535.78 મિલિયન છે. વર્ષ 2018 ની વસ્તી ગણતરીની તુલનામાં આ પશુધન ગણતરીમાં 6.6%નો વધારો થયો છે.
- પશુપાલનનાં બહુપક્ષીય લાભ છે.
- ઉદાહરણ તરીકે, ઓપરેશન ફ્લડ, જેણે 1970માં ડેરી ખેડૂતોના વિકાસથી શરૂ કર્યું, દૂધનું ઉત્પાદન અને ગ્રામીણ આવકમાં વધારો થયો અને ગ્રાહકો માટે યોગ્ય ભાવની ખાતરી આપી.

મહત્વ

- તેણે મહિલા સશક્તિકરણમાં નોંધપાત્ર યોગદાન આપ્યું છે અને સમાજમાં તેમની આવક અને ભૂમિકામાં વધારો કર્યો છે.
- આનાથી નાના અને સીમાંત ખેડૂતો, ખાસ કરીને ભારતના વરસાદી વિસ્તારોમાં આજીવિકાના જોખમને ઘટાડે છે.
- તે ગરીબી નિવારણ કાર્યક્રમોમાં સમાનતા અને આજીવિકા અભિગમો પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરે છે.
- વર્ષ 2022 સુધીમાં ખેડૂતોની આવક બમણી કરવાનું સરકારનું લક્ષ્ય છે, જે અંતર્ગત આંતર-મંત્રી સમિતિએ પશુધનને આવકના સાત સ્ત્રોતમાંથી એક તરીકે ઓળખાવી છે.

પડકારો

- સારી પ્રજનન ગુણવત્તાવાળા બળદોની ઉપલબ્ધતા નહીં.
- ઘણી પ્રયોગશાળાઓ દ્વારા ઉત્પન્ન થયેલ વીર્યની નબળી ગુણવત્તા.
- ચારાની ઉણપ અને પ્રાણી રોગોનું બિનઅસરકારક નિયંત્રણ.
- સ્વદેશી જાતિઓ માટે પ્રદેશલક્ષી સંરક્ષણ વ્યૂહરચનાની ગેરહાજરી.
- ખેડૂતો સાથે ઉત્પાદકતામાં સુધારો કરવા માટે જરૂરી કુશળતા, ગુણવત્તાવાળી સેવાઓ અને માળખાગત માળખાગત સુવિધાઓનો અભાવ.

આ ક્ષેત્રને પ્રોત્સાહન આપવા સરકારની પહેલ

- **પશુપાલન ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર ડેવલપમેન્ટ ફંડ (AHIDF):**
- ▶ AHIDF વિશે: સરકાર દ્વારા રજૂ કરાયેલું આ પહેલું મોટું ભંડોળ છે, જેમાં ખેડૂત ઉત્પાદક સંગઠન, ખાનગી ડેરી ઉદ્યોગો, વ્યક્તિગત ઉદ્યોગો અને તેના ક્ષેત્રના અન્ય હિસ્સેદારોનો સમાવેશ થાય છે.
- ▶ **લોન્ચ:** જૂન 2020
- ▶ **ભંડોળ:** તેની સ્થાપના રૂ. 15,000 કરોડના ખર્ચ સાથે કરવામાં આવી છે.
- ▶ **ઉદ્દેશ:** ડેરી પ્રોસેસિંગ, વેલ્યુ એડિશન અને એનિમલ ફીડ, ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચરમાં ખાનગી રોકાણને પ્રોત્સાહન આપવા.
- ▶ પ્રોડક્ટ્સની નિકાસ વધારવા માટે પ્લાન્ટ લગાવવા પ્રોત્સાહન આપવામાં આવશે.
- ▶ વિશિષ્ટ ઉત્પાદનનો ઉપયોગ વિશિષ્ટ હેતુ માટે થાય છે. વિશિષ્ટ ઉત્પાદનો સામાન્ય ઉત્પાદનો કરતા હંમેશાં (હંમેશાં નહીં) વધુ ખર્ચાળ હોય છે.
- ▶ તે વિવિધ ક્ષમતાઓના એનિમલ ફીડ પ્લાન્ટ્સની સ્થાપનાને પણ ટેકો આપશે, જેમાં ખનિજ મિશ્રણ છોડ, સાઈલેજ બનાવવાની એકમો અને પ્રાણી ફીડ પરીક્ષણ પ્રયોગશાળાઓનો સમાવેશ થાય છે.
- **રાષ્ટ્રીય પશુ રોગ નિયંત્રણ કાર્યક્રમ:**
- ▶ આ કાર્યક્રમનું લક્ષ્ય ભેંસ, ઘેટાં, બકરા અને પિગ સહિતના 500 મિલિયનથી વધુ પ્રાણીઓના 100% રસીકરણ છે.
- **રાષ્ટ્રીય ગોકુલ મિશન:**
- ▶ આ મિશન દેશમાં વૈજ્ઞાનિક અને સંકલિત રીતે સ્વદેશી બોવાઈન જાતિના સંરક્ષણ અને પ્રોત્સાહન માટે શરૂ કરવામાં આવ્યું છે.
- ▶ આ અંતર્ગત, મૂળ બોવાઈનના દૂધ ઉત્પાદનમાં વધારો કરીને, તે ખેડૂતો માટે વધુ નફાકારક બને છે.
- **રાષ્ટ્રીય પશુધન મિશન:**
- ▶ આ મિશનની શરૂઆત વર્ષ 2014-15માં કરવામાં આવી હતી.

- > આ મિશનનો ઉદ્દેશ પશુધન ઉત્પાદન પ્રણાલીમાં માત્રાત્મક અને ગુણાત્મક સુધારણા સુનિશ્ચિત કરવા અને તમામ હિસ્સેદારોની ક્ષમતામાં સુધારો લાવવાનો છે.
- **રાષ્ટ્રીય કૃત્રિમ બીજદાન કાર્યક્રમ:**
- > આ કાર્યક્રમ અંતર્ગત, સ્ત્રી જાતિઓમાં વિભાવનાની નવી પદ્ધતિઓ સૂચવવામાં આવશે.
- > તેમાં જાતીય રોગોના ફેલાવાને અટકાવવાનો પણ સમાવેશ થાય છે, જેથી જાતિની કાર્યક્ષમતા વધે.

આગળનો રસ્તો

- > જો ભારતમાં રોગચાળો પ્રેરિત આર્થિક મંદીમાં પશુપાલન ક્ષેત્રે સમયસર રોકાણ કરવામાં આવે તો ગ્રામીણ અર્થતંત્રને મોટો ફાયદો થઈ શકે છે.
- > પશુપાલન ક્ષેત્રે હવામાન પરિવર્તન અને રોજગાર સંબંધિત ફાયદાઓ છે. જો આ પ્રદેશમાં પ્રોસેસિંગ એકમો વધુ ઉર્જા-કાર્યક્ષમ બનાવવામાં આવે છે, તો તે કાર્બન ઉત્સર્જન ઘટાડવામાં મદદ કરી શકે છે.

માન્યતાપ્રાપ્ત રોકાણકાર

- > તાજેતરમાં જ ભારતીય સિક્કોરિટીઝ એન્ડ એક્સચેન્જ બોર્ડ (સેબી) એ ભારતીય સિક્કોરિટીઝ માર્કેટમાં 'માન્યતા પ્રાપ્ત રોકાણકાર' ની કલ્પના રજૂ કરવાના પ્રસ્તાવ પર સંબંધિત પક્ષકારોનો અભિપ્રાય માંગ્યો છે.
- > સેબી એ વૈધાનિક સંસ્થા છે જે સેબી એક્ટ, 1992 ની જોગવાઈઓ અનુસાર સ્થાપિત કરવામાં આવી છે. તેનું મુખ્ય મથક મુંબઈમાં આવેલું છે. તેના કાર્યો એ છે કે સિક્કોરિટીઝમાં રોકાણકારોના હિતોનું રક્ષણ કરવું, સિક્કોરિટીઝ માર્કેટને પ્રોત્સાહન અને નિયમન કરવું છે.

Back to Basics : પૃષ્ઠભૂમિ

- > હાલમાં, ભારતીય બજારોમાં ફ્લોલિફ્ટ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ બાયરની કલ્પના અસ્તિત્વમાં છે, જેમાં મ્યુચ્યુઅલ ફંડ્સ, વીમા કંપનીઓ અથવા અન્ય પોર્ટફોલિયોના રોકાણકારોનો સમાવેશ થાય છે. આ રોકાણકારોની બજારમાં વધુ પહોંચ છે.
- > જો કે વ્યક્તિગત રોકાણકાર QIBનો દરજ્જો મેળવી શકતા નથી. માન્યતા પ્રાપ્ત રોકાણકારની કલ્પના વ્યક્તિગત રોકાણકારોને QIB જેવી સ્થિતિ આપશે.
- > **લાયક સંસ્થાકીય ખરીદદારો:** આ સંસ્થાકીય રોકાણકારો છે. તેઓ મૂડી બજારના રોકાણ અને મૂલ્યાંકનમાં નિષ્ણાત છે.

માન્યતાપ્રાપ્ત રોકાણકાર વિશે

- > માન્યતાપ્રાપ્ત રોકાણકારોને લાયક રોકાણકારો અથવા વ્યાવસાયિક રોકાણકારો પણ કહેવામાં આવે છે જે વિવિધ નાણાકીય ઉત્પાદનો અને તેમની સાથે સંકળાયેલા જોખમો અને વળતરને સમજે છે.

- > આવા રોકાણકારો તેમના રોકાણ વિશે માહિતગાર નિર્ણયો લેવામાં સક્ષમ હોય છે. તેઓ અનેક સિક્કોરિટીઝ અને નાણાકીય બજારના નિયમનકારો દ્વારા વૈશ્વિક સ્તરે ઓળખાય છે.
- > તેમને વેપારની સિક્કોરિટીઝની મંજૂરી છે, પરંતુ આ સિક્કોરિટીઝ નાણાકીય સત્તા સાથે નોંધણી કરાવી શકાતી નથી.
- > તેઓ તેમની આવક, ચોખ્ખી કિંમત, મિલકતનું કદ, વગેરેના સંબંધમાં સંતોષકારક જરૂરિયાતોને પૂર્ણ કરીને આ વિશેષાધિકાર સુધી પહોંચવા માટે હકદાર છે.

સેબીની યોજના

- > સેબીએ ભારતીયો, NRI અને વિદેશી સંસ્થાઓ માટે પાત્રતા માપદંડ નક્કી કર્યા છે.
- > તેમની માન્યતાની માન્યતા એક વર્ષ (સેબી પાસેથી માન્યતાના દિવસથી) હશે.
- > આવી માન્યતાને માન્યતા એજન્સી દ્વારા મળવી આવશ્યક છે, જે બજારની માળખાકીય સુવિધાઓ અથવા તેની સહાયક કંપનીઓ હોઈ શકે છે.
- **મહત્વ:**
- > માન્ય રોકાણકારની વિભાવના રોકાણકારો અને નાણાકીય ઉત્પાદનો / સેવા પ્રદાતાઓને લાભ પ્રદાન કરી શકે છે, જેમ કે:
- > લઘુત્તમ રોકાણ રકમમાં સુગમતા.
- > નિયમનકારી આવશ્યકતાઓમાં સુગમતા અને રાહત.
- > માન્યતાવાળા રોકાણકારોને ફક્ત ઓફર કરેલા ઉત્પાદનો / સેવાઓની પહોંચ.

RBI સ્ટેટ બેંક ઓફ સિક્કિમને તેની નિયમનકારી અવધિ હેઠળ લાવશે

- > રિઝર્વ બેંક ઓફ ઈન્ડિયા (RBI) સ્ટેટ બેંક ઓફ સિક્કિમને તેની નિયમનકારી અવધિ હેઠળ લાવ્યું છે.

Back to Basics : સ્ટેટ બેંક ઓફ સિક્કિમ

- > તે એક સરકારી બેંકિંગ સંસ્થા છે.
- > આ બેંકનું મુખ્ય મથક સિક્કિમના ગંગટોકમાં છે.
- > તે સિક્કિમ રાજ્યના અધિકારક્ષેત્ર હેઠળ આવે છે.
- > સિક્કિમ રાજ્ય સરકારની તિજોરી કાર્યો તેમજ બેંક, બેંકિંગ સેવાઓ પણ સંભાળે છે.
- > બેંક સિક્કિમ સરકાર હેઠળ કાર્યરત એક સ્વાયત સંસ્થા છે.
- > 1973 માં સિક્કિમને ભારતનો ભાગ બનાવવામાં આવ્યાના પાંચ વર્ષ પહેલાં, 1968 માં તેની સ્થાપના કરવામાં આવી હતી.
- > તેની સ્થાપના સ્ટેટ બેંક ઓફ ઈન્ડિયા દ્વારા કરવામાં આવી હતી. સિક્કિમ ઘોષણા, 1968.
- > હાલમાં તેની 42 શાખા કચેરીઓ છે અને ત્રણ મહેસૂલ કાઉન્ટરો ચલાવે છે.

- > 21 ફેબ્રુઆરી 2021 સુધી અન્ય બેન્કોની જેમ ભારતીય રિઝર્વ બેંક દ્વારા તેનું નિયમન કરવામાં આવ્યું ન હતું.
- > જો કે, આ નિયમનકારી સુધારા સાથે, બેંકની માલિકીનું માળખું બદલાશે નહીં.

આ બેંકને RBI દ્વારા કેમ નિયંત્રિત કરવામાં આવી નહીં?

- > સિક્કિમ રાજ્યને સહયોગી રાજ્ય બનાવવામાં આવ્યું અને ત્યારબાદ તેને રાજ્યનો દરજ્જો આપવામાં આવ્યો. વર્ષ 1973 માં લોકમત બાદ તેને ભારતનો ભાગ બનાવવામાં આવ્યો. આમ, અનુચ્છેદ 371F હેઠળ રાજ્યને વિશેષ દરજ્જો મળે છે. બેન્કિંગ રેગ્યુલેશન એક્ટ 1949 અને કંપની એક્ટ સિક્કિમ સુધી વિસ્તરતા નથી. તે હજી પણ બંધારણની અનુચ્છેદ 371F એફ મુજબ જૂના કાયદાઓનું પાલન કરે છે. આ ઉપરાંત, સેન્ટ્રલ ડાયરેક્ટ ટેક્સ પણ સિક્કિમ સુધી વધારવામાં આવતા નથી.

ઉત્તરપ્રદેશ પેપરલેસ બજેટ રજૂ કરનાર પ્રથમ રાજ્ય બન્યું

- > ઉત્તરપ્રદેશ પેપરલેસ બજેટ રજૂ કરનાર ભારતનું પહેલું રાજ્ય બન્યું છે. રાજ્યના નાણાં પ્રધાન સુરેશ ખન્નાએ 21 ફેબ્રુઆરી, 2021 ના રોજ, પેપરલેસ મોડમાં 2021-2021 માટેનું રાજ્ય બજેટ રજૂ કર્યું હતું.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- > રાજ્યની વિધાનસભાના સભ્યોને આઈપેડ પૂરા પાડવામાં આવતા હતા જેથી તેઓ બજેટની મહત્વપૂર્ણ માહિતી મેળવી શકે.
- > બજેટમાં મુખ્ય મુદ્દા ગૃહમાં બે મોટી સ્કીન પર દર્શાવવામાં આવ્યા હતા.
- > ઉત્તર પ્રદેશ બજેટ એપ્લિકેશન પર 'ઉત્તર પ્રદેશ સરકારનું બજેટ' નામનું બજેટ દસ્તાવેજ પણ ઉપલબ્ધ કરાયું હતું. આ એપ્લિકેશન ગૂગલ પ્લે સ્ટોર પરથી ડાઉનલોડ કરી શકાય છે.

બજેટમાંથી મુખ્ય તથ્યો

- > ઉત્તર પ્રદેશ સરકારે નાણાકીય વર્ષ 2021-22 માટે રૂ. 5,50,270.78 કરોડનું બજેટ રજૂ કર્યું છે.
- > પાછલા વર્ષના બજેટની સરખામણીએ બજેટ ખર્ચમાં 34,410 કરોડનો વધારો કરવામાં આવ્યો છે.
- > આ બજેટ ઉત્તરપ્રદેશને આત્મનિર્ભર બનાવવાના હેતુથી રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું.
- > આ બજેટમાં રાજ્યમાં સર્વાંગી વિકાસ થાય તે માટે પ્રયાસ કરવામાં આવ્યા છે.
- > 27,598.40 કરોડની નવી યોજનાઓ બજેટમાં શામેલ છે.
- > બજેટમાં, અયોધ્યા જિલ્લાના એરપોર્ટ માટે 101 કરોડ રૂપિયાની ફાળવણી કરવામાં આવી છે, જેનું નામ 'મર્યાદા પુરૂષોત્તમ શ્રી રામ એરપોર્ટ' છે, જેનું નિર્માણ ચાલી રહ્યું છે.
- > ઉત્તર પ્રદેશમાં મહિલા સશક્તિકરણને પ્રોત્સાહન આપવા

માટે 'મહિલા સમૃદ્ધિ યોજના' માટે 200 કરોડનું બજેટ ફાળવવામાં આવ્યું છે.

- > મુખ્યમંત્રીએ બજેટ પર પ્રકાશ પાડતા જણાવ્યું હતું કે સ્પર્ધાત્મક પરીક્ષાઓ માટે 'અભ્યુદય યોજના' રજૂ કરવામાં આવી હતી. આ અંતર્ગત, યુપીએસસી, બેંકિંગ, રેલ્વે, NEET અને IIT-JEE જેવી સ્પર્ધાત્મક પરીક્ષા માટે લાયક વિદ્યાર્થીઓને ગોળીઓ આપવામાં આવશે.

રાજસ્થાન સરકારે પ્રથમ પેપરલેસ બજેટ રજૂ કર્યું

- > 24 ફેબ્રુઆરી 2021 ના રોજ, રાજસ્થાનના મુખ્ય પ્રધાન અશોક ગેહલોતની આગેવાની હેઠળની કોંગ્રેસ સરકારે તેનું ત્રીજું રાજ્યનું બજેટ અને પ્રથમ પેપરલેસ બજેટ રજૂ કર્યું.

Back to Basics : રાજસ્થાન વિધાનસભા

- > રાજસ્થાનની રાજ્ય વિધાનસભા એ એકપક્ષીય વિધાનસભા છે. રાજ્યની વિધાનસભાના સભ્યો સીધા લોકો દ્વારા પસંદ કરવામાં આવે છે. તે 5 વર્ષના ગાળા માટે ચૂંટાય છે. હાલમાં, વિધાનસભામાં 200 સભ્યો હોય છે.

પૃષ્ઠભૂમિ

- > પ્રથમ રાજસ્થાન વિધાનસભાનું ઉદઘાટન માર્ચ 1952 માં થયું હતું. તેનો કાર્યકાળ 1952 થી 1957 સુધીનો હતો. ત્યારબાદ એસેમ્બલીમાં 160 સભ્યોની સંખ્યા આવી. વર્ષ 1956 માં, અજમેર રાજ્યને રાજસ્થાનમાં વિધાનસભાના 190 સભ્યોમાં જોડવામાં આવ્યું.

એકસદનીય વિધાનસભા

- > એકસદનીય વિધાનસભા એટલે એક વિધાનસભા અથવા એક સંસદીય પક્ષ અથવા એક ગૃહની બનેલી વિધાનસભા. વિશ્વના લગભગ અડધા સાર્વભૌમ દેશોમાં એકસદનીય વિધાનસભાઓ છે.

રાજ્ય બજેટ

- > બંધારણના અનુચ્છેદ 202 મુજબ રાજ્યના વિધાનસભાઓમાં રાજ્યનું બજેટ રજૂ કરવામાં આવે છે. આ બજેટમાં નાણાકીય વર્ષ માટેની રસીદો અને ખર્ચની અંદાજિત વિગતો શામેલ છે.

નાણાં મંત્રાલયે તમામ ખાનગી બેંકોને સરકારી વ્યવસાયમાં ભાગ લેવાની મંજૂરી આપી

- > નાણાં મંત્રાલયે તમામ ખાનગી ક્ષેત્રની બેંકોને સરકાર સાથે સંબંધિત વ્યવસાયમાં ભાગ લેવાની મંજૂરી આપી છે, જેમ કે નાની બચત યોજનાઓ અને કરની ચુકવણી, પેન્શન સંગ્રહ વગેરે.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- > હાલમાં, ફક્ત કેટલાક મોટા ખાનગી ક્ષેત્રમાં સરકાર સંબંધિત ઘંઘા ચલાવવાની મંજૂરી છે.
- > તેથી, હવે એમ્બાર્ગો દૂર કરવામાં આવી છે અને આ પગલાથી ગ્રાહકોની સુવિધામાં વધારો થશે અને સ્પર્ધામાં પણ વધારો થશે.
- > આનાથી ગ્રાહક સેવાઓના ધોરણોમાં પણ સુધારો થશે.
- > બેન્કિંગમાં નવીનતમ તકનીક અને નવીનતાના અમલમાં ખાનગી બેન્કો મોખરે છે તેઓ હવે ભારતીય અર્થવ્યવસ્થાના વિકાસમાં સમાન ભાગીદાર બની ગયા છે.

પૃષ્ઠભૂમિ

- > 2021-22 ના બજેટમાં સરકારે IDBI બેંક સિવાય જાહેર ક્ષેત્રના બે ધીરનારનું ખાનગીકરણ કરવાની જાહેરાત કરી હતી.
- > સરકારે જાહેર કર્યું કે જાહેર ક્ષેત્રની બેંકો (PSU) નું ખાનગીકરણ રૂ. 75 લાખ કરોડના વિનિવેશનો એક ભાગ છે.
- > જાહેર ક્ષેત્રની બે બેંકોના ખાનગીકરણ ઉપરાંત નાણાકીય વર્ષ 2021-22માં સામાન્ય વીમા કંપનીના ખાનગીકરણની પણ જાહેરાત કરવામાં આવી હતી.
- > આ ઉપરાંત, કેન્દ્ર સરકારે 10 જાહેર ક્ષેત્રની બેંકોને માર્ચ 2017 માં ચારમાં મર્જ કરી દીધી હતી. આમ, PSBની કુલ સંખ્યા 27 થી ઘટીને 12 થઈ ગઈ છે.

જાહેર ક્ષેત્રની બેંકોનું વિલીનીકરણ

- > આ મર્જર યોજના અંતર્ગત યુનાઈટેડ બેંક ઓફ ઈન્ડિયા અને ઓરિએન્ટલ બેંક ઓફ કોમર્સનું જોડાણ પંજાબ નેશનલ બેંકમાં કરવામાં આવ્યું, આમ, બીજો સૌથી મોટો PSB બન્યો.
- > સિન્ડિકેટ બેંકને કેનરા બેંકમાં મર્જ કરવામાં આવી હતી.
- > અલ્હાબાદ બેંક ભારતીય બેંક હેઠળ મૂકવામાં આવી હતી.
- > આંધ્ર બેંક અને કોર્પોરેશન બેંકનું યુનિયન બેન્ક ઓફ ઈન્ડિયામાં ભળી ગઈ.
- > SBIએ તેની પાંચ સહયોગી બેંકો, સ્ટેટ બેંક ઓફ પટિયાલા, સ્ટેટ બેંક ઓફ મૈસુર, સ્ટેટ બેંક ઓફ હૈદરાબાદ, સ્ટેટ બેંક ઓફ બિકાનેર અને જયપુર, સ્ટેટ બેંક ઓફ ત્રાવણકોર અને ભારતીય મહિલા બેંકને પણ મર્જ કરી દીધી છે.
- > 2019 માં, વિજયા બેંક અને દેના બેંકનું બેંક ઓફ બરોડામાં મર્જ થયું.

NSOએ GDPની આગાહીના આંકડા જાહેર કર્યા

- > રાષ્ટ્રીય આંકડા કચેરી (NSO) એ તાજેતરમાં નાણાકીય વર્ષ 2021 માટેના ગ્રોસ ડોમેસ્ટિક પ્રોડક્ટ (GDP) પરનો ડેટા જાહેર કર્યો હતો.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- > NSO અનુસાર, ડિસેમ્બર ક્વાર્ટરમાં ભારતીય અર્થવ્યવસ્થામાં 4% વૃદ્ધિ થશે. આ દર્શાવે છે કે અર્થતંત્ર મંદીમાંથી પાછું આવી રહ્યું છે.
- > આ અહેવાલમાં એમ પણ કહેવામાં આવ્યું છે કે અર્થતંત્રમાં પુનઃપ્રાપ્તિ મજબૂત થવાની અપેક્ષા છે કારણ કે ભારતમાં રસીકરણ કાર્યક્રમ સરળતાથી આગળ વધી રહ્યો છે. આને કારણે, લોકોએ ખરીદી, જમવા અને મુસાફરીનો વિશ્વાસ મેળવ્યો છે.
- > બ્લૂમબર્ગ સર્વેક્ષણના અર્થશાસ્ત્રીઓના અંદાજ મુજબ કુલ સ્થાનિક ઉત્પાદન (GDP) માં વિસ્તરણ 6% કરતા ઓછું હતું.
- > તે એ પણ પ્રકાશિત કરે છે કે વિક્રમી સંકોચનના સતત બે ક્વાર્ટર પછી અર્થતંત્ર ઝડપથી સુધર્યું છે.
- > ડેટા મુજબ, જૂન અને સપ્ટેમ્બર ક્વાર્ટરમાં GDPના સંકોચનમાં 4% અને 7.3% નો સુધારો કરવામાં આવ્યો છે.

અર્થતંત્ર પુનઃપ્રાપ્તિ

- > લોકડાઉન પ્રતિબંધોને દૂર કરવા અને ખર્ચ વધાર્યા પછી આર્થિક પ્રવૃત્તિ ફરી શરૂ કરવા સરકારની મદદથી આર્થિક વૃદ્ધિ ફરી હતી. આ ઉપરાંત, ભારતમાં રસીકરણ કાર્યક્રમથી વિશ્વાસ વધ્યો છે કે નાણાકીય વર્ષ 2021-22માં અર્થતંત્ર મજબૂત બનશે.

રાષ્ટ્રીય આંકડા કચેરી (NSO)

- > NSO એ રંગરાજન કમિશનની ભલામણ પર રચાયેલી એક એજન્સી છે. આ ઓફિસની સ્થાપના આંકડાકીય ધોરણોના અમલ અને જાળવણી માટે કરવામાં આવી હતી. રંગરાજન કમિશને NSC સ્થાપવાની ભલામણ પણ કરી હતી. આંકડા અને પ્રોગ્રામ અમલીકરણ મંત્રાલય હેઠળ નેશનલ સેમ્પલ સર્વે ઓફિસ (NSSO) અને સેન્ટ્રલ સ્ટેટિસ્ટિક્સ ઓફિસ (CSO) ના મર્જર પછી NSOની રચના કરવામાં આવી હતી.

ફ્વાસ બેઠક

- તાજેતરમાં ભારતે ફ્વાસ જૂથ (Quadrilateral Group) ની મંત્રીમંડળની બેઠકમાં ઓસ્ટ્રેલિયા, જાપાન અને યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ સાથે ભાગ લીધો હતો. આ બેઠકમાં ભારત-પ્રશાંત અને મ્યાનમારમાં સૈન્ય ટેકઓવરના મુદ્દાઓ પર ચર્ચા કરવામાં આવી હતી.

Back to Basics : બેઠકની વિશેષતાઓ

- આ બેઠકમાં સમકાલીન પડકારો પર ચર્ચા કરવામાં આવી, ખાસ કરીને કોવિડ-19ની સસ્તી રસીઓ, દવાઓ અને તબીબી ઉપકરણોની પહોંચ વધારવાની સંમતિ આપવામાં આવી હતી.
- આ બેઠકમાં વ્યાપક ક્ષેત્રમાં આતંકવાદ વિરોધી, દરિયાઈ સલામતી અને લોકતાંત્રિક મજબૂતીને પણ પ્રાધાન્ય આપવામાં આવ્યું હતું.
- પ્રાદેશિક અખંડિતતા અને સાર્વભૌમત્વ, કાયદાના શાસન, પારદર્શિતા, આંતરરાષ્ટ્રીય દરિયામાં ચળવળની સ્વતંત્રતા તથા વિવાદોના શાંતિપૂર્ણ સમાધાન માટેના નિયમ આધારિત આંતરરાષ્ટ્રીય હુકમ વગેરેના સંદર્ભમાં પ્રતિબદ્ધતા જાળવવા પર ભાર મૂકવામાં આવ્યો હતો.
- ફ્વાસ એ સામાન્ય દ્રષ્ટિ આસિયાનની એકતા અને એક મુક્ત, સ્વતંત્ર અને સમાવિષ્ટ ભારત-પ્રશાંત ક્ષેત્રની માટે વ્યક્ત કરી હતી. એ પણ ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હતો કે, ઈન્ડો-પેસિફિક કન્સોર્ટને યુરોપ જેવા આંતરરાષ્ટ્રીય સમુદાયનો ટેકો મળી રહ્યો છે.
- બેઠકમાં આબોહવા પરિવર્તન, માનવતાવાદી સહાય, આપત્તિ રાહત અને સપ્લાય ચેનને મજબૂત બનાવવામાં સહયોગ અંગે ચર્ચા કરવામાં આવી હતી.
- વર્ષમાં ઓછામાં ઓછા એક વખત ફ્વાસ-મંત્રી પદની બેઠકો યોજવાની અને સ્વતંત્ર તથા મુક્ત ભારત-પ્રશાંત ક્ષેત્રમાં સહયોગ વધારવા હેતુ વરિષ્ઠ અને કાર્યકારી સ્તરે નિયમિત મીટિંગો યોજવાની સંમતિ આપવામાં આવી હતી.

મહત્વ

- લાઈન ઓફ એચ્યુઅલ કંટ્રોલમાંથી ચીની દળોના ખસી જવાના પૃષ્ઠભૂમિમાં યોજાયેલી આ બેઠકમાં ભારત-પૂર્વક જણાવાયું છે કે ભારતની ફ્વાસમાં રૂચિ સામરિક નહીં, પણ વ્યૂહાત્મક છે.
- ભારતને ફ્વાસના કારણે ચીન સાથે પ્રાદેશિક અને આંતરરાષ્ટ્રીય સ્તરે વધતી જતી શક્તિ અસંતુલનને દૂર કરવામાં મદદ કરવામાં આવશે.
- ફ્વાસની રચના ભારત-પ્રશાંત ક્ષેત્રમાં યુએસએના નવા પ્રશાસનની પ્રતિબદ્ધતાની નિશાની છે.

- ફ્વાસની પ્રવૃત્તિઓમાં વર્ષ 2020ની કોવિડ-19 કટોકટી, ચીનની વધતી ઉગ્રતા અને તેના તમામ ફ્વાસ ભાગીદારો સાથેના બગડતા સંબંધોને કારણે તીવ્ર બની છે.
- ચીની અધિકારીઓએ ફ્વાસની તુલના એક 'મિનિ નાટો' સાથે કરી છે અને કહ્યું છે કે તેની પ્રવૃત્તિઓનો હેતુ તૃતીય પક્ષ ચીનને લક્ષિત કરવાનો છે. આને ફ્વાસ સભ્યોએ નકારી કાઢ્યું છે.
- નાટો (NATO-ઉત્તર એટલાન્ટિક સંઘિ સંગઠન) એક રાજકીય અને લશ્કરી જોડાણ છે, જેનું પ્રાથમિક લક્ષ્ય તેના સભ્યોને સામૂહિકરૂપે બચાવવા અને ઉત્તર એટલાન્ટિક ક્ષેત્રમાં લોકશાહી શાંતિ જાળવવાનું છે.

ફ્વાસ

- ચતુર્ભુજ સુરક્ષા સંવાદનો અર્થ એ છે કે ફ્વાસ ભારત, અમેરિકા, જાપાન અને ઓસ્ટ્રેલિયા વચ્ચેનો અનૌપચારિક વ્યૂહરચના વાટાઘાટોનું મંચ છે. તે 'મુક્ત, ખુલ્લા અને સમૃદ્ધ' ભારત-પ્રશાંત ક્ષેત્રની ખાતરી કરવા અને ટેકો આપવા માટે આ દેશોને સાથે લાવે છે.
- ફ્વાસની વિભાવના સૌ પ્રથમ ઔપચારિક રીતે જાપાનના પૂર્વ વડાપ્રધાન શિંજો આબે દ્વારા વર્ષ 2007માં રજૂ કરવામાં આવી હતી, જોકે તે ચીનના દબાણ હેઠળ ઓસ્ટ્રેલિયાના પીછેહઠને પગલે આગળ વધી શકી નથી.
- શિંજો આબે દ્વારા 2012માં, હિંદ મહાસાગરથી પેસિફિક મહાસાગર સુધીની દરિયાઈ સુરક્ષાને સુનિશ્ચિત કરવા ઓસ્ટ્રેલિયા, ભારત, જાપાન અને યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ સાથે જોડાયેલા 'ડેમોક્રેટિક સિક્યુરિટી ડાયમંડ' સ્થાપવા માટેનો વિચાર સૂચવવામાં આવ્યો હતો .
- 'ફ્વાસ' જૂથની સ્થાપના નવેમ્બર 2017 માં ભારત-પ્રશાંત ક્ષેત્રને કોઈપણ બાહ્ય શક્તિ (ખાસ કરીને ચીન) ના પ્રભાવથી મુક્ત રાખવા માટે તથા નવી વ્યૂહરચના ઘડવા માટે કરવામાં આવી હતી અને તેની પ્રથમ બેઠક એશિયન સમિટના એક દિવસ પહેલાં મળી હતી.
- ફ્વાસના ચારેય દેશો (જાપાન, ભારત, ઓસ્ટ્રેલિયા અને યુએસએમાં) દ્વારા 2020માં મલબાર એક્સરસાઈઝમાં ભાગ લીધો હતો.
- મલબાર કવાયત ભારત, જાપાન અને યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સની નૌકાઓ વચ્ચે વાર્ષિક ત્રિપક્ષીય નૌકાદળીય કવાયત છે, જે ભારતીય અને પ્રશાંત મહાસાગરોમાં આયોજિત કરવામાં આવે છે.

ઉત્તર પ્રદેશ સિંગાપોરને 'બ્લેક મીઠું યોજા' નિકાસ કરશે

- ઉત્તર પ્રદેશ 20 ટન કાળા મીઠા યોજાના માલની સિંગાપોરમાં નિકાસ કરશે. આ પગલું રાજ્યમાંથી કૃષિ નિકાસ માટે મોટા વેગને વધારે છે.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- > 20 ટનનો માલ સિદ્ધાર્થ નગરથી સિંગાપોર મોકલવામાં આવશે.
- > આ યોજાને કાયની બરણીમાં ભરવામાં આવી રહ્યા છે જેમાં યોજાના ગુણોનો પણ ઉલ્લેખ છે.
- > યોજાના પેકેજિંગમાં મહાત્મા બુદ્ધના લોકપ્રિય અવતરણો શામેલ છે: 'યોજાની અનોખી સુગંધ લોકોને મારા વિશે યાદ અપાવશે'.
- > ટૂંક સમયમાં, રાજ્ય સ્ટ્રોબેરી ફેસ્ટિવલની તર્જ પર કાળા મીઠા યોજાના ઉત્સવનું આયોજન કરશે.
- > સરકારે આંતરરાષ્ટ્રીય યોજા સંશોધન કેન્દ્ર, વારાણસીના સહયોગથી સિદ્ધાર્થ નગરમાં એક બ્લેક મીઠું યોજા સંશોધન કેન્દ્ર સ્થાપવાની યોજના બનાવી છે.
- > રાજ્ય સરકારે યોજાને સિદ્ધાર્થ નગરનું 'એક જિલ્લો એક ઉત્પાદન' જાહેર કર્યું છે, જ્યારે કેન્દ્ર સરકારે તેને એકવાર ગોરખપુર, બસ્તી, મહારાજગંજ અને સંત કબીર નગરનું 'એક જિલ્લો એક ઉત્પાદન' તરીકે જાહેર કર્યું હતું. આ જાહેરાત યોજાના ઉત્પાદન, પ્રક્રિયા, પેકેજિંગ અને બ્રાંડિંગમાં મદદ કરશે.

બ્લેક મીઠું યોજા

- > આ યોજાને બુદ્ધ ચાવલ પણ કહેવામાં આવે છે.
- > તે ભારતમાં ઉગાડવામાં આવતા સુગંધિત યોજાની શ્રેષ્ઠ જાતોમાંની એક છે.
- > યોજાને 'બુદ્ધનો મહાપ્રસાદ' તરીકે પણ ઓળખવામાં આવે છે.
- > તે મુખ્યત્વે દેવરિયા, ગોરખપુર, કુશીનગર, ગોંડા, મહારાજગંજ, સિદ્ધાર્થ નગર, બલરામપુર, સંત કબીર નગર, બહરાઈચ, શ્રાવસ્તીમાં ઉગાડવામાં આવે છે.

વન ડિસ્ટ્રિક્ટ વન પ્રોડક્ટ (ODOP)

- > આ એક પહેલ છે જે એક પરિવર્તનશીલ પગલા તરીકે શરૂ કરવામાં આવી છે જેથી જિલ્લાની સાચી સંભાવનાઓનો સંપૂર્ણ ઉપયોગ થઈ શકે. આ પહેલ આર્થિક વિકાસને પ્રોત્સાહન આપશે અને આત્મનિર્ભર ભારતના લક્ષ્યોને પ્રાપ્ત કરવા રોજગાર અને ગ્રામીણ ઉદ્યમવૃત્તિને પ્રોત્સાહન આપશે. આ પહેલ 'ડિસ્ટ્રિક્ટ્સ ઓફ એક્સપોર્ટ હબ' પહેલથી મધ્યસ્થી છે. તેનો ઉદ્યોગ વિભાગ અને આંતરિક વેપાર પ્રમોશન (DPIIT) દ્વારા અમલ કરવામાં આવી રહ્યો છે.

ભારત-માલદીવ્સ

- > તાજેતરમાં ભારત અને માલદીવ્સે 50 મિલિયન યુ.એસ.ડોલર ના સંરક્ષણ ક્ષેત્રમાં શામેલ લાઈન કેડિટ કરાર પર હસ્તાક્ષર કર્યા છે.
- > ભારતના વિદેશ પ્રધાનની માલદીવની મુલાકાત દરમિયાન આ કરાર પર હસ્તાક્ષર થયા હતા.

Back to Basics : કેડિટ લાઇન

- > દરિયાઈ દેખરેખમાં માલદીવની સંરક્ષણ દળોની ક્ષમતા વધારવા ભારતના સમર્થન અને સહકારની માલદીવ સરકારની વિનંતી, અને ઓક્ટોબર 2015 અને માર્ચ 2016 માં આ વિનંતીનું પુનરાવર્તન પછી આ કરાર પર હસ્તાક્ષર થયા છે.
- > તેને ભારત અને માલદીવના વ્યૂહાત્મક હિતોની ચાવી તરીકે જોવામાં આવી રહ્યાં છે, ખાસ કરીને હાલના સમયમાં જ્યારે હિંદ મહાસાગર ક્ષેત્રમાં ભારતીય હસ્તક્ષેપમાં વધારો જોવા મળ્યો છે.

ડોકયાર્ડ બનાવવામાં મદદ

- > માલદીવે ઉત્તર-પશ્ચિમમાં થોડાક માર્શલ દૂર ઉથુરુ થિલા ફ્લુટ (UTF) નૌકાદળ પર ભારતની સહાયથી એક ડોકયાર્ડ બનાવવામાં આવશે, જે માલદીવની સંરક્ષણ ક્ષમતાને મજબૂત બનાવશે.
- > આ કરાર પર માલદીવના તત્કાલીન રાષ્ટ્રપતિ અબ્દુલ્લા યામીન અબ્દુલ ગયુમની ભારત મુલાકાત દરમિયાન 2016 માં હસ્તાક્ષર થયા હતા, જે સંરક્ષણ ક્રિયા યોજનાનો ભાગ છે.
- > સિફાવરૂ ખાતે માલદીવ રાષ્ટ્રીય સંરક્ષણ દળ કોસ્ટગાર્ડ હાઈરના વિકાસ અને સપોર્ટ અને જાળવણી માટે ભારત અને માલદીવ વચ્ચે સમજૂતી પર પણ હસ્તાક્ષર કરવામાં આવ્યા હતા, જે બંને દેશો વચ્ચે મજબૂત સુરક્ષા સહયોગ સૂચવે છે.
- > ભારત આ બંદર માટે જરૂરી ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર (દા.ત. સંદેશાવ્યવહાર સંસાધનો અને રડાર સેવાઓ) ના વિકાસમાં તાલીમ આપવા ઉપરાંત મદદ કરશે.

કાઉન્ટર ટેરરિઝમ

- > બંને દેશોએ ટૂંક સમયમાં કાઉન્ટર ટેરરિઝમ, કાઉન્ટરિંગ હિંસા ઉગ્રવાદ અને ડી-રેડિકલાઈઝેશન અંગે સંયુક્ત કાર્યકારી જૂથની બેઠક યોજવાનું પ્રતિબદ્ધ કર્યું છે.

ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર પ્રોજેક્ટ્સની સમીક્ષા

- > ભારતીય વિદેશ પ્રધાને આ મુલાકાત દરમિયાન ભારતના સમર્થિત અનેક ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર પ્રોજેક્ટ્સની સમીક્ષા કરી હતી જેમાં 'નેશનલ કોલેજ ઓફ પોલીસિંગ એન્ડ લો એન્ફોર્સમેન્ટ સ્ટડીઝ'નો સમાવેશ થાય છે.

બહુપક્ષીય સંસ્થાઓમાં સહયોગ

- > મુલાકાત દરમિયાન ભારતીય વિદેશ પ્રધાન અને માલદીવ વતી તેમના સમકક્ષ અબ્દુલ્લા શાહિદે સંયુક્ત રાષ્ટ્ર મહાસભા અને સંયુક્ત રાષ્ટ્ર સુરક્ષા પરિષદ જેવી બહુપક્ષીય સંસ્થાઓમાં વધતા સહકારની ચર્ચા કરી હતી.
- > માલદીવે યુએન સુરક્ષા પરિષદના ભારતના કાયમી સભ્યપદ માટે સમર્થનની ખાતરી આપી હતી.

- ભારતે સંયુક્ત રાષ્ટ્ર મહાસભાના 76મા અધ્યક્ષ પદની અધ્યક્ષતા માટે માલદીવની ઉમેદવારીને ટેકો આપવા પ્રતિબદ્ધ છે.

પોલીસ સુધારણામાં સહયોગ

- બંને પક્ષોએ તાલીમ વ્યવસ્થાપન અને પ્રશિક્ષકો અને તાલીમાર્થીઓની આપ-લેમાં સહકાર અને ભાગીદારી વધારવા માટે પોલીસ સંસ્થાઓ વચ્ચે સંપર્કોને સંસ્થાકીય બનાવવાની પ્રગતિને દોરી હતી.

ભારત-માલદીવ સંબંધો

- ભારત માટે માલદીવનું ભૂ-વ્યૂહાત્મક મહત્વ:
 - આ ટાપુ સાંકળના દક્ષિણ અને ઉત્તરીય ભાગમાં બે મહત્વપૂર્ણ 'કમ્યુનિકેશન સી-લાઇન્સ' સ્થિત છે.
 - આ SLOCs પશ્ચિમ એશિયાના એડન અને હોર્મોઝની અખાત અને દક્ષિણપૂર્વ એશિયામાં મલાકા સ્ટ્રેટ વચ્ચે દરિયાઈ વેપારના પ્રવાહ માટે મહત્વપૂર્ણ છે.
 - ભારતનો લગભગ 50% વિદેશી વેપાર અને તેની 80% ઊર્જા આયાત અરબી સમુદ્રમાં આ SLOCsમાંથી પસાર થાય છે.
- મહત્વપૂર્ણ જૂથોનો ભાગ:
 - આ સિવાય ભારત અને માલદીવ દક્ષિણ એશિયાઈ પ્રાદેશિક સહકાર સંગઠન (સાર્ક) અને દક્ષિણ એશિયા સબ-પ્રાદેશિક આર્થિક સહકાર (SASEC) ના સભ્યો છે.
- સંરક્ષણ સહયોગ:
 - દાયકાઓથી, ભારતે માંગ પર માલદીવને તાત્કાલિક કટોકટી સહાય પૂરી પાડી છે.
 - 1988 માં, જ્યારે સશસ્ત્ર આતંકવાદીઓએ રાષ્ટ્રપતિ મૈમૂન અબ્દુલ ગાયમ વિરૂદ્ધ બળવોનો પ્રયાસ કર્યો, ત્યારે ભારતે ઓપરેશન કેફ્ટસ હેઠળ પેરાટ્રોપર્સ અને નેવી જહાજો મોકલીને કાયદેસરની સરકારને ફરીથી સ્થાપિત કરી.
 - ભારત અને માલદીવ એક્ઝ્યુવેરિન નામની સંયુક્ત સૈન્ય ક્વાયત કરે છે.
- ડિઝાસ્ટર મેનેજમેન્ટ:
 - 2004 માં સુનામી અને તેના પછીના દાયકામાં માલદીવમાં પીવાના પાણીની કટોકટી અન્ય કેટલાક પ્રસંગો હતા જ્યારે ભારતે તેને આપત્તિ સહાય પૂરી પાડી હતી.
 - માલદીવ એ COVID-19 સહાય અને તેના તમામ પાડોશી દેશોને ભારત દ્વારા આપવામાં આવતી રસીનો સૌથી મોટો લાભ મેળવનાર છે.
 - ભારતે માલદીવને મિશન સાગર (સાગર) હેઠળ અગત્યની ચીજવસ્તુઓનો સપ્લાય ચાલુ રાખ્યો, કેમ કે કોવીડ -19 રોગચાળાને કારણે વૈશ્વિક સપ્લાય ચેન અવરોધિત કરવામાં આવી હતી.
- સિવિલ કનેક્શન:
 - માલદીવના વિદ્યાર્થીઓ ભારતની શૈક્ષણિક સંસ્થાઓમાં અભ્યાસ કરે છે અને માલદીવના દર્દીઓ ભારત દ્વારા વિસ્તૃત

ઉદાર વિજા મુક્ત સિસ્ટમનો લાભ લઈ ઉચ્ચ ગુણવત્તાની આરોગ્ય સેવાઓ મેળવવા માટે ભારત આવે છે.

આર્થિક સહયોગ:

- માલદીવની અર્થવ્યવસ્થાનો મુખ્ય આધાર પર્યટન છે. હાલમાં, માલદીવ કેટલાક ભારતીયોનું એક મુખ્ય પર્યટન સ્થળ છે અને બીજા ઘણા ભારતીયો રોજગાર માટે ત્યાં જાય છે.
- ટાપુ રાષ્ટ્ર તરીકે માલદીવની ભૌગોલિક સીમાઓ જોતાં ભારતે આ રાષ્ટ્રને જરૂરી ચીજવસ્તુઓની નિકાસ પર પ્રતિબંધ હળવી કરી દીધો છે.

પડકારો

રાજકીય અસ્થિરતા:

- ભારતની સુરક્ષા અને વિકાસ પર માલદીવની રાજકીય અસ્થિરતાની સંભવિત અસર ખૂબ ચિંતાનો વિષય છે.
- નોંધપાત્ર વાત એ છે કે માલદીવના વિપક્ષી નેતા મોહમ્મદ નશીદની ફેબ્રુઆરી 2015 માં આતંકવાદના આરોપો અને તેની પછીની રાજકીય કટોકટીની ધરપકડથી ભારતની નેબરહુડ નીતિ માટે ખરેખર રાજદ્વારી સંકટ સર્જાયું હતું.

કટ્ટરવાદ:

- માલદીવમાં છેલ્લાં એક દાયકામાં ઈસ્લામિક સ્ટેટ જેવા આતંકવાદી જૂથોની સંખ્યામાં વધારો થયો છે અને પાકિસ્તાન સ્થિત મદરેસાઓ અને જેહાદી જૂથો તરફનો ઝુકાવ છે.
- રાજકીય અસ્થિરતા અને સામાજિક-આર્થિક અનિશ્ચિતતા આ ટાપુ રાષ્ટ્રમાં ઈસ્લામિક કટ્ટરવાદના ઉદભવને મુખ્ય કારણો છે.
- આનાથી પાકિસ્તાની આતંકવાદી જૂથો ભારત અને ભારતીય હિતો વિરૂદ્ધ આતંકવાદી હુમલાઓ માટે લોન્ય પેડ તરીકે માલદીવના દૂરના ટાપુઓનો ઉપયોગ કરવાની શક્યતાને જન્મ આપે છે.

ચીની પક્ષ:

- તાજેતરના વર્ષોમાં, ભારતના પાડોશમાં ચીનના વ્યૂહાત્મક દબલમાં વધારો થયો છે. માલદીવ દક્ષિણ એશિયામાં ચીનના સ્ટ્રિંગ ઓફ પર્લ્સ વ્યૂહરચનાના એક મહત્વપૂર્ણ ઘટક તરીકે ઉભરી આવ્યો છે.
- ચીન-ભારત સંબંધોની અનિશ્ચિતતાને જોતાં, માલદીવમાં ચીનની વ્યૂહાત્મક હાજરી ચિંતાનો વિષય છે.
- આ ઉપરાંત, માલદીવે ભારત સાથે સોદાબાજી માટે 'ચાઇના કાર્ડ' નો ઉપયોગ શરૂ કર્યો છે.

આગળનો રસ્તો

- ભારત અને માલદીવ વચ્ચે સંરક્ષણ સહયોગ માલદીવની આજુબાજુના વિસ્તારોમાં કનેક્ટિવિટી / ગતિવિધિના મહત્વપૂર્ણ દરિયાઈ માર્ગની સાથે, ચીનની દરિયાઈ અને નૌકા પ્રવૃત્તિઓ પર નજર રાખવા માટે ભારતની ક્ષમતામાં વધારો કરશે.
- સરકારની 'નેબરહુડ ફર્સ્ટ પોલિસી' અનુસાર ભારત માલદીવ જેવા સ્થિર, સમૃદ્ધ અને શાંતિપૂર્ણ દેશના વિકાસ માટે પ્રતિબદ્ધ ભાગીદાર છે.

ભારત અને મોરેશિયસ વચ્ચે વ્યાપક આર્થિક સહયોગ અને ભાગીદારી કરાર

- તાજેતરમાં કેન્દ્રીય કેબિનેટે ભારત અને મોરિશિયસ વચ્ચે વ્યાપક આર્થિક સહકાર અને ભાગીદારી કરાર- CECPA પર હસ્તાક્ષરને મંજૂરી આપી છે.
- CECPA એ પ્રથમ વેપાર કરાર છે જે આફ્રિકાના કોઈ દેશ સાથે સહી થયેલ છે.

Back to Basics : CECPA વિશે

- તે એક પ્રકારનો મુક્ત વેપાર કરાર છે જેનો ઉદ્દેશ બંને દેશો વચ્ચેના વેપારને પ્રોત્સાહિત કરવા અને તેને સુધારવા માટે સંસ્થાકીય પદ્ધતિ પ્રદાન કરવી છે.
- CECPA કરાર હેઠળ, સંબંધિત દેશોના ઉત્પાદનો પરની ફરજો ઘટાડવામાં આવે છે અથવા નાબૂદ થાય છે અને આ દેશો સેવા વેપારને પ્રોત્સાહન આપવા માટે નક્કી કરેલા માપદંડમાં પણ છૂટછાટ આપે છે.

વેપાર કરારના પ્રકાર

- મફત વેપાર કરાર (FTA):**
 - FTA હેઠળ, કસ્ટમ ડ્યુટીઝ, નિયમનકારી કાયદા, સબસિડી અને ક્વોટા વગેરેને બે દેશો વચ્ચે આયાત-નિકાસ હેઠળના ઉત્પાદનો પર સરળ બનાવવામાં આવે છે.
 - ભારતે શ્રીલંકા જેવા અનેક દેશો સાથે એસેઆન જેવા વિવિધ વેપાર જૂથો સાથે FTA વાટાઘાટો કરી છે.
- મનપસંદ વેપાર કરાર:**
 - આ પ્રકારના કરારમાં, બે અથવા વધુ ભાગીદારો અમુક ઉત્પાદનોના આયાતને પસંદ કરે છે. નિર્ધારિત ટેરિફ પરના ટેરિફને ઘટાડીને આ કરવામાં આવે છે.
 - પ્રેફરન્શિયલ ટ્રેડ કરારમાં પણ, કેટલાક ઉત્પાદનો પરની ડ્યુટી શૂન્યથી ઘટાડી શકાય છે. અફઘાનિસ્તાન સાથે ભારતે આ કરાર પર હસ્તાક્ષર કર્યા છે.
- વ્યાપક આર્થિક ભાગીદારી કરાર:**
 - આ કરાર FTA કરતા વધુ વ્યાપક છે.
 - કરારમાં સેવાઓ, રોકાણ અને આર્થિક ભાગીદારીના અન્ય ક્ષેત્રોમાં વેપારનો સમાવેશ થાય છે.
 - ભારતે દક્ષિણ કોરિયા અને જાપાન સાથે વ્યાપક આર્થિક ભાગીદારી કરાર પર હસ્તાક્ષર કર્યા છે.
- વ્યાપક આર્થિક સહકાર કરાર:**
 - કરારમાં સામાન્ય રીતે વેપાર ટેરિફ અને ટીઆરક્યુ (ટેરિફ રેટ ક્વોટા) દરો આવરી લેવામાં આવે છે. તે વ્યાપક આર્થિક ભાગીદારી કરાર જેટલું વ્યાપક નથી. ભારતે મલેશિયા સાથે વ્યાપક આર્થિક સહકાર કરાર પર હસ્તાક્ષર કર્યા છે.

ભારત-મોરેશિયસ અને CECPA

- આ કરાર વિશે:**
 - તે મર્યાદિત કરાર છે જે માલ અને સેવાઓના વેપાર, વેપારમાં તકનીકી અવરોધો, વિવાદ સમાધાન, નાગરિકોની હિલચાલ, દૂરસંચાર, નાણાકીય સેવાઓ, રીત રિવાજો જેવા પસંદગીના ક્ષેત્રોને આવરી લેશે.
- ભારતને ફાયદા:**
 - મોરેશિયસ માર્કેટમાં, ભારતમાં કૃષિ, કાપડ, ઇલેક્ટ્રોનિક્સ જેવા 300 થી વધુ ઘરગથ્થુ ચીજોમાં રાહત આપતી કસ્ટમ ડ્યુટીનો વપરાશ મળશે.
 - ભારતીય સેવા પ્રદાતાઓ પાસે વ્યાવસાયિક સેવાઓ, કમ્પ્યુટર સંબંધિત સેવાઓ, દૂરસંચાર, ઉત્પાદન, વિતરણ, શિક્ષણ, પર્યાવરણ, નાણાકીય, મનોરંજન, યોગ વગેરે જેવા 11 વ્યાપક સેવા ક્ષેત્રો હેઠળ લગભગ 115 પેટા ક્ષેત્રોની પહોંચ હશે.
- મોરેશિયસને ફાયદા:**
 - મોરિશિયસને તેના 615 ઉત્પાદનોની વિશેષતા ખાંડ, બિસ્કિટ, તાજા ફળો, જ્યુસ, ખનિજ જળ, બિયર, આલ્કોહોલિક પીણા, સાબુ, બેગ, તબીબી અને શસ્ત્રક્રિયા ઉપકરણો અને વસ્ત્રો સહિતના ભારતીય માર્કેટમાં પ્રવેશથી લાભ થશે.
 - ભારતે વ્યાવસાયિક સેવાઓ, આર એન્ડ ડી, અન્ય વ્યવસાયિક સેવાઓ, દૂરસંચાર, ઉચ્ચ શિક્ષણ, પર્યાવરણ, આરોગ્ય, મનોરંજન સેવાઓ અને વધુ સહિત 11 વ્યાપક સેવા ક્ષેત્રો હેઠળ લગભગ 95 પેટા ક્ષેત્રોની ઓફર કરી છે.

સ્વચાલિત ટ્રિગર સંરક્ષણ મિકેનિઝમ પર વાટાઘાટ

- કરાર પર હસ્તાક્ષર થયાના બે વર્ષમાં ભારત અને મોરિશિયસે કેટલાક અત્યંત સંવેદનશીલ ઉત્પાદનો માટે ઓટોમેટિક ટ્રિગર સેફગાર્ડ મિકેનિઝમ સાથે વાતચીત કરવા પણ સંમતિ દર્શાવી છે.
- ATSM દેશને તેની આયાતમાં અચાનક વધારાથી રક્ષણ આપે છે.
- આ મિકેનિઝમ હેઠળ મોરિશિયસથી કોઈ ઉત્પાદન વધારવામાં આવે તો તેની આયાત પર કોઈ ચોક્કસ મર્યાદા બાદ ભારત આયાત ડ્યુટી લાદી શકે છે. મોરિશિયસ ભારતમાંથી આયાત કરેલા માલ પર પણ આવી જોગવાઈ લાગુ કરી શકે છે.

ભારત-મોરેશિયસ આર્થિક સંબંધો

- ભારતે મોરિશિયસને વર્ષ 2016 માં 353 મિલિયન ડોલરનું 'વિશેષ આર્થિક પેકેજ' આપ્યું હતું. આ પેકેજ હેઠળ અમલમાં મૂકવામાં આવેલા પ્રોજેક્ટ્સમાંથી એક ન્યુ મોરિશિયસ સુપ્રીમ કોર્ટ બિલ્ડિંગ પ્રોજેક્ટ છે. તેનું ઉદ્દઘાટન બંને દેશો દ્વારા વર્ષ 2020 માં સંયુક્ત રીતે કરવામાં આવ્યું હતું.
- ભારત અને મોરિશિયસે સંયુક્ત રીતે વિશેષ આર્થિક પેકેજના ભાગ રૂપે મોરિશિયસમાં નિર્માણ પામેલા મેટ્રો એક્સપ્રેસ પ્રોજેક્ટ, ફેઝ -1 અને 100 બેડની અત્યાધુનિક ઇએનટી હોસ્પિટલનું ઉદ્દઘાટન કર્યું હતું.

- > આંતરરાષ્ટ્રીય વેપાર કેન્દ્ર અનુસાર, વર્ષ 2019 માં મોરિશિયસના મુખ્ય આયાત ભાગીદારો ભારત (13.85%), ચીન (16.69%), દક્ષિણ આફ્રિકા (8.07%) અને યુએઈ (7.28%) હતા.
- > ભારત અને મોરિશિયસ વચ્ચેનો દ્વિપક્ષીય વેપાર નાણાકીય વર્ષ 2005-06માં 206.76 મિલિયન ડોલરથી વધીને નાણાકીય વર્ષ 2019-20માં 690.02 મિલિયન ડોલર (233% નો વધારો) થયો છે.
- > મોરિશિયસ વર્ષ 2019-20માં ભારતમાં સીધા વિદેશી રોકાણ (FDI) નો બીજો ટોપ સ્ત્રોત હતો.

અન્ય તાજેતરના વિકાસ

- > ભારત અને મોરિશિયસ વચ્ચે યુએસ ડોલરનું સંરક્ષણ કરાર છે.
- > મોરિશિયસને ડોર્નિયર વિમાન અને અદ્યતન લાઈટ હેલિકોપ્ટર ધ્રુવ ભાડે આપવામાં આવશે જે તેની દરિયાઈ સુરક્ષા ક્ષમતામાં વધારો કરશે.
- > સંયુક્ત રાષ્ટ્ર સમક્ષ સાર્વભૌમત્વ અને ટકાઉ વિકાસના મુદ્દા પર પણ બંને પક્ષો દ્વારા યાગોસ દ્વીપસમૂહ વિવાદની ચર્ચા કરવામાં આવી હતી.
- > ભારતે વર્ષ 2019 માં આ મુદ્દે મોરિશિયસના સમર્થનમાં સંયુક્ત રાષ્ટ્રની મહાસભામાં મત આપ્યો હતો. ભારત એ 116 દેશોમાંનો એક હતો જેમણે દ્વીપસમૂહ પર બ્રિટનના 'વસાહતી વહીવટ'ને સમાપ્ત કરવા માટે મતદાનની માંગ કરી હતી.
- > ભારત દ્વારા મોરિશિયસને 1,00,000 કોવિશિલ્ડ રસી આપવામાં આવી છે.

આગળનો રસ્તો

- > હિંદ મહાસાગરના ઉભરતા ભૌગોલિક રાજકીય દૃશ્યએ આ સમુદ્ર અને સરહદ દેશો માટે નવી પડકારો તેમજ તકો ઊભી કરી છે. ભારતના અન્ય નાના ટાપુ પડોશીઓ સાથે મોરિશિયસ તેની દરિયાઈ ઓળખ અને ભૌગોલિક સ્થાન વિશે ઊંડાણથી વાકેફ છે. આ પડોશીઓ મોટા પાડોશી દેશ તરીકે ભારત તેમના માટે શું અર્થ રાખે છે તે સારી રીતે સમજે છે.
- > ભારતનું વલણ મોરિશિયસ તરફ ઝડપથી આગળ વધી રહ્યું છે, કારણ કે હિંદ મહાસાગર ક્ષેત્રના દેશોને કોવિડ -19 સહાય પૂરી પાડવાની મિશન સાગર અંતર્ગત ભારતની પહેલથી જોઈ શકાય છે. આ સગાઈને આગળ વધારવા માટે ભારતે મોરિશિયસ, કોમોરોસ, મેડાગાસ્કર, સેશેલ્સ, માલદીવ્સ અને શ્રીલંકા જેવા સમભાવના ભાગીદારો સાથે સક્રિય થવાની જરૂર છે.

સેનકાકુ આઇલેન્ડ વિવાદ

- > અમેરિકાએ જાપાનના દાવો કરેલ પ્રદેશમાં ચીનની હાજરીની ટીકા કર્યા પછી, ચીને યુએસ-જાપાન પરસ્પર સુરક્ષા સંધિને શીત યુદ્ધનું પરિણામ ગણાવ્યું.

Back to Basics : પૃષ્ઠભૂમિ

- > જાપાન અને યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ વચ્ચે 1960 ની પરસ્પર સહકાર અને સુરક્ષા સંધિ હેઠળ, ખાતરી આપવામાં આવી છે કે, જાપાનના દળો અથવા આ પ્રદેશ પર કોઈ બાહ્ય દળ દ્વારા હુમલો કરવામાં આવે તો અમેરિકા જાપાનને મદદ કરશે.
- > તાજેતરમાં જ અમેરિકાએ જાપાનના દાવો કરેલા પ્રદેશમાં ચીનની હાજરીની ટીકા કરી હતી, કેમ કે સેનકાકુ આઇલેન્ડની આજુબાજુમાં ચાઈનીઝ જહાજો જાપાની પ્રાદેશિક પાણીમાં વારંવાર અનધિકૃત પ્રવેશ કરી રહ્યા હતા.
- > ચીને લાંબા સમયથી યુએસ પર 'શીત યુદ્ધની માનસિકતા' જાળવવાનો આરોપ લગાવ્યો હતો, જેનું ચાઈના માને છે કે યુ.એસ. જાપાનને ચીન વિરૂદ્ધ તેના બ્લોકમાં સમાવવાનો પ્રયાસ કરે છે.

સેનકાકુ આઇલેન્ડ વિવાદ

- પરિચય:
 - > સેનકાકુ આઇલેન્ડ વિવાદ એ આઠ નિર્જન ટાપુઓ પરનો પ્રાદેશિક વિવાદ છે, જાપાનના સેનકાકુ દ્વીપસમૂહ તરીકે ઓળખાતા દ્વીપસમૂહ, ચીનમાં દિયાઓયુ અને હોંગકોંગમાં ત્રીયાયુતાઈ દ્વીપસમૂહ તરીકે ઓળખાય છે.
 - > જાપાન અને ચીન બંને આ ટાપુઓ પર માલિકીનો દાવો કરે છે.
- સ્થાન:
 - > આ આઠ નિર્જન ટાપુઓ પૂર્વ ચીન સમુદ્રમાં સ્થિત છે. તેઓનું કુલ ક્ષેત્રફળ લગભગ 7 ચોરસ કિલોમીટર છે અને તે તાઈવાનના ઈશાન દિશામાં સ્થિત છે.
- વ્યૂહાત્મક મહત્વ:
 - > આ ટાપુઓ વ્યૂહાત્મક રીતે મહત્વપૂર્ણ શિપિંગ લેનની ખૂબ નજીક છે, તેમજ મત્સ્યઉદ્યોગના દૃષ્ટિકોણથી ખૂબ જ મહત્વપૂર્ણ માનવામાં આવે છે, ઉપરાંત અંદાજિત, સમૃદ્ધ તેલ ભંડાર.
- જાપાનનો દાવો:
 - > બીજા વિશ્વયુદ્ધ પછી, જાપાન 1951 માં સાન ફ્રાન્સિસ્કો સંધિમાં, તાઈવાન સહિતના ઘણા પ્રદેશો અને ટાપુઓ પરના દાવાને ત્યજી દે છે.
 - > આ સંધિ હેઠળ, નનસાઈ શોટો ટાપુ યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ હેઠળ આવ્યો અને ત્યારબાદ વર્ષ 1971 માં જાપાનને પરત આવ્યો.
 - > જાપાન કહે છે કે સેનકાકુ આઇલેન્ડ નનસાઈ શોટો આઇલેન્ડનો એક ભાગ છે અને તેથી તે જાપાનની માલિકીનું છે.
 - > તાજેતરમાં જ દક્ષિણ જાપાનની એક સ્થાનિક કાઉન્સિલે સેનકાકુ ટાપુઓ ધરાવતા પ્રદેશનું નામ ટોંકશિરોથી બદલીને ટોંકશિરો સેનકાકુ નામના પ્રસ્તાવને મંજૂરી આપી હતી.
 - > વળી, ચીનને સાન ફ્રાન્સિસ્કો સંધિ સામે વાંધો નહોતો. ચીન અને તાઈવાનના દાવાઓ 1970 ના દાયકામાં ત્યારે આવ્યા જ્યારે આ વિસ્તારમાં તેલનો ભંડાર મળી આવ્યો હતો.
- ચીનનો દાવો:
 - > ચીનનું માનવું છે કે પ્રાચીન કાળથી આ ટાપુ તેના પ્રદેશનો ભાગ રહ્યો છે અને તેનું સંચાલન તાઈવાન પ્રાંત દ્વારા કરવામાં આવ્યું છે.

- જ્યારે સાન ફ્રાન્સિસ્કોની સંધિ હેઠળ ચીનને તાઈવાન પરત કર્યું હતું, ત્યારે આ ટાપુ પણ પરત આવવો જોઈએ.

વિજ્ઞાન અને તકનીકી અને સંરક્ષણ ક્ષેત્રે પણ ભારતની મુખ્ય ભૂમિકા છે.

ભારત-ઇથોપિયા: વિઝા સુવિધા અને ચામડાની તકનીકી પર કરાર કર્યા

11મો ભારત-ઇયુ મેક્રોઇકોનોમિક સંવાદ વર્ચુઅલ મોડમાં યોજાયો

- 20 ફેબ્રુઆરી 2021 ના રોજ ભારત અને ઇથોપિયા વચ્ચે બે કરાર થયા. આ કરારો વિઝા સુવિધા અને ચામડાની તકનીકી સંબંધિત છે.

- 19 ફેબ્રુઆરી, 2021 ના રોજ, 11 મો ભારત-ઇયુ મેક્રોઇકોનોમિક સંવાદ વર્ચુઅલ મોડમાં થયો હતો.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- ઇથોપિયાના નાયબ વડાપ્રધાન અને વિદેશ પ્રધાન ડેમકે મેકોનન હસેન અને ભારતના વિદેશ પ્રધાન એસ.કે. જયશંકરની હાજરીમાં આ કરારો પર હસ્તાક્ષર કરવામાં આવ્યા હતા.
- ઇથોપિયાના નાયબ વડાપ્રધાન 4 દિવસીય ભારતની મુલાકાતે છે.
- બંને દેશોએ અનેક દ્વિપક્ષીય અને પ્રાદેશિક મુદ્દાઓ પર ફળદાયી અને ઉત્પાદક ચર્ચા કરી હતી.
- બંને મંત્રીઓ અર્થતંત્ર, સંરક્ષણ, ડિજિટલ અને સાંસ્કૃતિક સહયોગને લગતા દ્વિપક્ષીય એજન્ડાને વિસ્તૃત કરવા પણ સંમત થયા.

- આ સંવાદમાં ભારતીય પ્રતિનિધિમંડળનું નેતૃત્વ આર્થિક બાબતોના સચિવ તરૂણ બજાજે કર્યું હતું.
- આર્થિક અને નાણાકીય બાબતોના ડિરેક્ટર જનરલ યુરોપિયન યુનિયનના પ્રતિનિધિમંડળનું નેતૃત્વ કરે છે.
- ભારતીય પ્રતિનિધિમંડળમાં આર્થિક બાબતોના વિભાગ, વિદેશ મંત્રાલય અને મહેસૂલ વિભાગના પ્રતિનિધિઓ પણ શામેલ છે.
- નાણાં મંત્રાલયની અખબારી યાદીમાં જણાવાયું છે કે ભારત અને યુરોપિયન યુનિયન વચ્ચે દ્વિપક્ષીય સંબંધો સમય જતાં બહુપક્ષીય સંબંધમાં વિકસ્યા છે.
- યુરોપિયન યુનિયન એ ભારતનો સૌથી મોટો વેપારી ભાગીદાર છે.
- તે સૌથી મોટું રોકાણકાર અને તકનીકી, નવીનતા અને શ્રેષ્ઠ પ્રયાસોનો મહત્વપૂર્ણ સ્ત્રોત પણ છે.

ભારત-ઇથોપિયા સંબંધો

- ભારત અને ઇથોપિયા વચ્ચે દ્વિપક્ષીય સંબંધો સંસ્કૃતિ સંબંધો અને સાંસ્કૃતિક સંબંધો પર આધારિત છે. બંને દેશો વચ્ચેનાં સંબંધો 2,000 વર્ષથી વધુ જૂનાં છે.

સંદેશાવ્યવહારના મુખ્ય મુદ્દાઓ

- ભારત ઇથોપિયામાં ટોચનો વિકાસ, વેપાર અને રોકાણ ભાગીદાર છે. ભારત પણ ઇથોપિયા માટે ત્રીજો સૌથી મહત્વપૂર્ણ વેપાર ભાગીદાર છે.
- ઇથોપિયાની તમામ આયાતમાંથી 11% ભારત દ્વારા નિકાસ કરવામાં આવે છે, જેમાં મુખ્યત્વે પ્રાથમિક અને અર્ધ-ફિનિશ્ડ આયર્ન અને સ્ટીલ ઉત્પાદનોનો સમાવેશ થાય છે.
- ભારત ફાર્માસ્યુટિકલ અને ફાર્માસ્યુટિકલ ઉત્પાદનો, મશીનરી અને સાધનો, પ્લાસ્ટિક રસાયણો, ધાતુઓ, પરિવહન ઉપકરણો અને વિદ્યુત સામગ્રીનો નિકાસ પણ કરે છે. જ્યારે, ભારત વાર્ષિક 30 મિલિયન યુએસ ડોલર સુધી કપાસ, કઠોળ અને મસાલાની આયાત કરે છે.
- 2018-19માં બંને દેશો વચ્ચે દ્વિપક્ષીય વેપાર 1.28 અબજ ડોલર હતો. તેમાંથી, ઇથોપિયામાં ભારતીય નિકાસ 1.23 અબજ યુએસ ડોલર હતી અને 55.01 મિલિયન યુએસ ડોલરની આયાત થઈ હતી.
- આ ઉપરાંત, ઇથોપિયા એ બધા આફ્રિકન દેશોમાં ભારત દ્વારા ક્રેડિટની રાહત રેખાઓનો સૌથી મોટો પ્રાપ્તકર્તા છે.
- ભારત પણ ઇથોપિયામાં બીજો સૌથી મોટો વિદેશી રોકાણકાર છે. લગભગ 40% ભારતીય રોકાણો કૃષિ ક્ષેત્રે છે. શિક્ષણ,

- 11મો ભારત-ઇયુ વ્યાપક આર્થિક સંવાદમાં રાજકીય, આર્થિક, પર્યાવરણીય, સંશોધન અને નવીનતા, વેપાર, રોકાણ અને સુરક્ષા સહિત પરસ્પર હિતના તમામ પરિમાણો પર ચર્ચા કરવામાં આવી હતી.
- બંને દેશોએ રૂણ સંબંધિત મુદ્દાઓ, ફાઇનાન્સ ટ્રેક બાબતો પર G-20 માં સહયોગ, ડિજિટલ અર્થવ્યવસ્થાના આંતરરાષ્ટ્રીય કરવેરા, અને G20 એક્શન પ્લાન જેવા પાસાઓ પર પણ ચર્ચા કરી હતી.
- બંને પક્ષોએ નાણાકીય અથવા માળખાકીય સુધારાની અગ્રતા સિવાય મધ્યમ-ગાળાની નાણાકીય વ્યૂહરચનાના પ્રતિસાદની પણ ચર્ચા કરી.
- ભારતે યુરોપિયન યુનિયન સાથે પણ કોવીડ-19 કટોકટીના નીતિમત્ક પ્રતિભાવ અને અર્થવ્યવસ્થાને પુનઃજીવિત કરવાના પગલા અંગે ચર્ચા કરી હતી.

ઇન્ડિયન ઓઇલ અને નોર્વેની ગ્રીનસ્ટેટ હાઇડ્રોજન સંશોધન માટે સાથે મળીને કામ કરશે

- ઇન્ડિયન ઓઇલ કોર્પોરેશન (IOC) અને ગ્રીનસ્ટેટ નોર્વે વચ્ચે હાઇડ્રોજન પર એક સેન્ટર ઓફ એક્સેલન્સ સ્થાપવા

માટેના કરાર પર હસ્તાક્ષર કર્યા. ભારતે તેના રાષ્ટ્રીય હાઈડ્રોજન મિશનનું અનાવરણ કર્યાના કેટલાક દિવસો બાદ આ કરાર પર હસ્તાક્ષર થયા હતા.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- નવીનીકરણીય સ્ત્રોતોથી કાર્બન મુક્ત બળતણ બનાવવાની તેની યોજનાઓને વેગ આપવા માટે ભારત સરકાર દ્વારા રાષ્ટ્રીય હાઈડ્રોજન મિશનનું અનાવરણ કરાયું હતું.
- કેન્દ્ર સરકારે 2021-22ના કેન્દ્રિય બજેટમાં ગ્રીન એનર્જી સ્ત્રોતોમાંથી હાઈડ્રોજન ઉત્પન્ન કરવા પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવા પણ પ્રતિબદ્ધતા વ્યક્ત કરી છે.
- સરકારે વધુ વૈવિધ્યસભર અને કાર્યક્ષમ ઊર્જાના માળખાના નિર્માણ માટે પણ પ્રતિબદ્ધતા વ્યક્ત કરી છે.

હાઈડ્રોજન પર શ્રેષ્ઠતાનું કેન્દ્ર (CoE-H)

- ઈન્ડિયન ઓઈલ હાઈડ્રોજન પરના સેન્ટર ઓફ એક્સેલન્સ-હાઈડ્રોજન પર CoE-H વિકસાવવા માટે ગ્રીનસ્ટેટ નોર્વે સાથે મળીને કામ કરશે.
- આ CoE-H ને તકનીકીના સ્થાનાંતરણ અને વહેંચણીને સરળ બનાવવાના ઉદ્દેશ્યથી શરૂ કરવામાં આવી હતી.
- તે ગ્રીન હાઈડ્રોજન મૂલ્ય સાંકળ અને અન્ય તકનીકો જેવા કે હાઈડ્રોજન સંગ્રહ અને બળતણ કોષોનો અનુભવ પણ શેર કરશે.
- આ પ્લેટફોર્મ બંને દેશોની R & D સંસ્થાઓ અને યુનિવર્સિટીઓ વચ્ચે લીલા અને વાદળી હાઈડ્રોજનના સંશોધન અને વિકાસ પ્રોજેક્ટ્સને પ્રોત્સાહન આપવા માટેના વાહન તરીકે કાર્ય કરશે.
- આ કેન્દ્ર ઉદ્યોગ અને બંને દેશોની સરકારો સાથે મળીને કામ કરશે.
- તે ખર્ચ-કાર્યક્ષમ અને ટકાઉ તકનીકી ઉકેલો વિકસાવવા તેની બૌદ્ધિક શક્તિઓને પણ આગળ વધારશે.
- તે હાઈડ્રોજન અને બળતણ કોષોના ક્ષેત્રમાં શ્રેષ્ઠ ઔદ્યોગિક વ્યવહાર, ઉત્પાદન પ્રોટોકોલ, સલામતી અને નિયમો અને ધોરણો માટે થિંક-ટાંક તરીકે કાર્ય કરશે.

રાષ્ટ્રીય હાઈડ્રોજન મિશન

- કેન્દ્રીય બજેટ 2020-21માં નાણાં પ્રધાન દ્વારા રાષ્ટ્રીય હાઈડ્રોજન મિશનની ઘોષણા કરવામાં આવી હતી. ગ્રીન ઊર્જા સંસાધનોથી હાઈડ્રોજન ઉત્પન્ન કરવાના લક્ષ્ય સાથે આ મિશનની ઘોષણા કરવામાં આવી હતી.

હાઈડ્રોજન બળતણ

- જ્યારે ઓક્સિજનથી સળગાવવામાં આવે છે ત્યારે તે શૂન્ય-ઉત્સર્જન બળતણ છે. આ બળતણનો ઉપયોગ બળતણ કોષોમાં અથવા આંતરિક કમ્બર્શન એન્જિનમાં થઈ શકે છે. તે અવકાશયાન પ્રોપલ્શનના બળતણ તરીકે પણ વપરાય છે.

સાઉદી અરબે મહિલાઓને સશસ્ત્ર દળોમાં પ્રવેશવાની મંજૂરી આપી

- સાઉદી અરબિયાએ મહિલાઓને સશસ્ત્ર દળમાં પ્રવેશવાની મંજૂરી આપી છે.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- મહિલાઓને હવે સિપાહી, લાન્સ કોર્પોરલ, કોર્પોરલ, સાર્જન્ટ અને સ્ટાફ સાર્જન્ટ તરીકે ભરતી કરવામાં આવશે.
- સરકારે મહિલા અરજદારો માટે કેટલાક વધારાના માપદંડ પણ ઉમેર્યા છે.
- આ પગલાનો હેતુ દેશમાં મહિલાઓના અધિકારોમાં વધારો કરવાનો છે.
- સશસ્ત્ર દળમાં મહિલાઓને મંજૂરી આપવાની યોજનાની સૌ પ્રથમ જાહેરાત વર્ષ 2019 માં કરવામાં આવી હતી.

ભરતી માટે માપદંડ

- મહિલા અરજદારોએ નિર્ધારિત શરતો અનુસાર પ્રવેશ પ્રક્રિયાઓ પસાર કરવી જરૂરી છે,
- તેમની પાસે સ્વચ્છ રેકોર્ડ હોવો જોઈએ.
- તેઓ સેવા માટે તબીબી રૂપે યોગ્ય હોવા જોઈએ.
- તેમની ઉંમર 21 થી 40 વર્ષની વચ્ચે હોવી જોઈએ.
- ભરતી માટે 155 સે.મી. અથવા તેથી વધુની ઊંચાઈ નક્કી કરવામાં આવી છે.
- વળી, મહિલાઓ સરકારી કર્મચારી ન હોવી જોઈએ.
- તેમની પાસે સ્વતંત્ર રાષ્ટ્રીય ઓળખ કાર્ડ હોવું જોઈએ.
- તેઓએ ઓછામાં ઓછું હાઈસ્કૂલ શિક્ષણ હોવું જોઈએ.
- જો કે, અરજદારો જે બિન સાઉદી નાગરિકો સાથે લગ્ન કરે છે તેઓ ભરતી માટે પાત્ર રહેશે નહીં.

સાઉદી અરબિયામાં મહિલા અધિકાર

- સાઉદી અરબિયામાં પડોશી દેશોની તુલનામાં મહિલા અધિકાર મર્યાદિત છે. દેશમાં શરિયત કાયદાનું કડક પાલન કરવામાં આવે છે. જો કે, 2017 માં, મોહમ્મદ બિન સલમાનને કાઉન પ્રિન્સ તરીકે નિયુક્ત કરવામાં આવ્યા હતા. ત્યારથી, તેમણે ઘણાં સામાજિક સુધારાઓ કર્યા છે.

મહિલાઓની સ્થિતિ

- વર્લ્ડ ઇકોનોમિક ફોરમના 2016 વૈશ્વિક લિંગ ગેપ રિપોર્ટ અનુસાર, જાતિ સમાનતાના સંબંધમાં સાઉદી અરબિયા 144 દેશોમાંથી 141 ક્રમે છે. સાઉદી અરબિયાની સંયુક્ત રાષ્ટ્રની આર્થિક અને સામાજિક પરિષદ (ECOSOC) દ્વારા સંયુક્ત રાષ્ટ્રની કમિશન માટે મહિલા સ્થિતિની સ્થિતિ 2018-22 માટે ચૂંટાઈ આવી હતી. આંતરરાષ્ટ્રીય સમુદાય દ્વારા પણ આ પગલાની ભારે ટીકા કરવામાં આવી હતી. વર્ષ 2019 સુધીમાં, દેશના કર્મચારીઓમાં મહિલાઓની સંખ્યા 34.4%

છે. તાજેતરના સમયમાં, તેમણે વિવિધ ઝુંબેશ શરૂ કરી છે, પરિણામે તેની સ્થિતિમાં સુધારો થયો છે.

સાઉદી અરેબિયામાં મહિલા સશક્તિકરણ માટે મહત્વપૂર્ણ નિર્ણયો

- વર્ષ 2015 માં, મહિલાઓને ચૂંટણીમાં મતદાન કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવી હતી.
- તેમને 2015 માં સલાહકાર વિધાનસભામાં નિમણૂક કરવાની છૂટ પણ મળી હતી.
- 2017 માં, મહિલાઓને આરોગ્ય અને શિક્ષણ જેવી સરકારી સેવાઓની એક્સેસ આપવામાં આવી હતી.
- 2017 માં, સરકારે મહિલાઓને વાહનો ચલાવવાની મંજૂરી આપી હતી.
- 2019 માં, સ્ત્રીઓને છૂટાછેડા નોંધાવવાની સત્તા આપવામાં આવી હતી.
- 2019 માં, લગ્નની ઉંમર 18 વર્ષથી વધુની ઉપર નક્કી કરવામાં આવી હતી.
- 2021 માં, તે નક્કી કરવામાં આવ્યું હતું કે હવે મહિલાઓને કોર્ટના ન્યાયાધીશ તરીકે નિયુક્ત કરી શકાય છે.

બાંગ્લાદેશમાં ગીધ માટેની ઝેરી દવાઓ પ્રતિબંધિત

- બાંગ્લાદેશ પેઈનકિલર કીટોપ્રોફેન પર પ્રતિબંધ લગાવનારો પહેલો દેશ બન્યો છે. આ પેઈનકિલરનો ઉપયોગ પશુઓની સારવાર માટે વ્યાપકપણે થાય છે. પરંતુ આ પેઈનકિલર ગીધ માટે ઝેરી છે.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- અગાઉ, 10 વર્ષ પહેલાં ડિક્લોફેનાક પર પણ પ્રતિબંધ મૂકવામાં આવ્યો હતો.
- વૈશ્વિક સ્તરે જોખમી ગીધની બાકી રહેલી વસ્તીને બચાવવા માટેનું આ એક ઐતિહાસિક પગલું છે.
- નિષ્ણાતો કહે છે કે ગીધની વસ્તી બચાવવા માટે ભારત, પાકિસ્તાન, નેપાળ અને કંબોડિયા દ્વારા સમાન પગલા લેવામાં આવે તે જરૂરી છે.
- Saving Asia's Vultures from Extinction (SAVE) અહેવાલમાં જણાવાયું છે કે બાંગ્લાદેશમાં કીટોપ્રોફેનનો મુખ્ય રીતે બળતરા વિરોધી દવા તરીકે ઉપયોગ થાય છે. જો કે, સ્ટીરોઈડ બળતરા વિરોધી દવાઓ (NSAID) જેવી કે ડિક્લોફેનાક અને કીટોપ્રોફેન એ દક્ષિણ એશિયામાં ગીધ માટે મોટો ખતરો છે.

અન્ય દેશો દ્વારા લેવામાં આવેલા પગલાં

- ભારત સરકારે વર્ષ 2006 માં પશુચિકિત્સા હેતુ માટે ડિક્લોફેનાકના ઉપયોગ પર પ્રતિબંધ મૂક્યો હતો. જો કે, આ પગલું એટલું અસરકારક નથી, કારણ કે અન્ય

ઝેરી દવાઓનો ઉપયોગ થાય છે. ડિસેમ્બર 2020 માં, ઓમાન અરબી દ્વીપકલ્પનો પ્રથમ દેશ બન્યો, જ્યાં ગીધ જેવી લુપ્તપ્રાય જાતિના સંરક્ષણ માટે ડિક્લોફેનાકના પશુચિકિત્સાના ઉપયોગ પર પ્રતિબંધ મૂકવામાં આવ્યો હતો.

ભારતીય ગીધ

- આ ગીધનું વૈજ્ઞાનિક નામ જીપ્સસ ઈડીક્સ છે. આ ગીધ ભારત, પાકિસ્તાન અને નેપાળમાં જોવા મળે છે. તે મધ્ય અને દ્વીપકલ્પ ભારતના પર્વતીય પ્રદેશોમાં ઉછરે છે. ગીધની નવ ભારતીય પ્રજાતિઓમાંની ત્રણમાં તેમની વસ્તીમાં 90 ટકાનો ઘટાડો થયો છે. આ, વલ્ચર, 2002 થી IUCN રેડ લિસ્ટમાં ગંભીર રીતે જોખમમાં મૂકાયેલ તરીકે સૂચિબદ્ધ થયું હતું.

ચીન ભારતનો ટોચનો વ્યાપારિક પાર્ટનર બન્યો

- વર્ષ 2020 માં, ચીન ફરીથી ભારતનો ટોચનો વેપાર ભાગીદાર બન્યો છે. આનું કારણ એ હતું કે ભારત હજી પણ ભારે મશીનરી, ટેલિકમ્યુનિકેશન સાધનો અને ચીનમાંથી ઘરેલું ઉપકરણોની આયાત પર નિર્ભર હતું.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- વર્ષ 2020 માં બંને દેશો વચ્ચેનો વેપાર 7 બિલિયન ડોલર હતો.
- જો કે, 2019 ના કુલ વેપારની અપેક્ષા 5 અબજ ડોલરની તુલનામાં વેપારમાં ઘટાડો થયો હતો.
- ભારે મશીનો વગેરેની આયાતથી ચીન પરની તેની નિર્ભરતા ઘટાડવાના ભારતના પ્રયત્નો નબળા થયાં.
- પરિણામે, 2020 માં ચીન સાથે ભારતનો દ્વિપક્ષીય વ્યાપ 40 બિલિયન ડોલર હતો.
- ચીનમાંથી કુલ આયાત 58.7 અબજ ડોલર રહી છે, જે ભારત અને યુએઈ તરફથી સંયુક્ત આયાત સમાન છે.
- આ આંકડો એ પણ જણાવે છે કે ભારત તેના એશિયન પડોશીઓની આયાત ઘટાડવામાં સમર્થ હતું.

પૃષ્ઠભૂમિ

- વડાપ્રધાન નરેન્દ્ર મોદીએ ગલવાન ખીણમાં વિવાદિત હિમાલયની સરહદમાં ચીન સાથેના ઘાતક સંઘર્ષ બાદ ભારતને આત્મનિર્ભર બનાવવા માટે અનેક ચીની એપ્લિકેશનો પર પ્રતિબંધ મૂક્યો હતો અને ચીન તરફથી રોકાણ અંગેની મંજૂરી ઓછી કરી દીધી હતી.

ભારત ચીન સંબંધો

- સમય જતાં બંને દેશો વચ્ચેના સંબંધોમાં વૈવિધ્ય છે. ભારત અને ચીન વચ્ચેના આધુનિક સંબંધોની શરૂઆત 1950 માં થઈ હતી જ્યારે ભારતે રીપબ્લિક ઓફ ચાઈના (તાઈવાન) સાથે ઔપચારિક સંબંધો સમાપ્ત કર્યા હતા. તેણે મેઈનલેન્ડ

ચાઈનામાં કાયદાકીય સરકાર તરીકે પીપલ્સ રીપબ્લિક ઓફ ચાઈનાને માન્યતા આપી. બંને દેશો એશિયા ક્ષેત્રમાં બે મોટી પ્રાદેશિક શક્તિઓ છે. તેઓ સૌથી ઝડપથી વિકસતી મોટી અર્થવ્યવસ્થાઓ પણ છે. રાજદ્વારી અને આર્થિક ક્ષેત્રે વૃદ્ધિએ બંને દેશો વચ્ચે દ્વિપક્ષીય સંબંધોનું મહત્વ વધાર્યું છે.

બ્રિક્સની અધ્યક્ષતા ભારતે મેળવી

- 25 ફેબ્રુઆરી 2021 ના રોજ ભારતે ત્રણ દિવસીય શેરપા બેઠકના ઉદઘાટન સાથે તેની બ્રિક્સ અધ્યક્ષતાની શરૂઆત કરી છે.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- વિદેશ મંત્રાલયના પ્રવક્તા અનુરાગ શ્રીવાસ્તવે કહ્યાં કે સચિવની અધ્યક્ષતામાં આ બેઠકમાં બ્રિક્સ 2021 ના વિષયો, પ્રાધાન્યતા અને કેલેન્ડર્સ પર પ્રકાશ પાડવામાં આવ્યો હતો.
- અગાઉ વિદેશ પ્રધાન એસ.કે. જયશંકરે સુષ્મા સ્વરાજ ભવન ખાતે બ્રિક્સ સચિવાલયમાં ભારતની બ્રિક્સ 2021 વેબસાઈટ શરૂ કરી હતી.
- ચીનના રાષ્ટ્રપતિ શી જિનપિંગ પણ બ્રિક્સ સમિટ માટે પાછળથી ભારતની મુલાકાતે આવી શકે છે.
- ચીને પણ આ બેઠકની યજમાની કરવામાં ભારતને સમર્થન આપ્યું છે અને બ્રિક્સ દેશો સાથે રાજકારણ, અર્થતંત્ર અને લોકો-લોકોની આપ-લેના ક્ષેત્રમાં તેમનો સહયોગ વધારવા માટે તૈયાર છે.

બ્રિક્સ

- આ જૂથમાં બ્રાઝિલ, રશિયા, ભારત, ચીન અને દક્ષિણ આફ્રિકા શામેલ છે. આ સભ્યો આ ક્ષેત્રમાં તેમના નોંધપાત્ર પ્રભાવ માટે જાણીતા છે. રશિયા દ્વારા 17 મી નવેમ્બર, 2020 ના રોજ COVID-19 રોગચાળો વચ્ચે 12 મી બ્રિક્સ સમિટનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું.
- બ્રિક્સનું સંયુક્ત ક્ષેત્ર 39,746,220 ચોરસ કિલોમીટર છે અને આ દેશોની કુલ વસ્તી આશરે 3.21 અબજ છે. તે વિશ્વની લગભગ 26% જમીનની સપાટી અને વિશ્વની 41% વસ્તી ધરાવે છે. બધા બ્રિક્સ સભ્યો પણ G-20 ના સભ્યો છે.

પૃષ્ઠભૂમિ

- માનવામાં આવે છે કે 'બ્રિક' શબ્દ 2001 માં ગોલ્ડમેન સૈક્સ એસેટ મેનેજમેન્ટના તત્કાલીન અધ્યક્ષ જીમ ઓનિલ દ્વારા બનાવવામાં આવ્યો હતો. પરંતુ આ શબ્દ ખરેખર રૂપા પુરૂષોત્તમ દ્વારા બનાવવામાં આવ્યો હતો. જૂથની પહેલી બેઠક ચેકાટેરિનબર્ગમાં જૂન 2009 માં મળી હતી.

સંયુક્ત રાષ્ટ્ર સુરક્ષા પરિષદના મુદ્દાઓ પર ભારત-આયર્લેન્ડે ચર્ચા કરી

- વર્ચ્યુઅલ સ્થિતિમાં યુએન સિક્યુરિટી કાઉન્સિલના મુદ્દાઓ પર ભારત અને આયર્લેન્ડ વચ્ચે 26 ફેબ્રુઆરી 2021 ના રોજ દ્વિપક્ષીય ચર્ચા થઈ.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- આ દ્વિપક્ષીય પરામર્શ દરમિયાન, બંને દેશોએ સંયુક્ત રાષ્ટ્ર સુરક્ષા પરિષદ (UNSC) માં પસંદગી માટે એકબીજાને અભિનંદન આપ્યા હતા.
- તેમણે UNSCની પ્રાથમિકતાઓ અંગે પણ ચર્ચા કરી.
- તેઓએ UNSCના કાર્યસૂચિ પર અનેક મુદ્દાઓની વધુ ચર્ચા કરી અને તેઓએ 2021-2021માં UNSCમાં તેમના કાર્યકાળ દરમિયાન સાથે કામ કરવા સંમતિ આપી.

ભારત-આયર્લેન્ડ સંબંધો

- ભારત અને આયર્લેન્ડ વચ્ચે દ્વિપક્ષીય સંબંધ બ્રિટિશ યુગના છે. બંને દેશોએ તેમની સ્વતંત્ર આંદોલન માટે મળીને લડ્યા. ભારતે આઈરિશ બંધારણમાંથી અનેક બંધારણીય જોગવાઈ ઓ અપનાવી છે. રવિન્દ્રનાથ ટાગોર જવાહરલાલ નહેરૂ, સિસ્ટર નિવેદિતા અને એની બેસન્ટ સહિતના લોકો દ્વારા બંને દેશો વચ્ચેના સંબંધોને મજબૂત બનાવ્યા.

પૃષ્ઠભૂમિ

- જવાહરલાલ નેહરૂ અને ઈમન ડી.વલેરા જેવા નેતાઓ આઝાદીની લડત દરમિયાન એક બીજાના સંપર્કમાં હતા. એ જ રીતે વિઠ્ઠલભાઈ પટેલ અને સુભાષચંદ્ર બોઝ અને અન્ય આઈરિશ રાષ્ટ્રવાદી નેતાઓ એક બીજાના સંપર્કમાં હતા. બંને દેશો વચ્ચેની સૌથી મજબૂત કડી એની બેસન્ટ હતી, જે એક આઈરિશ કુટુંબની હતી પરંતુ ભારતીય સ્વરાજ્યની હિમાયતી હતી.

હોમ રૂલ લીગ

- એની બેસન્ટે ભારતીય સ્વતંત્રતાને આઈરિશ સંઘર્ષની સમાન બનાવવા માટે હોમ રૂલ લીગની શરૂઆત કરી હતી.

વ્યૂહાત્મક જોડાણ

- બંને દેશો વચ્ચે ઔપચારિક સંબંધો 1947 માં ભારતીય સ્વતંત્રતા પછી શરૂ થયા હતા, જ્યારે રાજદ્વારી વિનિમય પછી 1951 માં આયર્લેન્ડમાં ભારતીય દૂતાવાસની સ્થાપનાથી શરૂ થયો હતો. આયર્લેન્ડે 1964 માં ભારતમાં પોતાનું દૂતાવાસ ખોલ્યું હતું.

નાસાનું મંગળ 2020 મિશન

- તાજેતરમાં, રાષ્ટ્રીય એરોનોટિક્સ એન્ડ સ્પેસ એડમિનિસ્ટ્રેશન (National Aeronautics and Space Administration- NASA) નો ‘પર્સિવરન્સ રોવર’ (Perseverance Rover) મંગળ પર ઉતર્યો છે.
- આ ‘મંગળ 2020’ મિશનનો મહત્વપૂર્ણ પહેલુઓમાંનો એક હતો .

Back to Basics : ‘મંગળ 2020’ મિશન

- આ મિશન મંગળના ભૂસ્તરશાસ્ત્રને વધુ સારી રીતે સમજવા અને જીવનના સૌથી પ્રાચીન ચિહ્નો શોધવા માટે બનાવવામાં આવ્યું છે.
- ઉદ્દેશ:**
 - પ્રાચીનતમ જીવનના પુરાવા શોધવા.
 - ભવિષ્યમાં રોબોટ અને માનવ સંશોધન માટે તકનીકનો ઉપયોગ કરવા .
- અવધિ:**
 - ઓછામાં ઓછું એક મંગળ વર્ષ (મંગળ પરનું એક વર્ષ પૃથ્વીના 687 દિવસ બરાબર થાય છે)
- મિશનના વિવિધ તબક્કાઓ:**
- નમૂનાઓ એકત્રિત કરવા :**
 - સિગાર આકારની નળીમાં સખત પથ્થર અને જમીનના નમૂનાઓ એકત્રિત કરવામાં આવશે. આ નમૂનાઓ એકત્રિત કરીને કેનિસ્ટર્સ (એક નાનું ટીનનું બોક્સ) માં બંધ કરવામાં આવશે અને પૃથ્વી પર લાવવામાં આવશે.
- નમૂનાઓ પાછા લાવવા:**
 - એક ‘મંગળ ફેચ રોવર’ (જે યુરોપિયન સ્પેસ એજન્સી દ્વારા નિર્મિત છે) મંગળની સપાટી પર ઉતરશે અને જુદા જુદા સ્થળોએથી નમૂનાઓ એકત્રિત કરશે અને પૃથ્વી પર પાછા લાવશે.
- સ્થાનાંતરણ :**
 - આ નમૂનાઓને ‘માર્સ એસેન્ટ વેહિકલ’માં સ્થાનાંતરિત કરવામાં આવશે જે ઓર્બિટર સાથે જોડાયેલ હશે.
- વાપસી:**
 - ઓર્બિટર એકત્રિત નમૂનાઓને પૃથ્વી પર પાછો લાવશે.

પર્સિવરન્સ રોવર વિશે

- પર્સિવરન્સ એક ખૂબ જ અદ્યતન, મોંઘી અને અત્યાધુનિક મોબાઇલ પ્રયોગશાળા છે જેને મંગળ પર મોકલવામાં આવેલી છે.
- આ મિશન અગાઉના મિશનથી અલગ છે કારણ કે તે મહત્વપૂર્ણ ખડક અને જમીનના નમૂનાઓ ખોદવા અને એકત્રિત કરવામાં સક્ષમ છે અને મંગળની સપાટી પર ગુપ્ત સ્થાને તેમને સ્ટોર કરી શકે છે.

- લોન્ચ: 30 જુલાઈ, 2020
- લેન્ડિંગ : 18 ફેબ્રુઆરી, 2021
- લેન્ડિંગ સ્થાન:**
 - જેજેરો કેટર (એક પ્રાચીન નદીનો ડેલ્ટા જેમાં ખડકો અને ખનિજો શામેલ છે અને તે ફક્ત પાણીમાં રચાય છે).
- પાવર સ્ત્રોત:**
 - રોવરમાં વીજ પુરવઠા માટે ‘મલ્ટિ-મિશન રેડિયો આઈસોટોપ થર્મોઇલેક્ટ્રિક જનરેટર’ (Multi-Mission Radioisotope Thermoelectric Generator-MMRTG)નો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે જે પ્લુટોનિયમ (પ્લુટોનિયમ ડાયોક્સાઈડ) ના કુદરતી કિરણોત્સર્ગી ક્ષયને કારણે ઉત્પન્ન થતી ગરમીને વીજળીમાં રૂપાંતરિત કરે છે.

મંગળ ઓક્સિજન ઇન-સીટુ રિસોર્સ યુટિલાઇઝેશન પ્રયોગ (MOXIE)

- તે વાતાવરણીય કાર્બન ડાયોક્સાઈડનો ઉપયોગ કરીને ઓક્સિજન બનાવવા માટે વીજળીનો ઉપયોગ કરશે.
- જો આ ઉપકરણ યોગ્ય રીતે કાર્ય કરવામાં સક્ષમ છે, તો તે મનુષ્યની બે મહત્વપૂર્ણ જરૂરિયાતોને પૂર્ણ કરશે, જેમાં શામેલ છે: શ્વાસ માટે ઓક્સિજન અને પૃથ્વી પર પાછા ફરવા માટે રોકેટ ઈંધણ.

‘રડાર ઇમેજર ફોર માર્સ’ સબસર્ફેસએક્સપેરિમેન્ટ (RIMFAX)

- RIMFAX ઉચ્ચ રીઝોલ્યુશન મેપિંગ (High Resolution Mapping) પ્રદાનકર્તાની સાથે મંગળની ઉપરની સપાટી પર પાણીની શોધ કરશે.
- માર્સ હેલિકોપ્ટર:**
 - ઉપકરણ: આ રોવર મંગળ પર વિજ્ઞાન અને નવી તકનીકોના અભૂતપૂર્વ પરીક્ષણો કરવાના હેતુથી મોકલવામાં આવ્યું છે. તેમાં કુલ સાત ઉપકરણો, બે માઈક્રોફોન અને 23 કેમેરાનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે. આ રોવરમાં ઉપયોગમાં લેવાતા કેટલાક મહત્વપૂર્ણ સાધનો નીચે મુજબ છે:
 - તે પરીક્ષણ માટે એક નાનું ડ્રોન છે જે શોધી કાઢશે કે કોઈ હેલિકોપ્ટર મંગળના છૂટાછવાયા વાતાવરણમાં ઉડવામાં સક્ષમ છે કે નહીં. મંગળના વાતાવરણની ઘનતા હેલિકોપ્ટર અથવા વિમાનને ઉડવા માટે જરૂરી ઘનતા કરતા ઘણી ઓછી છે.

માસ્ટકેમ-Z

- તે પેનોરેમિક (Panoramic) અને સ્ટીરિઓસ્કોપિક ઈમેજિંગ (Stereoscopic Imaging) ક્ષમતાઓવાળી અદ્યતન કેમેરા સિસ્ટમ છે જે ખનિજોની શોધ કરવામાં મદદ કરશે.

સુપરકેમ

- > તે ચિત્રો લેવામાં, રાસાયણિક બંધારણનું વિશ્લેષણ કરવા અને ખનિજોને દૂરથી શોધવામાં સક્ષમ છે.
- પ્લેનેટરી ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ ફોર એક્સ-રે લિથોકેમિસ્ટ્રી (PIXL):
- > ‘એક્સ-રે ફ્લોરોસન્સ સ્પેક્ટ્રોમીટર’ અને ‘હાઈ-રિઝોલ્યુશન ઈમેજર’ પહેલાં કરતાં વધુ વ્યાપક રાસાયણિક તત્વો શોધી અને વિશ્લેષણ કરી શકશે.
- > સ્કેઈનિંગ હેબીટેબલ એન્વાયરમેન્ટ્સ વિથ રમન લ્યુમિનોસેન્સ ફોર આર્ગેનિક્સ એન્ડ કેમિકલ્સ (SHERLOC):
- > સ્પેક્ટ્રોમીટર દ્વારા ‘ફાઈન-સ્કેલ ઈમેજિંગ’ મેળવવા માટે અને ખનિજ અને કાર્બનિક સંયોજનોને માપવા માટે અલ્ટ્રાવાયોલેટ (યુવી) લેસરનો ઉપયોગ કરવામાં આવશે.
- > SHERLOC મંગળની સપાટી પર ઉડનાર પ્રથમ યુવી રમન સ્પેક્ટ્રોમીટર હશે જે પેલોડમાં અન્ય ઉપકરણો સાથે માપન કાર્ય કરશે.
- માર્સ એન્વાયરમેન્ટ ડાયનેમિક એલાઈન્ટર (MEDA):
- > આ સેન્સર દ્વારા તાપમાન, પવનની ગતિ, દિશા, દબાણ, સાપેક્ષીત ભેજ અને ધૂળનું કદ માપવામાં આવશે.

મંગળ કદ અને અંતર

- > તે સૂર્યનો ચોથો ગ્રહ અને સૌરમંડળનો બીજો સૌથી નાનો ગ્રહ છે.
- > મંગળ કદમાં પૃથ્વીનો અડધો ભાગ છે.
- પૃથ્વીની સમાનતા (ભ્રમણકક્ષા અને પરિભ્રમણ):
- > મંગળ ગ્રહ સૂર્યની પરિક્રમા 24.6 કલાકમાં કરે છે, જે પૃથ્વી પર એક દિવસ (23.9 કલાક) ના સમયની નજીક છે.
- > સૂર્યની પરિક્રમા કરતી વખતે, મંગળ તેની ધરી પર 25 ડિગ્રી તરફ ઢળેલો રહે છે. મંગળનું આ અક્ષીય વલણ પૃથ્વી જેવું જ છે, જે 23.4 ડિગ્રી પર જુકેલું છે.
- > પૃથ્વીની જેમ, મંગળ પણ જુદા જુદા ઋતુઓ ધરાવે છે, પરંતુ મંગળ પર, પૃથ્વી કરતા હવામાનની અવધિ લાંબી છે, કારણ કે સૂર્યથી વધુ અંતર હોવાને કારણે મંગળનો પરિભ્રમણ સમય લાંબો છે.
- > મંગળ પરના દિવસોને ‘સૌર દિવસ’ કહેવામાં આવે છે.
- સપાટી:
- > મંગળની સપાટી ભૂરા, સોનેરી અને પીળા જેવા રંગો જેવી લાગે છે. મંગળના લાલ દેખાવનું કારણ તેના ખડકો, રસ્ત અને ધૂળના કણોની હાજરીમાં આયર્નનું ઓક્સિડેશન છે, તેથી તેને લાલ ગ્રહ પણ કહેવામાં આવે છે.
- > ‘ઓલિમ્પસ મોન્સ’ મંગળ પરના સૌરમંડળનો સૌથી મોટો જવાળામુખી છે. તે પૃથ્વી પરના માઉન્ટ એવરેસ્ટ કરતા ત્રણ ગણો ઊંચો છે અને ન્યુ મેક્સિકો રાજ્યના સમાન કદનો છે.
- વાતાવરણ:
- > મંગળ પરનું વાતાવરણ કાર્બન ડાયોક્સાઈડ, નાઈટ્રોજન અને આર્ગોન વાયુઓની વધુ માત્રા સાથે ખૂબ જ ક્ષુદ્ર / નબળું છે.

મેગ્નેટોસ્ફિયર:

- > મંગળ પર હજી સુધી કોઈ ચુંબકીય ક્ષેત્ર અસ્તિત્વમાં નથી, પરંતુ તેના દક્ષિણ ગોળાર્ધમાં માર્ટિયન ક્રસ્ટનું ક્ષેત્ર ખૂબ જ ચુંબકીય છે.
- ઉપગ્રહ:
- > ફોબોસ અને ડિમોઝ મંગળના બે નાના ઉપગ્રહો છે.
- ગત મંગળ મિશન:
- > વર્ષ 1971 માં સોવિયત સંઘ ઉતરાણ કરનાર વિશ્વનો પહેલો દેશ બન્યો, જેમણે મંગળ પર ‘મંગળ 3’ને ઉતાર્યું.
- > મંગળની સપાટી પર પહોંચનાર અમેરિકા બીજો દેશ છે. તે વર્ષ 1976 પછી 8 વાર સફળતાપૂર્વક મંગળ પર ઉતર્યું છે, જેમાં વર્ષ 2019માં ‘ઈનસાઈટ’નું લેન્ડિંગ નવીનતમ છે.
- > યુરોપિયન સ્પેસ એજન્સીએ મંગળ એક્સપ્રેસ મિશન દ્વારા તેનું અવકાશયાન મંગળની કક્ષામાં ઉતાર્યું છે.
- મંગળ ઓર્બિટર મિશન (MOS) અથવા ભારતનું મંગલયાન:
- > ભારતીય અવકાશ સંશોધન સંસ્થા દ્વારા નવેમ્બર 2013 માં આંધ્રપ્રદેશના સતિષ ધવન સ્પેસ સેન્ટરથી તેની શરૂઆત કરવામાં આવી હતી.
- > તે PSLV C-25 રોકેટ દ્વારા મંગળની સપાટી અને ખનિજ રચનાનો અભ્યાસ કરવા તેમજ મંગળના વાતાવરણમાં મિથેન (મંગળ પર જીવનનું સૂચક) ની હાજરી શોધી કાઢવાના હેતુથી શરૂ કરાયું હતું.
- મંગળને લગતા વારંવારનાં મિશનનાં કારણો: આનાં બે પ્રાથમિક કારણો છે:
- પૃથ્વીથી સમાનતા:
- > મંગળ એ એક ગ્રહ છે જ્યાં ભૂતકાળમાં જીવન ઉત્ક્રાંતિના સંકેતો છે, લગભગ 4 અબજ વર્ષો પહેલા, મંગળની પ્રારંભિક પરિસ્થિતિઓ પૃથ્વી જેવી જ હતી.
- > મંગળનું વાતાવરણ ખૂબ ગાઢ છે જ્યાં પાણીની હાજરીના પુરાવા મળી શકે છે.
- > જો ખરેખર મંગળ પરની પરિસ્થિતિ પૃથ્વી જેવી જ હોત, તો એવી સંભાવના છે કે સૂક્ષ્મ સ્તરે મંગળ પર જીવન રહ્યું હશે.
- અન્ય ગ્રહોની તુલનામાં સૌથી યોગ્ય:
- > મંગળ એક માત્ર એવો ગ્રહ છે જ્યાં મનુષ્ય લાંબા સમય સુધી જઈ શકે છે અથવા જીવી શકે છે. શુક અને બુધનું સરેરાશ તાપમાન 400 ° સે કરતા વધારે છે બાહ્ય સૌરમંડળ ના તમામ ગ્રહો જે ગુરૂથી શરૂ થાય છે—તે સિલિકેટ્સ અથવા ખડકો કરતાં તે વાયુઓથી બનેલા છે જેથી ખૂબ જ ઠંડા છે.
- > ધ્રુવો પર 125 ° સે થી વિષુવવૃત્ત પર 20 ° સે. તાપમાનની અંદાજિત શ્રેણી સાથે તાપમાનની દ્રષ્ટિએ મંગળ તુલનાત્મક રીતે અનુકૂળ છે.

હેલિના અને ધ્રુવાસ્ત્ર: એન્ટી ટેન્ક ગાઈડેડ મિસાઈલ

- તાજેતરમાં ભારતે પોકરણ રેન્જ, થાર રણસ્થાન (રાજસ્થાન) માં સ્વદેશી રીતે વિકસિત એન્ટિ-ટેન્ક ગાઈડેડ મિસાઈલ સિસ્ટમ 'હેલિના' અને 'ધ્રુવાસ્ત્ર' (Dhruvastra)નું સફળતાપૂર્વક પરીક્ષણ કર્યું છે.

Back to Basics : હેલિના અને ધ્રુવાસ્ત્ર વિશે

- હેલિના (આર્મી વર્ઝન) અને ધ્રુવાસ્ત્ર (ભારતીય વાયુસેનાનું વર્ઝન) એ ત્રીજી પેઢીની એન્ટિ-ટેન્ક ગાઈડેડ મિસાઈલ (નાગા મિસાઈલ સિસ્ટમ) નું હેલિકોપ્ટર-લોચ વર્ઝન છે.
- આ મિસાઈલ સિસ્ટમનું પ્રક્ષેપણ દિવસ અને રાતના કોઈપણ સમયે કરી શકાય છે અને આ પરંપરાગત કવચ અને વિસ્ફોટક પ્રતિક્રિયાશીલ કવચ સાથે યુદ્ધ ટેન્કને ભેદવા સક્ષમ છે.
- સ્વદેશી:**
 - આ મિસાઈલ સિસ્ટમ્સ, સંરક્ષણ સંશોધન અને વિકાસ સંગઠન (Defence Research and Development Organisation- DRDO) દ્વારા સ્વદેશી રીતે ડિઝાઇન અને વિકસિત કરવામાં આવી છે.
- કામગીરી:**
 - 'હેલિના' અને 'ધ્રુવાસ્ત્ર' ડાયરેક્ટ હિટ મોડ (Hit Mode) તેમજ ટોચના એટેક મોડ (Top Attack Mode) બંનેને લક્ષ્ય બનાવી શકે છે.
 - ટોપ એટેક મોડ: આમાં, મિસાઈલ લોચ કર્યા પછી હાઈ સ્પીડ સાથે ચોક્કસ ઉંચાઈ પર જાય છે અને પછી તરફ લક્ષ્યને ભેદવા વળે છે.
- ડાયરેક્ટ હિટ મોડ:**
 - આમાં મિસાઈલ નિમ્ન ઉંચાઈએ સીધી લક્ષ્યને ભેદે છે.

નાગ મિસાઈલ

- નાગ એ ત્રીજી પેઢીની 'ફાયર-એન્ડ-ફોર્ગેટ' સિદ્ધાંત પર આધારિત એક એન્ટી ટેન્ક મિસાઈલ છે, જે DRDO દ્વારા ભારતીય સેનાના મિકેનિઝ્ડ ઇન્ફન્ટ્રી (Mechanized Infantry) અને એરબોર્ન (Airborne) બંનેને ધ્યાનમાં લઈને વિકસિત કરાયેલ છે.
- તે બધા હવામાન તથા દિવસ અને રાત દરેક સમયે, કામ કરવા માટે સક્ષમ છે તથા ઓછામાં ઓછા 500 મીટર અને મહત્તમ 4 કિલોમીટર સુધી લક્ષ્યને ભેદી શકે છે.
- નાગને સ્થળ અને વાયુ-આધારિત પ્લેટફોર્મથી લોચ કરી શકાય છે. હાલમાં તેનું સ્થળ સંસ્કરણ એકીકરણ 'નાગ મિસાઈલ કેરિયર-NAMICA' ઉપલબ્ધ છે.
- નાગ મિસાઈલો DRDOએ ઇન્ટિગ્રેટેડ ગાઈડેડ મિસાઈલ ડેવલપમેન્ટ પ્રોગ્રામ હેઠળ વિકસાવવામાં આવ્યો છે.

ઇન્ટિગ્રેટેડ ગાઈડેડ મિસાઈલ ડેવલપમેન્ટ પ્રોગ્રામ (IGMDP)

- IGMDPની પૂર્વધારણા ડો.એ.પી.જે. અબ્દુલ કલામ દ્વારા ભારતને મિસાઈલ ટેકનોલોજીમાં આત્મનિર્ભર બનાવવાના ઉદ્દેશ્યથી કરાઈ હતી. IGMDPને ભારત સરકાર દ્વારા વર્ષ 1983માં મંજૂરી મળી હતી અને માર્ચ 2012માં પૂર્ણ કરાઈ હતી.
- આ પ્રોગ્રામ અંતર્ગત વિકસિત પાંચ મિસાઈલો (P-A-T-N-A) છે:
 - પૃથ્વી:**
 - તે ટૂંકી-અંતરની સપાટીથી સપાટીની બેલિસ્ટિક મિસાઈલ છે.
 - અગ્નિ :**
 - આ વિવિધ કેટેગરીઝ (I, II, III, IV, V) માં વિકસિત બેલિસ્ટિક મિસાઈલ છે.
 - ત્રિશૂલ: તે સપાટીથી હવાઈ ટૂંકી અંતરની મિસાઈલ છે.
 - નાગ: ત્રીજી પેઢીની એન્ટિ-ટેન્ક મિસાઈલ.
 - આકાશ: એક મધ્યમ-અંતરની સપાટીથી હવામાં માર કરવાવાળી મિસાઈલ.

ઇસરોનું PSLV-C51 / Amazonia-1 Mission

- ભારતીય અવકાશ સંશોધન સંગઠનના PSLV-C 51 અથવા એમેઝોનીયા -1 મિશનના લોન્ચ માટે કાઉન્ટ-ડાઉન 7, ફેબ્રુઆરી 2021 થી શરૂ થયું. આ કાઉન્ટ-ડાઉન સવારે 8:54 વાગ્યે શરૂ થયું.

Back to Basics : મુખ્ય બિંદુ

- PSLV-C51 ને આંધ્રપ્રદેશના શ્રીહારીકોટામાં સતિષ ધવન સ્પેસ સેન્ટર (SDSC) થી લોન્ચ કરવામાં આવશે.
- તે સ્પેસ સેન્ટરથી 28 ફેબ્રુઆરી, 2021 ના રોજ રાત્રે 10:24 વાગ્યે લોન્ચ થશે.
- આ ઇસરોનું 53 મું ધ્રુવીય સેટેલાઈટ લોચ વેહિકલ મિશન છે.
- આ લોન્ચિંગમાં, PSLV-C51 રોકેટ બ્રાઝિલિયન સેટેલાઈટ એમેઝોનીયા -1 ને પ્રાથમિક સેટેલાઈટ તરીકે લઈ જશે.
- બ્રાઝિલિયન સેટેલાઈટની સાથે, આ પ્રક્ષેપણ વાહનમાં 19 વધુ ઉપગ્રહો પણ રાખવામાં આવશે.
- જો કે, આ લોન્ચ 28 ફેબ્રુઆરી, 2021 ના રોજ શહેરમાં હવામાનની સ્થિતિ પર આધારિત રહેશે.
- આ મિશન એ ઇસરોની વ્યાપારી નોડલ એજન્સીનું પ્રથમ સમર્પિત વ્યાપારી મિશન છે જેને 'ન્યૂ સ્પેસ ઇન્ડિયા લિમિટેડ (NSIL)' કહેવામાં આવે છે.

NSILની ભૂમિકા

- NSIL Spaceflight Inc. સાથેના વ્યાપારી કરાર મુજબ આ મિશન પર કામ કરી રહ્યાં છે.
- Spaceflight Inc. સેટેલાઈટ રાઈડશર અને મિશન મેનેજમેન્ટ પ્રોવાઈડર છે. તે યુ.એસ.ના સીએટલમાં સ્થિત છે

- > 18 સહ—મુસાફરો ઉપગ્રહોમાંથી 14 NSIL દ્વારા મોકલવામાં આવશે.

એમેઝોનીયા -1

- > એમેઝોનીયા -1 રાષ્ટ્રીય અવકાશ સંશોધન સંસ્થા, બ્રાઝિલ દ્વારા મોકલવામાં આવી રહી છે. તે ઓપ્ટિકલ પૃથ્વી નિરીક્ષણ ઉપગ્રહ છે. તે બ્રાઝિલિયન એમેઝોન ક્ષેત્રમાં જંગલોની કાપણી પર નજર રાખવા માટે રિમોટ સેન્સિંગ ડેટા પણ શેર કરશે. આ ઉપરાંત, આ ઉપગ્રહ સમગ્ર બ્રાઝિલમાં વૈવિધ્યસભર કૃષિનું વિશ્લેષણ પ્રદાન કરશે.

અન્ય ઉપગ્રહ

- > આ PSLV વેડિકલ Indian National Space Promotion and Authorisation Centre (IN-SPACe) નામની નોડલ એજન્સીના ચાર ઉપગ્રહો લઈ જશે. IN-SPACe સ્પેસ ડિપાર્ટમેન્ટ હેઠળ કાર્યરત એક સ્વતંત્ર એજન્સી છે. આ ખાનગી ક્ષેત્રને અવકાશ પ્રવૃત્તિઓમાં ભાગ લેવાની મંજૂરી આપે છે.

ચંદ્રયાન-3 2022 માં લોન્ચ થશે

- > તાજેતરમાં ઈસરોના અધ્યક્ષ કે.કે. શિવને કહ્યું કે કોરોનાવાયરસ રોગચાળાને કારણે ચંદ્રયાન-3 અને ગગનયાન સહિતના ઘણા ઈસરો પ્રોજેક્ટ્સને અસર થઈ છે. ભારતીય અવકાશ સંશોધન સંસ્થા વર્ષ 2022માં ચંદ્રયાન-3 લોન્ચ કરવા માટે કામ કરી રહી છે. તેમ છતાં, મિશન વર્ષ 2020 માં શરૂ થવાનું હતું, કોરોનાવાયરસને કારણે, કાર્યમાં નોંધપાત્ર વિલંબ કરવામાં આવ્યો છે. ચંદ્રયાન-3 માં, ચંદ્રની સપાટી પર લેન્ડરની સોફ્ટ ઉતરણ કરવામાં આવશે.
- > ચંદ્રયાન-3 સીડ ઓર્બિટર નહીં પણ લેન્ડર અને રોવર હશે. કારણ કે ચંદ્રયાન-2 ની ભ્રમણકક્ષા ચંદ્રની ભ્રમણકક્ષામાં કાર્યરત છે અને તે આગામી 5-6 વર્ષ સુધી કામ કરવાનું ચાલુ રાખશે.

Back to Basics : મિશન ચંદ્રયાન -2

- > ચંદ્રયાન -2 એ ચંદ્ર પરનું ભારતનું બીજું મિશન છે, તે ભારતનું અત્યાર સુધીનું સૌથી મુશ્કેલ મિશન હતું. તે ચંદ્રયાન 2008 માં શરૂ થયેલ મિશનનું સુધારેલું સંસ્કરણ હતું. ચંદ્રયાન મિશન માત્ર ચંદ્રનું પરિભ્રમણ કરતું હતું, પરંતુ ચંદ્રયાન -2 મિશનને ચંદ્ર સપાટી પર ઉતરવા માટે રોવરની પણ જરૂર હતી. ઈસરોનું ચંદ્રયાન-2 મિશન ચંદ્ર સપાટી પર સોફ્ટ ઉતરણ કરવામાં નિષ્ફળ ગયું હતું. સોફ્ટ ઉતરણ સમયે, ઈસરોનો લેન્ડર વિક્રમ સાથે સંપર્ક તૂટી ગયો હતો.
- > ઈસરોએ આ મિશનના તમામ ભાગો ભારતમાં સ્વદેશી રૂપે કર્યા છે, જેમાં ઓર્બિટર, લેન્ડર અને રોવરનો સમાવેશ થાય છે. આ મિશનમાં ઈસરોએ પ્રથમ વખત ચંદ્રના દક્ષિણ ધ્રુવ પર લેન્ડર રોવર ઉતારવાનો પ્રયાસ કર્યો હતો. આ રોવર ચંદ્રની

સપાટીના ઘટકોનું વિશ્લેષણ કરવા માટે ચંદ્રની સપાટી પર જવા માટે બનાવવામાં આવ્યું હતું.

- > ચંદ્રયાન -2 GSLV MK-III થી લોન્ચ કરવામાં આવ્યું હતું. ઈસરોનું આ પ્રકારનું પહેલું આંતરગ્રહીય મિશન છે, જેમાં ઈસરોએ બીજી આકાશી સંસ્થા પર રોવર ઉતારવાનો પ્રયાસ કર્યો હતો. ઈસરોનું અવકાશયાન (ઓર્બિટર) નું વજન 3,290 કિલો છે, આ અવકાશયાન ભ્રમણકક્ષા કરશે અને ડેટા એકત્રિત કરશે, તેનો ઉપયોગ મુખ્યત્વે રિમોટ સેન્સિંગ માટે કરવામાં આવી રહ્યો છે.
- > ચંદ્રની સપાટી પર મુસાફરી કરીને, ચંદ્રની સપાટી, ખનિજ પદાર્થ અને હાઈડ્રોક્સિલ અને પાણી-બરફના સંકેતો વિશેની માહિતી પ્રદાન કરીને, માટી અને ખડકના નમૂનાઓ એકત્રિત કરવા માટે 6 પૈડાવાળા રોવર બનાવવામાં આવ્યા હતા.

ICGS C-453 ઇન્ટરસેપ્ટર બોટને કમિશન કરવામાં આવ્યું

- > ભારતીય કોસ્ટ ગાર્ડ શિપ (ICGS) C-453 ચેન્નઈમાં 19 ફેબ્રુઆરી 2021 ના રોજ લોન્ચ કરવામાં આવી હતી. તે 18 મી ઇન્ટરસેપ્ટર બોટ છે, જે લાર્સન એન્ડ ટુબ્રો લિમિટેડ દ્વારા સ્વદેશી બાંધવામાં આવી છે.

Back to Basics : ICGS C-453

- > તે 80 મીટર લાંબી ઇન્ટરસેપ્ટર બોટ છે.
- > આ બોટની વિસ્થાપન ક્ષમતા 105 ટન છે.
- > તે મહત્તમ ઝડપ 45 નોટ્સ (85 કિમી પ્રતિ કલાક) પ્રાપ્ત કરી શકે છે.
- > તે સર્વેલન્સ, કોસ્ટલ પેટ્રોલિંગ, સર્ચ અને બચાવ જેવા કાર્યો કરવામાં સક્ષમ છે.
- > તે દરિયાઈ સંકટની સ્થિતિમાં બોટને સહાય પણ કરશે.
- > તેમાં અદ્યતન સંશોધક અને સંદેશાવ્યવહાર ઉપકરણો શામેલ છે.
- > આ ઇન્ટરસેપ્ટર બોટ ચેન્નઈમાં કોસ્ટ ગાર્ડ ઝોન (પૂર્વ) ના કમાન્ડરના ઓપરેશનલ કંટ્રોલ હેઠળ રહેશે.

ઇન્ટરસેપ્ટર બોટ કાર્યો

- > કોસ્ટગાર્ડ ચાર્ટર મુજબ સ્પેશિયલ ઈકોનોમિક ઝોન પર નજર રાખવા માટે આ જહાજ તૈનાત કરવામાં આવશે. આનાથી ભારતના સમુદ્રી હિતોનું રક્ષણ કરવામાં મદદ મળશે.

વિશેષ આર્થિક ક્ષેત્ર (EEZ)

- > સમુદ્રના કાયદા પરના સંયુક્ત રાષ્ટ્ર સંમેલન, 1982 મુજબ, વિશેષ આર્થિક ક્ષેત્ર એ સમુદ્રનો એક વિસ્તાર છે જેના માટે સાર્વભૌમ રાષ્ટ્ર અન્વેષણ કરવાનો વિશેષ અધિકાર ધરાવે છે. તે બેઝલાઈનથી કોઈપણ દેશના દરિયાકાંઠે સુધી 200 નોટિકલ માઈલના ક્ષેત્રને આવરે છે. તેમાં ખંડીય છાજલીઓ શામેલ હોઈ શકે છે. જો કે, તેમાં 200 નોટિકલ માઈલની

મર્યાદાથી આગળના પ્રાદેશિક સમુદ્ર અથવા ખંડોના શેલ્ક શામેલ નથી.

નાસાએ મંગળ પરથી પહેલો ઓડિયો બહાર પાડ્યો

- યુએસ સ્પેસ એજન્સી નાસાએ 22 ફેબ્રુઆરી, 2021 ના રોજ મંગળ પરથી પહેલો ઓડિયો બહાર પાડ્યો. પેરસેવરન્સ રોવરે પવનનો અવાજ રેકોર્ડ કર્યો છે.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- નાસાએ રોવરના ઉતરણનો પ્રથમ વીડિયો પણ બહાર પાડ્યો છે.
- આ રોવર મંગળ પર જીવનના સંકેતોની શોધ કરશે.
- આ રોવરે લગભગ ત્રણ મિનિટ અને 25 સેકન્ડની હાઈ-ડેફિનેશન વિડિઓ ફિલ્મ મોકલી છે.
- વિડિઓમાં 5 ફૂટ પહોળા છત્રવાળા લાલ અને સફેદ પેરાશૂટની જમાવટ બતાવવામાં આવી છે.
- વીડિયોમાં બતાવવામાં આવ્યું છે કે મંગળના વાતાવરણમાં પ્રવેશ કરતી વખતે ‘પેરસેવરન્સ’ ની હીટ શિલ્ડ પડી રહી છે.

મંગળ 2020 મિશન

- તે મંગળ રોવર છે જે નાસાના મંગળ સંશોધન કાર્યક્રમ દ્વારા બનાવવામાં આવ્યું છે. તેમાં ‘પેરસેવરન્સ’ રોવર અને ‘ઈન્જ્યુટી’ હેલિકોપ્ટર ડ્રોન છે. આ મિશનની શરૂઆત 30 જુલાઈ, 2020 ના રોજ પૃથ્વીથી એટલાસ V541 લોન્ચિંગ વાહન પર કરવામાં આવી હતી. સાન ફ્રાન્સિસ્કોમાં અમેરિકન જિયોફિઝિકલ યુનિયનની બેઠક દરમિયાન ડિસેમ્બર 2012 માં નાસા દ્વારા મિશનની ઘોષણા કરવામાં આવી હતી.

પેરસેવરન્સ રોવર

- રોવર ગ્રહ પર બગોળશાસ્ત્ર-જૈવિક પર્યાવરણનું સંશોધન કરશે. તે મંગળની સપાટીની ભૌગોલિક પ્રક્રિયાઓ અને ઇતિહાસ પર પણ ધ્યાન કેન્દ્રિત કરશે. આ રોવરની ડિઝાઈન ક્યુરિયોસિટી રોવરથી પ્રભાવિત છે. તેમાં 19 કેમેરા અને બે માર્ફકોફોન છે. આમ, તે મંગળ પર્યાવરણનો ઓડિઓ પણ રેકોર્ડ કરશે.

VL-SRSAM મિસાઈલ સિસ્ટમ સફળતાપૂર્વક લોન્ચ કરાઈ

- 22 ફેબ્રુઆરી 2021 ના રોજ, સંરક્ષણ સંશોધન અને વિકાસ સંગઠન (DRDO) એ (VL-SRSAM) બે સ્વદેશી ડિઝાઈન અને વિકસિત વર્ટિકલ લોન્ચ શોર્ટ રેંજ સરફેસ ટુ એર મિસાઈલને સફળતાપૂર્વક લોન્ચ કરી.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- આ મિસાઈલો સ્થિર વર્ટિકલ લોન્ચરની મદદથી લોન્ચ કરવામાં આવી હતી.
- આ ઓડિશા દરિયાકાંઠે આવેલા ચાંદીપુરની એકીકૃત પરીક્ષણ રેંજથી શરૂ કરવામાં આવ્યા હતા.
- પ્રયોગશાળાના વરિષ્ઠ વૈજ્ઞાનિકો દ્વારા આ મિસાઈલોના લોન્ચિંગની દેખરેખ રાખવામાં આવી હતી, જેમણે સિસ્ટમ વિકસિત અને ડિઝાઈન કરવામાં મદદ કરી હતી.

વર્ટિકલ લોન્ચ શોર્ટ રેંજ સરફેસ ટુ એર મિસાઈલ(VL-SRSAM)

- DRDO દ્વારા VL-SRSAM સ્વદેશી રીતે વિકસિત અને ડિઝાઈન કરાઈ હતી.
- આ મિસાઈલો ભારતીય નૌકાદળ માટે શરૂ કરવામાં આવી છે.
- તેઓ સી-સ્ક્રિમિંગ લક્ષ્યો સહિત વિવિધ હવાઈ જોખમોને નિષ્ફળ બનાવવા સક્ષમ છે.
- વર્ટિકલ પ્રક્ષેપણ ક્ષમતા દર્શાવવા ડીઆરડીઓએ બે પરીક્ષણો હાથ ધર્યા છે.
- આ બંને મિસાઈલોએ પિનપોઈન્ટ ચોકસાઈ સાથે સિમ્યુલેટેડ લક્ષ્યોને અટકાવ્યા.
- તેની મિનિમમ રેન્જ અને મહત્તમ રેન્જ માટે પણ આ મિસાઈલોનું પરીક્ષણ કરવામાં આવ્યું હતું.
- આ પરીક્ષણ દરમિયાન હથિયાર નિયંત્રણ સિસ્ટમની સાથે VL-SRSAM પણ ગોઠવવામાં આવ્યા હતા.

મિસાઈલ વિશેષતાઓ

- આ મિસાઈલોમાં ટર્મિનલ એક્ઝિટવ રડાર હોમિંગ તેમજ મિડ-કોર્સ ઇન્ટર્મિડિયલ ગાઈડન્સ શામેલ છે. તે જૂની બરાક-1 સરફેસ-ટુ-એર મિસાઈલ સિસ્ટમનું સ્થાન લેશે. તેનો ઉપયોગ ભારતીય નૌકાદળ અને ભારતીય વાયુસેનામાં ટૂંકી અંતરની હવા સંરક્ષણ પ્રણાલી તરીકે થશે. આ મિસાઈલો 2006 ના અસ્ટ્ર માર્ક 1 ની પૂર્વ ડિઝાઈનથી બનાવવામાં આવી છે.

DAC એ ત્રણ સશસ્ત્ર દળોની અધિગ્રહણ દરખાસ્તોને મંજૂરી આપી

- સંરક્ષણ એક્ઝિવિઝિશન કાઉન્સિલ (DAC) એ 23 ફેબ્રુઆરી 2021 ના રોજ 118 અર્જુન માર્ક 1 એ ટેન્કના સંપાદનને મંજૂરી આપી છે.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- ભારતીય સેના માટે 6,000 કરોડના ખર્ચે તેને મંજૂરી આપવામાં આવી છે.
- આ પગલાથી સંરક્ષણ ક્ષેત્રમાં સ્વદેશીકરણને પ્રોત્સાહન મળશે.

- > DRDO દ્વારા વિકસિત 58 ટન ટેન્કોને આ મંજૂરી આપવામાં આવી છે.
- > કરાર પર હસ્તાક્ષર થયાના 30 મહિનાની અંદર આ ટેન્ક ડિલિવરી માટે તૈયાર થઈ જશે.
- > આ ટેન્ક ભારતીય સેનાના સહયોગથી સંરક્ષણ સંશોધન અને વિકાસ સંગઠન દ્વારા ડિઝાઇન અને વિકસિત કરવામાં આવી છે.
- > 118 ટેન્ક 124 અર્જુન ટેન્કના પ્રથમ ભેગના કાફલામાં જોડાશે.
- > અર્જુન ટેન્કોને પહેલેથી જ ભારતીય સૈન્યમાં સામેલ કરી દેવામાં આવી છે અને પશ્ચિમ રણમાં પાકિસ્તાનની સરહદ પર તૈનાત કરવામાં આવી છે.

અન્ય મંજૂરી

- > આ ઉપરાંત સંરક્ષણ મંત્રાલયે સ્વદેશી રીતે વિકસિત નાગ એન્ટી ટેન્ક ગાઈડેડ મિસાઈલ અને અરૂઘરા મીડિયમ પાવર રડારના સંપાદનને પણ મંજૂરી આપી હતી.
- > DACએ પણ રૂ. 13700 કરોડના ખર્ચે ત્રણ સ્વીકાર્યતા (AONS) ને મંજૂરી આપી હતી.

નાગ મિસાઈલ

- > તે ત્રીજી પેઢીની એન્ટિ-ટેન્ક ગાઈડેડ મિસાઈલ છે. આ મિસાઈલમાં ટોચની હુમલો ક્ષમતા છે, જેના કારણે તે દિવસ અને રાતના સમયે દુશ્મનોની તમામ ટેન્કને અસરકારક રીતે નષ્ટ કરી શકે છે. નાગ એન્ટિ ટેન્ક ગાઈડેડ મિસાઈલનો છેલ્લી વાર ઓક્ટોબર 2020 માં પરીક્ષણ કરવામાં આવ્યું હતું અને હવે તે ભારતીય સેનામાં જોડાવા માટે તૈયાર છે.

અર્જુન ટેન્ક

- > તે DRDO દ્વારા વિકસિત ત્રીજી પેઢીની મુખ્ય યુદ્ધ ટેન્ક છે. તે ભારતીય સેના માટે વિકસિત કરાઈ હતી. તેમાં 120 મીમીની મુખ્ય રાઈફલ બંદૂક હોય છે.

ભારતીય સૈન્ય ARHMD સિસ્ટમ ખરીદશે

- > ભારતીય સેના 556 ઓગમેન્ટેડ રિયાલિટી હેડ માઉન્ટેડ ડિસ્પ્લે (ARHMD) સિસ્ટમ હસ્તગત કરવાની તૈયારીમાં છે. આર્મી તેને મેક-2 કેટેગરી હેઠળ ખરીદશે.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- > ARHMD સિસ્ટમ જમીન આધારિત હવા સંરક્ષણ શસ્ત્ર પ્રણાલીમાં ક્ષમતાના વધારા તરીકે જોવામાં આવી રહી છે.
- > લેન્ડ બેઝ્ડ એર ડિફેન્સ હથિયાર સિસ્ટમોમાં ZU 23mm 2B AD ગન સિસ્ટમ અને IGLA શોલ્ડર સંચાલિત ઈન્ફા-રેડ હોમિંગ એર ડિફેન્સ મિસાઈલ સિસ્ટમ શામેલ છે. સિસ્ટમ ઓપરેટરને રડાર અને થર્મલ ઈમેજિંગ (TI) આઉટપુટ પ્રદાન કરશે.
- > વિક્રેતાઓના જવાબોનું મૂલ્યાંકન કર્યા પછી, 22 ફેબ્રુઆરી 2021 ના રોજ, છ વિક્રેતાઓને પ્રોટોટાઈપ વિકસાવવા માટે પ્રોજેક્ટ મંજૂરી ઓર્ડર (PSO) જારી કરવામાં આવ્યો.
- > DAP 2020 ની જોગવાઈઓ અનુસાર પ્રોટોટાઈપ સફળતાપૂર્વક વિકાસ કર્યા પછી, કરાર કોઈપણ એક પેઢીને આપવામાં આવશે.

મેક- II પ્રોજેક્ટ્સ

- > સંરક્ષણ પ્રાપ્તિ પ્રક્રિયામાં, 'મેક ઈન ઈન્ડિયા' પહેલની દ્રષ્ટિને સાકાર કરવા માટે મૂડી સંપાદનની 'મેક' કેટેગરીની જોગવાઈ મુખ્ય આધાર છે. આ કેટેગરી, જાહેર અને ખાનગી ક્ષેત્રના ઉદ્યોગ માટે જરૂરી સંરક્ષણ ઉપકરણો, ઉત્પાદનો અથવા સિસ્ટમો ડિઝાઇન અને વિકાસ દ્વારા સ્વદેશી ક્ષમતાઓને પ્રોત્સાહન આપે છે. 'મેક' પ્રક્રિયાને બે પેટા વર્ગોમાં વહેંચવામાં આવી છે:
- > મેક-I-આ પેટા કેટેગરી હેઠળના પ્રોજેક્ટ્સમાં સરકારના 90% ભંડોળનો સમાવેશ થાય છે. સરકાર તરફથી તબક્કાવાર ભંડોળ બહાર પાડવામાં આવે છે. તે સંરક્ષણ મંત્રાલય અને વિક્રેતા વચ્ચે સહમત શરતો અનુસાર જારી કરવામાં આવ્યું છે.
- > મેક-I-આ પેટા કેટેગરી હેઠળના પ્રોજેક્ટ્સમાં ઉપકરણો, સિસ્ટમ્સ અથવા પ્લેટફોર્મ્સના પ્રોટોટાઈપ વિકાસ શામેલ છે. તેમાં ઉપકરણો અથવા સિસ્ટમના અપગ્રેડિંગનો પણ સમાવેશ થાય છે. પ્રોટોટાઈપના વિકાસ માટે સરકારી ભંડોળ પૂરું પાડવામાં આવતું નથી.

મેકિંગ પીસ વિથ નેચર: UNEP રિપોર્ટ

- 'મેકિંગ પીસ વિથ નેચર' રિપોર્ટ યુનાઈટેડ નેશન્સ એન્વાયર્નમેન્ટ પ્રોગ્રામ (UNEP) દ્વારા સંયુક્ત રાષ્ટ્ર પર્યાવરણ સભા (UNEA-5) ના પાંચમા સત્ર પૂર્વે જારી કરવામાં આવ્યો છે.
- આ અહેવાલમાં હવામાન પરિવર્તન, જૈવવિવિધતાનું ધોવાણ અને પ્રદૂષણ, આ બધું પૃથ્વી પર સ્વયંભૂ રીતે થનારી કટોકટીની પરિસ્થિતિઓ સાથે સંકળાયેલ છે કે જે વર્તમાન અને ભાવિ પેઢી માટે અનિચ્છનીય જોખમો ઉભો કરે છે તેના પર પ્રકાશ પાડ્યો છે.

Back to Basics : અહેવાલના પરિણામો

- **વાતાવરણમાં પરિવર્તન:**
 - હવામાન પલટાને કારણે ઉનાળામાં આર્કટિક મહાસાગરનો બરફ મુક્ત થવાની સંભાવના વધી રહી છે, સમુદ્ર પરિભ્રમણ અને આર્કટિક ઈકોસિસ્ટમ્સને વિક્ષેપિત કરે છે.
 - હવામાન પલટાને કારણે વન્યપ્રાણીઓ અને પાણીના તણાવમાં ફેરફાર અને કેટલાક વિસ્તારોમાં જૈવવિવિધતાના નુકસાનને કારણે જમીનના અધોગતિ અને દુષ્કાળની પુનરાવૃત્તિ સાથે સંકળાયેલું છે.
- **જૈવવિવિધતાનું નુકસાન:**
 - રિપોર્ટનો અંદાજ છે કે અંદાજે 8 મિલિયન પ્લાન્ટ અને પ્રાણી પ્રજાતિમાંથી 10 મિલિયનથી વધુ લોકો લુપ્ત થવાના જોખમમાં છે.
 - કોરલ રીફ ખાસ કરીને આબોહવા પરિવર્તન માટે ખૂબ જ સંવેદનશીલ હોય છે, 1.5 ° સે દ્વારા તાપમાનનું પ્રમાણ વધવાથી 10-30% જેટલો આવરી લેવામાં આવેલો કુલ વિસ્તાર ઘટી શકે છે અને જો 2 ° સેલ્સિયસ પહોંચે છે ત્યારે તાપમાનનું પ્રમાણ 2% વધે છે, ત્યારે કુલ વિસ્તાર આવરી લે છે. તે આશરે 1% કરતા પણ ઓછા હોવાનો અંદાજ છે, જે ખોરાકની જોગવાઈ, પર્યટન અને દરિયાકાંઠાના સંરક્ષણને જોખમમાં મુકી શકે છે.
- **પ્રદૂષણ:**
 - દર વર્ષે નવ લાખ લોકો પ્રદૂષણને કારણે અકાળે મૃત્યુ પામે છે.
 - દર વર્ષે 400 મિલિયન ટન ભારે ધાતુઓ, ઉકેલો, ઝેરી કાદવ અને અન્ય ઔદ્યોગિક કચરો વૈશ્વિક જળમાં પ્રવેશ કરે છે.
 - માનવ સમૃદ્ધિ એ વ્યાપક અસમાનતાઓનું ઉત્પાદન છે, જેના કારણે પર્યાવરણીય અધોગતિનો ભાર ગરીબ અને નબળા વર્ગ પર વધુ પડે છે અને તે આજની યુવા અને ભાવિ પેઢી પર પણ જોવા મળે છે.
 - આર્થિક વિકાસની અસમાનતાએ 1.3 અબજ લોકોને ગરીબ બનાવ્યા છે.

- **SDG પર કામગીરી:**
 - વાતાવરણમાં વર્તમાન અને અનુમાનિત પરિવર્તન, જૈવવિવિધતાના નુકસાન અને પ્રદૂષણને ટકાઉ વિકાસ લક્ષ્યો હાંસલ કરવાનું હજી વધુ પડકારજનક બન્યું છે.
 - વિકાસના હાલના મોડથી માનવ કલ્યાણ જાળવવા પૃથ્વીની મર્યાદિત ક્ષમતામાં ઘટાડો થાય છે.
- **વિવિધ લક્ષ્યો પર પ્રદર્શન:**
 - પર્યાવરણીય નુકસાનને મર્યાદિત કરવાની બાબતમાં સમાજ તેની મોટાભાગની પ્રતિબદ્ધતાઓને પૂરા કરવામાં નિષ્ફળ જાય છે.
 - ચોક્કસપણે વૈશ્વિક સમાજ જમીન અધોગતિ તટસ્થતા, આઈથી લક્ષ્યાંક અને પેરિસ કરારના લક્ષ્યો હાંસલ કરવા તરફ આગળ વધી રહ્યો નથી.

ઉપાયો

- માનવ જ્ઞાન, સરળતા / ચાતુર્ય, તકનીકી અને સહકાર સમાજ અને અર્થવ્યવસ્થામાં પરિવર્તન લાવી શકે છે અને ટકાઉ ભાવિ સુરક્ષિત કરી શકે છે.
- વાતાવરણમાં પરિવર્તન, જૈવવિવિધતામાં ઘટાડો, જમીનના અધોગતિ અને હવા અને જળ પ્રદૂષણના એકબીજા સાથે જોડાયેલા સ્વભાવને ધ્યાનમાં લેતા, આ સમસ્યાઓનો સંયુક્ત રીતે સામનો કરવો જરૂરી છે.
- પેરિસ કરારના લક્ષ્યોને પ્રાપ્ત કરવા અને હવામાન પરિવર્તનને મર્યાદિત કરવા માટે સરકારોએ ઝડપી પગલાં ભરવા જ જોઈએ.
- સ્થિરતા પ્રદાન કરવા અને આર્થિક અને નાણાકીય સિસ્ટમો ખસેડવા માટે નેતૃત્વ પ્રદાન કરી શકાય છે.
- પરિપત્ર અર્થતંત્રમાં પરિવહન, જે રોજગાર બનાવવા માટે મદદ કરે છે, સ્ત્રોતોનો ફરીથી ઉપયોગ કરવા સાથે, ઉત્સર્જન ઘટાડે છે અને લાખો લોકોના મોત માટે જવાબદાર રસાયણો અને ઝેરને દૂર કરે છે.

સંયુક્ત રાષ્ટ્ર પર્યાવરણ કાર્યક્રમ

- 05 જૂન 1972 ના રોજ સ્થાપિત યુનાઈટેડ નેશન્સ એન્વાયર્નમેન્ટ પ્રોગ્રામ (UNEP) એક વૈશ્વિક પર્યાવરણીય સત્તા છે.
- કાર્યો: તેનું પ્રાથમિક કાર્ય વૈશ્વિક પર્યાવરણીય કાર્યસૂચિ નક્કી કરવા, યુનાઈટેડ નેશન્સ સિસ્ટમની અંદર ટકાઉ વિકાસને પ્રોત્સાહન આપવાનું અને વૈશ્વિક પર્યાવરણીય સંરક્ષણ માટેના સત્તાવાર એડવોકેટ તરીકે કાર્ય કરવાનું છે.
- મુખ્ય અહેવાલો: એમિશન ગેપ રિપોર્ટ, ગ્લોબલ એન્વાયર્નમેન્ટ આઉટલુક, ઈન્વેસ્ટ ઈન ટુ હેલ્થી પ્લેનેટ રિપોર્ટ.
- મુખ્ય અભિયાનો: 'બીટ પ્રદૂષણ', 'યુએન 75', વિશ્વ પર્યાવરણ દિવસ, વાઈલ્ડ ફોર લાઈફ.

> મુખ્ય મથક: નૈરોબી (કેન્યા).

સંયુક્ત રાષ્ટ્રની પર્યાવરણ સભા

- > યુનાઇટેડ નેશન્સ એન્વાયર્નમેન્ટ એસેમ્બલી એ યુનાઇટેડ નેશન્સ એન્વાયર્નમેન્ટ પ્રોગ્રામની વહીવટી સંસ્થા છે.
- > પર્યાવરણની દ્રષ્ટિએ તે વિશ્વની સર્વોચ્ચ નિર્ણય લેતી સંસ્થા છે.
- > વૈશ્વિક પર્યાવરણીય નીતિઓ માટે અગ્રતા નક્કી કરવા અને આંતરરાષ્ટ્રીય પર્યાવરણીય કાયદો વિકસાવવા માટે આ પર્યાવરણીય મેળાવણું દ્વિવાર્ષિકરૂપે યોજવામાં આવે છે.
- > ટકાઉ વિકાસ પર સંયુક્ત રાષ્ટ્ર સંમેલન દરમિયાન જૂન, 2012 માં સંયુક્ત રાષ્ટ્રની પર્યાવરણ વિધાનસભાની રચના કરવામાં આવી હતી. અગત્યનું છે કે સસ્તેનેબલ ડેવલપમેન્ટ પર યુનાઇટેડ નેશન્સ કન્વેન્શનને પણ RIO +20 તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.

માર્ગ પરિવહન મંત્રાલયે 'ગો ઇલેક્ટ્રિક અભિયાન' શરૂ કર્યું

- > કેન્દ્રીય માર્ગ, પરિવહન અને રાજમાર્ગ મંત્રી નીતિન ગડકરીએ 19 ફેબ્રુઆરી 2021 ના રોજ 'ગો ઇલેક્ટ્રિક અભિયાન' શરૂ કર્યું હતું.

Back to Basics : મુખ્ય બિંદુ

- > ઇલેક્ટ્રિક વાહન ચાર્જિંગ ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચરના ફાયદાઓ અંગે જાગૃતિ ફેલાવવા આ અભિયાન શરૂ કરાયું હતું.
- > આ અભિયાન ભારતભરમાં ઇ-મોબિલિટી અને ઇલેક્ટ્રિક રસોઈ અંગે જાગૃતિ વધારશે.
- > ગો ઇલેક્ટ્રિક અભિયાન એ ભારતનું ભવિષ્ય છે. તે દેશમાં પર્યાવરણને અનુકૂળ, ખર્ચ-અસરકારક અને સ્વદેશી ઇલેક્ટ્રિક ઉત્પાદનોને પ્રોત્સાહન આપવામાં મદદ કરશે.
- > આ અભિયાનનો આરંભ કરતા ઉર્જા મંત્રી આર.કે. સિંહે એમ પણ કહ્યું કે ઉર્જા પરિવર્તન એ સમયની જરૂરિયાત છે જેથી આયાત કરેલા અશિમભૂત ઇંધણ પરની નિર્ભરતા ઓછી થઈ શકે. મંત્રીએ લોકોને ઇલેક્ટ્રિક ઉપકરણોને અપનાવવા પણ વિનંતી કરી.

'ગો ઇલેક્ટ્રિક' અભિયાન

- > આગામી વર્ષોમાં ભારતની અશિમભૂત ઇંધણની આયાતની અવલંબન ઘટાડવામાં ભારતને મદદ કરવાના હેતુથી 'ગો ઇલેક્ટ્રિક' અભિયાન શરૂ કરવામાં આવ્યું છે.
- > આ અભિયાન એ લીલા અને સ્વચ્છ ભવિષ્ય તરફનું એક પગલું છે.
- > આ અભિયાનનો ઉદ્દેશ રાષ્ટ્રીય કક્ષાએ જાગૃતિ લાવવાનો છે. અપેક્ષા છે કે આ અભિયાન ઇલેક્ટ્રિક વાહન ઉત્પાદકોના આત્મવિશ્વાસને પણ વધારશે.

- > ગો ઇલેક્ટ્રિક અભિયાનના લોકાર્પણ સમયે 'ગો ઇલેક્ટ્રિક' નો લોગો પણ લોચ કરવામાં આવ્યો હતો. આ અભિયાન માટે, લોગો ઇ-ગતિશીલતા ઇકોસિસ્ટમના વિકાસને દર્શાવે છે.
- > આ ઉપરાંત, ઉદ્યોગના ખેલાડીઓએ ઇ-બસ, ઇ-કાર, ટુ-વ્હીલર્સ, 3-વ્હીલર્સ જેવા વિવિધ ઇલેક્ટ્રિક વાહનોનું પ્રદર્શન કરીને પ્રદર્શનનું આયોજન કર્યું હતું.

ભારતમાં ઇલેક્ટ્રિક ઇંધણ

- > અશિમભૂત ઇંધણ માટે ઇલેક્ટ્રિક ઇંધણ એ એક મહત્વપૂર્ણ વિકલ્પ છે.
- > કારણ કે તે અશિમભૂત ઇંધણની આયાત પરના ભારતના આયાત બિલને ઘટાડવામાં મદદ કરશે.
- > ભારતનું આયાત બિલ 8 લાખ કરોડ રૂપિયા છે.
- > આ ઉપરાંત, ઇલેક્ટ્રિક બળતણ ઉત્સર્જન ઘટાડે છે અને અશિમભૂત ઇંધણ કરતાં ઓછો ખર્ચ કરે છે.

નર્ચરિંગ નેબરહુડ ચેલેન્જ: સ્માર્ટ સિટીઝ મિશન

- > તાજેતરમાં ગુલ અને શહેરી બાબતોના મંત્રાલયે 'નર્ચરિંગ નેબરહુડ ચેલેન્જ' સ્પર્ધા અંતર્ગત દેશના 25 શહેરોની પસંદગી કરી છે.

Back to Basics : નર્ચરિંગ નેબરહુડ ચેલેન્જ

- > પ્રારંભ: નવેમ્બર 2020
- વિશેષતા:
 - > મંત્રાલયે જણાવ્યું હતું કે ચેલેન્જ એ એક ત્રણ વર્ષનો કાર્યક્રમ છે જેનો હેતુ અન્ય ભારતીય શહેરો અને અન્ય ભાગીદારો સાથે મળીને સાર્વજનિક સ્થાન, ગતિશીલતા, પડોશી આયોજન, પ્રારંભિક બાળપણ સંબંધી સેવાઓ અને સુવિધાઓની એક્સેસ અને શહેરી એજન્સીઓના ડેટા મેનેજમેન્ટમાં સુધારો કરવા વિભિન્ન માનકો અને નીતિઓને સમર્થન આપવું છે.
 - > તેનું લક્ષ્ય ભારતીય શહેરોમાં બાળપણ કેન્દ્રિત અભિગમને પ્રોત્સાહન આપવાનું છે.
- સહયોગી સંગઠન:
 - > ગુલ અને શહેરી બાબતોના મંત્રાલય, બર્નાર્ડ વેન લીર ફાઉન્ડેશન (B-LF) અને વિશ્વ સંસાધન સંસ્થા (WRI) ભારત.
- પસંદ કરેલા શહેરોને સહાયતા:
 - > પસંદ કરેલા શહેરોની દરખાસ્ત, તત્પરતા અને પ્રતિબદ્ધતાના આધારે, તેઓને નાના બાળકોના જીવનની ગુણવત્તાને વધારવા માટે તકનીકી સહાયતા અને ક્ષમતા-નિર્માણથી સંબંધિત પ્રાયોગિક અને માનક ઉકેલો પ્રદાન કરવામાં આવે છે.
- મહત્વ:
 - > બાળકો પ્રત્યે સંવેદનશીલતા: શહેરી ડિઝાઇન અને આયોજન બાળકના જીવનના પ્રારંભિક વર્ષો (0-5 વર્ષ) ને આકાર આપવા માટે મહત્વપૂર્ણ ભૂમિકા ભજવે છે, જે એક બાળકના

લાંબાગાળાના આરોગ્ય અને વિકાસનો સૌથી મહત્વપૂર્ણ સમયગાળો છે.

- > તે સ્માર્ટ સિટીઝ મિશનના ITCN (શિશુ-Infant, નવું ચાલવા શીખતું બાળક, સંભાળ રાખનાર-Caregiver, મૈત્રી નેબરહૂડ્સ-Friendly Neighbourhoods) ફેમવર્કને અનુરૂપ સ્થાપિત કરવામાં આવ્યું છે, આ માળખાના પાંચ ઉદ્દેશો છે - પડોશને સલામત, સુખી, સુલભ, શામેલ અને લીલો બનાવવો.
- > શામેલ વિકાસને પ્રોત્સાહન: તે સર્વસામાન્ય વિકાસને પ્રોત્સાહન આપે છે કારણ કે તેનું લક્ષ્ય તમામ સંવેદનશીલ નાગરિકો, ખાસ કરીને નાના બાળકો માટે શહેરી વિસ્તારોમાં તકોને પ્રોત્સાહન આપવાનું છે.

સ્માર્ટ સિટી મિશન

- > સ્માર્ટ સિટી મિશન સ્થાનિક વિકાસ સુનિશ્ચિત કરવા અને તકનીકીની મદદથી નાગરિકો માટે વધુ સારા પરિણામો દ્વારા જીવનની ગુણવત્તા સુધારવા અને આર્થિક વિકાસને વેગ આપવા માટે ભારત સરકાર દ્વારા નવીન પહેલ છે.
- > ઉદ્દેશ્ય: મૂળભૂત માળખાકીય સુવિધા પૂરા પાડતા શહેરોને પ્રોત્સાહન આપવું, તેના નાગરિકોને સારી ગુણવત્તાયુક્ત જીવન પ્રદાન કરવું, સ્વચ્છ અને ટકાઉ વાતાવરણ પ્રદાન કરવું અને સ્માર્ટ સોલ્યુશન્સ પ્રદાન કરવું.
- > કેન્દ્રિયમુદ્દો: આ મિશન ટકાઉ અને વ્યાપક વિકાસ પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવાની સાથે સાથે અન્ય સંબંધિત ક્ષેત્રો માટે અનુકરણીય મોડલો બનાવવા માટે પ્રોત્સાહિત કરે છે જે અન્ય મહત્વાકાંક્ષી શહેરો માટે માર્ગદર્શિકા તરીકે કાર્ય કરશે.

વ્યૂહરચના

- > સમગ્ર શહેર માટે પહેલ જેમાં ઓછામાં ઓછું એક સ્માર્ટ સોલ્યુશન સમગ્ર શહેરમાં લાગુ કરવામાં આવે છે.
- નીચેના ત્રણ મોડલોની સહાયથી પ્રદેશોમાં ક્રમશઃ વિકાસ કરવો:
 - > રીટ્રોફિટિંગ (Retrofitting)
 - > પુનર્વિકાસ (Redevelopment)
 - > ગ્રીનફિલ્ડ (Greenfield)
- > ક્વરેજ અને ઝવઢિ: આ મિશન દ્વારા સ્થાપનાના પાંચ વર્ષના સમયગાળા દરમિયાન (નાણાકીય વર્ષ 2015-16થી 2019-20) 100 શહેરોને આવરી લેવામાં આવ્યા છે.
- > નાણાકીય: આ કેન્દ્રિય પ્રાયોજિત યોજના છે.

ગહન મિશન ઇન્દ્રધનુષ 3.0 લોન્ચ કરવામાં આવ્યું

- > કેન્દ્રીય આરોગ્ય મંત્રી ડો. હર્ષવર્ધને ગહન મિશન ઇન્દ્રધનુષ (Intensified Mission Indradhanush) 3.0 ની શરૂઆત કરી.

Back to Basics : મુખ્ય બિંદુ

- > આ મિશન બે રાઉન્ડમાં હાથ ધરવામાં આવશે.
- > પ્રથમ તબક્કો 22 ફેબ્રુઆરી, 2021 થી શરૂ થશે જ્યારે બીજો તબક્કો 22 માર્ચ, 2021 થી શરૂ થશે.
- > તે 29 રાજ્યો અને કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશોમાં 250 જિલ્લા અથવા શહેરી વિસ્તારોમાં ચાલશે.
- > આ સિવાય મંત્રીએ IMI 3.0 પોર્ટલ પણ લોન્ચ કર્યું અને તેના માટે ઓપરેશનલ ગાર્ડડલાઈન્સ જારી કરી.
- > તેમણે અભિયાન અંતર્ગત વિકસિત જાગૃતિ સામગ્રી અથવા આઈ.ઈ.સી. પેકેજની પણ શરૂઆત કરી.

ગહન મિશન ઇન્દ્રધનુષ 3.0

- > ભારતમાં સગર્ભા સ્ત્રીઓ અને બાળકોને મફત રસીકરણ આપવા માટે કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા IMI 3.0 પહેલ શરૂ કરવામાં આવી હતી.
- > આ યોજના રસીકરણ પ્રોગ્રામને ફરીથી સક્રિય કરશે.
- > આ યોજના ઝડપથી બાળકો અને સગર્ભા સ્ત્રીઓ માટે સંપૂર્ણ રસીકરણ કવરેજ પ્રાપ્ત કરવામાં મદદ કરશે.
- > આ મિશનનો હેતુ અનિયંત્રિત વસ્તી સુધી પહોંચવાનો પણ છે.

મિશન ઇન્દ્રધનુષ

- > આ મિશન યુનિવર્સલ ઇમ્યુનાઈઝેશન પ્રોગ્રામ (યુઆઈપી) હેઠળ ડિસેમ્બર 2014માં આંશિક રસીકરણવાળા બાળકોને સંપૂર્ણ રસીકરણ આપવાના હેતુથી શરૂઆત કરવામાં આવી હતી.
- > આ યોજના 2 વર્ષથી ઓછી ઉંમરના બાળકો અને સગર્ભા સ્ત્રીઓ માટે શરૂ કરવામાં આવી હતી.
- > આ મિશનમાં 12 રસી-પ્રિવેન્ટેબલ રોગો (વીપીડી) સામે રસીકરણ કાર્યક્રમનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો હતો, જેમાં કમર, કફ, ડિપ્થેરિયા, પોલિયો, ટેટનસ, મેનિન્જાઈટિસ, ક્ષય રોગ, હેપેટાઈટિસ બી, ન્યુમોનિયા, ડિમોફિલસ ઇન્ફલ્યુએન્ઝા પ્રકાર બી ચેપ, રોટાવાયરસ રસી, જાપાનીઝ એન્સેફાલીટીસ, રૂબેલા (એમ.આર.) અને ન્યુમોકોકલ કન્જુગેટ રસી (પીસીવી) શામેલ છે.
- > 'મિશન ઇન્દ્રધનુષ' ના પ્રથમ બે તબક્કાઓ દ્વારા, પહેલ હેઠળ રસીકરણના વ્યાપનો દર વર્ષીને 7% થયો છે.

ગહન મિશન ઇન્દ્રધનુષ

- > આ મિશન વર્ષ 2017માં બે વર્ષથી ઓછી વયના બાળકો અને નિયમિત રસીકરણ કાર્યક્રમ હેઠળ આવરી લેવામાં આવતી સગર્ભા સ્ત્રીઓ સુધી પહોંચવા માટે શરૂઆત કરવામાં આવ્યું હતી. આ મિશન અંતર્ગત, શહેરી વિસ્તારો પર વધુ ધ્યાન આપવામાં આવ્યું હતું જેઓ મિશન ઇન્દ્રધનુષ હેઠળ કવર કર્યા ન હતા.

સઘન મિશન ઇન્દ્રધનુષ 3.0

- તાજેતરમાં, કોવિડ -19 રોગચાળા દરમિયાન નિયમિત રસીકરણમાં ચૂકી ગયેલા બાળકો અને સગર્ભા સ્ત્રીઓને આવરી લે તે હેતુથી સઘન મિશન ઇન્દ્રધનુષ 3.0 - (Intensified Mission Indradhanush- IMI 3.0) યોજના શરૂ કરવામાં આવી છે.

Back to Basics : સઘન મિશન ઇન્દ્રધનુષ (IMI) 3.0 યોજના વિશે

- ઉદ્દેશ્ય:**
 - સાર્વત્રિક રસીકરણ કાર્યક્રમ (Universal Immunisation Programme- UIP) હેઠળ ઉપલબ્ધ તમામ રસી સાથે વસ્તીના એ ભાગ સુધી પહોંચવું જ્યાં રસી વિતરણનો અભાવ છે અને જેથી તમામ બાળકો અને સગર્ભા સ્ત્રીઓમાં રસીકરણ કરી શકાય, સાથે રસીકરણ કવરેજ પ્રોગ્રામમાં તીવ્રતા લાવી શકાય છે.
- કવરેજ:**
 - આ રસીકરણનું કામ આ વર્ષે બે તબક્કામાં પૂર્ણ કરવામાં આવશે જે 29 રાજ્યો / કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશોના 250 પૂર્વ-ચિહ્નિત જિલ્લાઓ / શહેરી વિસ્તારોમાં આયોજિત કરવામાં આવશે.
 - રસીકરણ માટે, 313 જિલ્લાઓને ઓછા જોખમ, 152ને મધ્યમ જોખમ અને 250ને ઉચ્ચ જોખમવાળા જિલ્લા તરીકે વર્ગીકૃત કરવામાં આવ્યા છે.
 - સ્થળાંતર વિસ્તારો (Migration Areas) અને દૂરસ્થ વિસ્તારોમાં એ લાભાર્થીઓને લક્ષિત કરવામાં આવશે જે રોગચાળા દરમિયાન રસી પૂરવણીઓથી વંચિત રહી ગયેલા છે.
 - મહત્વ: આ ટકાઉ વિકાસ લક્ષ્યાંકો (Sustainable Development Goals) મેળવવાના હેતુ સાથે ભારત દ્વારા કરવામાં આવતા પ્રયાસોમાં વૃદ્ધિ કરશે.

યુનિવર્સલ ઇમ્યુનાઇઝેશન પ્રોગ્રામ

- પ્રારંભ / શરૂઆત:**
 - ભારતમાં રસીકરણ કાર્યક્રમને વર્ષ 1978 માં આરોગ્ય અને કુટુંબ કલ્યાણ મંત્રાલય દ્વારા 'વિસ્તૃત રસીકરણ કાર્યક્રમ' (Expanded Programme of Immunization- EPI) ના રૂપમાં શરૂ કરવામાં આવ્યો હતો.
 - 1985 માં, તેનું સાર્વત્રિક રસીકરણ કાર્યક્રમમાં રૂપાંતરિત કરવામાં આવ્યું.
- પ્રોગ્રામનો ઉદ્દેશ:**
 - રસીકરણના વ્યાપમાં ઝડપથી વધારો.
 - સેવાઓની ગુણવત્તામાં સુધારો.
 - આરોગ્ય સુવિધાઓના સ્તરે વિશ્વસનીય કોલ્ડ ચેઇન સિસ્ટમ(Reliable Cold Chain System)ની સ્થાપના.
 - રસીકરણ કાર્યક્રમની કામગીરી પર નજર રાખવા માટે જિલ્લા મુજબની સિસ્ટમની સ્થાપના
 - રસી ઉત્પાદનના ક્ષેત્રે આત્મનિર્ભરતા પ્રાપ્ત કરવી.

- વિશ્લેષણ:**
 - UIP 12 રસી – પ્રિવેન્ટેબલ રોગો સામે બાળકો અને સગર્ભા સ્ત્રીઓમાં મૃત્યુદર અને વિકાર અટકાવે છે પરંતુ ભૂતકાળમાં એવું જોવા મળ્યું છે કે રસીકરણના કવરેજમાં ધીમો વધારો થયો છે જે વર્ષ 2009 અને 2013 ની વચ્ચે વાર્ષિક 1% ના દરે વધ્યો હતો.
 - રસીકરણના કવરેજને વેગ આપવા માટે વર્ષ 2015 થી સંપૂર્ણ રસીકરણ કવરેજ 90% વધારવાના લક્ષ્ય સાથે મિશન ઇન્દ્રધનુષની પરિકલ્પના અને અમલ કરવામાં આવ્યો હતો.

મિશન ઇન્દ્રધનુષ

- ઉદ્દેશ:**
 - આ અંતર્ગત 89 લાખથી વધુ બાળકોને સંપૂર્ણ રસીકરણ કરાવવાનું છે જેમને UIP હેઠળ આંશિક રસી આપવામાં આવી છે અથવા જેઓને રસી આપવામાં આવી નથી.
 - તેમાં 2 વર્ષથી નીચેના બાળકો અને સગર્ભા સ્ત્રીઓનું રસીકરણ કરવાનું લક્ષ્યાંક છે.
- રસીકરણ હેઠળ આવરી લેવામાં આવેલા રોગો:**
 - મિશન ઇન્દ્રધનુષમાં 12 વેક્સિન-પ્રિવેન્ટેબલ રોગો (Vaccine-Preventable Diseases- VPD) - ડિપ્થેરિયા(Diphtheria), હોપિંગ કફ(Whooping Cough), ટેટનસ(Tetanus), પોલિયો, ટ્યુબરક્યુલોસિસ, હિપેટાઇટિસ -બી (Hepatitis B), મેનિન્જાઇટિસMeningitis), ન્યુમોનિયા, હિમોફિલસ ઇન્ફ્લુએન્ઝા ટાઇપ બી ચેપ(Haemophilus Influenzae Type B Infections), જાપાનીઝ એન્સેફાલીટીસ, રોટા વાઇરસ વેક્સિન, ન્યુમોકોકલ કન્જુગેટ રસી અને ઓરી-રૂબેલા શામેલ છે.
 - જો કે, જાપાનના એન્સેફાલીટીસ અને હિમોફિલસ ઇન્ફ્લુએન્ઝા ટાઇપ બી સામે રસીકરણના કાર્યક્રમો દેશના અમુક જિલ્લાઓમાં ચલાવવામાં આવી રહ્યા છે.

સઘન મિશન ઇન્દ્રધનુષ 1.0

- શરૂઆત:**
 - આ પ્રોગ્રામ વર્ષ 2017 માં શરૂ થયો હતો.
- કવરેજ:**
 - MI હેઠળ, એવાં શહેરી વિસ્તારો પર વધુ ધ્યાન આપવામાં આવ્યું હતું, જે મિશન ઇન્દ્રધનુષ હેઠળ બાકી હતા.
 - વર્ષ 2020 ને બદલે ડિસેમ્બર 2018 સુધીમાં 90% થી વધુ સંપૂર્ણ રસીકરણ સુનિશ્ચિત કરવા પસંદગીના જિલ્લાઓ અને શહેરોમાં રસીકરણના કવરેજને સુધારવા પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવામાં આવ્યું.

સઘન મિશન ઇન્દ્રધનુષ 2.0:

- શરૂઆત:**
 - આ પલ્સ પોલિયો પ્રોગ્રામ (2019-20) ના 25 વર્ષોને ચિહ્નિત કરવાના ઉદ્દેશ્યથી શરૂ કરવામાં આવેલ દેશવ્યાપી રસીકરણ અભિયાન હતું.

■ કવરેજ:

- > તેમાં 27 રાજ્યોના કુલ 272 જિલ્લામાં સંપૂર્ણ રસીકરણ કવરેજ રાખવાનો લક્ષ્યાંક છે.
- > આ કાર્યક્રમનો ઉદ્દેશ્ય 2022 સુધીમાં ઓછામાં ઓછા 90% અખિલ ભારત રસીકરણ કવરેજનું લક્ષ્ય પ્રાપ્ત કરવાનો છે.

રાષ્ટ્રીય હાઇડ્રોજન ઉર્જા મિશન

- > કેન્દ્રીય બજેટ 2021-22 અંતર્ગત રાષ્ટ્રીય હાઇડ્રોજન ઉર્જા મિશન (National Hydrogen Energy Mission-NHM)ની જાહેરાત કરવામાં આવી છે, જે વૈકલ્પિક ઉર્જા સ્ત્રોતના રૂપમાં હાઇડ્રોજનનો ઉપયોગ કરવા માટે એક રોડમેપ બનાવશે. આ પહેલમાં પરિવહન ક્ષેત્રે પરિવર્તન લાવવાની ક્ષમતા છે.
- > NHM પહેલ અંતર્ગત સ્વચ્છ વૈકલ્પિક ઈંધણ વિકલ્પ માટે પૃથ્વી પરના એક વિપુલ તત્વમાંના એક (હાઇડ્રોજન)નો લાભ લેવામાં આવશે.

Back to Basics : રાષ્ટ્રીય હાઇડ્રોજન ઉર્જા મિશન

- > હરિત ઉર્જા સંસાધનોથી હાઇડ્રોજનના ઉત્પાદન પર ભાર મુકવો.
- > ભારતની વધતી નવીનીકરણીય ઉર્જા ક્ષમતાને હાઇડ્રોજન અર્થવ્યવસ્થા સાથે જોડવી.
- > વર્ષ 2022 સુધીમાં ભારતના 175 GWના મહત્વાકાંક્ષી લક્ષ્યાંકને કેન્દ્રીય બજેટ 2021-22 દ્વારા પ્રોત્સાહન આપવામાં આવ્યું છે, જેમાં નવીનીકરણીય ઉર્જા વિકાસ અને NHM માટે 1500 કરોડની ફાળવણી કરવામાં આવી છે.
- > હાઇડ્રોજનનો ઉપયોગ ન કેવલ ભારતને પેરિસ કરાર હેઠળ પોતાનાં ઉત્સર્જનના લક્ષ્યોને પ્રાપ્ત કરવામાં મદદ કરશે, પણ તેનાથી અશ્મિભૂત ઈંધણની આયાત પર ભારતની નિર્ભરતા પણ ઘટશે.

હાઇડ્રોજન

- > સામયિક ટેબલ પર હાઇડ્રોજન પ્રથમ અને હળવું તત્વ છે. જો કે હાઇડ્રોજનનું વજન હવાના કરતા ઓછું હોવાથી, તે વાતાવરણમાં ઉપર તરફ જાય છે અને તેથી તે ભાગ્યે જ શુદ્ધ સ્વરૂપમાં જોવા મળે છે.
- > પ્રમાણભૂત તાપમાન અને દબાણ પર હાઇડ્રોજન એક બિન-ઝેરી, અઘાતુ, ગંધહીન, સ્વાદવિહીન, રંગહીન અને અત્યંત જ્વલનશીલ ડાયટોમિક ગેસ છે.
- > હાઇડ્રોજન ઈંધણ એ શૂન્ય-ઉત્સર્જન બળતણ છે (ઓક્સિજન સાથે કમ્બેશન દરમિયાન). તેનો ઉપયોગ ફ્યુલ સેલ અથવા આંતરિક કમ્બેશન એન્જિનમાં થઈ શકે છે. તે અવકાશયાન પ્રોપલ્શનના ઈંધણ તરીકે પણ વપરાય છે.

હાઇડ્રોજન પ્રકાર

■ ગ્રે હાઇડ્રોજન:

- > ભારતમાં હાઇડ્રોજનના ઉત્પાદનમાં ગ્રે હાઇડ્રોજનનું ઉત્પાદન સૌથી વધુ છે.
- > તે હાઇડ્રોકાર્બન (અશ્મિભૂત ઈંધણ, કુદરતી ગેસ) માંથી કાઢવામાં આવે છે.

> બાય-પ્રોડક્ટ: CO₂

■ બ્લુ હાઇડ્રોજન:

- > અશ્મિભૂત ઈંધણમાંથી પ્રાપ્ત થાય છે.
- > તેના ઉત્પાદનમાં બાય-પ્રોડક્ટને સુરક્ષિત રીતે સંગ્રહિત કરવામાં આવે છે, તેથી તે ગ્રે હાઇડ્રોજન કરતા વધુ સાફ છે.

> બાય-પ્રોડક્ટ: CO, CO₂

■ ગ્રીન હાઇડ્રોજન:

- > તેના ઉત્પાદનમાં નવીનીકરણીય ઉર્જા (દા.ત. સૌર અથવા પવન) નો ઉપયોગ થાય છે.

- > આ હેઠળ, વીજળી દ્વારા પાણી (H₂O)ને હાઇડ્રોજન (H) અને ઓક્સિજન (O₂)માં વહેંચવામાં આવે છે.

> બાય-પ્રોડક્ટ: પાણી, પાણીની વરાળ.

એશિયા-પેસિફિકનું વલણ

- > એશિયા-પેસિફિક ઉપ-ખંડમાં, જાપાન અને દક્ષિણ કોરિયા હાઇડ્રોજન નીતિ નિર્માણની દ્રષ્ટિએ પ્રથમ સ્થાન ધરાવે છે.
- > વર્ષ 2017 માં જાપાને મૂળભૂત હાઇડ્રોજન વ્યૂહરચના ઘડી હતી, જે આ દિશામાં વર્ષ 2030 સુધીમાં દેશની કાર્યવાહીની યોજનાને નિર્ધારિત કરે છે અને આ અંતર્ગત એક આંતરરાષ્ટ્રીય સપ્લાય ચેઇનની સ્થાપના પણ શામેલ છે.
- > દક્ષિણ કોરિયા તેની 'હાઇડ્રોજન ઈકોનોમી ડેવલપમેન્ટ અને હાઇડ્રોજન સેફ્ટી મેનેજમેન્ટ એક્ટ, 2020' ના પ્રોજેક્ટો હેઠળ હાઇડ્રોજન ફ્યુઅલ સેલ (Hydrogen Fuel Cell) ઉત્પાદન એકમોનું સંચાલન કરી રહ્યું છે.
- > દક્ષિણ કોરિયાએ 'હાઇડ્રોજનની આર્થિક વૃદ્ધિ અને સલામતી નિયંત્રણ અધિનિયમ' પણ પસાર કર્યો છે, જે ત્રણ મુખ્ય ક્ષેત્રો - હાઇડ્રોજન વાહનો, ચાર્જિંગ સ્ટેશન અને ફ્યુઅલ સેલ સાથે સંબંધિત છે. આ કાયદાનો હેતુ દેશની હાઇડ્રોજન પ્રાઈસીંગ પ્રણાલીમાં પારદર્શિતા લાવવાનો છે.

ભારતીય સંદર્ભ

- > ભારતને પોતાની અનુકૂળ ભૌગોલિક પરિસ્થિતિઓ અને વિપુલ પ્રમાણમાં કુદરતી તત્વોની હાજરીને લીધે ભારતને ગ્રીન હાઇડ્રોજન ઉત્પાદનમાં મોટો ફાયદો છે.
- > સરકારે દેશભરમાં ગેસ પાર્થપલાઈનના ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચરમાં વધારો કરવા માટે પ્રોત્સાહન આપ્યું છે અને સ્માર્ટ ગ્રીડની શરૂઆત સહિત પાવર ગ્રીડના સુધારણા માટેની દરખાસ્તો રજૂ કરી છે. વર્તમાન ઉર્જા મિશ્રણમાં નવીનીકરણીય ઉર્જાને અસરકારક રીતે એકીકૃત કરવા આવા પગલાં લેવામાં આવી રહ્યા છે.

- > નવીનીકરણીય ઊર્જા ઉત્પાદન, સંગ્રહ અને ટ્રાન્સમિશન દ્વારા ભારતમાં ગ્રીન હાઇડ્રોજનનું ઉત્પાદન ખર્ચકારક હોઈ શકે છે, જે ઊર્જા સુરક્ષાની ગેરંટી જ નહીં, પરંતુ દેશને ઊર્જાની દ્રષ્ટિએ ધીરે ધીરે આત્મનિર્ભર બનવામાં પણ મદદ કરશે.

નીતિ પડકારો

- > ઉદ્યોગો દ્વારા વ્યાવસાયિક રૂપથી ઉપયોગ હાઇડ્રોજનનો ઉપયોગ કરવામાં ગ્રીન અથવા બ્લુ હાઇડ્રોજન નિષ્કર્ષણની આર્થિક પરવડતા સૌથી મોટાં પડકારમાંનો એક છે.
- > હાઇડ્રોજનના ઉત્પાદન અને શોષણમાં ઉપયોગમાં લેવામાં આવતી તકનીકો, જેમ કે કાર્બન કેપ્ચર અને સ્ટોરેજ (CCS) તથા હાઇડ્રોજન ફ્યુઅલ સેલ ટેકનોલોજી વગેરે હજી પ્રારંભિક તબક્કામાં છે અને તે ખર્ચાળ પણ છે. જે હાઇડ્રોજનના ઉત્પાદન ખર્ચમાં વધારો કરે છે.
- > પ્લાન્ટની સમાપ્તિ પછી ફ્યુઅલ સેલ જાળવણી ખર્ચ નોંધપાત્ર રીતે વધારે હોઈ શકે છે.
- > ઈંધણ તરીકે અને ઉદ્યોગોમાં હાઇડ્રોજનના વ્યાપારી ઉપયોગ માટે તથા વિકાસ, સંગ્રહ, પરિવહન અને માંગના ઉત્પાદન માટે હાઇડ્રોજનના ઉત્પાદનથી સંબંધિત ટેકનોલોજી અને માળખાગત સુવિધાઓમાં નોંધપાત્ર રોકાણની જરૂર પડશે.
- આગળનો માર્ગ:
 - > હાલમાં, ભારત એક સમાયોજિત અભિગમ સાથે સંશોધન અને વિકાસમાં રોકાણ વધારવા, ક્ષમતા નિર્માણ, સંબંધિત કાયદો અને તેની મોટી વસ્તીમાં માંગ પેદા કરીને આ તકનો લાભ મેળવવા માટે એક અનોખું સ્થાન બનાવી શકે છે.
 - > આવી પહેલ ભારતને તેના પડોશીઓ અને તેનાથી આગળના દેશોમાં હાઇડ્રોજન નિકાસ કરીને સૌથી વધુ પ્રિય દેશ બનવાની દિશામાં આગળ ધપાવી શકે છે.

વિન્ટર પ્રદૂષણ અંગેનો અહેવાલ: CSE

- > તાજેતરમાં 'સેન્ટર ફોર સાયન્સ એન્ડ એન્વાયર્નમેન્ટ' (Centre for Science and Environment- CSE) એ એક અહેવાલમાં જણાવ્યું છે કે 99 માંથી 43 શહેરોમાં PM2.5નું સ્તર ખૂબ ખરાબ હોવાનું જાણવા મળ્યું છે, આ અહેવાલમાં વર્ષ 2019 અને 2020 ની શિયાળાની હવાની ગુણવત્તાની તુલના કરવામાં આવી હતી.
- > PM2.5 એ 2.5 માઈક્રોમીટર વ્યાસથી નાના માઈક્રોન્યુટ્રિએન્ટ્સનો સંદર્ભ આપે છે, જે શ્વસન સમસ્યાઓનું કારણ બને છે અને દૃશ્યતા પણ ઘટાડે છે. તે એક અંતઃસ્ત્રાવી વિક્ષેપ છે જે ઈન્સ્યુલિન સ્ટ્રાવ અને ઈન્સ્યુલિન સંવેદનશીલતાને અસર કરી શકે છે, આમ તે ડાયાબિટીઝનું કારણ બની શકે છે.
- > CSE નવી દિલ્હી સ્થિત એક જાહેર હિત સંશોધન સંસ્થા છે. તે આવા વિષયો પર સંશોધન કરે છે, જેના માટે ટકાઉ અને ન્યાયસંગત એમ બંને વિકાસની તાત્કાલિક જરૂર પડે છે.

Back to Basics : સૌથી ખરાબ પ્રદર્શન

- > વર્ષ 2019 ની તુલનામાં વર્ષ 2020 માં સૌથી પ્રદૂષિત શહેરોમાં ગુરૂગ્રામ, લખનઉ, જયપુર, વિશાખાપટ્ટનમ, આગ્રા, નવી મુંબઈ અને જોધપુરનો સમાવેશ થાય છે.
- > જો શહેરોને રેન્કિંગ આપવામાં આવે, તો સૌથી પ્રદૂષિત શહેરોમાં 23 ઉત્તર ભારતના છે.
- > ઉત્તરીય ક્ષેત્રનું ગાઝિયાબાદ એ સૌથી પ્રદૂષિત શહેર છે.

સર્વશ્રેષ્ઠ પ્રદર્શન

- > ફક્ત 19 નોંધાયેલા શહેરોના PM2.5 સ્તરમાં નોંધપાત્ર સુધારો જોવા મળ્યો. તેમાંથી એક ચેન્નાઈ છે.
- > ફક્ત ચાર શહેરો (સત્તા, મૈસુર, વિજયપુરા અને ચિક્કમંગલુર) એવા છે જે શિયાળાની ઋતુમાં 'રાષ્ટ્રીય 24 આવર સ્ટાન્ડર્ડ' (60 $\mu\text{g} / \text{m}^3$) સાથે મેળખાય છે.
- > મધ્યપ્રદેશમાં સત્તા અને મૈસુર અને કર્ણાટકમાં મૈસુર એ દેશના સૌથી સ્વચ્છ શહેરો છે.

એક્સ્ટ્રીમ મોસમી સ્તર

- > 37 એવા શહેરો છે જેમાં પ્રદૂષણનું મોસમી સરેરાશ સ્તર સ્થિર અથવા ઘટતું જોવા મળ્યું છે, શિયાળા દરમિયાન તેમનું પ્રદૂષણનું પ્રમાણ નોંધપાત્ર રીતે વધ્યું છે.
- > આમાં ઔરંગાબાદ, ઈન્દોર, નાસિક, જબલપુર, રૂપનગર, ભોપાલ, દેવાસ, કોચી અને કોઝિકોડનો સમાવેશ થાય છે.
- > ઉત્તર ભારતના દિલ્હી સહિતના અન્ય શહેરોએ વિપરીત અનુભવ કર્યો છે, એટલે કે મોસમી સરેરાશ સ્તરમાં વધારો થયો છે પરંતુ એક્સ્ટ્રીમ મોસમી સ્તરમાં ઘટાડો થયો છે.

શિયાળાના પ્રદૂષણમાં પરિવર્તનનું કારણ

- > લોકડાઉન અને અન્ય પ્રાદેશિક પરિબલો: લોકડાઉન પછી ઘણા શહેરોમાં પ્રદૂષણના સ્તરમાં સુધારો જોવા મળ્યો હતો, પરંતુ શિયાળામાં જ્યારે લોકડાઉન હળવું કરવામાં આવ્યું, ત્યારે પ્રદૂષણનું સ્તર કોવિડ -19 પહેલાંના સ્તર પર પાછું આવ્યું હતું.
- > આ શહેરોના પ્રદૂષણના સ્તરમાં સ્થાનિક અને પ્રાદેશિક પરિબલોના નોંધપાત્ર યોગદાનને દર્શાવે છે.
- > શાંત હવામાન: ઉત્તર ભારતીય શહેરો ઈન્ડો ગંગાના મેદાનોમાં સ્થિત હોવાને કારણે શિયાળા દરમિયાન અહીં ઠંડી અને સ્થિર હવામાનને કારણે દૈનિક પ્રદૂષણમાં વધારો જોવા મળે છે.
- > વર્ષ 2020 માં ઉનાળા અને ચોમાસાના મહિનામાં PM 2.5ની સરેરાશ સપાટી લોકડાઉનને કારણે અગાઉના વર્ષ કરતા ઘણી ઓછી હતી.
- > જો કે, જુદા જુદા પ્રદેશોના ઘણા શહેરોમાં વર્ષ 2019 ની શિયાળાની તુલનામાં શિયાળામાં PM2.5ની સાંદ્રતા વધી છે.

વિશ્લેષણનો આધાર

- > પ્રદૂષણ નિયંત્રણ બોર્ડ વિશ્લેષણ: આ વિશ્લેષણ CSEની હવા પ્રદૂષણ ટ્રેકર પહેલનો એક ભાગ છે. તે કેન્દ્રીય પ્રદૂષણ નિયંત્રણ બોર્ડ (CPCB) ના જાહેર રૂપમાં ઉપલબ્ધ રીઅલ-ટાઈમ ડેટા પર આધારિત છે.
- > CAAQMSના આંકડા: આ ડેટા 22 રાજ્યો અને કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશોના 115 શહેરોમાં વિગતવાર 'કન્ટ્રિસ-એમ્બિયન્ટ એર ક્વોલિટી મોનિટરિંગ સિસ્ટમ' (CAAQMS) હેઠળ 248 સત્તાવાર સ્ટેશનો પરથી મેળવવામાં આવ્યો છે.
- > CAAQMS વાયુ પ્રદૂષણનું રીઅલ-ટાઈમ મોનિટરિંગ પ્રદાન કરે છે, જેમાં પાર્ટિક્યુલેટ મેટરનો સમાવેશ થાય છે, તે આખા વર્ષ દરમિયાન કાર્ય કરે છે.
- > તે પવનની ગતિ, દિશા, આજુબાજુનું તાપમાન, સાપેક્ષ ભેજ, સૌર કિરણોત્સર્ગ, બેરોમેટ્રિક પ્રેશર અને વરસાદ ગેજ સહિત અન્ય હવામાન ડેટાને ડિજિટલ રીતે પણ દર્શાવે છે.

મહત્વ

- > આ અહેવાલમાં ભાર મૂકવામાં આવ્યો હતો કે મોટા શહેરોને બદલે નાના અને ઝડપથી વિકસતા શહેરો પ્રદૂષણના કેન્દ્રો તરીકે ઉભરી આવ્યા છે.
- > આ અહેવાલમાં પ્રદૂષણના પ્રમુખ ક્ષેત્રો – વાહન, ઉદ્યોગ, પાવર પ્લાન્ટ અને કચરા વ્યવસ્થાપનમાં ઝડપથી સુધારણા અને શિયાળાના પ્રદૂષણને નિયંત્રણમાં રાખવા અને વાર્ષિક વાયુ પ્રદૂષણ ઘટાડવાની ભલામણ કરવામાં આવી છે.
- વાયુ પ્રદૂષણ નિયંત્રણ માટે વિવિધ પહેલ:
 - > નેશનલ કેપિટલ રિજન (એનસીઆર) અને નજીકના વિસ્તારો માટે એર ક્વોલિટી મેનેજમેન્ટ કમિશન.
 - > ભારત સ્ટેજ (BS) VI ધોરણ.
 - > હવાની ગુણવત્તાની દેખરેખ માટે ડેશબોર્ડ.
 - > રાષ્ટ્રીય સ્વચ્છ હવા કાર્યક્રમ.
 - > રાષ્ટ્રીય હવા ગુણવત્તા સૂચકાંક (AQI).
 - > હવા (પ્રદૂષણ નિવારણ અને નિયંત્રણ) અધિનિયમ, 1981.
 - > પ્રધાનમંત્રી ઉજ્જવલા યોજના (PMUY).

પરંપરાગત ઉદ્યોગોના સુધારણા અને પુનર્નિર્માણ માટેના ભંડોળની યોજના (SFURTI)

- > તાજેતરમાં, માઈક્રો, લઘુ અને મધ્યમ ઉદ્યોગોના મંત્રાલયે MSME ક્ષેત્રને વેગ આપવા માટે 18 રાજ્યોમાં ફેલાયેલા 50 કારીગર આધારિત પીઈપી (SFURTI) ક્લસ્ટરોનું ઉદ્ઘાટન કર્યું છે.
- > પરંપરાગત ઉદ્યોગોના પુનર્જીવન માટેના ભંડોળ યોજના (પરંપરાગત ઉદ્યોગોના પુનર્જીવન માટેના ભંડોળની યોજના– SFURTI) MSME મંત્રાલયે પરંપરાગત ઉદ્યોગો અને કારીગરોને જૂથોમાં ગોઠવવા અને તેમની આવક વધારવા માટે યોજના અમલમાં મૂકી છે.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- > MSME મંત્રાલયે ક્લસ્ટર ડેવલપમેન્ટને પ્રોત્સાહન આપવાના લક્ષ્ય સાથે આ યોજના વર્ષ 2005 માં રજૂ કરી હતી.
- > ખાદી અને વિલેજ ઈન્ડસ્ટ્રીઝ કમિશન (KVC) એ ખાદીના ક્લસ્ટર ડેવલપમેન્ટ તેમજ ગ્રામીણ ઉદ્યોગ ઉત્પાદનોને પ્રોત્સાહન આપવા માટેની નોડલ એજન્સી છે.
- > SFURTI ક્લસ્ટરો બે પ્રકારના હોય છે – નિયમિત ક્લસ્ટરો (500 કારીગરો), જેને 2.5 કરોડ રૂપિયા સુધીની સરકારી સહાય આપવામાં આવે છે. મુખ્ય ક્લસ્ટરો (500 થી વધુ કારીગરો), જે રૂ. 5 કરોડ સુધીની સરકારી સહાય પૂરી પાડવામાં આવે છે.
- > મંત્રાલય સામાન્ય સુવિધા કેન્દ્રો– CFC દ્વારા ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચરની સ્થાપના, નવી મશીનરીની ખરીદી, કાચા માલની બેંકો, ડિઝાઈન હસ્તક્ષેપો, વધુ સારી પેકેજિંગ, સારી કુશળતા અને ક્ષમતા વિકાસ સહિત વિવિધ પ્રક્રિયાઓને પ્રોત્સાહન આપે છે.
- > આ ઉપરાંત, યોજના ક્લસ્ટર ગવર્નન્સ સિસ્ટમને મજબૂત બનાવવા પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરે છે જેમાં હિસ્સેદારોની સક્રિય ભાગીદારીથી તેમને ઊભરતાં પડકારો અને તકોનું મૂલ્યાંકન કરવામાં અને પ્રતિક્રિયા આપવામાં સક્ષમ કરવામાં આવશે.
- > ક્લસ્ટર આધારિત પરંપરાગત ઉદ્યોગોના સમાન મોડેલની ધીમે ધીમે નકલ કરવા માટે, નવીન અને પરંપરાગત કુશળતા, અદ્યતન તકનીકો, અદ્યતન પ્રક્રિયાઓ, બજારની સમજણ અને જાહેર-ખાનગી ભાગીદારીના નવા મોડેલોના નિર્માણ દ્વારા તેની શરૂઆત કરવામાં આવી છે.

MSME ક્ષેત્રને પ્રોત્સાહન આપવા માટે અન્ય નવીન પહેલ

- > ઉદ્યોગ આધાર મેમોરેન્ડમ (UAM): આ વ્યવસાયમાં સરળતા લાવવા માટે ભારતમાં એમએસએમઈ માટે એક સરળ એક પાનાની નોંધણી ફોર્મ છે.
- > નવીનતા, ગ્રામીણ ઉદ્યોગ અને ઉદ્યોગસાહસિકતાના પ્રોત્સાહન માટેની યોજના (ASPIRE): આ યોજના એગ્રો બેસ ઈન્ડસ્ટ્રીઝમાં સ્ટાર્ટ અપ્સ માટેના ભંડોળનું ભંડોળ છે, ગ્રામીણ આજીવિકા વ્યાપાર ઈન્ક્યુબેટર (LBI), નવીનતમ તકનીક વ્યાપાર ઈન્ક્યુબેટર (TBI) અને પ્રોત્સાહન ગ્રામીણ સાહસિકતા.
- > કેડિટ ગેરંટી ફંડ યોજના: કેડિટના સરળ પ્રવાહને સરળ બનાવવા માટે, MSMEને આપવામાં આવતી કોલેટરલ ફી લોન માટે ગેરંટી કવર આપવામાં આવે છે.
- > પ્રધાનમંત્રી રોજગાર જનરેશન પ્રોગ્રામ (PMEGP): દેશના ગ્રામીણ અને શહેરી વિસ્તારોમાં નવા માઈક્રો એન્ટરપ્રાઇઝ સ્થાપવા અને રોજગારની તકો ઊભી કરવા માટે તે કેડિટ લિંક્ડ સબસિડી યોજના છે.
- > ટેકનોલોજી અપગ્રેડેશન માટે કેડિટ લિંક્ડ કેપિટલ સબસિડી સ્કીમ (CLCSS): CLCSSનો હેતુ પ્લાન્ટ અને મશીનરીની ખરીદી માટે 15% કેપિટલ સબસિડી આપીને સૂક્ષ્મ અને

નાના ઉદ્યોગો (MSME) માં ટેકનોલોજી અપગ્રેડ કરવાની સુવિધા આપવાનું છે.

ઉજાલા અને SLNPના 6 વર્ષ

- ઉજાલા (Unnat Jyoti by Affordable LEDs for All) યોજના અને SLNP (સ્ટ્રીટ લાઇટિંગ નેશનલ પ્રોગ્રામ) એ તેમના સફળ અમલીકરણના છ વર્ષ પૂર્ણ કર્યા છે. આ બંને કાર્યક્રમોએ દેશભરમાં ઘરેલું અને જાહેર લાઇટિંગ સિસ્ટમ્સને પુનઃવિત કરી છે.
- ઊર્જા મંત્રાલય હેઠળના PSUs ના સંયુક્ત સાહસ, એનર્જી એફિશિયન્સી સર્વિસીસ લિમિટેડ (EESL) દ્વારા બંને યોજનાઓ લાગુ કરવામાં આવી રહી છે.
- આ યોજનાઓને એલઈડી ક્ષેત્રમાં પરિવર્તન માટેના યોગદાન માટે 'સાઉથ એશિયા પ્રોફ્યુરમેન્ટ ઈનોવેશન એવોર્ડ' (SAPIA) 2017, 'ગ્લોબલ સોલિડ સ્ટેટ લાઇટિંગ' (SSL) એવોર્ડ જેવા વૈશ્વિક એવોર્ડથી નવાજવામાં આવ્યા છે.

Back to Basics : ઉજાલા (Unnat Jyoti by Affordable LEDs for All) યોજના

- ઉજાલા એ 2015 માં સરકારે શરૂ કરેલી 'ઝીરો-સબસિડી યોજના' છે.
- તે વિશ્વના સૌથી મોટા ઘરેલું લાઇટિંગ પ્રોજેક્ટ તરીકે ઓળખાય છે.
- એલઈડી-આધારિત હાઉસહોલ્ડ એફિશિયન્ટ લાઇટિંગ પ્રોગ્રામ (DLP) તરીકે પણ ઓળખાય છે, તેનો ઉદ્દેશ બધા માટે ઊર્જાના કાર્યક્ષમ ઉપયોગ (એટલે કે તેનો વપરાશ, બચત અને લાઇટિંગ) ને પ્રોત્સાહન આપવાનું છે.
- સંબંધિત વીજ વિતરણ કંપની સાથે ઘરેલું જોડાણ ધરાવતું દરેક કુટુંબ યોજના હેઠળ એલઈડી બલ્બ મેળવવા માટે પાત્ર છે.
- સિદ્ધિઓ:
 - ઉજાલા યોજના અંતર્ગત, EESL એ ભારતભરમાં 36.69 કરોડ એલઈડી બલ્બનું વિતરણ કર્યું છે. આને લીધે ગ્રીનહાઉસ ગેસ (GHG) ના ઉત્સર્જનમાં પણ ઘટાડો થયો છે જેની અંદાજિત ઊર્જા બચત વાર્ષિક 47.65 અબજ કિલોવોટ કલાક છે, વીજળીની માંગમાં 9,540 મેગાવોટનો ઘટાડો છે અને અંદાજે 38.59 મિલિયન ટન સીઓ 2 ઉત્સર્જન છે.
 - આનાથી ઘરેલું એલઈડી બલ્બ બજારોના વિકાસમાં મદદ મળી છે.
 - આનાથી સરેરાશ ઘરેલું વીજળીના બિલમાં 15% ઘટાડો કરવામાં મદદ મળી છે.

સ્ટ્રીટ લાઇટિંગ નેશનલ પ્રોગ્રામ (SLNP)

- SLNPની શરૂઆત વર્ષ 2015 માં કરવામાં આવી હતી, ભારતમાં ઊર્જા કાર્યક્ષમતાને પ્રોત્સાહન આપવા માટે એક સરકારી યોજના.

- આ કાર્યક્રમ અંતર્ગત, EESL દ્વારા પરિવર્તનશીલ સ્ટ્રીટ લાઇટ્સને તેમના પોતાના ખર્ચે એલઈડી સાથે બદલી કરવામાં આવે છે, જેમાં પાલિકા દ્વારા કોઈ રોકાણ કર્યા વિના, EESL દ્વારા આ ફેરફારને વધુ આકર્ષક બનાવવામાં આવે છે.
- આ યોજનાથી વીજળીની માંગમાં 500 મેગાવોટ, 190 મિલિયન કિલોવોટની વાર્ષિક ઊર્જા બચત અને CO2 ઉત્સર્જનમાં 15 મિલિયન ટનની ઘટાડો થવાની અપેક્ષા છે.
- સમગ્ર ગ્રામીણ ભારતને આવરી લેવા માટે SLNP દ્વારા વર્ષ 2024 સુધીમાં 8,000 કરોડનું રોકાણ આકર્ષવાની યોજના છે.
- સિદ્ધિઓ:
 - અત્યાર સુધીમાં 1.14 કરોડથી વધુ સ્માર્ટ એલઈડી સ્ટ્રીટ લાઇટ્સ ઈન્સ્ટોલ કરવામાં આવી છે, જેના લીધે વાર્ષિક 7.67 અબજ KWH ઊર્જા બચત થાય છે અને ગ્રીનહાઉસ ગેસના ઉત્સર્જનમાં પણ ઘટાડો થાય છે, દર વર્ષે 1,161 મેગાવોટની ઊંચી માંગ અને 5.29 મિલિયનનો ઘટાડો CO2 ઉત્સર્જન ટન.
 - આ યોજનાએ પાલિકાઓને તેમના વીજળીના બિલમાં રૂ. 5,210 કરોડ બચાવવા માટે સક્ષમ બનાવ્યું છે.

પ્રધાનમંત્રી આત્મનિર્ભર સ્વસ્થ ભારત યોજના

- તાજેતરમાં, વડાપ્રધાને આરોગ્યપ્રદ મુદ્દાઓને સર્વગ્રાહી રીતે ધ્યાન આપવાની જરૂરિયાત વિશે વાત કરી હતી અને તંદુરસ્ત ભારત માટે ચાર-દિવસીય વ્યૂહરચના અપનાવી હતી, જેમાં વડા પ્રધાન સ્વનિર્ભર સ્વસ્થ ભારત યોજનાનો અમલ શામેલ છે.

Back to Basics : સ્વસ્થ ભારત માટે ચાર-પાત્ર વ્યૂહરચના

- સ્વચ્છ ભારત અભિયાન, રોગ નિવારણ અને આરોગ્ય કલ્યાણને પ્રોત્સાહન સહિત યોગ, સમયસર સંભાળ અને સગર્ભા મહિલા બાળકોની સારવાર જેવા પગલા.
- સમાજના વંચિત વર્ગને સસ્તી અને અસરકારક સારવાર આપવી.
- આરોગ્ય માળખાકીય સુવિધાઓ અને આરોગ્યસંભાળ વ્યવસાયિકોની ગુણવત્તામાં વધારો.
- દેશના આદિજાતિ અને દૂરના વિસ્તારોમાં લંબાવાયેલા મિશન ઈન્દ્રધનુષ જેવા અવરોધોને દૂર કરવા માટે એક મિશન મોડ પર કામ કરવું.

પ્રધાનમંત્રી આત્મનિર્ભર સ્વસ્થ ભારત યોજના

- સંક્ષિપ્તમાં પરિચય:
 - આ યોજનાની જાહેરાત કેન્દ્રિય બજેટ 2021-22માં કરવામાં આવી હતી.
 - આ યોજનાનો હેતુ દેશના દૂરના ભાગોમાં (છેલ્લા માઈલ સુધી) પ્રાથમિક, માધ્યમિક અને તૃતીય સંભાળ આરોગ્ય પ્રણાલીની ક્ષમતા વિકસાવવાનું છે.
 - દેશમાં જ સંશોધન, પરીક્ષણ અને સારવાર માટે આધુનિક ઈકોસિસ્ટમ વિકસાવવા.

■ ભંડોળ:

- > આ યોજના કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા ભંડોળ પૂરું પાડવામાં આવે છે અને તેના માટે આશરે 64,180 કરોડ રૂપિયાનો ખર્ચ કરવામાં આવ્યો છે.
 - > સમયગાળો: 6 વર્ષ.
- ### ■ લક્ષ્ય:
- > 17788 ગ્રામીણ અને 11024 શહેરી આરોગ્ય અને કલ્યાણ કેન્દ્રોના વિકાસ માટે સમર્થન આપવું અને તમામ રાજ્યોમાં એકીકૃત જાહેર આરોગ્ય પ્રયોગશાળાઓ સ્થાપવા અને 11 રાજ્યોમાં 3,382 બ્લોક જાહેર આરોગ્ય એકમો.
 - > 602 જિલ્લાઓ અને 12 કેન્દ્રીય સંસ્થાઓમાં 'કિટિકલ કેર હોસ્પિટલ બ્લોક્સ' સ્થાપિત કરવામાં મદદ કરવા માટે. રાષ્ટ્રીય રોગ નિયંત્રણ નિયંત્રણ કેન્દ્ર (NCDC) અને તેની 5 પ્રાદેશિક શાખાઓ અને 20 મેટ્રોપોલિટન આરોગ્ય મોનિટરિંગ એકમોને મજબૂત બનાવવું.
 - > જાહેર આરોગ્ય પ્રયોગશાળાઓને કનેક્ટ કરવા માટે બધા રાજ્યો / કેન્દ્રશાસિત કેન્દ્રોને એકીકૃત આરોગ્ય માહિતી પોર્ટલ વિસ્તૃત કરવું.
 - > COVID-19 રસીકરણ કાર્યક્રમની સાથે સાથે કોઈ પણ ભાવિ રોગચાળાને પહોંચી વળવા માટે ડિલિવરી સિસ્ટમને મજબૂત બનાવવામાં અને સારી ક્ષમતા અને ક્ષમતા બનાવવા માટે સહાય.

આરોગ્ય ક્ષેત્રે અન્ય પહેલ

- > આયુષ્માન ભારત કાર્યક્રમ.
- > રાષ્ટ્રીય આરોગ્ય મિશન.
- > જન ઔષધિ યોજના.

ભારતનો પર્યાવરણ અહેવાલ 2021

- > તાજેતરમાં સેન્ટર ફોર સાયન્સ એન્ડ એન્વાયર્નમેન્ટ (CSE) એ સેન્ટર ફોર એન્વાયર્નમેન્ટ રિપોર્ટ, 2021 (સ્ટેટ ઓફ એન્વાયર્નમેન્ટ રિપોર્ટ, 2021) બહાર પાડ્યો છે.
- > CSE એ નવી દિલ્હી સ્થિત એક જાહેર હિત સંશોધન અને સલાહકાર સંસ્થા છે, જે ટકાઉ અને ન્યાયી વિકાસની હિમાયત કરે છે અને તેનાથી સંબંધિત વિવિધ પાસાઓ પર સંશોધન કરે છે.

Back to Basics : અહેવાલની વિશેષતા

■ રોગચાળો:

- > ભારતમાં 375 મિલિયન બાળકો (નવજાત શિશુથી લઈને 14 વર્ષનાં બાળકો) 'રોગચાળો જનરેશન'ની શરૂઆત જોઈ શકે છે, જેનાથી લાંબા ગાળાની અસર થઈ શકે છે. ઓછા વજન, સ્ટ્રેટિંગ (ઉંમર મુજબ ઓછી ઊંચાઈવાળા) અને શિક્ષણ અને કાર્ય ઉત્પાદકતામાં ઘટાડો થવાને કારણે બાળ મૃત્યુદરમાં વધારો થયો છે.

■ શાળા છોડવાની સંખ્યામાં વધારો:

- > કોવિડ-19 રોગચાળાએ વૈશ્વિક સ્તરે 500 મિલિયનથી વધુ બાળકોને બાકાત રાખ્યા, જેમાંથી અડધાથી વધુ ભારતના હતા.
- ગરીબીમાં ભારે વધારો:
- > કોવિડ-19 એ વિશ્વના ગરીબ લોકોને વધુ ગરીબ બનાવ્યા છે. આ રોગચાળાને કારણે 115 મિલિયનથી વધુ લોકો આત્યંતિક ગરીબીનો ભોગ બની શકે છે, જેમાંથી મોટાભાગના દક્ષિણ એશિયામાં રહે છે.
- પ્રદૂષણનું વિક્ષેપકારક સ્તર:
- > 2009 થી 2018 ની વચ્ચે ભારતમાં હવા, પાણી અને ભૂમિ પ્રદૂષણના સ્તરમાં વધારો થયો છે.
- > સેન્ટ્રલ પ્રદૂષણ નિયંત્રણ બોર્ડના જણાવ્યા મુજબ, દેશમાં 88 મોટા ઔદ્યોગિક ફ્લસ્ટરોમાંથી 35 એકંદરે પર્યાવરણીય અધોગતિ, 33 બગડતા હવાના ગુણવત્તાના સ્તર, 45 વધુ પ્રદૂષિત જળ અને 17 જેટલા ભૂમિ પ્રદૂષણના ચિન્હિત સ્તરની નોંધણી કરવામાં આવી છે.
- > મહારાષ્ટ્રનું તારાપુર સૌથી પ્રદૂષિત ફ્લસ્ટર તરીકે બહાર આવ્યું છે.

સરટેનેબલ ડેવલપમેન્ટ રેન્કિંગ અંગે

- > ટકાઉ વિકાસની બાબતમાં ભારતે 192 દેશોમાંથી 117 ક્રમ મેળવ્યો હતો, જે પાકિસ્તાન સિવાયના તમામ દક્ષિણ એશિયન દેશોમાં સૌથી નીચો હતો.
- ટકાઉ વિકાસ લક્ષ્યોમાં રાજ્યોની કામગીરી:
- > શ્રેષ્ઠ પ્રદર્શન કરતા રાજ્યો: કેરળ, હિમાચલ પ્રદેશ, આંધ્રપ્રદેશ, તમિલનાડુ અને તેલંગાણા.
- > સૌથી ખરાબ પ્રદર્શન કરતા રાજ્યો: બિહાર, ઝારખંડ, અરુણાચલ પ્રદેશ, મેઘાલય અને ઉત્તર પ્રદેશ.
- અન્ય અહેવાલો:
- > બાળકો પર કોવિડ-19 ના પ્રભાવ વિશે યુનાઈટેડ નેશન્સનો અહેવાલ.
- > વિન્ટર પ્રદૂષણ અંગેનો અહેવાલ: CSE

ડીજી લોકર સાથે પાસપોર્ટ સેવાઓ એકીકૃત કરવા માટે નવી યોજના શરૂ કરી

- > કેન્દ્રીય વિદેશ રાજ્ય પ્રધાન વી. મુરલીધરને એક નવી યોજના શરૂ કરી છે જે ડિજિ લોકર સાથે પાસપોર્ટ સેવાઓને એકીકૃત કરે છે. આ યોજનાની રજૂઆત સાથે, ભારતમાં પાસપોર્ટ એપ્લિકેશન હવે વધુ સરળ થઈ ગઈ છે.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- > હવે ભારતમાં ક્યાંય પણ પાસપોર્ટ સંબંધિત સેવાઓ માટે અરજી કરતી વખતે અરજદારો ડિજિલોકર પ્લેટફોર્મનો લાભ મેળવી શકે છે.

- > નવી યોજના પાસપોર્ટ માટે અરજી કરતી વખતે અરજદારોના વિશિષ્ટ દસ્તાવેજોની એક લિંક પ્રદાન કરશે જે તેમણે ડિજિટાઇઝેશનમાં અપલોડ કરી છે.
- > આમ, અરજદારો હવે તેમના દસ્તાવેજોને પેપરલેસ મોડમાં અપલોડ કરી શકે છે તેઓએ મૂળ દસ્તાવેજો સાથે રાખવાની જરૂર નથી.
- > એકવાર પાસપોર્ટ ડિજિટાઇઝેશન પર પણ અપલોડ થયા પછી, અધિકૃત વપરાશકર્તાઓ કોઈપણ સ્થળેથી તેમનો પાસપોર્ટ મેળવી શકે છે. આ પાસપોર્ટ ખોવાઈ જવાના કિસ્સામાં વપરાશકર્તાઓને મદદ કરશે.

પાસપોર્ટ સેવા કાર્યક્રમ

- > પાસપોર્ટ સેવાની ડિલિવરી સુધારવા માટે પાસપોર્ટ કાર્યક્રમ વર્ષ 2010 માં શરૂ કરાયો હતો. આ ઉપરાંત, છેલ્લા છ વર્ષમાં પ્રોગ્રામમાં મોટા ડિજિટલ પરિવર્તનની રજૂઆત કરવામાં આવી છે.

ડિજિટલ લોકર

- > ડિજિટલ ઈન્ડિયા મિશન અંતર્ગત ડિજિટલ લોકર એક મહત્વપૂર્ણ પહેલ છે. આ પહેલનો હેતુ ભારતને ડિજિટલ સશક્ત સમાજમાં પરિવર્તિત કરવાનો છે. પ્લેટફોર્મ જાહેર વાદળ પર નાગરિકોને ખાનગી જગ્યા પ્રદાન કરે છે. દસ્તાવેજો અને પ્રમાણપત્રો આ પ્લેટફોર્મ પર અપલોડ કરી શકાય છે.

ePassport

- > આ સિવાય મંત્રાલય તેના નાગરિકો માટે ઈ-પાસપોર્ટ પણ લાવશે. ઈ-પાસપોર્ટ વિદેશી એરપોર્ટ્સ પર સુરક્ષા વધારશે અને ઈમિગ્રેશન કાર્યવાહીની સુવિધામાં સુધારો કરશે. આ ઉપરાંત પાસપોર્ટ સેવાઓ પ્રોગ્રામ વી 2.0 માં, સરકાર આર્ટિફિશિયલ ઈન્ટેલિજન્સ (એઆઈ), ચેટ-બોટ, મશીન લર્નિંગ, રોબોટિક પ્રોસેસ ઓટોમેશન (RPA) અને એનાલિટિક્સ જેવી ઊભરતી તકનીકોનો ઉપયોગ કરશે.

24 ફેબ્રુઆરી: વડા પ્રધાન કિસાન સન્માન નિધિ યોજનાને 2 વર્ષ પૂર્ણ થયા

- > 24 ફેબ્રુઆરી 2021 ના રોજ પ્રધાનમંત્રી કિસાન સન્માન નિધિ યોજનાના 2 વર્ષ પૂર્ણ થયા છે. આ યોજના ખેડૂતોની આવકમાં વધારો થાય તે હેતુથી શરૂ કરવામાં આવી હતી. આ યોજના અંતર્ગત ખેડૂતોને વાર્ષિક 6,000 રૂપિયાની આર્થિક સહાય આપવામાં આવે છે.
- > આ યોજના વડા પ્રધાન નરેન્દ્ર મોદીએ 24 ફેબ્રુઆરી 2019 ના રોજ ઉત્તર પ્રદેશના ગોરખપુરથી શરૂ કરી હતી. કેન્દ્રીય કૃષિ અને ખેડૂત કલ્યાણ મંત્રાલય દ્વારા તેનો અમલ કરવામાં આવી રહ્યો છે.

Back to Basics : પ્રધાનમંત્રી કિસાન સન્માન નિધિ યોજના (પીએમ-કિસાન)

- > કેન્દ્ર સરકાર નાના અને સીમાંત ખેડૂતોને દર વર્ષે 6000 રૂપિયાની આર્થિક સહાય આપશે.
- > આ યોજના હેઠળ સરકારી તિજોરીમાંથી 75,000 કરોડ રૂપિયા ખર્ચ કરવામાં આવશે.

- > આ યોજનાનો ઉદ્દેશ એવા ખેડૂતોને મદદ કરવી જેઓ ખરાબ હવામાન અથવા ઓછા ભાવને કારણે નુકસાન સહન કરે છે.
- > 6000 રૂપિયાની આ રકમ 2000-2000 હજારના ત્રણ હપ્તામાં સીધા ખેડૂતોના ખાતામાં ટ્રાન્સફર કરવામાં આવશે.
- > આ યોજનાનો લાભ તે ખેડૂતો મેળવી શકશે જેની પાસે 2 હેક્ટરથી ઓછી જમીન છે.
- > આ યોજનાનો લાભ આશરે 12 કરોડ ખેડૂતોને મળશે.

રાષ્ટ્રીય શહેરી ડિજિટલ મિશન શરૂ કરાયું

- > કેન્દ્ર સરકારે 23 ફેબ્રુઆરી 2021 ના રોજ 'રાષ્ટ્રીય શહેરી ડિજિટલ મિશન' શરૂ કર્યું હતું.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- > રાષ્ટ્રીય શહેરી ડિજિટલ મિશનની શરૂઆત કેન્દ્રીય આવાસ અને શહેરી બાબતોના પ્રધાન હરદીપસિંહ પુરી અને ઈલેક્ટ્રોનિક્સ અને આઈટી પ્રધાન રવિશંકર પ્રસાદે કરી હતી.
- > આ મિશનની શરૂઆત કરતા કેન્દ્રીય આવાસ અને શહેરી બાબતોના કેન્દ્રીય પ્રધાને જણાવ્યું હતું કે, આ મિશન વર્ષ 2022 સુધીમાં શહેરોમાં શાસન અને સેવા પહોંચાડવા માટે નાગરિકકેન્દ્રિત અને ઈકોસિસ્ટમ સંચાલિત અભિગમને સંસ્થાકીય બનાવશે.
- > આ સેવા આ વર્ચુઅલ ઈવેન્ટમાં સ્માર્ટ કોડ, ઈન્ડિયા અર્બન ડેટા એક્સચેન્જ (IUDX), સ્માર્ટ સિટીઝ વેબસાઈટ અને જિઓસ્પેટિયલ મેનેજમેન્ટ ઈન્ફર્મેશન સિસ્ટમ (GMIS) જેવી પહેલ પણ શરૂ કરવામાં આવી હતી.
- > સ્માર્ટ સિટીઝ મિશન દ્વારા ઈન્ડિયન ઈન્સ્ટિટ્યૂટ ઓફ સાયન્સ (IISC), બેંગલોરની ભાગીદારીમાં 'ભારતીય શહેરી ડેટા એક્સચેન્જ (IUDX)' પહેલ વિકસાવવામાં આવી છે.

રાષ્ટ્રીય શહેરી ડિજિટલ મિશન

- > દેશના તમામ શહેરો માટે ડિજિટલ ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર બનાવવા માટે આ મિશનની શરૂઆત કરવામાં આવી હતી.
- > આ મિશન શેર્ડ ડિજિટલ ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર બનાવવામાં મદદ કરશે, જેનો ઉપયોગ હાઉસિંગ અને અર્બન અફેર્સ મંત્રાલયની અનેક ડિજિટલ પહેલને મજબૂત કરવા માટે થઈ શકે છે.

ઈન્ડિયા અર્બન ડેટા એક્સચેન્જ (IUDX)

- > તે એક ઓપન-સોર્સ સોફ્ટવેર પ્લેટફોર્મ છે જેમાં બહુવિધ ડેટા પ્લેટફોર્મ, ડેટા ઉત્પાદકો, તૃતીય પક્ષ એપ્લિકેશનો અને ગ્રાહકોના ડેટાના સુરક્ષિત અને અધિકૃત વિનિમયની સુવિધા છે. IUDX ડેટા શેર કરવા વિશે ડેટા માલિકોને સંપૂર્ણ નિયંત્રણ પ્રદાન કરશે.

સ્માર્ટ સિટીઝ મિશન

- > તે એક શહેરી નવીકરણ અને પુનર્વિકાસ કાર્યક્રમ છે જે શહેરોને નાગરિક-મૈત્રીપૂર્ણ અને ટકાઉ બનાવવા માટે ભારતભરમાં સ્માર્ટ શહેરો વિકસાવવા પ્રયાસ કરે છે. કેન્દ્રીય શહેરી વિકાસ મંત્રાલય દ્વારા સંબંધિત રાજ્ય સરકારોના સહયોગથી આ મિશનનો અમલ કરવામાં આવી રહ્યો છે. તેમાં શરૂઆતમાં 100 શહેરોનો સમાવેશ થતો હતો.

કેબીનેટ દ્વારા આઈટી હાર્ડવેર અને ફાર્મા સેક્ટર માટે PLI યોજનાને મંજૂરી આપવામાં આવી

- > કેન્દ્રીય કેબિનેટે આઈટી હાર્ડવેર માટે 24 ફેબ્રુઆરી 2021 ના રોજ પ્રોડક્શન લિંક્સ પ્રોત્સાહન યોજનાને મંજૂરી આપી છે.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- > PLI યોજના સ્થાનિક ઉત્પાદનને વેગ આપવા પ્રોત્સાહનો પ્રદાન કરશે.
- > આઈટી હાર્ડવેરની વેલ્યુ ચેઈનમાં મોટા રોકાણો આકર્ષિત કરવાની પણ દરખાસ્ત છે.
- > સૂચિત યોજનામાં ટેબ્લેટ, લેપટોપ, ઓલ-ઇન-વન પીસી અને સર્વિસ જેવા ક્ષેત્રો શામેલ છે.
- > 4 વર્ષ માટે આ સૂચિત યોજનાનો કુલ ખર્ચ આશરે 7,350 કરોડ રૂપિયા છે.
- > બજેટમાં 25 કરોડ રૂપિયાની વહીવટી ફી ઉપરાંત 725 કરોડ રૂપિયાના પ્રોત્સાહન ખર્ચનો પણ સમાવેશ થાય છે.
- > આ યોજનામાં 4 વર્ષમાં 1,80,000 થી વધુ પ્રત્યક્ષ અને પરોક્ષ નોકરીઓ ઉત્પન્ન કરવાની સંભાવના છે.

આ યોજના શરૂ કરવાનું કારણ

- > હાલમાં ભારતમાં 30,000 કરોડ રૂપિયાના લેપટોપ અને 3,000 કરોડ રૂપિયાના ટેબ્લેટ વેચાયા છે. તેમાંથી 80 ટકા આયાત કરવામાં આવે છે. આમ, આ નવી PLI યોજના શરૂ કરવામાં આવી હતી, જેની સાથે સરકાર ટોચની 5 વૈશ્વિક કંપનીઓને ભારત તરફ આકર્ષિત કરશે.

ફાર્મા ક્ષેત્રે PLI

- > સરકારે ફાર્માસ્યુટિકલ્સ માટે રૂ .15,000 કરોડની PLI યોજના વધારી છે. આ પગલું આયાત ઘટાડવા અને ઘરેલું ઉત્પાદન વધારવા માટે લેવામાં આવ્યું હતું. હાલમાં, ભારતીય ફાર્માસ્યુટિકલ ઉદ્યોગની કિંમત 40 બિલિયન છે અને વૈશ્વિક બજારમાં આશરે 3.5 ટકા ફાળો છે. પરંતુ ઉચ્ચતમ પેટન્ટ દવાઓ હજી આયાત કરવામાં આવે છે. PLI યોજનાનો ફાર્માસ્યુટિકલ્સમાં વિસ્તરણ તેને વૈશ્વિક સ્તરે સ્પર્ધાત્મક બનાવશે.

પ્રોડક્શન લિંક્સ પ્રોત્સાહન યોજના

- > ઘરેલું ઉત્પાદનને પ્રોત્સાહન આપવા માટે આ યોજના માર્ચ 2020 માં શરૂ કરવામાં આવી હતી. ઉદ્દેશ આયાત ઘટાડવાનો છે. ઘરઆંગણે બનાવેલા ઉત્પાદનોના વધારાનું વેચાણ પર કંપનીઓને પ્રોત્સાહન આપવાના હેતુથી આ યોજના શરૂ કરવામાં આવી હતી. આ યોજના સ્થાનિક કંપનીઓને હાલના મેન્યુફેક્ચરિંગ યુનિટ સ્થાપવા અથવા વિસ્તૃત કરવા પ્રોત્સાહિત કરે છે.

વર્લ્ડ ફૂડ પ્રોગ્રામ દ્વારા 'સ્ટેટ ઓફ સ્કૂલ ફીડિંગનો વિશ્વવ્યાપી અહેવાલ' બહાર કરાયો

- > યુનાઈટેડ નેશન્સના વર્લ્ડ ફૂડ પ્રોગ્રામ (WFP) એ 24 ફેબ્રુઆરી 2021 ના રોજ 'ધ સ્ટેટ ઓફ સ્કૂલ ફીડિંગ વર્લ્ડવાઈડ' શીર્ષક પર પોતાનો અહેવાલ બહાર પાડ્યો હતો.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- > આ અહેવાલ મુજબ, કોવિડ -19 રોગચાળાના જોખમોએ વિશ્વભરના સૌથી સંવેદનશીલ બાળકોને પોષક ખોરાક પૂરા પાડવા માટે વિશ્વભરમાં કરવામાં આવેલા પ્રયત્નોને પલટાવ્યો છે.
- > આ અહેવાલમાં જણાવાયું છે કે રોગચાળો ચરમસીમાએ હતો ત્યારે સ્કૂલનાં બે બાળકોમાંથી એક (આશરે 388 મિલિયન બાળકો) શાળાએ ભોજન મેળવ્યું હતું. આ ઇતિહાસમાં સૌથી વધુ સંખ્યા છે.
- > એપ્રિલ 2020 ની આસપાસ જ્યારે રોગચાળો ચરમસીમાએ હતો, ત્યારે 199 દેશોએ તેમની શાળાઓ બંધ કરી દીધી, જેના કારણે દિવસમાં અચાનક 370 મિલિયન બાળકો પૌષ્ટિક ખોરાકથી વંચિત થઈ ગયા.

બલામણો

- > પૂર્વ રોગચાળાના સ્તર માટે કવરેજ પ્રાપ્ત કરવા વૈશ્વિક ક્રિયાને મજબૂત બનાવવાની દરખાસ્ત છે.
- > આશરે 73 મિલિયન નબળા બાળકો સુધી પહોંચવાની દરખાસ્ત કરવામાં આવી છે, જેમને રોગચાળો થતાં પહેલાં પણ પોષણયુક્ત ખોરાક ન મળ્યો હતો.

યુનાઈટેડ નેશન્સ વર્લ્ડ ફૂડ પ્રોગ્રામ

- > વર્લ્ડ ફૂડ પ્રોગ્રામ એ સંયુક્ત રાષ્ટ્રની અન્ન સહાય સહાયક ભાગ છે, જેની સ્થાપના વર્ષ 1961 માં કરવામાં આવી હતી.
- > તે ભૂખ અને ખોરાકની સુરક્ષા પર કેન્દ્રિત વિશ્વની સૌથી મોટી માનવતાવાદી સંસ્થા છે.
- > આ સંસ્થા શાળાના ખોરાકનો સૌથી મોટો પ્રદાતા પણ છે. વર્લ્ડ ફૂડ પ્રોગ્રામનું મુખ્ય મથક રોમમાં છે અને 80 દેશોમાં તેની ઓફિસો છે.
- > આ સંગઠને 2019 સુધીમાં 88 દેશોમાં 97 મિલિયન લોકોની સેવા કરી છે.
- > આ સંસ્થા તકનીકી સપોર્ટ અને વિકાસ સપોર્ટ પણ પૂરી પાડે છે, જેમાં કટોકટી સજ્જતા માટેની ઉત્પાદન ક્ષમતા અને સપ્લાય ચેન અને લોજિસ્ટિક્સના સંચાલન વગેરેનો સમાવેશ થાય છે.
- > તે સીધી રોકડ સહાય અને તબીબી પુરવઠો પણ પ્રદાન કરે છે.
- > સંઘર્ષના ક્ષેત્રોમાં ખાદ્ય સહાય પ્રદાન કરવાના પ્રયત્નો બદલ તેને 2020 માં નોબલ શાંતિ પુરસ્કાર મળ્યો હતો.

કેન્દ્રીય પર્યાવરણ મંત્રીએ 'અટલ પર્યાવરણ ભવન'નું ઉદ્ઘાટન કર્યું

- કેન્દ્રીય પર્યાવરણ, વન અને આબોહવા પરિવર્તન પ્રધાન પ્રકાશ જાવડેકરે 19 ફેબ્રુઆરી 2021 ના રોજ લક્ષદ્વીપમાં અટલ પર્યાવરણ ભવનનું ઉદ્ઘાટન કર્યું હતું.

Back to Basics : મુખ્ય બિંદુ

- અટલ પર્યાવરણ ભવનનું ઉદ્ઘાટન કરતાં મંત્રીશ્રીએ કહ્યું કે લક્ષદ્વીપ, કેન્દ્ર શાસિત પ્રકૃતિ પ્રત્યેની પ્રતિબદ્ધતાને સમાધાન કર્યા વિના, સર્વશ્રાહી વિકાસ કરશે.
- પ્રધાન લક્ષદ્વીપના વહીવટમાં વિવિધ વિભાગોના સચિવો સાથે ઉચ્ચસ્તરીય બેઠકોમાં ભાગ લીધો હતો.
- તેઓ સુહેલી, કદમત અને બાંગારામ ટાપુઓમાં પણ કાર્યક્રમોમાં ભાગ લેશે અને કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશોના વન અને પર્યાવરણ વિભાગની ચાવીરૂપ નવીન પહેલનું મૂલ્યાંકન કરશે.

સુહેલી

- તે લક્ષદ્વીપમાં કોરલ એટોલ છે. આ એટોલ અંડાકાર અને 17 કિમી લાંબી છે. તે આસપાસના સમુદ્ર જીવોના ક્ષેત્રથી ઘેરાયેલું છે. તે કાવરત્તીની દક્ષિણ-પશ્ચિમમાં સ્થિત છે અને અગટ્ટીની દક્ષિણમાં 76 કિ.મી. તે કલ્પનીથી પશ્ચિમમાં 139 કિમી અને મીનીકોય આઈલેન્ડથી 205 કિમી દૂર સ્થિત છે. આ ટાપુઓ વચ્ચે નવ ડિગ્રી ચેનલ છે. તેનો વિસ્તાર 87.76 કિમી 2 છે.

નવ ડિગ્રી ચેનલ

- તે હિંદ મહાસાગરમાં એક ચેનલ છે જે કલ્પની અને સુહેલી પાર અને મલિકુ એટોલ ટાપુઓ વચ્ચે આવેલી છે. ચેનલ લગભગ 200 કિમી પહોળી છે અને તેની ઉંડાઈ 2597 મીટર છે.

કદમત આઈલેન્ડ

- તે ઈલાયચી આઈલેન્ડ તરીકે પણ ઓળખાય છે. તે એક કોરલ ટાપુ છે જે ટાપુઓના એમિનીડિવી પેટા જૂથથી સંબંધિત છે. તેની લંબાઈ 9.3 કિલોમીટર છે.

લક્ષદ્વીપ

- તે ભારતના દક્ષિણ-પશ્ચિમ દરિયાકાંઠે 200 થી 440 કિમી દૂર સ્થિત છે. તે ભારતના કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશો તરીકે સંચાલિત છે. તેનું કુલ સપાટી ક્ષેત્ર 32 ચોરસ કિલોમીટર છે. તેમાં 10 પેટા વિભાગો શામેલ છે. આ ટાપુની રાજધાની કવરત્તી છે. આ વિસ્તાર કેરળ હાઈકોર્ટના અધિકારક્ષેત્રમાં આવે છે.

સાંભર સરોવર: રાજસ્થાન

- તાજેતરમાં, રાજસ્થાન રાજ્ય સરકારે કહ્યું કે, તે સાંભર નમક સરોવર (Sambhar Salt Lake)માં નવા પર્યટનના મુદ્દાઓને ઓળખશે.
- આ સરોવર કેન્દ્રનું સ્વદેશ દર્શન યોજના(Swadesh Darshan Scheme)નો રાજસ્થાન સર્કિટનો એક ભાગ છે. આ યોજનાને પર્યટન મંત્રાલય (Ministry of Tourism) દ્વારા 2014-15માં ટૂરિસ્ટ સર્કિટના એકીકૃત વિકાસ માટે શરૂઆત કરી હતી.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- **સ્થાન:**
 - આ સરોવર જયપુરથી આશરે 80 કિમી દૂર પૂર્વ-મધ્ય રાજસ્થાનમાં સ્થિત છે.
- **વિશેષતા:**
 - **સોલ્ટ લેક:** આ ભારતની સૌથી મોટી આંતરદેશીય સોલ્ટ લેક છે, જે અરાવલી રેન્જને દર્શાવે છે.
 - **મુઘલ રાજવંશ (1526-1857) ને આ સરોવરમાંથી મીઠાની સપ્લાય કરાતો હતો, પરંતુ પાછળથી આ સરોવર સંયુક્ત રીતે જયપુર અને જોધપુર રજવાડાઓની માલિકીનું થયું હતું.**
 - **રામસાર સ્થળ:** આને વર્ષ 1990થી રામસાર સંમેલન અંતર્ગત આંતરરાષ્ટ્રીય મહત્વનું વેટલેન્ડ જાહેર કરવામાં આવ્યું છે.
- **કદ અને ઉંડાઈ:**
 - આ સરોવરનું કદ બધા સીઝનમાં એકસરખા હોતું નથી, પરંતુ ઋતુ-દર-ઋતુ બદલાય છે. તો તેનો કુલ વિસ્તાર આશરે 190 થી 230 ચોરસ કિ.મી. ની વચ્ચે છે
 - સાંભર સરોવરની ઉંડાઈ પણ તેના વિસ્તૃત ખારા વેટલેન્ડને લીધે ઋતુ-દર-ઋતુ બદલાય છે. તેની ઉંડાઈ ઉનાળા દરમિયાન 60 સે.મી. અને ચોમાસા દરમિયાન ઘટીને 3 મી. ઓછી થઈ જાય છે.
- **નદીઓ:** તે છ નદીઓ યથા-મેર્તા, સમૌદ, મંથા, રૂપણગઢ, ખારી અને ખંડેલાથી પાણી મેળવે છે.
- **વનસ્પતિ:** આના જળસ્ત્રાવ વિસ્તારમાં મૌજુદ વધુ પડતી વનસ્પતિ જેરોફાઈટિક પ્રકારની છે.
- **ઝેરોફાઈટિક એ છોડનો એક પ્રકાર છે જે શુષ્ક પરિસ્થિતિમાં સારી રીતે ઉગી શકે છે.**
- **પ્રાણીસૃષ્ટિ:** સામાન્ય રીતે સાંભર સરોવરમાં ફ્લેમિંગો, પેલિકન અને વોટરફોલ જોવા મળે છે.
- આ સરોવરમાં વર્ષ 2019 માં, બોટ્યુલિઝમના કારણે લગભગ 22,000 પ્રવાસી પક્ષીઓ મૃત્યુ પામ્યા હતા.
- આ સરોવરની નજીક રાજસ્થાન સરકાર દ્વારા 2020ના શિયાળા પહેલા સ્થળાંતર કરનારા પક્ષીઓ માટે કામચલાઉ આશ્રયસ્થાનો બનાવવાનો નિર્ણય લીધો હતો.

- > મીઠાનું ઉત્પાદન: આ સરોવર દેશમાં મીઠાના ઉત્પાદનનો એક મુખ્ય સ્ત્રોત છે.
- > નજીકના અન્ય સ્થળો: શાકંભરી દેવી મંદિર, સાંભર વન્યજીવન અભયારણ્ય વગેરે.

રાજસ્થાન સરકારની નવીનતમ યોજનાઓ

- > સાંભર સરોવરમાં નવા પર્યટક બિંદુઓ પર વનસ્પતિ, પ્રાણીસૃષ્ટિ અને મીઠું બનાવવાની પ્રક્રિયાની એક ઝલક બતાવવામાં આવશે.
- > એક 'મીઠું ટ્રેન' જ્યાંથી મીઠાને રિક્ષાઈનરીમાં પરિવહન કરવામાં આવે છે તે ફરીથી શરૂ કરવામાં આવશે.
- > સરોવરની આજુબાજુના સોલ્ટ મ્યુઝિયમ, કારવાં પાર્ક, સાયકલ ટ્રેક અને બગીચા સહિત નવી સાઈટ્સને આખરી રૂપ આપવામાં આવશે.
- > આ સરોવરમાં ગેરકાયદેસર મીઠા બનાવતા અનધિકૃત બોરવેલ અને પાઈપલાઈનો સામે કાર્યવાહી કરવામાં આવશે અને પોલીસની મદદથી જમીન પરના અતિક્રમણને દૂર કરવામાં આવશે.

કાર્બન વોય એપ: ચંદીગઢ

- > તાજેતરમાં, ચંદીગઢે 'કાર્બન વોય' નામની એક મોબાઈલ એપ્લિકેશન લોન્ચ કરી છે, જેનો ઉદ્દેશ એક વ્યક્તિના કાર્બન ફૂટપ્રિન્ટનું આકલન કરવાનું છે. આ સાથે, ચંદીગઢ આવી પહેલ શરૂ કરનાર પ્રથમ કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશ / રાજ્ય બન્યું છે.
- > કાર્બન ફૂટપ્રિન્ટનો આશય કોઈ વિશેષ માનવ પ્રવૃત્તિ દ્વારા વાતાવરણમાં મુક્ત થયેલ ગ્રીનહાઉસ વાયુઓ, ખાસ કરીને કાર્બન ડાયોક્સાઈડની માત્રા સાથે છે.

Back to Basics : એપ્લિકેશન વિશે

- > આ એપ્લિકેશન મુખ્યત્વે વ્યક્તિગત કાર્યો પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરશે અને તે પાણી, ઊર્જા, કચરો પેદા કરવો અને પરિવહન – કુલ ચાર કેટેગરીઝથી સંબંધિત વિગતોના આધારે કાર્બન ફૂટપ્રિન્ટની ગણતરી કરશે.
- > તે ઉત્સર્જનના રાષ્ટ્રિય અને આંતરરાષ્ટ્રીય સરેરાશ સ્તર અને વ્યક્તિગત ઉત્સર્જનથી સંબંધિત માહિતી પ્રદાન કરશે.
- > તે સામાન્ય લોકોને તેમના કાર્બન ફૂટપ્રિન્ટ સંબંધિત માહિતી પ્રદાન કરવાની સાથે-સાથે કાર્બન ફૂટપ્રિન્ટ ઘટાડવાની રીતો અંગે પણ સૂચનો પ્રદાન કરશે.
- > તે લોકોની વિશિષ્ટ જીવનશૈલીને કારણે થવાવાળા ઉત્સર્જન, અસરો અને તેમની સાથે લડવા માટે સંભવિત પગલાઓ વિશે પણ જાગૃત કરશે.

કાર્બન ફૂટપ્રિન્ટ

- > વર્લ્ડ હેલ્થ ઓર્ગેનાઈઝેશન અનુસાર, કાર્બન ફૂટપ્રિન્ટ એ અશિમભૂત ઈંધણને લીધે ઉત્સર્જન પામતાં કાર્બન ડાયોક્સાઈડની માત્રા પર સામાન્ય લોકોની પ્રવૃત્તિઓની

અસર માપવાનો એક ઉપાય છે, જેને CO2 ઉત્સર્જનના ભારના રૂપમાં વ્યક્ત કરવામાં આવે છે.

- > સામાન્ય રીતે તે વાર્ષિક ઉત્સર્જિત CO2 (ટનમાં) ના રૂપમાં માપવામાં આવે છે . આ એ જથ્થો છે જેના માટે CO2 સમકક્ષ વાયુઓ (મિથેન, નાઈટ્રસ ઓક્સાઈડ અને અન્ય ગ્રીનહાઉસ વાયુઓ) પૂરક તરીકે કાર્ય કરી શકે છે.
- > આ ખ્યાલ કોઈપણ એક વ્યક્તિ, એક કુટુંબ, એક ઘટના, એક સંસ્થા, એક સંપૂર્ણ રાષ્ટ્રને લાગુ કરી શકાય છે.

કાર્બન ફૂટપ્રિન્ટ વિરૂદ્ધ ઇકોલોજીકલ ફૂટપ્રિન્ટ

- > કાર્બન ફૂટપ્રિન્ટ, ઇકોલોજીકલ ફૂટપ્રિન્ટથી અલગ છે. જ્યારે એક તરફ કાર્બન ફૂટપ્રિન્ટ એ વાયુઓના ઉત્સર્જનને માપે છે, જે ગ્લોબલ વોર્મિંગમાં ફાળો આપે છે. બીજી તરફ, ઇકોલોજીકલ ફૂટપ્રિન્ટ 'બાયો-પ્રોડક્ટિવ સ્પેસ'ના ઉપયોગને માપવા પર કેન્દ્રિત છે.

ઉચ્ચ કાર્બન ફૂટપ્રિન્ટની અસર

- > હવામાન પરિવર્તન એ ઉચ્ચ કાર્બન ફૂટપ્રિન્ટની નોંધપાત્ર અસર ગણી શકાય. ગ્રીનહાઉસ વાયુઓ, પછી ભલે તે કુદરતી હોય કે માનવસર્જિત, પૃથ્વીને વધુ ગરમ કરવામાં ફાળો આપે છે.
- > વર્ષ 1990 થી વર્ષ 2005 સુધી કાર્બન ડાયોક્સાઈડના ઉત્સર્જનમાં 31 ટકાનો વધારો થયો હતો, જ્યારે વર્ષ 2008 થી ઉત્સર્જનમાં રેડિયેશન વોર્મિંગમાં 35 ટકાનો વધારો થયો છે.
- > વર્લ્ડ મીટિઓરોલોજીકલ ઓર્ગેનાઈઝેશન (WMO) અનુસાર, હવામાન પલટાના દષ્ટિકોણથી વર્ષ 2010-2020 એ સૌથી ગરમ દાયકા હતો.
- > સંસાધન અધોગતિ: વન નાબૂદીથી લઈને એર કન્ડીશનીંગના ઉપયોગ સુધીના વધારાના કાર્બન ફૂટપ્રિન્ટ્સ વિશાળ સ્કેલ પર સંસાધનોના ઘટાડામાં ફાળો આપે છે.

કાર્બન ફૂટપ્રિન્ટ ઘટાડવાની રીતો

- > 4A [ઉપયોગ કરવા માટે મનાઈ કરવી (Refuse), ઓછો કરવો (Reduce), પુન ઉપયોગ (Reuse) અને રિસાયકલ] ની કલ્પના અપનાવવી એ આ દિશામાં મહત્વપૂર્ણ સાબિત થઈ શકે છે.
- > જાહેર પરિવહનનો ઉપયોગ કરવો, વધુ કાર્યક્ષમ રીતે વાહન ચલાવવું અથવા એ સુનિશ્ચિત કરવું કે વર્તમાન વાહન સારી સ્થિતિમાં રહે.
- > વ્યક્તિઓ અને કંપનીઓ દ્વારા કાર્બન કેડિટ્સ ખરીદીને તેમના કાર્બન ડાયોક્સાઈડ ઉત્સર્જનને ઘટાડી શકાય છે, તેમના દ્વારા ખરીદેલ કાર્બન કેડિટ્સનો ઉપયોગ વૃક્ષારોપણ અથવા નવીનીકરણીય ઊર્જા સંબંધિત પ્રોજેક્ટ્સમાં રોકાણ માટે વાપરી શકાય છે.
- > પેરિસ કરાર જેવાં હવામાન પલટાને લગતા સંમેલનોના અમલીકરણ અને હવામાન પલટાથી સંબંધિત ભારત સરકારે લીધેલા પહેલોને વધુ વેગ આપવાની જરૂર છે.

- ▶ ભારતે શરૂ કરેલી પહેલોમાં નેશનલ એક્શન પ્લાન ઓન ક્લાઈમેટ ચેન્જ (NAPCC) અને નેશનલ વેટલેન્ડ કન્ઝર્વેશન પ્રોગ્રામ વગેરેનો સમાવેશ થાય છે.

ચેરાપુંજીમાં વરસાદની માત્રામાં ઘટાડો

- ▶ તાજેતરના એક અધ્યયનમાં ચેરાપુંજી (મેઘાલય) અને તેની આસપાસના વિસ્તારોમાં છેલ્લા 119 વર્ષ દરમિયાન વરસાદના પેટર્નમાં ઘટાડાની પ્રવૃત્તિ જોવા મળી.
- ▶ મેઘાલયના પૂર્વ ખાસી હિલ્સ જિલ્લાનું માસીનરામ ગામ ચેરાપુંજીને પાછળ છોડીને વિશ્વનું સૌથી વધુ વરસાદવાળું સ્થળ બન્યું છે. માસીનરામમાં એક વર્ષમાં 10,000 મીલીમીટરથી વધુ વરસાદ પડે છે.
- ▶ ચેરાપુંજીથી મસીનરામ સુધીનું માર્ગ દ્વારા લગભગ 81 કિ.મી.નું અંતર છે, જોકે બંને વચ્ચે સીધું અંતર 15.2 કિ.મી. છે.

Back to Basics : વરસાદમાં ઘટાડો

- ▶ વર્ષ 1973-2019 દરમિયાન વાર્ષિક સરેરાશ વરસાદમાં લગભગ 0.42 મીમી. પ્રતિ દાયકા ઘટતી પ્રવૃત્તિ જોવા મળી.
- ▶ તે સાત સ્ટેશનો (અગરતલા, ચેરાપુંજી, ગુવાહાટી, કૈલાશહર, પાસીઘાટ, શિલોંગ અને સિલચર) ની સાથે આંકડાકીય રૂપથી મહત્વપૂર્ણ હતું.

કારણ

- તાપમાનમાં વધારો:
 - ▶ હિંદ મહાસાગરના તાપમાનમાં થયેલા ફેરફારની આ ક્ષેત્રમાં થતાં વરસાદ ઉપર વધારે અસર પડે છે.
 - ▶ જૂન 2020 માં કેન્દ્રીય પૃથ્વી વિજ્ઞાન મંત્રાલય દ્વારા પ્રકાશિત પ્રથમ હવામાન પલટા આકારણી રિપોર્ટમાં ઉષ્ણકટિબંધીય હિંદ મહાસાગર ક્ષેત્રમાં સમુદ્ર સપાટીના તાપમાનમાં વધારો સૂચવવામાં આવ્યો છે.
- માનવ હસ્તક્ષેપમાં વધારો:
 - ▶ સેટેલાઈટ ડેટા બતાવે છે કે પાછલા બે દાયકામાં પૂર્વોત્તર ભારતના વનસ્પતિ ક્ષેત્રમાં ઘટાડો થયો છે, જેનો અર્થ છે કે બદલાતા વરસાદના પેટર્નમાં માનવ અસર પણ મહવની ભૂમિકા નિભાવે છે.
 - ▶ કૃષિની પરંપરાગત પદ્ધતિ જેને શિક્કિંગ કલ્ટીવેશન તરીકે ઓળખાતી હવે ઉપયોગમાં ઓછી થઈ ગઈ છે અને તેને અન્ય પદ્ધતિઓ દ્વારા બદલવામાં આવી રહી છે.
 - ▶ આ વિસ્તારમાં વ્યાપકપણે જંગલોની કાપણી કરવામાં આવી રહી છે. અધ્યયનમાં મુખ્યત્વે વર્ષ 2006 પછી વનસ્પતિના આવરણમાં ઘટાડો અને કૃષિ જમીનના ક્ષેત્રમાં વધારો જોવા મળ્યો હતો.
 - ▶ આ વિશ્લેષણમાં, પ્રતિવર્ષ વનસ્પતિ ક્ષેત્રમાં 104.5 કિ.મી.નો ઘટાડો જોવા મળ્યો હતો.
 - ▶ બીજી બાજુ, 2001-2018ના સમયગાળા દરમિયાન કૃષિ ક્ષેત્રમાં (વર્ષ દીઠ 182.1 ચો.કિ.મી.) અને શહેરી અને

બિલ્ટ-અપ એરિયા (દર વર્ષે 0.3 ચોરસ કિ.મી.) માં નોંધપાત્ર વધારો થયો હતો.

ઉત્તર પૂર્વીય ક્ષેત્રના અધ્યયનનું મહત્વ

- ▶ ઉત્તર-પૂર્વ ભારતનો મોટાભાગનો ક્ષેત્ર પર્વતીય છે અને તે સિંધુ-ગંગાના મેદાનોનો વિસ્તાર છે, તેથી તે પ્રાદેશિક અને વૈશ્વિક વાતાવરણમાં પરિવર્તન માટે ખૂબ જ સંવેદનશીલ છે.
- ▶ તે ધ્યાનમાં રાખવું પડશે કે હવામાન પલટાના લક્ષણો ચેરાપુંજીમાં ઓછા વરસાદ જેવી ઘટનાઓથી જ સ્પષ્ટ થશે.
- ▶ ઉત્તર-પૂર્વ ભારત, દેશના સૌથી વધુ વનસ્પતિ ક્ષેત્રનું પ્રતિનિધિત્વ કરે છે અને તેમાં વિશ્વના 18 જૈવવિવિધતા હોટસ્પોટ્સ શામેલ છે, જે તેની લીલોતરી અને આબોહવા-પરિવર્તન સંવેદનશીલતાના સંદર્ભમાં તેનું મહત્વ સૂચવે છે.

ચેરાપુંજી અને મસીનરામમાં વધુ વરસાદના કારણો

- ▶ ચેરાપુંજી (ઉંચાઈ -1313 મીટર) અને મસીનરામ (ઉંચાઈ -1401.5 મીટર) મેઘાલયમાં પૂર્વ ખાસી હિલ્સની દક્ષિણ ઢોળાવ પર સ્થિત છે.
- ▶ મેઘાલય એક પર્વતીય રાજ્ય છે જેમાં ઘણી ખીણો અને હાઈલેન્ડ પ્લેટોઅસ છે.
- ▶ પ્લેટોઅસમાં ઉંચાઈ 150 મીટરથી 1,961 મીટરની વચ્ચે હોય છે. તેના મધ્ય ભાગમાં ખાસી ટેકરીઓ છે, જેની ઉંચાઈ સૌથી વધુ છે.
- ▶ ચેરાપુંજી-મસીનરામમાં વરસાદ ચોમાસાના પવનો દ્વારા પથરાયેલી પર્વતીય સ્થિતિને કારણે છે.
- ▶ બાંગ્લાદેશના મેદાનોમાંથી પસાર થતા ભેજવાળા પવનો અને બંગાળની ખાડીમાંથી ઉત્તર તરફ વહેવાવાળા ભેજયુક્ત પવનો ખાસી હિલ્સની સાંકડી ખીણોમાં વહે છે, જેનું આરોહણ થવાના કારણે ઘનીકરણની પ્રક્રિયામાંથી પસાર થાય છે, જેનાથી ઢોળાવ તરફ વાદળોની ઉત્તપત્તિ થાય છે અને વરસાદ પડે છે.

સ્થાનાંતરિત કૃષિ

- ▶ શિક્કિંગ ખેતી, જેને સ્થાનિક રીતે 'ઝૂમ ફાર્મિંગ' તરીકે ઓળખવામાં આવે છે, તે ઉત્તરપૂર્વ ભારતના સ્વદેશી સમુદાયોમાં કૃષિની વ્યાપક પદ્ધતિ છે.
- ▶ આ પ્રથા 'સ્લેશ-એન્ડ-બર્ન' કૃષિ તરીકે પણ ઓળખાય છે. કારણ કે ખેડુતો આ જમીનને કૃષિ ઉદ્દેશ્યો માટે રૂપાંતરિત કરવા માટે જંગલો અને વનોને બાળી નાખે છે.
- ▶ કૃષિ જમીન તૈયાર કરવાની આ એક ખૂબ જ સરળ અને ઝડપી રીત છે.
- ▶ આમાં, છોડ અને નીંદણ સરળતાથી દૂર કરી શકાય છે. જ્યારે નકામા પદાર્થોનું બળી જવાથી એ ખેતી માટે જરૂરી પોષક તત્ત્વો પૂરા પાડે છે.
- ▶ તે એક કુટુંબને ખોરાક, ઘાસચારો, બળતણ અને આજીવિકા પ્રદાન કરે છે અને તેમની ઓળખ સાથે ગાઢ રીતે જોડાયેલ છે.

- જંગલો અને ઝાડ કાપવાને લીધે જમીનનું ધોવાણ થાય છે અને નદીઓના પ્રવાહને પણ અસર થાય છે.

- અનેક મૃત કાચબાઓના મૃતદેહ પર ઈજાઓના નિશાન મળ્યા હતા, જે દર્શાવે છે કે તેઓ ફિશિંગ ટ્રોલરો દ્વારા અથડાયા હતા.

ઓલિવ રીડલે ટર્ટલ (ઓલિવ રીડલે કાચબા)

- તાજેતરમાં, ઓડિશા હાઈકોર્ટ (High Court) ઓડિશાના વન અને મત્સ્યઉદ્યોગ વિભાગ (Forest and Fisheries Department)ની લાપરવાહીને કારણે લગભગ 800 જેટલા ઓલિવ રીડલે સી ટર્ટલના મૃત્યુના કેસમાં કાર્યવાહી કરી છે.

Back to Basics : ઓલિવ રીડલે કાચબાની વિશેષતાઓ

- ઓલિવ રીડલે કાચબા એ વિશ્વમાં જોવા મળતા તમામ દરિયાઈ કાચબામાં સૌથી નાના અને વધારે સંખ્યામાં છે.
- આ કાચબા માંસાહારી છે અને તેમનો પીઠનો રંગ ઓલિવ રંગીન હોય છે, જેના આધારે તેનું આ નામ પડ્યું છે.

■ સંરક્ષણ સ્થિતિ:

- વન્યજીવ સંરક્ષણ અધિનિયમ, 1972 : શેડ્યુલ –1
- આઈયુસીએન રેડ લિસ્ટ : સંવેદનશીલ (Vulnerable)
- CITIES : પરિશિષ્ટ – I
- આવાસ:
- આ મુખ્યત્વે પેસિફિક, એટલાન્ટિક અને ભારતીય મહાસાગરોના ગરમ પાણીમાં જોવા મળે છે.
- ઓડિશાના ગહિરમાથા મરીન અભયારણ્ય વિશ્વના દરિયાઈ કાચબા માટેના સૌથી મોટા સંવર્ધન ક્ષેત્ર તરીકે જાણીતું છે.

■ અરીબદા:

- આ કાચબાઓ તેમના અનોખા સામૂહિક માળખા (Mass Nesting) અરીબદા માટે સૌથી વધુ જાણીતા છે, અહીંયા ઈંડા આપવાં માટે હજારો માદાઓ એક જ બીચ પર એક સાથે આવે છે.
- આ કાચબા આ માળખામાં આશરે પોતાનાં ઈંડાને પાંચથી સાત દિવસના સમયગાળા માટે લગભગ બે ફૂટ જમીનમાં માટીની અંદર મૂકે છે અને આ સમયગાળા પછી, તેઓ માળાઓની ઉપરની તેમના પાછલા પગથી ઉપરની માટીને કાઢીને ઈંડા કાઢે છે.

■ સમસ્યા:

- દરિયાઈ પ્રદૂષણ અને કચરો.
- માનવ વપરાશ: આ કાચબાઓ માંસ, ખાલ, ચામડા અને ઈંડા માટે શિકાર કરવામાં આવે છે.
- પ્લાસ્ટિકનો કચરો: પ્લાસ્ટિક, ફિશિંગ નેટ, પ્રવાસીઓ અને ફિશિંગ કામદારો દ્વારા ફેંકવામાં આવતા અન્ય કચરો વધતો ભંગાર.
- મત્સ્યઉદ્યોગ ટ્રોલ : દરિયાઈ સંસાધનોના શોષણના પ્રયાસમાં ટ્રોલર્સ (Trawler-ફિશિંગ જહાજો) નો ઉપયોગ કરીને દરિયાઈ અભયારણ્યની આજુબાજુના 20-કિલોમીટર વિસ્તારમાં માછલી ન પકડવાના નિયમનું વારંવાર ઉલ્લંઘન કરવામાં આવે છે.

ગહિરમાથા મરીન અભયારણ્ય

- ગહિરમાથા (હિંદ મહાસાગર) નો દરિયાકિનારો ઓલિવ રીડલે દરિયાઈ કાચબા માટેનું સૌથી મોટું સંવર્ધન અને ઓડિશામાં એકમાત્ર ટર્ટલ અભયારણ્ય છે.
- ઓડિશા સરકારે વર્ષ 1997 માં દરિયાઈ કાચબાને બચાવવાના પ્રયત્નોના ભાગરૂપે ગહિરમાથાને એક ટર્ટલ અભયારણ્ય જાહેર કર્યું હતું.
- ગહિરમાથા મરીન અભયારણ્ય ભીતરકાનિકા રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાનના એક ભાગમાં સ્થિત છે.
- આ ઉદ્યાનના અન્ય બે ભાગોમાં ભીતરકાનિકા રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાન અને ભિતરકાનિકા વન્યપ્રાણી અભયારણ્યનો વિસ્તાર શામેલ છે.

સી લેવલ એરલાઇન મેપિંગ

- ઈન્ડિયન નેશનલ સેન્ટર ફોર ઓશન ઈન્ફર્મેશન સર્વિસીસ (INCOIS) સમુદ્ર તળની વધુ સારી છબીઓ / તસવીર મેળવવા માટે આંદામાન અને નિકોબાર આઈલેન્ડ્સ અને લક્ષદ્વીપ આઈલેન્ડ્સની એરલાઇન મેપિંગની યોજના બનાવી રહી છે.
- લક્ષદ્વીપ એ અરબી સમુદ્રમાં સ્થિત એક દ્વીપસમૂહ છે. તે કેરળના દરિયાકાંઠે સ્થિત એક પ્રકારનો કોરલ ટાપુ છે. આંદામાન નિકોબાર ટાપુઓ બંગાળની ખાડીની દક્ષિણ-પૂર્વમાં સ્થિત છે.

Back to Basics : ઈન્ડિયન નેશનલ સેન્ટર ફોર ઓશન ઈન્ફર્મેશન સર્વિસીસ (INCOIS)

- તે પૃથ્વી વિજ્ઞાન મંત્રાલય (MoES) હેઠળ એક સ્વાયત સંસ્થા છે.
- હેદરાબાદ સ્થિત આ સંસ્થાની સ્થાપના વર્ષ 1999માં કરવામાં આવી હતી.
- તે નવી દિલ્હી, અર્થ સિસ્ટમ વિજ્ઞાન સંગઠન (ESSO) નું એક એકમ છે.
- ESSO પૃથ્વી વિજ્ઞાન મંત્રાલય (MoES) ની નીતિઓ અને કાર્યક્રમોના અમલીકરણ માટે એક્ઝિક્યુટિવ પાંખ તરીકે કામ કરે છે.
- સમાજ, ઉદ્યોગ, સરકારી એજન્સીઓ અને વૈજ્ઞાનિક સમુદાયને સતત સમુદ્ર નિરીક્ષણ અને વ્યવસ્થિત અને કેન્દ્રિત સંશોધન દ્વારા શ્રેષ્ઠ સંભવિત માહિતી અને સલાહકારી સેવાઓ પ્રદાન કરવી.

તાજેતરની પહેલો

- ઈન્ડિયન નેશનલ સેન્ટર ફોર ઓશન ઈન્ફર્મેશન સર્વિસીસ (INCOIS) ને આંદામાન અને નિકોબાર આઈલેન્ડ્સ તથા લક્ષદ્વીપમાં 'બાથિમેટ્રિક' (Bathymetric) અભ્યાસ કરવા

માટે નેશનલ રિમોટ સેન્સિંગ સેન્ટર (NRSC) ની મદદની કરવાની યોજના છે.

- > NRSC: તે અવકાશ વિભાગ હેઠળ ભારતીય અવકાશ સંશોધન સંગઠન (ISRO) ના પ્રાથમિક કેન્દ્રોમાંનું એક છે.

બાથિમેટ્રી

- > તેનો સંદર્ભ સમુદ્ર, નદીઓ અને તળાવો સહિત તમામ પ્રકારના જળસંગ્રહના 'તળિયા' ના અભ્યાસથી છે.
- > 'બાથિમેટ્રી' મૂળરૂપે દરિયાની સપાટીને લગતા સમુદ્રની ઉંડાઈનો સંદર્ભ આપે છે, જો કે તેનો અર્થ પાણીની નીચેના ક્ષેત્રની ઉંડાઈ અને કદથી પણ છે.
- > નેશનલ રિમોટ સેન્સિંગ સેન્ટર (NRSC) એ પહેલાથી જ દેશના સમગ્ર દરિયાકાંઠાના વિસ્તારો માટે ટોપોગ્રાફિક એરબોર્ન લેઝર ટેરેન મેપિંગ (ALTM) કરી ચૂક્યો છે.
- > ALTM એ એક સક્રિય રિમોટ સેન્સિંગ તકનીક છે જે મોટા વિસ્તારોમાં ઉચ્ચ અવકાશી રિઝોલ્યુશન પર ટોપોગ્રાફીને માપવા માટે લાઈટ ડિટેક્શન અને રેજિંગ (LIDAR) નો ઉપયોગ કરે છે.
- > ALTM એક એરબોર્ન પ્લેટફોર્મ તથા પૃથ્વીની સપાટી વચ્ચેની સીમા / વિસ્તરણને માપવા માટે એક સેકંડમાં હજારો વખત લેસરને સ્પંદિત કરે છે.
- > લેસર ટ્રાન્સમીટરની અંદર એક રોટેશનલ મિરર અથવા કોઈપણ અન્ય સ્કેનીંગ મિકેનિઝમનો ઉપયોગ કરીને લેસર સ્પંદને એક કોણ બનાવતાની સાથે ઝડપથી પસાર થવા દેવામાં આવે છે, જેથી પ્રતિબિંબીત સપાટી પર રેખા અથવા અન્ય પેટર્ન શોધી શકાય છે.
- > વૈજ્ઞાનિક દ્વારા સમુદ્રના તળિયાની વધુ સચોટ તસવીર મેળવવા માટે પૂર્વ અને પશ્ચિમ બંને કાંઠાની 3D મલ્ટિ-હેઝાર્ડ મેપિંગ માટે ડેટા એકીકૃત કરવામાં આવી રહ્યો છે.

મહત્વ

- > તાજેતરની સુનામીની ચેતવણીને ધ્યાનમાં રાખીને આ પ્રકારનો અભ્યાસ ખૂબ જ મહત્વપૂર્ણ છે.
- > તાજેતરમાં જ ઈન્ડોનેશિયાના દરિયાકાંઠે દરિયાઈ સપાટીના ભૂસ્ખલનને કારણે સામાન્ય લોકોનું ઘણું જ જાન-માલનું નુકસાન થયું હતું અને આ સમય દરમિયાન વહીવટીતંત્રને સામાન્ય લોકોને ચેતવવા માટે પૂરતો સમય મળી શક્યો ન હતો.

અન્ય પહેલ

- > આંધ્રપ્રદેશ અને ઓડિશાના દરિયાકાંઠે ઘણાં એવાં સ્થળો ઓળખી કાઢવામાં આવ્યા છે, જ્યાં સમુદ્રનું વધુ સારી રીતે દેખરેખ રાખવા અને ચક્રવાત જેવી આપત્તિઓની વધુ સચોટ આગાહી માટે ટાઈડ ગેજ (Tide Gauge) સ્થાપિત કરી શકાય છે.
- > ચેન્નાઈ સ્થિત નેશનલ ઈન્સ્ટિટ્યૂટ ઓફ ઓશન ટેકનોલોજી (NIOT) અને યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સની સ્વતંત્ર વૈજ્ઞાનિક એજન્સી,

મેસેચ્યુસેટ્સ સ્થિત વુડ્સ હોલ ઓશનગ્રાફિક ઈન્સ્ટિટ્યૂટ (WHOI) ના વૈજ્ઞાનિકોની સાથે મળીને, ઈન્ડિયન નેશનલ સેન્ટર ફોર ઓશન ઈન્ફર્મેશન સર્વિસીસ (INCOIS) ના સંશોધકો કલકત્તાના દરિયાકાંઠે બંગાળની ખાડીમાંથી ડેટાના અભ્યાસ અને વિશ્લેષણ કરી રહ્યાં છે, આ ડેટા 'ફ્લક્સ બાય' (Flux Buoy) દ્વારા મેળવવામાં આવ્યા છે.

- > આ ઉપકરણને દરિયાની ઉંડાઈમાં વિવિધ સ્તરે તાપમાન, દબાણ, ખારાશ, કિરણોત્સર્ગ અને ભૂ-રાસાયણિક ફેરફારોને મોનિટર કરવા માટે મૂકવામાં આવ્યું હતું.

વૈશ્વિક પહેલ

- > સીબેડ 2030 (Seabed 2030) જાપાનની નિપ્પોન ફાઉન્ડેશન અને જનરલ બાથિમેટ્રી ચાર્ટ ઓફ ઓશન્સ (GEBCO) નો સંયુક્ત પ્રોજેક્ટ છે.
- > પ્રોજેક્ટનું પ્રયેય વર્ષ 2030 સુધીમાં વિશ્વ મહાસાગર તલનો ચોક્કસ નકશો બાંધવા માટે અત્યાર સુધી ઉપલબ્ધ બાથિમેટ્રિક ડેટા એકત્રિત કરવાનો છે અને તે બધાં માટે ઉપલબ્ધ કરાવવાનો છે.

સીતાનદી-ઉદંતી ટાઇગર રિઝર્વ

- > સીતાનદી ઉદંતી ટાઇગર રિઝર્વ (Sitanadi Udanti Tiger Reserve) ના મુખ્ય વિસ્તારો (Core Areas) માં આવેલા ગામોમાં વસતા હજારો આદિવાસીઓ તેમના સમુદાય વન સંસાધન અધિકાર (Community Forest Resource Rights) ને માન્યતા આપવા માટે વિરોધ કરી રહ્યા છે.
- > અનુસૂચિત જનજાતિ અને અન્ય પરંપરાગત વન નિવાસીઓને (વન અધિકારની માન્યતા) અધિનિયમ, 2006 [Scheduled Tribes and Other Traditional Forest Dwellers Recognition of Forest Rights Act, 2006 (FRA)] હેઠળ સમુદાય વન સંસાધન (Community Forest Resource-CFR) અધિકાર પ્રદાન કરવામાં આવે છે.
- > ટાઇગર રિઝર્વ વ્યૂહરચના એક મુખ્ય / બફરના આધારે રચાયેલ છે. મુખ્ય ક્ષેત્ર એક રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાન અથવા અભયારણ્યનો કાનૂની દરજ્જો મેળવે છે, જ્યારે બફર અથવા પેરિફેરલ ક્ષેત્રમાં વન અને બિન-વન જમીન શામેલ છે જે મલ્ટી-ઉપયોગી વિસ્તાર તરીકે ગોઠવવામાં આવે છે.

Back to Basics : વન અધિકાર અધિનિયમ (FRA)ની

બેગવાઈઓ

- FRA વિશે:
- > ફોરેસ્ટ રાઈટ્સ એક્ટ (એફઆરએ), 2006 (Forest Rights Act -FRA, 2006) વન વિસ્તારોમાં વસેલા અનુસૂચિત જનજાતિ (FDST) અને અન્ય પરંપરાગત વન નિવાસીઓ (OTFD) ના અધિકારોને માન્યતા આપે છે જે વર્ષોથી જંગલોમાં રહે છે.

- > તે FDST અને OTFD ની આજીવિકા અને ખાદ્ય સુરક્ષાની ખાતરીની સાથે જંગલોના રક્ષણ માટે શાસન પ્રણાલીને મજબૂત બનાવે છે.
- > ગ્રામ સભા વ્યક્તિગત વન અધિકાર (Individual Forest Rights- IFR) અથવા કમ્યુનિટી ફોરેસ્ટ રાઇટ્સ (Community Forest Rights- CFR) ની પ્રકૃતિ અને મર્યાદા નક્કી કરવા માટેની પ્રક્રિયા શરૂ કરવાનો અધિકાર FDST અને OTFD બંનેને આપી શકે છે.
- > વ્યક્તિગત અધિકાર: આમાં સ્વ-ખેતી અને નિવાસનો અધિકાર શામેલ છે.
- > સામુદાયિક અધિકાર: આમાં ઘાસચારો, મત્સ્યોદ્યોગ અને જંગલોમાં જળ સંસ્થાઓનો વપરાશ, ખાસ કરીને સંવેદનશીલ આદિજાતિ જૂથો (Particularly Vulnerable Tribal Groups- PVTGs) માટેના રહેણાંકના અધિકાર, સુરક્ષિત રાખવાનો અધિકાર, ટકાઉ ઉપયોગ વગેરે માટેના કોઈપણ સમુદાયના વન સંસાધનોના પુનઃનિર્માણ અથવા સંરક્ષણ તથા પ્રબંધન કરવાનો સમાવેશ થાય છે.
- > સમુદાયના વન સંસાધનો પરના અધિકારો : આ ગામની પરંપરાગત અથવા રૂઢીચુસ્ત સીમાઓમાં અથવા ચરવાહા સમુદાયો દ્વારા મોસમી ઉપયોગમાં લેવામાં આવતા સ્થળો પર આદિવાસીઓ અને OTFDsના અધિકાર છે.
- > આમાં અનામત જંગલો તથા અભયારણ્ય (Sanctuaries) અને રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાનો (National Park) જેવા અનામત વિસ્તારો શામેલ છે.

સીતાનદી-ઉદંતી ટાઇગર રિઝર્વ

- સ્થાપના:
 - > સીતાનદી-ઉદંતી ટાઇગર રિઝર્વ વર્ષ 2008-09 માં અસ્તિત્વમાં આવ્યું જેમાં બે જુદા જુદા રિઝર્વ (ઉદંતી અને સીતાનાદી વન્યપ્રાણી અભયારણ્ય) એક સાથે ભેળવવામાં આવ્યા.
 - > સ્થાન: તે છત્તીસગઢના ગરિયાબંદ જિલ્લામાં સ્થિત છે.
 - ઇકોલોજીકલ વિવિધતા:
 - > તેમાં સાલ જંગલની સાથે જંગલોમાં ઉગાડવામાં આવતા વિવિધ પ્રકારના પાકનો સમાવેશ થાય છે.
 - > એશિયાઈ જંગલી ભેંસ એ મુખ્ય ક્ષેત્રમાં જોવા મળતી મુખ્ય લુપ્તપ્રાય પ્રજાતિ છે.
 - > ટાઇગર સિવાય અન્ય લુપ્તપ્રાય અને દુર્લભ પ્રજાતિઓમાં ઈન્ડિયન વુલ્ફ (Indian Wolf), દીપડા, સુસ્તી રીંછ (Sloth Bear) અને માઉસ ડરણ (Mouse Deer) શામેલ છે.
 - નદીઓ:
 - > સીતાનાદી નદીનું ઉદ્દગમ સ્થાન સીતાનાદી વન્યપ્રાણી અભયારણ્યની મધ્યમાં છે.
 - > ઉદંતી નદી ઉદંતી વન્યપ્રાણી અભયારણ્યનો એક મોટો ભાગ આવરી લે છે જે પશ્ચિમથી પૂર્વ તરફ વહે છે.
 - છત્તીસગઢમાં ટાઇગર રિઝર્વ:
 - > અચનાકમાર ટાઇગર રિઝર્વ
 - > ઈન્દ્રાવતી ટાઇગર રિઝર્વ.

GUJARAT PUBLIC SERVICE COMMISSION

GPSC

LATEST EDITION

NOW AVAILABLE

GPSCની એકલામ પેટર્ન સમજવાની એકમાત્ર માસ્ટર કી

GPSC CLASS 1/2, STI, PI, Dy. SO, Dy. MAMLATDAR, A.O., GUJ ENGINEERING SERVICE, તથા લેકચરર અને આસિસ્ટન્ટ પ્રોફેસરના પેપરોનો સમાવેશ

7700+ TOTAL QUESTIONS

અગાઉની પરીક્ષાઓના પ્રશ્નોનો ગ્રંથ

TOTAL QUESTIONS 7700+

2017 થી તક 2020 સુધીના પેપરોનો સમાવેશ

ICE INSTITUTE FOR COMPETITIVE EXAMS

વધુ માહિતી માટે CALL 93753-01110

આ પુસ્તક તમામ અગ્રગણ્ય બુક સ્ટોર પર ઉપલબ્ધ

રાજા કૃષ્ણ દેવ રાય

- કર્ણાટકના તુમ્કુરુ જિલ્લામાં હોન્નાહલ્લી ખાતે વિજયનગરના રાજા કૃષ્ણદેવ રાયની મૃત્યુની ચોક્કસ તારીખને લગતા પ્રથમ શિલાલેખની શોધ થઈ છે.
- રાજાઓના મૃત્યુ સામાન્ય રીતે શિલાલેખોમાં નોંધાયેલા ન હતા પરંતુ આ શિલાલેખ એક દુર્લભ રેકોર્ડ હતો.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- શિલાલેખ મુજબ, દક્ષિણ ભારતમાં શાસન કરનારા ભારતના મહાન સમ્રાટોમાંના એક રાજા કૃષ્ણદેવ રાયનું 17 ઓક્ટોબર, 1529 (રવિવાર) ના રોજ અવસાન થયું હતું.
- આકસ્મિક રીતે, આ દિવસે ચંદ્રગ્રહણ થયું હતું.
- આ શિલાલેખ તુમ્કુરુ જિલ્લામાં હોન્નાહલ્લીમાં ગોપાલકૃષ્ણ મંદિરની ઉત્તર તરફ મૂકવામાં આવેલા પથ્થર પર લખાયેલ છે.
- આ શિલાલેખમાં તુમ્કુરુના દેવતા વીરપરાસના હનુમંથાની ઉપાસના માટે તુમ્કુરુના હોન્નાહલ્લી ગામ દ્વારા આપવામાં આવેલી ભેટોનું પણ વર્ણન છે.
- આ શિલાલેખ કન્નડમાં લખાયેલ છે.

રાજા કૃષ્ણદેવ રાય

- તે વિજયનગર સામ્રાજ્ય (ઈ.સ.1509-29) ના તુલુવા વંશનો શાસક હતો.
- તેમના શાસનમાં વિસ્તરણ અને એકત્રીકરણની લાક્ષણિકતાઓ હતી.
- તેમને કેટલાક શ્રેષ્ઠ મંદિરો બનાવવાની અને ઘણા મહત્વપૂર્ણ દક્ષિણ ભારતીય મંદિરોમાં પ્રભાવશાળી ગોપુરમ ઉમેરવાનો શ્રેય આપવામાં આવે છે.
- તેમણે વિજયનગર નજીક એક ઉપનગરીય વસાહત પણ સ્થાપિત કરી, જેને 'નાગલપુરમ' તરીકે પણ ઓળખવામાં આવે છે.
- તેમણે તેલુગુ ભાષામાં રાજ્ય કલા પર આધારિત 'આમુકમાલ્યદા' પુસ્તક લખ્યું હતું.

વિજયનગર સામ્રાજ્ય

- વિજયનગર અથવા 'વિજયનું શહેર' એ શહેર અને સામ્રાજ્ય બંનેનું નામ હતું.
- આ સામ્રાજ્યની સ્થાપના ચૌદમી સદી (ઈ.સ.1336) માં સંગમ વંશના હરિહર અને બુક્કા દ્વારા કરવામાં આવી હતી.
- તેણે હમ્પીને પાટનગર બનાવ્યું હતું.
- 1986માં, હમ્પીને યુનેસ્કો દ્વારા વર્લ્ડ હેરિટેજ સાઈટ જાહેર કરાઈ હતી.
- તે ઉત્તરમાં કૃષ્ણ નદીથી દ્વીપકલ્પની દક્ષિણ તરફ વિસ્તરિત છે.
- નીચેના ચાર મહત્વપૂર્ણ રાજવંશોએ વિજયનગર સામ્રાજ્ય પર શાસન કર્યું હતું.

- સંગમ
- સુલુવ
- તુલુવ
- અરાવિડુ

પાઘડી સંભાલ આંદોલન (પઘડી સંભાલ આંદોલન)

- વર્ષ 1907 માં પઘડી સંભાલ આંદોલન શરૂ કરનાર સરદાર અજિતસિંહની યાદમાં, સંયુક્ત કિસાન મોરચા (SKM) એ 23 ફેબ્રુઆરી, 2021 ને પઘડી સંભાલ દિવસ તરીકે ઉજવ્યો.
- નોંધનીય છે કે, દિલ્હીમાં ચાલી રહેલા વિરોધના ભાગરૂપે, ખેડૂત સંગઠનો દ્વારા એવો દાવો કરવામાં આવી રહ્યો છે કે સંસદ દ્વારા પસાર કરાયેલા કૃષિ કાયદા ખેડૂતોને તેમની જમીન કોર્પોરેટ્સને વેચવા દબાણ કરશે. ખેડૂત સંગઠનોની આ ફરિયાદ વર્ષ 1907 માં ખેડૂત સંગઠનો દ્વારા કરવામાં આવેલી ફરિયાદ જેવી છે જેના પરિણામસ્વરૂપ પઘડી સંભાલ આંદોલનની શરૂઆત થઈ હતી.

Back to Basics : આંદોલન વિશે

- આ એક સફળ ખેડૂત આંદોલન હતું જેણે વર્ષ 1907 માં બ્રિટિશ સરકારને કૃષિ સંબંધિત ત્રણ કાયદાઓ રદ કરવાની ફરજ પાડી હતી. આ ત્રણ કાયદા હતા—
- પંજાબ લેન્ડ એલિએનેશન એક્ટ 1900, પંજાબ લેન્ડ કોલોનાઈઝેશન એક્ટ 1906 અને દોઆબ બારી એક્ટ, 1907.
- આ કાયદાઓને લીધે, ખેડૂત જમીનનો માલિક ન રહીને જમીનનો ઠેકેદાર / અનુબંધક બની જાય અને જો ખેડૂત પરવાનગી વગર તેમના ખેતરમાં આવેલા છોડને પણ સ્પર્શ કરે તો બ્રિટિશ સરકાર તે ફાળવવામાં આવેલી જમીન પાછો લઈ શકે.
- આંદોલન સૂત્ર:
- 'પઘડી સંભાલ જઢા' નો નારો તથા આંદોલનનું નામ જંગ સ્યાલ અખબારના સંપાદક બાંકે લાલના ગીત દ્વારા પ્રેરિત હતું.
- વિરોધ:
- આ વિરોધ પ્રદર્શન હિંસક બન્યું હતું અને આંદોલન દરમિયાન પ્રદર્શન કરનારાઓએ સરકારી મકાનો, પોસ્ટ ઓ ફિસ, બેંકો વગેરેને લૂંટી લીધાં અને ટેલિફોનનાં જોડાણો પાડી દીધાં.
- આંદોલનના નેતાઓ:
- આ આંદોલનના મુખ્ય નેતા ભગતસિંહના કાકા અજિતસિંહ હતા, જેમણે કૃષિ કાયદા દ્વારા નારાજ ખેડૂતોને એકત્રિત કરવાનું કામ કર્યું હતું.
- ભગતસિંહના પિતા કિશન સિંહ અને કાકા અજિતસિંહે તેમના ક્રાંતિકારી મિત્ર ઘસીટા રામ સાથે મળીને ભારત માતા

સોસાયટી(Bharat Mata Society)ની રચના કરી હતી. આ સોસાયટીનો ઉદ્દેશ્ય એ હતો કે ખેડુતોમાં ફેલાયેલા રોષને બ્રિટીશ સરકાર સામે આંદોલનનું એક સ્વરૂપ બનાવવું.

- સુફી અંબા પ્રસાદ, ઝિયા-ઉલ-હક, લાલચંદ ફલક, દીન દયાલ બાંકે, કિશનસિંહ અને લાલા રામ શરણદાસ જેવા ઘણા યુવા ક્રાંતિકારીઓ ભારત માતા સોસાયટીના સભ્ય હતા.

સરદાર અજિતસિંહ

■ જન્મ:

- તેનો જન્મ 23 ફેબ્રુઆરી, 1881 માં થયો હતો. તેઓ ભારતમાં બ્રિટીશ શાસન સમયે એક ક્રાંતિકારી અને રાષ્ટ્રવાદી હતા.
- તે ભારતીય ક્રાંતિકારીઓ અને તેમના ભત્રીજા ભગતસિંહ માટે પ્રેરણારૂપ હતા.

■ કાર્ય:

- તેઓ પંજાબના શરૂઆતના પ્રદર્શનકારીઓમાંના એક હતા, તેઓ ખુલ્લેઆમ વસાહતી સરકારની ટીકા કરતા હતા.
- તેમના ભાઈ કિશન સિંહ સાથે, તેમણે બેરાર (મધ્યપ્રદેશ) અને અમદાવાદ જેવા દુષ્કાળ પ્રભાવિત વિસ્તારો અને વર્ષ 1905માં શ્રીનગર અને કાંગલાના પૂર અને ભૂકંપ પ્રભાવિત વિસ્તારો માટે કામ કર્યું.
- તેમણે ભારત માતા બુક એજન્સી (ભારત માતા સોસાયટીનો ભાગ) ની શરૂઆત કરી જેણે સ્પષ્ટ રીતે સરકાર વિરોધી પ્રકાશનોને કારણે બ્રિટિશ સરકારનું પ્રયાન આકર્ષિત કર્યું.
- તેમણે યુરોપના જુદા જુદા ભાગોમાં ભારતની સ્વતંત્રતા માટે લડતા લોકો સાથે એકતા માટે એક નેટવર્ક બનાવ્યું હતું. આ સમયગાળા દરમિયાન રિવોલ્યુશનરી એસોસિએશન(Indian Revolutionary Association) ની સ્થાપના પણ કરી.

■ દેશનિકાલ :

- મે 1907 માં લાલા લાજપત રાય સાથે સરદાર અજિત સિંહને બર્માના ડલેમાં દેશનિકાલ કરવામાં આવ્યા .
- જો કે, અતિશય જાહેર દબાણ અને ભારતીય સૈન્યમાં અશાંતિને કારણે બંનેને ઓક્ટોબર 1907 માં છૂટા કરવામાં આવ્યા હતા.

■ ઈરાન નિર્ગમન:

- 1909માં સરદાર અજિતસિંહ સુફી અંબા પ્રસાદ સાથે ઈરાન ગયા અને 38 વર્ષ ત્યાં સ્વ-દેશનિકાલમાં રહ્યાં.

■ મૃત્યુ:

- માર્ચ 1947 માં તે ભારત પરત આવ્યાં અને 15 ઓગસ્ટ, 1947 ના રોજ પંજાબના ડાલહૌસિમાં તેમનું અવસાન થયું.

■ નોંધ:

- મધ્યયુગીન યુગ દરમિયાન, ફક્ત ભદ્ર વર્ગને જ પાઘડી પહેરવાની મંજૂરી આપવામાં આવી હતી, પરંતુ 17 મી સદીમાં શીખ ક્રાંતિ દરમિયાન, ગુરૂ ગોવિંદસિંહે તેને અવજાનું પ્રતીક જાહેર કર્યું હતું.
- તેમણે પાઘડી સાથેના ભેદભાવને સમાપ્ત કરવાની સાથે સામાન્ય માણસને પોતાના આત્મસન્માનની દાવેદારી કરવા અને તેને મેળવવા માર્ગ મોકળો કર્યો.

- પાઘડી સામાન્ય લોકોની ગરિમાનું પ્રતિનિધિત્વ કરે છે.
- વર્ષ 1907 માં, ‘પઘડી સંભાલ જટા’ પોતાની પાઘડી (શબ્દશ અને અલંકારિક રૂપે) ન પડવા દેવાનું આહવાન હતું.

મન્નથુ પદ્મનાભન

- તાજેતરમાં ભારતીય સમાજ સુધારક અને સ્વાતંત્ર્ય સેનાની મન્નથુ પદ્મનાભનની પુણ્યતિથિ ઉજવવામાં આવી.

Back to Basics : મન્નથુ પદ્મનાભન વિશે

■ જન્મ :

- મન્નથુ પદ્મનાભનનો જન્મ 2 જાન્યુઆરી, 1878 માં કેરળના કોટ્ટાયમ જિલ્લામાં પેરુના નામના સ્થળ પર થયો હતો.
- તે દક્ષિણ પશ્ચિમ રાજ્ય કેરળના એક સમાજ સુધારક અને સ્વાતંત્ર્ય સેનાની હતા.
- સરદાર કે.એમ. પનિકર એ તેમને કેરળના ‘મદન મોહન માલવીય’ તરીકે ઓળખાવ્યા હતા .
- તેમણે તેમની કારકિર્દીની શરૂઆત 1893 માં સરકારી પ્રાથમિક શાળાના શિક્ષક તરીકે કરી હતી.
- વર્ષ 1905 માં, તેમણે પોતાનો વ્યવસાય બદલ્યો અને મેજિસ્ટ્રેટ કોર્ટમાં કાયદાની પ્રેક્ટિસ શરૂ કરી.

■ રાજકીય અને સામાજિક ફાળો:

- તેમણે વાયકોમ (વર્ષ 1924) અને ગુરૂવાયુર (વર્ષ 1931)ના મંદિર-પ્રવેશ સત્યાગ્રહો અને અસ્પૃશ્યતા ચળવળમાં ભાગ લીધો.
- વાયકોમ સત્યાગ્રહ ત્રાવણકોર (હાલના કેરળ) ના મંદિરોમાં દલિત લોકોના પ્રવેશની મંજૂરી આપવા માટેનું એક આંદોલન હતું. આ આંદોલન વર્ષ 1924-25 દરમિયાન કેરળ ના કોટ્ટાયમ જિલ્લામાં વાયકોમ સ્થિત શિવ મંદિર નજીક થયું હતું. તે સમયે, વાયકોમ ત્રાવણકોર રજવાડાનો એક ભાગ હતો.
- ગુરૂવાયુર સત્યાગ્રહ કેરળના પ્રખ્યાત ‘ગુરૂવાયુર મંદિર’માં દલિતોના પ્રવેશ માટે યોજાયો હતો .
- આ મંદિર હાલના થ્રિસુર જિલ્લામાં છે જે તે સમયે માલાબાર જિલ્લાના પોન્નાણી તાલુકાનો ભાગ હતો અને હવે તે કેરળનો ભાગ છે.
- તેમને નાયર સમુદાયના સુધારક અને નૈતિક માર્ગદર્શિક માનવામાં આવે છે. તેમણે નાયર સમુદાયના સભ્યોને ખરાબ અને રૂઢીચુસ્ત રિવાજોનો ત્યાગ કરવા પ્રેરણા આપી.
- તેમણે બધી જાતિઓ માટે મંદિર પ્રવેશની માંગ અને અસ્પૃશ્યતાને સમાપ્ત કરવા માટે નાયર સમુદાયનું નેતૃત્વ કર્યું.
- વર્ષ 1914 માં, તેમણે નાયર સર્વિસ સોસાયટીની સ્થાપના કરી.
- વર્ષ 1946 માં તેઓ ભારતીય રાષ્ટ્રીય કોંગ્રેસના સભ્ય બન્યા અને ત્રાવણકોરમાં સર સી.પી. રામાસ્વામી પ્રશાસનના વિરૂદ્ધના આંદોલનમાં ભાગ લીધો.

- ભારતીય સ્વતંત્રતા ચળવળમાં ભાગ લેવા બદલ 14 જૂન 1947 ના રોજ તેમની ધરપકડ કરવામાં આવી હતી.
- વર્ષ 1949 માં પદ્મનાભન ત્રાવણકોર વિધાનસભાના સભ્ય બન્યા.
- વર્ષ 1964 માં કેરળ કોંગ્રેસની રચના કરવામાં સહાયક ભૂમિકા પણ નિભાવી હતી, જે ભારતનો પ્રથમ પ્રાદેશિક પક્ષ હતો .
- પુરસ્કારો અને સન્માન:
 - વર્ષ 1966 માં, તેમને પદ્મ ભૂષણથી નવાજવામાં આવ્યા.
 - ભારતના રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા તેમને ભારત કેસરીની પદવીથી નવાજવામાં આવ્યા હતા.
- મૃત્યુ :
 - 25 ફેબ્રુઆરી 1970 ના રોજ તેમનું 92 વર્ષની વયે અવસાન થયું.
 - તેમની સમાધિ NSS મુખ્ય મથક ચંગનાચેરીમાં પર સ્થિત છે જે કેરળના કોટ્ટયમ જિલ્લાની નગરપાલિકા છે.

ઝારખંડમાં એક પ્રાચીન બૌદ્ધ મઠની શોધ

- ભારતીય પુરાતત્વીય સર્વેક્ષણ- (Archeological Survey of India- ASI)એ ઝારખંડના સીતામઠી હિલ્સના જુલજુલ પર્વત નજીક એક ટેકરાની નીચે દટાયેલા બૌદ્ધ મઠની શોધ કરી છે, જે ઓછામાં ઓછું 900 વર્ષ જૂનું હોવાનું માનવામાં આવે છે.
- આ સ્થળની નજીક અગાઉ પણ એક પ્રાચીન બૌદ્ધ સ્થળ રીતે ટેકરા હેઠળ દફનાવવામાં આવ્યું હતું.

Back to Basics : પ્રાપ્ત પ્રાચીન વસ્તુઓ

- વરદા મુદ્રા(હાથના ઈશારા)માં દેવી તારાની ચાર મૂર્તિઓ .
- તારા દેવીની પ્રતિમા પર નાગરી લિપિ : નાગરી એ દેવનાગરી લિપિનું અગાઉનું સંસ્કરણ હતું અને તેના શબ્દો બૌદ્ધ ધાર્મિક જોડાણને દર્શાવે છે.
- બુદ્ધની છ પ્રતિમાઓ (ભૂમિસ્પર્શ મુદ્રામાં (જમણા હાથની પાંચ આંગળીઓ દ્વારા ધરતી તરફ ઈશારો, જે બુદ્ધના જ્ઞાનનું પ્રતીક છે) મળી આવી છે.
- એક મૂર્તિ એક શંકુ તાજ અને ચક્ર સાથે મળી આવી છે જે શૈવ દેવતા મહેશ્વરીની લાગે છે અને આ ક્ષેત્રમાં સાંસ્કૃતિક સમાવેશ સૂચવે છે.

પ્રાપ્ત પ્રાચીન વસ્તુઓનું મહત્વ

- તારાની દેવીની મૂર્તિઓની હાજરી આ ક્ષેત્રમાં બૌદ્ધ ધર્મની વજ્યાન શાખાના પ્રસારને પ્રતિબિંબિત કરે છે.

વજ્યાન

- વજ્યાન એટલે 'વ્રજનું વાહન', જેને તાંત્રિક બૌદ્ધ ધર્મ તરીકે પણ ઓળખવામાં આવે છે.

- આ બૌદ્ધ શાખાનો ભારતમાં 900 ઈ. આસપાસ વિકાસ થયો.
- તે ગૂઢ તત્વો પર આધારિત છે અને બાકીની બૌદ્ધ શાખાઓ કરતાં વધુ જટિલ ક્રિયા પદ્ધતિ પર આધારિત છે.

ખજુરાહો નૃત્ય મહોત્સવ-2021 મધ્યપ્રદેશમાં શરૂ થયો

- 21 દિવસીય ખજુરાહો નૃત્ય મહોત્સવ 21 ફેબ્રુઆરી 2021 ના રોજ શરૂ થયો હતો. આ નૃત્ય મહોત્સવ મધ્યપ્રદેશના યુનેસ્કો વર્લ્ડ હેરિટેજ સાઈટ ખજુરાહો મંદિરમાં યોજવામાં આવી રહ્યો છે અને તે પ્રાચીન હિન્દુ મંદિરો તેમજ જૈન મંદિરો માટે પ્રખ્યાત છે.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- આ મંદિર સંકુલમાં 44 વર્ષ પછી ઉત્સવ યોજવામાં આવે છે.
- ભારતીય પુરાતત્વીય સર્વેને સ્થળ પર ઉત્સવનું આયોજન કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવી હતી.
- આ વર્ષે, ઉત્સવના આયોજન માટેની ફી પણ માફ કરવામાં આવી છે.
- તેનું આયોજન મધ્ય પ્રદેશ સરકારના સંસ્કૃતિ વિભાગ દ્વારા કરવામાં આવી રહ્યું છે.

પૃષ્ઠભૂમિ

- હેરિટેજ અને પર્યટનને પ્રોત્સાહન આપવા માટે, આ સ્થળ પર લગભગ 46 વર્ષ પહેલાં 1974 માં એક નૃત્ય ઉત્સવ શરૂ કરવામાં આવ્યો હતો. સ્મારકો અને પૂતળાઓને નષ્ટ કર્યાના બે વર્ષના અહેવાલો પછી 1976 માં એએસઆઈએ પરવાનગી રદ કરી હતી. તેથી, છેલ્લા 44 વર્ષથી ખુલ્લા બગીચામાં ઉત્સવ યોજવામાં આવી રહ્યો છે.

ખજુરાહો નૃત્ય મહોત્સવ

- આ નૃત્ય મહોત્સવ મધ્યપ્રદેશ કલા પરિષદ દ્વારા 20 થી 26 જાન્યુઆરી સુધી યોજવામાં આવે છે. તે શાસ્ત્રીય નૃત્યોનો એક અઠવાડિયા સુધીનો ઉત્સવ છે. તે મધ્યપ્રદેશના છત્રપુરમાં ખજુરાહો મંદિર સંકુલમાં રાખવામાં આવ્યું છે. આ નૃત્ય મહોત્સવમાં ઓડિસી, કથક, ભરતનાટ્યમ, મણિપુરી, કુચિપુડી અને કથકલી સહિત ભારતીય શાસ્ત્રીય નૃત્ય શૈલીઓની સમૃદ્ધિ બતાવવામાં આવી છે. તાજેતરમાં, આધુનિક ભારતીય નૃત્ય પણ આ સમારોહમાં ઉમેરવામાં આવ્યું છે.

ખજુરાહો મંદિર

- > ખજુરાહો હિન્દુ મંદિરો અને જૈન મંદિરોના સ્મારકોનું જૂથ છે. તે મધ્યપ્રદેશના છતરપુર જિલ્લામાં સ્થિત છે. તે ઝાંસીથી લગભગ 175 કિ.મી. દક્ષિણપૂર્વમાં સ્થિત છે. તે યુનેસ્કોની વર્લ્ડ હેરિટેજ સાઈટની સૂચિમાં શામેલ છે. ખજુરાહોના મંદિરો તેમના શહેર શૈલીના સ્થાપત્ય પ્રતીક માટે પ્રખ્યાત છે. ચાંદેલ રાજવંશ દ્વારા મોટાભાગના મંદિરો ઈ.સ.885 અને ઈ.સ.1050ની વચ્ચે બાંધવામાં આવ્યા હતા.

26 ફેબ્રુઆરીએ સ્વતંત્ર સેનાની વીર સાવરકરની પુણ્યતિથિ

- > 26 ફેબ્રુઆરી સ્વતંત્ર સેનાની વીર સાવરકરની પુણ્યતિથિ તરીકે ઉજવવામાં આવી હતી.

Back to Basics : વિનાયક દામોદર સાવરકર (1883–1966)

- > વીર સાવરકર તરીકે જાણીતા વિનાયક દામોદર સાવરકરનો જન્મ 28 મે 1883 ના રોજ મહારાષ્ટ્રના નાસિકમાં થયો હતો.
- > તેઓ એક સ્વતંત્રતા સેનાની હતા, તેમણે 1887 ની ક્રાંતિને આઝાદીનો પ્રથમ સ્વતંત્રતા સંગ્રામ ગણાવ્યો હતો.
- > તેમણે પુણેમાં અભિનવ ભારત સોસાયટી નામની એક સંસ્થાની રચના કરી, લંડનમાં, તેમણે ફ્રી ઈન્ડિયા સોસાયટીની રચના કરી.
- > વિનાયક દામોદર સાવરકરે 'જોસેફ મેગિની – જીવન કથા અને રાજનીતિ' નામનું પુસ્તક લખ્યું હતું. તેમણે 1857ની ક્રાંતિ પર 'ભારતીય સ્વતંત્રતા સંગ્રામ' નામનું પુસ્તક પ્રકાશિત કર્યું હતું. આ સિવાય તેમણે રત્નાગિરિમાં કેદ કરતી વખતે 'હિન્દુત્વ – કોણ હિન્દુ' નામનું પુસ્તક લખ્યું હતું.
- > તેમ છતાં તે હિન્દુ મહાસભાના સ્થાપક ન હતા, પરંતુ તે 1937 થી 1943 દરમિયાન હિન્દુ મહાસભાના પ્રમુખ હતા.
- > વીર સાવરકરે ભારતના નિર્માણને 'હિન્દુ રાષ્ટ્ર' તરીકે સમર્થન આપ્યું, તેમણે રાષ્ટ્રવાદી રાજકીય વિચારધારા 'હિન્દુત્વ' વિકસાવી હતી.
- > આંદામાન અને નિકોબારના પોર્ટ બ્લેર ખાતેના એરપોર્ટનું નામ તેમના વીર સાવરકર આંતરરાષ્ટ્રીય વિમાનમથકનું નામ રાખવામાં આવ્યું છે. 28 મેને સ્વાતંત્ર્ય સેનાની વીર સાવરકરની જન્મજયંતિ તરીકે ઉજવવામાં આવી હતી

ગુરૂ રવિદાસ

- > સંત ગુરૂ રવિદાસ જયંતી દ્વારા 27 ફેબ્રુઆરી 2021 ના રોજ દેશભરમાં ભક્તિ યજ્ઞવળની ઉજવણી કરવામાં આવી હતી.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- > ગુરૂ રવિદાસે ખાસ કરીને ઉત્તર ભારતમાં ભારતીય સંસ્કૃતિમાં પોતાનો મોટો પ્રભાવ છોડી દીધો છે.
- > તેઓ ભારતમાંથી જાતિ વ્યવસ્થાને નાબૂદ કરવાના પ્રયત્નો માટે જાણીતા છે.
- > તે સંત કબીરદાસના સમકાલીન છે જ્યારે મીરાબાઈ તેમના શિષ્ય હતા.
- > રવિદાસિયા ધર્મનું પાલન કરતા લોકોમાં રવિદાસ જયંતીનું વિશેષ મહત્વ છે.
- > તેમને શીખ ધર્મમાં પણ મહવ મળે છે, રવિદાસની 40 કવિતાઓ શીખ ધર્મના પવિત્ર આદિ ગ્રંથમાં શામેલ છે.

ગુરૂ રવિદાસ

- > તેઓ ભક્તિ યજ્ઞવળના ભારતીય કવિ-સંત હતા. તેમણે 15 મીથી 16 મી સદી સુધી રવિદાસિયા ધર્મની સ્થાપના કરી. રાજસ્થાન, ઉત્તર પ્રદેશ, મહારાષ્ટ્ર, ગુજરાત, મધ્યપ્રદેશ, હરિયાણા અને પંજાબના પ્રદેશોમાં તેઓ ગુરૂ તરીકે પૂજનીય છે. તે સમાજ સુધારક અને આપ્રયાત્મિક સંત હતા. રવિદાસની કવિતાઓ પણ હિન્દુ ધર્મની અંદર દાદુપંથી પરંપરાના પંચ વાણીમાં સમાવિષ્ટ છે. તેમણે જાતિ અને લિંગ ભેદભાવના સામાજિક વિભાગોને દૂર કરવા પર પણ ભાર મૂક્યો હતો.

પ્રારંભિક જીવન

- > રવિદાસજી રોહીદાસ તરીકે પણ જાણીતા હતા. તેનો જન્મ વારાણસી નજીક ઉત્તર પ્રદેશના સીર ગોવર્ધનપુર ગામમાં થયો હતો. તેમના જન્મસ્થળને હવે શ્રી ગુરૂ રવિદાસ જન્મસ્થળ કહેવામાં આવે છે.

ભક્તિ આંદોલન

- > આ આસ્તિક ભક્તિવૃત્તિ છે. આ યજ્ઞવળ પાછળથી શીખ ધર્મની રચનામાં વાસ્તવિક ઉત્પ્રેરક તરીકે સેવા આપી હતી. આ યજ્ઞવળની શરૂઆત આઠમી સદીના દક્ષિણ ભારતમાં થઈ અને ઉત્તર તરફ ફેલાઈ ગઈ. તે 15 મી સદીમાં પૂર્વ અને ઉત્તર ભારતમાં ફેલાયેલો. તેનો વિકાસ દેવી-દેવતાઓની આસપાસ થયો હતો.

રાષ્ટ્રીય ટેકનોલોજી એવોર્ડ 2020

- નવી સ્વદેશી તકનીકીઓના સફળ વ્યાપારીકરણ માટે રાષ્ટ્રીય તકનીકી એવોર્ડ 2020 માટે કુલ 12 કંપનીઓની પસંદગી કરવામાં આવી છે.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- આ એવોર્ડ્સ ટેકનોલોજી ડેવલપમેન્ટ બોર્ડ(TDB) દ્વારા આપવામાં આવે છે.
- દર વર્ષે TDB સ્વદેશી ટેકનોલોજી, માઈક્રો, સ્મોલ અને મીડિયમ એન્ટરપ્રાઇઝ ડેવલપમેન્ટ (MSME) અને સ્ટાર્ટઅપ્સ એમ ત્રણ કેટેગરીઓ હેઠળ તકનીકીના વ્યવસાયિકરણ માટે પ્રતિષ્ઠિત રાષ્ટ્રીય પુરસ્કારો માટે અરજીઓ / પ્રવેશો માટે આમંત્રણ આપે છે.

શ્રેણી 1: સ્વદેશી તકનીકના સફળ વ્યાપારીકરણ માટેનો રાષ્ટ્રીય એવોર્ડ

- આ એવોર્ડ ઔદ્યોગિક એકમને આપવામાં આવે છે જેણે સ્વદેશી તકનીકનો વિકાસ અને વ્યવસાયિક વિકાસ કર્યો છે.
- જો તકનીકી વિકાસકર્તા / પ્રદાતા અને તકનીકનો વ્યવસાય કરતી કંપની બે અલગ સંસ્થાઓ છે, તો પ્રત્યેકને 25 લાખ રૂપિયા અને ટ્રોફી ઇનામ તરીકે આપવામાં આવે છે.

શ્રેણી 2: માઇક્રો, નાના અને મધ્યમ ઉદ્યોગો (MSME) માટે રાષ્ટ્રીય એવોર્ડ

- આ શ્રેણીમાં પસંદગી પામેલા દરેક સૂક્ષ્મ, નાના અને મધ્યમ ઉદ્યોગને 15 લાખ રૂપિયાનો એવોર્ડ આપવામાં આવે છે, જેમણે સ્વદેશી તકનીકના આધારે ઉત્પાદને સફળતાપૂર્વક વેપારી બનાવ્યું છે.

શ્રેણી 3: ટેકનોલોજી સ્ટાર્ટઅપ્સ માટે રાષ્ટ્રીય એવોર્ડ

- આ એવોર્ડ વ્યવસાયિકરણની સંભાવનાવાળી તકનીકીના આધારે ટેકનોલોજી સ્ટાર્ટઅપ્સને આપવામાં આવે છે.
- ટ્રોફી ઉપરાંત 15 લાખ રૂપિયાનું રોકડ ઇનામ શામેલ છે.
- વિવિધ ઉદ્યોગોને પ્રસ્તુત આ પુરસ્કારો ભારતીય ઉદ્યોગો અને તેમના ટેકનોલોજી પ્રદાતાઓ, જેમણે એક ટીમ તરીકે કામ કર્યું છે અને બજારમાં નવીનતા લાવવા અને આત્મનિર્ભર ભારતની દ્રષ્ટિમાં ફાળો આપવા માટે એક મંચ પૂરો પાડે છે.

ટેકનોલોજી વિકાસ બોર્ડ

- ટેકનોલોજી ડેવલપમેન્ટ બોર્ડ ભારત સરકારની એક વૈધાનિક સંસ્થા છે, જે ટેકનોલોજી વિભાગ હેઠળ કાર્યરત છે. તેની સ્થાપના વર્ષ 1996 માં કરવામાં આવી હતી.

- તે સ્વદેશી તકનીકીઓના વેપારીકરણ અને ઘરેલું કાર્યક્રમો માટે આયાત તકનીકીઓના અનુકૂલન માટે કામ કરતી કંપનીઓને નાણાકીય સહાય પૂરી પાડે છે.
- TDB દ્વારા દર વર્ષે નેશનલ ટેકનોલોજી ડે (11 મે)નું આયોજન કરવામાં આવે છે.

બ્લેક નેક્ડ કેન

- તાજેતરમાં, બૌદ્ધના એક સંઘે તવાંગ જિલ્લામાં હાઈડ્રો પાવર પ્રોજેક્ટને લઈને અરૂણાચલ પ્રદેશ સરકારનો વિરોધ કર્યો છે.
- સૂચિત પ્રોજેક્ટ્સ ફક્ત નાશપ્રાય બ્લેક નેક્ડ કેનના માળખાના મેદાનને અસર કરશે નહીં, પરંતુ આ ક્ષેત્રના ઘણા પવિત્ર બૌદ્ધ તીર્થસ્થાનોને પણ જોખમમાં મૂકશે.

Back to Basics : બ્લેક નેક્ડ કેન વિશે

- નર અને માદા બંને લગભગ સમાન કદના હોય છે પરંતુ નર માદા કરતા સહેજ મોટા હોય છે.
- ગળા, માથું, ઉડતી પાંખો અને પૂંછડી સંપૂર્ણપણે કાળી છે અને શરીરનો રંગ આછો ભુરો / સફેદ છે.
- એક વિશિષ્ટ લાલ રંગનો તાજ માથાને સુંદર બનાવે છે.
- બાળકોના માથા અને ગળા ભૂરા રંગના હોય છે અને પુખ્ત વયની તુલનામાં પાંખો સહેજ ટૂંકી હોય છે.

વિશેષ મહત્વ

- તેઓ મોનપાસ (મોનપાસ- અરૂણાચલ પ્રદેશના મુખ્યત્વે સાંસ્કૃતિક બૌદ્ધ જૂથ) સમુદાય દ્વારા દલાઈ લામાના અવતાર તરીકે આદરણીય છે.
- મોનપાસ બૌદ્ધ ધર્મના મહાયાન સંપ્રદાયોનું એક જૂથ છે જે પશ્ચિમ કાર્મોગ અને તવાંગ જિલ્લામાં વસવાટ કરે છે.

આવાસ અને સંવર્ધનનાં મેદાન

- તિબેટીયન પઠાર, સિયુઆન (સિયુઆન-ચાઈના) અને પૂર્વી લદાખ (ભારત) ની ઊંચાઈએથી ભરાયેલા આદ્ર ક્ષેત્ર એ આ જાતિના મુખ્ય સંવર્ધન સ્થળ છે. તેઓ શિયાળાના સમયગાળાને નીચી ઊંચાઈવાળા વિસ્તારોમાં વિતાવે છે.
- તેઓ ભુતાન અને અરૂણાચલ પ્રદેશમાં શિયાળા દરમિયાન જ આવે છે.

આ અરૂણાચલ પ્રદેશના ત્રણ પ્રદેશોમાં જોઈ શકાય છે:

- પશ્ચિમ કાર્મોગ જિલ્લામાં સંગતી ખીણ.
- તવાંગ જિલ્લામાં ઝીમિથંગ.
- તવાંગ જિલ્લામાં ચૂગ વેલી.

સમસ્યા

- જંગલી કૂતરાઓ તેમના ઈંડા અને બચ્ચાઓને ઘણું નુકસાન પહોંચાડે છે.

- > વેટલેન્ડ્સ (ડેવલપમેન્ટ પ્રોજેક્ટ્સ) પર માનવીય દબાણને કારણે રહેઠાણની ખોટ.
- > મર્યાદિત ગોચરને કારણે વેટલેન્ડ્સ પર ચરાવવાનું દબાણ વધી રહ્યું છે.

તેમની સુરક્ષા માટે લેવામાં આવેલા પગલાં

- > જમ્મુ-કાશ્મીરના વન્યપ્રાણી સંરક્ષણ વિભાગના સહયોગથી વર્લ્ડ વાઈડ ફંડ ફોર નેચર-ઈન્ડિયા (WWF-ઈન્ડિયા), લદાખ ક્ષેત્રમાં બ્લેક નેક્ડ કેન્સની સાથે ઊંચાઈની ભીનાભૂમિના સંરક્ષણની દિશામાં કામ કરી રહ્યું છે.
- > WWF અરૂણાચલ પ્રદેશમાં શિયાળાની બ્લેક નેક્ડ કેન્સના સંરક્ષણ માટે કામ કરી રહ્યું છે.

સંરક્ષણ સ્થિતિ

- > વન્યપ્રાણી સંરક્ષણ અધિનિયમ, 1972: શેડ્યૂલ -1
- > IUCN લાલ સૂચિ: ભયના આરે
- > CITES: પરિશિષ્ટ - I

અરૂણાચલ સરહદ પર માળખાગત વિકાસ

- > તાજેતરમાં, કેન્દ્ર સરકારે અરૂણાચલ પ્રદેશના મહત્વપૂર્ણ માળખાકીય વિકાસ માટે રૂ. 1,100 કરોડથી વધુની મંજૂરી આપી છે.
- > સુરક્ષા બાબતોની કેબિનેટ સમિતિ એ પણ 'ભારત-ચીન બોર્ડર રોડ્સ' (ICBR) યોજનાના બીજા તબક્કા હેઠળ 32 રસ્તાઓના નિર્માણના પ્રસ્તાવને મંજૂરી આપી દીધી છે.
- > આ પહેલા, સરકાર દ્વારા પ્રતિબંધિત નીતિનું પાલન કરવામાં આવી રહ્યું હતું અને ચીનની સરહદવાળા વિસ્તારોના વિકાસ પર વધુ ધ્યાન આપવામાં આવ્યું ન હતું.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

અરૂણાચલ પ્રદેશમાં મહત્વપૂર્ણ માળખાગત વિકાસ

- > મોટાભાગના પ્રોજેક્ટ્સ ચીનની સરહદવાળા વિસ્તારોમાં અરૂણાચલના ઉત્તર અને ઉત્તર-પૂર્વ ભાગમાં શરૂ કરવામાં આવી રહ્યા છે.
- > તેમાં 598 કિ.મી. લાંબા રસ્તાઓ અને 18 ફૂટ-ટ્રેકના બાંધકામની કલ્પના છે.
- > તેનાથી ભારત-તિબેટીયન બોર્ડર પોલીસ (ITBP) ની ક્ષમતામાં વધારો થશે. આ ટ્રેકનો ઉપયોગ સેના દ્વારા સૈન્ય અને આવશ્યક સામગ્રીના પરિવહન માટેના મુખ્ય સરહદના રસ્તાઓના પૂરક તરીકે થઈ શકે છે.

ભારત-ચીન બોર્ડર રોડ યોજના

- > આ યોજનાનો પ્રથમ તબક્કો વર્ષ 2005 માં શરૂ કરવામાં આવ્યો હતો, જ્યારે ગૃહ મંત્રાલયે ચાઈનાને લગતા વિસ્તારોમાં, બોર્ડર રોડ ઓર્ગેનાઈઝેશન (બીઆરઓ) દ્વારા 1412 રસ્તાઓ સાથે, કુલ રૂ. 912 ના ખર્ચે, 14 રસ્તાઓ

સાથે કુલ 608 કિ.મી.ના 27 રસ્તાઓ બાંધકામ કરવાની યોજના હતી.

- > કેટલાક મહત્વપૂર્ણ પ્રોજેક્ટ્સમાં દરબુક-શ્યોક-દોલત બેગ ઓલ્ડિ (DSDBO) માર્ગ અને લદાખમાં રોહતાંગ ટનલ અને ઈશાનમાં સેલા ટનલ શામેલ છે.
- > ભારત-ચીન સરહદ માર્ગ યોજનાના બીજા તબક્કા હેઠળ, રૂ. 12,434.90 કરોડના કુલ ખર્ચે 638.12 કિ.મી. રસ્તાઓ બનાવવાનું આયોજન કરવામાં આવ્યું છે, જે લદાખ, હિમાચલ પ્રદેશ, ઉત્તરાખંડ, સિક્કિમ અને અરૂણાચલ પ્રદેશમાંથી પસાર થશે.

અરૂણાચલ પ્રદેશની સરહદ નજીકના રસ્તાઓનું મહત્વ

- > અરૂણાચલ પ્રદેશ ચીન સાથેની સૌથી લાંબી સરહદ ધરાવે છે, ત્યારબાદ મ્યાનમાર અને ભૂટાન છે.
- > આ ઉપરાંત, ચીન આખા અરૂણાચલ પ્રદેશને દક્ષિણ તિબેટ તરીકે માન્યતા આપે છે.
- > સરહદી વિસ્તારોમાં યોગ્ય સંદેશાવ્યવહાર અને અન્ય પાયાની સુવિધાઓનો અભાવ માત્ર સ્થાનિક વસ્તીને અસર કરે છે, પરંતુ દેશની સુરક્ષાના દૃષ્ટિકોણથી તે ચિંતાનું મોટું કારણ પણ છે.
- > ઉત્તર-પૂર્વમાં બળવો, દાણચોરી અને ગેરકાયદેસર સ્થળાંતર પણ સરહદની સુરક્ષાને અસર કરે છે.

અતિક્રમણ:

- > ચીને અરૂણાચલના સરહદી વિસ્તારોમાં હાઈવે સહિત નવા ગામડાઓ અને માર્ગ નેટવર્ક સ્થાપિત કરવામાં નોંધપાત્ર પ્રગતિ કરી છે.

અન્ય સંબંધિત પગલાં

- > ભારત બોર્ડર એરિયા ડેવલપમેન્ટ પ્રોગ્રામના 10 ટકા ભંડોળનો ખર્ચ ફક્ત ચીન સરહદવાળા વિસ્તારોના પાયાના માળખાગત સુવિધામાં સુધારવા માટે કરવામાં આવશે.
- > બોર્ડર રોડ્સ ઓર્ગેનાઈઝેશન એ અરૂણાચલ પ્રદેશમાં સુબનસિરી નદી ઉપર ડાપોરીજો બ્રિજ બનાવ્યો છે.
- > તે ભારત અને ચીન વચ્ચે વાસ્તવિક નિયંત્રણ રેખા (LAC) તરફ જતા માર્ગોને જોડે છે.
- > સંરક્ષણ પ્રધાને તાજેતરમાં જ અરૂણાચલ પ્રદેશના પશ્ચિમ કાર્મોંગ જિલ્લાના નેચીપુમાં એક ટનલનો શિલાન્યાસ કર્યો છે.
- > અરૂણાચલ પ્રદેશ સરકારે આંતરરાષ્ટ્રીય સરહદની સરહદે આવેલા શહેરો (ખાસ કરીને ચીનની સરહદવાળા વિસ્તારો) માંથી વસ્તીના સ્થળાંતરને અટકાવવા કેન્દ્ર સરકાર પાસે પાઈલટ વિકાસ પ્રોજેક્ટની માંગ કરી છે. અરૂણાચલ પ્રદેશ સરકારે ભારત-ચીન સરહદ પર માળખાગત વિકાસ માટે પાયલોટ પ્રોજેક્ટ તરીકે 10 સેન્સસ ટાઉન્સની પસંદગી કરવાની ભલામણ કરી છે.
- > 2019 માં, અરૂણાચલ પ્રદેશમાં નીચલા દિબાંગ ખીણમાં સ્થિત સિસરી નદી બ્રિજનું ઉદઘાટન કરવામાં આવ્યું હતું, જે દિબાંગ ખીણને સિયાંગ સાથે જોડે છે.

- > વર્ષ 2019 માં, ભારતીય વાયુસેનાએ ભારતના પૂર્વ ગામ – વિજયનગર (ચાંગલાંગ જિલ્લા) માં અરૂણાચલ પ્રદેશના પુનર્ગઠન હવાઈ પટ્ટીનું ઉદ્ઘાટન કર્યું હતું.
- > 2019 માં, ભારતીય સેનાએ અરૂણાચલ પ્રદેશ અને આસામમાં તેના નવા ‘ઈન્ટિગ્રેટેડ બેટલ ગ્રુપ્સ’ (IBG) સાથે ‘હિમવિજય’ ક્વાયત હાથ ધરી હતી.
- > બોગીબીલ બ્રિજ, જે ભારતનો સૌથી લાંબો માર્ગ-રેલ બ્રિજ છે, આસામના ડિબ્રુગઢને અરૂણાચલ પ્રદેશના પાસીઘાટ સાથે જોડે છે. તેનું ઉદ્ઘાટન વર્ષ 2018 માં કરવામાં આવ્યું હતું.

અરૂણાચલ પ્રદેશ અને મિઝોરમ રાજ્ય સ્થાપના દિવસ

- > તાજેતરમાં જ ભારતીય વડા પ્રધાને અરૂણાચલ પ્રદેશ અને મિઝોરમના લોકોને તેમના રાજ્યના 35 માં સ્થાપના દિવસે શુભેચ્છા પાઠવી છે.
- > મિઝોરમ 20 ફેબ્રુઆરી 1987 ના રોજ ભારતીય બંધારણના 53મા સુધારણા (1986) સાથે ભારતીય સંઘનું 23મું રાજ્ય બન્યું હતું.
- > તેવી જ રીતે, ભારતીય બંધારણના 55મા સુધારણા (1986) દ્વારા 20 ફેબ્રુઆરી 1987 ના રોજ અરૂણાચલ પ્રદેશ ભારતીય સંઘનું 24મું રાજ્ય બન્યું હતું.

Back to Basics : મિઝોરમ

- **ઐતિહાસિક પૃષ્ઠભૂમિ:**
 - > આઝાદી સમયે મિઝો હિલ્સ પ્રદેશ આસામની અંદર લુશાઈ હિલ્સ જિલ્લો બન્યો. પાછળથી, વર્ષ 1954 માં, તેનું નામ આસામના મિઝો હિલ્સ ડિસ્ટ્રિક્ટ રાખવામાં આવ્યું.
 - > મિઝોરમ નેશનલ ફ્રન્ટ મધ્યસ્થીઓ સાથેના કરાર પર હસ્તાક્ષર કર્યા પછી 1972 માં મિઝોરમને કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશનો દરજ્જો આપવામાં આવ્યો હતો.
 - > કેન્દ્ર સરકાર અને MNF વચ્ચે સમજૂતી પત્ર (મિઝોરમ શાંતિ કરાર) પર હસ્તાક્ષર કર્યા પછી વર્ષ 1986માં મિઝોરમના કેન્દ્ર શાસિત પ્રદેશને સંપૂર્ણ રાજ્યનો દરજ્જો મળ્યો.
- **ભૌગોલિક સ્થાન:**
 - > આંતરરાષ્ટ્રીય સરહદ: મ્યાનમાર અને બાંગ્લાદેશ.
 - > રાજ્યની મર્યાદા: ત્રિપુરા (ઉત્તર-પશ્ચિમ), આસામ (ઉત્તર) અને મણિપુર (ઉત્તર-પૂર્વ).
 - > વસ્તી: મિઝોરમ 4,00,309 ની વસ્તી સાથે દેશનું બીજું સૌથી ઓછું વસ્તી ધરાવતું રાજ્ય છે.
 - > લિંગ રેશિયો: 1000 પુરૂષો દીઠ 975 સ્ત્રીઓ (રાષ્ટ્રીય સ્તરે તે 943 છે).
 - > રાજ્યનો સાક્ષરતા દર 91.58% (રાષ્ટ્રીય દર: 74.04%) છે.
 - > જૈવવિવિધતા: ઈન્ડિયા ફોરેસ્ટ સ્ટેટસ રિપોર્ટ, 2019 અનુસાર, મિઝોરમમાં વન કવર (85.4%) દેશના અન્ય

- રાજ્યોની તુલનામાં સૌથી વધુ છે.
- > રાજ્ય પ્રાણી: સીરો
- > રાજ્ય પક્ષી: પટ્ટાવાળી પૂંછડી સાથે હામ બાર્ટલેડ ફિસેન્ટ
- **સંરક્ષિત ક્ષેત્ર:**
 - > દમ્ફા ટાઈગર રિઝર્વ
 - > મુરલેન નેશનલ પાર્ક
 - > ફવાંગપુઈ નેશનલ પાર્ક
 - > નેંગોંગપુઈ વન્યપ્રાણી અભયારણ્ય
 - > તાવી વન્યપ્રાણી અભયારણ્ય
- **જનજાતિ:**
 - > ભારતના અન્ય તમામ રાજ્યોની તુલનામાં મિઝોરમમાં આદિવાસી વસ્તીની ટકાવારી સૌથી વધુ છે.
 - > મિઝો સમુદાયમાં 5 મુખ્ય અને 11 નાના આદિજાતિઓ છે જેને સામૂહિક રીતે અવઝિયા કહેવામાં આવે છે. આ 5 મુખ્ય જાતિઓમાં લુશાઈ, રાલ્ટે, હમર, પાઈહતે, પાવી (અથવા પોઈ) નો સમાવેશ થાય છે.
 - > મિઝો એક સામાજિક રીતે જોડાયેલ સમાજ છે જેમાં લિંગ, પ્રતિષ્ઠા અથવા ધર્મના આધારે કોઈ ભેદભાવ નથી.
 - > મિઝો એ ખેતીવાડીનો સમુદાય છે, આ સમુદાયના લોકો ઝુમ ખેતીની પદ્ધતિ અપનાવે છે.
 - > તહેવારો અને નૃત્ય: મીઝો સમુદાયમાં બે મુખ્ય તહેવારો છે – મીમ કુટ, છપચર કુટ.
 - > ચપચાર કુટ: તે એક વસંત ઉત્સવ છે, જે ‘કૃષિ માટે જંગલની સફાઈ’ પૂર્ણ થયા પછી ઉજવવામાં આવે છે, તે મિઝોરમમાં સૌથી પ્રખ્યાત ઉત્સવ છે.
 - > મીમ કુટ: મીમ કુટ અથવા મક્કા તહેવાર મકાઈની લણણી પછી ઓગસ્ટ અને સપ્ટેમ્બર મહિનામાં ઉજવવામાં આવે છે.
 - > મિઝોનો સૌથી રંગીન અને વિશિષ્ટ નૃત્ય ચેરા કહેવામાં આવે છે. આ ડાન્સ માટે વાંસની લાંબી સીડીઓનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે, તેથી ઘણા લોકો તેને ‘વાંસ ડાન્સ’ પણ કહે છે.

અરૂણાચલ પ્રદેશ

- **ઐતિહાસિક પૃષ્ઠભૂમિ:**
 - > રાજ્ય બ્રિટીશ વસાહતી શાસન દરમિયાન 1972 સુધી ઉત્તર-પૂર્વ સીમા એજન્સી (નેફા) તરીકે ઓળખતું હતું.
 - > 20 જાન્યુઆરી 1972 ના રોજ, તે કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશો બન્યો અને તેનું નામ અરૂણાચલ પ્રદેશ રાખ્યું.
 - > ભૌગોલિક સ્થાન: આસામથી અલગ રાજ્ય તરીકે 1987 માં અરૂણાચલ પ્રદેશની રચના કરવામાં આવી હતી.
 - > પશ્ચિમમાં અરૂણાચલ પ્રદેશ ભૂટાનની સરહદે આવેલું છે અને તેની ઉત્તર દિશામાં ચીનનો તિબેટીયન પ્રદેશ આવેલો છે.
 - > નાગાલેન્ડ અને મ્યાનમાર તેના દક્ષિણ-પૂર્વ ભાગમાં આવેલા છે, જ્યારે આસામ દક્ષિણ-પશ્ચિમ ભાગમાં છે.
 - > ઈટાનગર એ અરૂણાચલ પ્રદેશની રાજધાની છે.
 - > રાજ્યનો કુલ સાક્ષરતા દર (2011ની વસ્તી ગણતરી મુજબ) 65.38% છે, જેમાં પુરૂષ સાક્ષરતા દર 72.55% અને સ્ત્રી સાક્ષરતા દર 57.70% છે.

- રાજ્યનું લિંગ રેશિયો 1000 પુરુષો માટે 938 સ્ત્રીઓ છે (રાષ્ટ્રીય લિંગ ગુણોત્તર: 943).
- આ રાજ્યમાં 26 મોટી આદિજાતિઓ વસે છે, જેમાં 100 થી વધુ પેટા જાતિઓ છે, જેમાંથી ઘણાની ઓળખ થઈ નથી. આ રાજ્યની લગભગ 65% વસ્તી આદિવાસી છે.
- વ્યવસાય: આ રાજ્યની મોટાભાગની વસ્તી તેમના આજીવિકા માટે કૃષિ (મુખ્યત્વે ઝૂમની ખેતી) પર આધારીત છે.
- અન્ય રોકડ પાક જેવા કે બટાટા વગેરેની ખેતી પણ થાય છે.
- અનાનસ, સફરજન, નારંગી વગેરે જેવા બાગાયતી પાકની પણ ખેતી થાય છે.

■ જૈવવિવિધતા:

- રાજ્ય પ્રાણી: મિથુન (ગયાલ તરીકે પણ ઓળખાય છે).
- રાજ્ય પક્ષી: હોર્નબિલ.
- આ રાજ્યમાં દિબાંગ બાયોસ્ફિયર રિઝર્વ પણ સ્થિત છે.

➤ સંરક્ષિત ક્ષેત્ર:

- નામદાફા નેશનલ પાર્ક
- માઉલિંગ રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાન
- સેસા ઓર્કિડ અભયારણ્ય
- દિબાંગ વન્યજીવન અભયારણ્ય
- પાકે ટાઈગર રિઝર્વ

■ અરૂણાચલના આદિવાસીઓ:

- અરૂણાચલ પ્રદેશના મહત્વપૂર્ણ આદિવાસી જૂથોમાં મોંપા, નિશી, આપાતાની, નોક્ટે અને શેરડુકપેનનો સમાવેશ થાય છે.

■ મોંપા:

- તેઓ પશ્ચિમ કાર્મોંગ અને તવાંગ જિલ્લામાં વસેલા, મુખ્યત્વે મહાયાન સંપ્રદાયને અનુસરે તેવા બૌદ્ધ ધર્મના લોકો, ઈશાનની એકમાત્ર વિચરતી જાતિઓ માનવામાં આવે છે.

■ આપતાની:

- તેઓ આર્યન પૂર્વેની માન્યતાઓ ધરાવે છે, જેમ કે તેમની ઝાડ, પથ્થરો અને છોડ વગેરેની પૂજા પરથી સ્પષ્ટ થાય છે. તેઓ મુખ્યત્વે વાંસની ખેતી કરે છે.

■ નોક્ટે:

- તેઓ અરૂણાચલ પ્રદેશના તિરાપ જિલ્લામાં રહે છે અને થેરાવાડા બૌદ્ધ અને ઝિઓનિઝમનું પાલન કરે છે.

■ શેરડુકપેન:

- તે એક નાનો આદિવાસી જૂથ છે, આ જૂથ અરૂણાચલ પ્રદેશની સૌથી પ્રગતિશીલ જાતિઓમાંની એક છે. આ લોકો ખેતી, મત્સ્યોદ્યોગ અને પશુપાલન સાથે સંકળાયેલા છે. તેમ છતાં તેમણે બૌદ્ધ ધર્મ અપનાવ્યો છે, તેમ છતાં તેમની મોટાભાગની પદ્ધતિઓ પૂર્વ-બૌદ્ધ અને વધુ પ્રાણીવાદી છે.

■ નિશી:

- તે અરૂણાચલ પ્રદેશની સૌથી વધુ વસ્તી ધરાવતો આદિજાતિ છે, આ લોકો મુખ્યત્વે ઝૂમની ખેતીમાં સામેલ છે અને ચોખા, બાજરી, કાકડી વગેરેનું ઉત્પાદન કરે છે.

આંતરરાષ્ટ્રીય માતૃભાષા દિવસ

- ભાષાકીય અને સાંસ્કૃતિક વિવિધતા અને બહુભાષીતા પ્રત્યે જાગૃતિ લાવવા માટે યુનેસ્કો દર વર્ષે 21 ફેબ્રુઆરીએ આંતરરાષ્ટ્રીય માતૃભાષા દિવસની ઉજવણી કરે છે.
- આંતરરાષ્ટ્રીય માતૃભાષા દિવસ, 2021 ની થીમ છે 'શિક્ષણ અને સમાજમાં સમાવિષ્ટ કરવા માટે બહુભાષીતાને પ્રોત્સાહન' (Fostering Multilingualism for Inclusion in Education and Society).
- વિશ્વમાં 7,000 થી વધુ ભાષાઓ છે, જેમાંથી એકલા ભારતમાં લગભગ 22 સત્તાવાર રીતે માન્ય ભાષાઓ છે, 1635 માતૃભાષા અને 234 ઓળખી શકાય તેવી માતૃભાષા છે.

Back to Basics : આંતરરાષ્ટ્રીય માતૃભાષા દિવસ વિશે

- તેની જાહેરાત યુનેસ્કો દ્વારા 17 નવેમ્બર 1999 ના રોજ કરવામાં આવી હતી અને 2000 થી વિશ્વ દ્વારા ઉજવવામાં આવી હતી. આ દિવસ બાંગ્લાદેશે તેની માતૃભાષા બંગાળના રક્ષણ માટે હાથ ધરવામાં આવેલા લાંબા સંઘર્ષની પણ યાદ અપાવે છે.
- 21 ફેબ્રુઆરીને આંતરરાષ્ટ્રીય માતૃભાષા દિવસ તરીકે ઉજવવાનો વિચાર કેનેડામાં રહેતા બાંગ્લાદેશી રફીકુલ ઈસ્લામ દ્વારા સૂચવવામાં આવ્યો હતો. તેમણે બંગાળી ભાષાના આંદોલન દરમિયાન ઢાકામાં 1952 ની હત્યાઓની યાદમાં પ્રસ્તાવ મૂક્યો હતો.
- આ પહેલનો ઉદ્દેશ વિશ્વના વિવિધ પ્રદેશોની વૈવિધ્યસભર સંસ્કૃતિ અને બૌદ્ધિક વારસોને બચાવવા અને માતૃભાષાઓને જાળવવા અને પ્રોત્સાહન આપવાનો છે.

સંબંધિત ડેટા

- સંયુક્ત રાષ્ટ્ર અનુસાર, દર બે અઠવાડિયામાં એક જ ભાષા અદૃશ્ય થઈ જાય છે અને દુનિયા આખી સાંસ્કૃતિક અને બૌદ્ધિક વારસો ગુમાવે છે.
- વૈશ્વિકરણના યુગમાં વધુ સારી રોજગારની તકો માટે વિદેશી ભાષાઓ શીખવાની સ્પર્ધા એ માતૃભાષા અદૃશ્ય થવા પાછળનું એક મુખ્ય કારણ છે.
- વિશ્વમાં બોલાતી 6000 ભાષાઓમાં આશરે 43% ભાષાઓ જોખમમાં મૂકેલી છે.
- હકીકતમાં શિક્ષણ પ્રણાલીઓ અને જાહેર ક્ષેત્રમાં થોડીક ભાષાઓને સ્થાન આપવામાં આવ્યું છે. વૈશ્વિક વસ્તીના લગભગ 40% લોકોએ તે બોલી અથવા સમજી શકે તેવું ભાષાનું શિક્ષણ પ્રાપ્ત કર્યું નથી.
- ડિજિટલ વર્લ્ડમાં માત્ર સો કરતાં ઓછી ભાષાઓનો ઉપયોગ થાય છે.

ભાષાઓના સંરક્ષણ માટે વૈશ્વિક પ્રયાસો

- > સંયુક્ત રાષ્ટ્રે વર્ષ 2022 થી વર્ષ 2032 વચ્ચેનો સમયગાળો આંતરરાષ્ટ્રીય દાયકાના સ્વદેશી ભાષાઓ તરીકે નિયુક્ત કર્યો છે.
- > આ અગાઉ સંયુક્ત રાષ્ટ્ર મહાસભાએ વર્ષ 2019 ને સ્વદેશી ભાષાઓનું આંતરરાષ્ટ્રીય વર્ષ જાહેર કર્યું હતું.
- > ચાન્સા-ચાઈનામાં 2018 માં યુનેસ્કો દ્વારા કરવામાં આવેલ યુયુલુ ઘોષણાકીય ભાષાકીય સંસાધનો અને વિવિધતાને સુરક્ષિત રાખવા માટે વિશ્વના દેશો અને પ્રદેશોના પ્રયાસોને માર્ગદર્શન આપવામાં કેન્દ્રીય ભૂમિકા નિભાવે છે.

ભારતની પહેલ

- > તાજેતરમાં જાહેર કરાયેલ રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નીતિ, 2020 માં માતૃભાષાના વિકાસ પર મહત્તમ ધ્યાન આપવામાં આવ્યું છે.
- > આ નીતિમાં સૂચવવામાં આવ્યું છે કે શક્ય હોય ત્યાં સુધી સૂચનાનું માધ્યમ ઓછામાં ઓછું 5 ધોરણ સુધી (પ્રાધાન્ય 8 મી ધોરણ સુધી અને તેથી વધુ) માતૃભાષા / ભાષા / પ્રાદેશિક ભાષા હોવું જોઈએ.
- > માતૃભાષામાં શિક્ષણ આપીને, તે વિદ્યાર્થીઓને તેમની પસંદગીના વિષય અને ભાષાને મજબૂત બનાવવામાં મદદ કરશે. તે ભારતમાં બહુભાષી સમાજ બનાવવા, નવી ભાષાઓ શીખવાની ક્ષમતા વગેરેમાં પણ મદદ કરશે.
- > પ્રાદેશિક ભાષાઓમાં પ્રકાશન માટે વૈજ્ઞાનિક અને તકનીકી પરિભાષા આયોગ દ્વારા યુનિવર્સિટી કક્ષાના પુસ્તકો પ્રદાન કરવામાં આવી રહ્યા છે.
- > આ કમિશનની સ્થાપના વર્ષ 1961 માં તમામ ભારતીય ભાષાઓમાં તકનીકી પરિભાષાના વિકાસ માટે કરવામાં આવી હતી.
- > મૈસૂરમાં ભારતીય ભાષાની સેન્ટ્રલ ઇન્સ્ટિટ્યૂટ દ્વારા નેશનલ ટ્રાન્સલેશન મિશન લાગુ કરવામાં આવી રહ્યું છે. યુનિવર્સિટીઓ અને કોલેજોમાં સૂચવવામાં આવેલા વિવિધ વિષયોની મોટાભાગની પાઠ્ય પુસ્તકો ભારતના બંધારણના 8મી અનુસૂચિમાં સમાવિષ્ટ બધી ભાષાઓમાં ભાષાંતર કરવામાં આવી રહી છે.
- > લુપ્ત થયેલ ભાષાઓના સંરક્ષણ માટે 'જોબમી ભાષાઓનું રક્ષણ અને બચાવ' યોજના.
- > યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન દેશના ઉચ્ચ શિક્ષણ અભ્યાસક્રમોમાં પ્રાદેશિક ભાષાઓને પ્રોત્સાહન આપે છે અને યોજના હેઠળ નવ કેન્દ્રીય યુનિવર્સિટીઓને સમર્થન આપે છે.
- > ભારત સરકારની અન્ય પહેલ પૈકી, ભારત વાણી પ્રોજેક્ટ અને ભારતીય ભાષા વિશ્વવિદ્યાલય શરૂ કરવાની દરખાસ્ત છે.
- > આ સિવાય ઉપરાષ્ટ્રપતિએ વહીવટ, કોર્ટ કાર્યવાહી, સ્થાનિક ભાષાઓના ઉપયોગ માટે ઉચ્ચ અને તકનીકી શિક્ષણ જેવા અન્ય ક્ષેત્રોને પ્રકાશિત કર્યા છે.
- > કેરળ સરકારે આદિવાસી બાળકોને તેમની માતૃભાષામાં ભણાવવા નમથ બસાઈ કાર્યક્રમ શરૂ કર્યો છે, જે ખૂબ ફાયદાકારક સાબિત થયો છે.

- > ગૂગલનો પ્રોજેક્ટ માતૃભાષાના રક્ષણ માટે નવલેખા તકનીકનો ઉપયોગ કરે છે. આ પ્રોજેક્ટનો હેતુ ભારતીય સ્થાનિક ભાષાઓમાં ઓનલાઈન સામગ્રીની ઉપલબ્ધતામાં વધારો કરવાનો છે.

બંધારણીય અને કાનૂની જોગવાઈઓ સંબંધિત

- > બંધારણનો અનુચ્છેદ 29 (અનુચ્છેદ 29 - લઘુમતીઓના હિતોનું રક્ષણ) બધા નાગરિકોને તેમની ભાષાની રક્ષા કરવાનો અધિકાર આપે છે અને ભાષાના આધારે ભેદભાવ અટકાવે છે.
- > અનુચ્છેદ 120 (સંસદમાં અનુચ્છેદ 120- ભાષાનો ઉપયોગ) સંસદની કાર્યવાહી માટે હિન્દી અથવા અંગ્રેજીનો ઉપયોગ કરી શકાય છે, પરંતુ સંસદના સભ્યોને તેમની માતૃભાષામાં પોતાને વ્યક્ત કરવાનો અધિકાર છે.
- > ભારતીય બંધારણનો ભાગ XVII (અનુચ્છેદ 343 થી 351) સત્તાવાર ભાષાઓ સાથે વહેવાર કરે છે.
- > અનુચ્છેદ 350A (અનુચ્છેદ 350A - પ્રાથમિક સ્તરે માતૃભાષામાં શિક્ષણની સગવડ) મુજબ દેશના દરેક રાજ્યો અને દરેક સ્થાનિક સત્તા શિક્ષણના પ્રાથમિક તબક્કે માતૃભાષામાં ભાષીય લઘુમતી જૂથોના બાળકોને શિક્ષણ આપવાનો પ્રયત્ન કરશે.
- > અનુચ્છેદ 350B ભાષાકીય લઘુમતીઓ માટે વિશેષ અધિકારીની નિમણૂકની જોગવાઈ કરે છે. રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા વિશેષ અધિકારીની નિમણૂક કરવામાં આવશે, તે ભાષાકીય લઘુમતીઓના સુરક્ષા પગલાંથી સંબંધિત તમામ બાબતોની તપાસ કરશે અને સીધો અહેવાલ રાષ્ટ્રપતિને સુપરત કરશે. તે પછી રાષ્ટ્રપતિ સંસદના દરેક ગૃહમાં અહેવાલ રજૂ કરી શકે છે અથવા સંબંધિત રાજ્ય / રાજ્ય સરકારોને મોકલી શકે છે.
- > આઠમી અનુસૂચિમાં 22 ભાષાઓ એટલે કે આસામી, બંગલા, ગુજરાતી, હિન્દી, કન્નડ, કાશ્મીરી, કોંકણી, મલયાલમ, મણિપુરી, મરાઠી, નેપાળી, ઉડિયા, પંજાબી, સંસ્કૃત, સિંધી, તમિલ, તેલુગુ, ઉર્દૂ, બોડો, સંથાલી, મૈથિલી અને ડોગરી. સમાવેશ થાય છે.
- > શિક્ષણનો અધિકાર અધિનિયમ, 2000 મુજબ શિક્ષણનું માપ્રયમ, જ્યાં સુધી વ્યવહારિક છે, તે બાળકની માતૃભાષા હોવી જોઈએ.

ભારતની આરોગ્ય સુવિધાઓમાં WASH ની સ્થિતિ

- > યુ.એસ. સેન્ટર ફોર ડિસીઝ ડાયનેમિક્સ, ઇકોનોમિક્સ એન્ડ પોલિસી (CDDEP) દ્વારા તાજેતરમાં કરવામાં આવેલા સંશોધનમાં ભારતભરની આરોગ્ય સુવિધાઓમાં એક વર્ષમાં પાણી, સાફ સફાઈ, સ્વચ્છતા (Water, Sanitation and Hygiene- WASH) ને લગતા પગલા ભરવા, ચેપ નિવારણ અને નિયંત્રણનો અંદાજ કાઢવામાં આવ્યો છે.

- > આરોગ્ય નીતિમાં વધુ સારા નિર્ણયો લેવા માટે સંશોધનનો ઉપયોગ કરવાનો હેતુ CDDEPનો છે.

Back to Basics : WASH

- > WASH એ 'જળ, સાફ સફાઈ અને સ્વચ્છતા' માટેનું સંક્ષેપ છે. આ એકબીજા સાથે જોડાયેલા છે.
- > વર્લ્ડ હેલ્થ ઓર્ગેનાઈઝેશનની વોશ સ્ટ્રેટેજી મેમ્બર સ્ટેટ રિજોલ્યુશન (WHA 64.4) અને ટકાઉ વિકાસ લક્ષ્યાંક-3 (સારા આરોગ્ય અને કલ્યાણ) ટકાઉ વિકાસ લક્ષ્યાંક -6 (શુદ્ધ પાણી અને સ્વચ્છતા) ના પ્રતિભાવ રૂપે વિકસાવવામાં આવી છે.
- > તે WHOના 13મા સામાન્ય કાર્યક્રમના કાર્ય 2019-2023 નો એક ઘટક છે જેનો હેતુ વધુ કટોકટી સજ્જતા અને પ્રતિભાવ જેવી બહુ-ક્ષેત્રીય ક્રિયાઓ દ્વારા ત્રણ અબજ લોકોની આરોગ્યસંભાળમાં ફાળો આપવાનો છે અને યુનિવર્સલ હેલ્થ કવરેજ દ્વારા એક અબજ છે.
- > જુલાઈ, 2010 માં સંયુક્ત રાષ્ટ્રની મહાસભા દ્વારા સ્વીકૃત પીવાના પાણી અને સ્વચ્છતા જેવા માનવાધિકારની પ્રગતિ પર પણ ભાર મૂક્યો છે.

અધ્યયનની જરૂરિયાત

- અપૂરતી આરોગ્ય સંભાળ અને સ્વચ્છતા સુવિધાઓ:
 - > WHO અને યુનિસેફના સંયુક્ત વૈશ્વિક પાયાના અહેવાલમાં જણાવાયું છે કે વૈશ્વિક સ્તરે ચાર આરોગ્ય સુવિધાઓમાં એકમાં પાણી પુરવઠાનો અભાવ જોવા મળ્યો હતો, જ્યારે પાંચમાં એકમાં સ્વચ્છતાની સુવિધા નહોતી અને 42% આરોગ્ય સુવિધાઓ તે હતી જેની સંભાળના સ્તરે સ્વચ્છતાનો અભાવ છે.
- સેનિટેશનનું આર્થિક મહત્વ:
 - > વર્ષ 2012 માં WHO દ્વારા રજૂ કરાયેલા એક અહેવાલમાં આકારણી કરવામાં આવી હતી કે જો સ્વચ્છતાના ક્ષેત્રમાં એક ડોલરનું રોકાણ કરવામાં આવે તો આરોગ્યસંભાળ સુવિધાઓમાં 5.50 ડોલરનો ઘટાડો થશે, ઉત્પાદકતામાં વધારો થશે અને અકાળ મૃત્યુ ઘટશે.

વોશ સ્ટ્રેટેજીના અયોગ્ય અમલીકરણનું પરિણામ

- > આરોગ્ય સુવિધાઓની બાબતમાં, WHO (WASH) ના દસ્તાવેજમાં જણાવાયું છે કે નીચા અને મધ્યમ આવકવાળા દેશોમાં પાણી, સ્વચ્છતા અને સ્વચ્છતાના અભાવને લીધે દર વર્ષે 8,27,000 લોકો મૃત્યુ પામે છે.
- > આ ઉપરાંત, દર વર્ષે પાંચ વર્ષથી ઓછી વયના 2,97,000 બાળકોને WASHની સારી સુવિધાઓ આપીને રોકી શકાય છે.

અભ્યાસના ઉદ્દેશો

- > ભારતીય આરોગ્ય પ્રણાલીમાં માતા અને નવજાત શિશુ વચ્ચેના ચેપને ઘટાડવાના ઉદ્દેશ્યથી ધોવાની કિંમત-અસરકારકતા નક્કી કરવી.

અભ્યાસના મુખ્ય તારણો

- ખર્ચનો અંદાજ:
 - > ભારતમાં જાહેર આરોગ્ય સુવિધાઓની WASHની સ્થિતિમાં સુધારો કરવા અને તેને એક વર્ષ જાળવવા માટે, લગભગ 2567 કરોડ રૂપિયા મૂડી ખર્ચ તરીકે અને રિકરિંગ ખર્ચ માટે 2095 કરોડ રૂપિયા જરૂરી છે.
- ખર્ચાળ હસ્તક્ષેપો:
 - > શુપ્રધ પાણી, લીનેન પુન: પ્રક્રિયા અને સ્વચ્છતા.
- ઓછા ખર્ચાળ હસ્તક્ષેપો:
 - > હાથની સ્વચ્છતા, તબીબી ઉપકરણોને ફરીથી પ્રોસેસિંગ અને પર્યાવરણીય સપાટીની સફાઈ.

આરોગ્ય સંભાળ સંબંધિત ચેપ

- > ધોવાની અપૂરતી ઉપલબ્ધતા અને નિવારણની અછત અને ચેપનું નિયંત્રણ આરોગ્યને લગતા ચેપ તરફ દોરી શકે છે.
- પ્રેરક પરિબલો:
 - > એન્ટિબાયોટિક પ્રતિકારના વિકાસને કારણે એસિનેટોબેક્ટર બૌમનની, એન્ટરોકોકસ ફેકલિસ, એસ્યેરીચીયા કોલી, સેલ્મોનેલ્લા ટાઈફી, સ્ટ્રેપ્ટોકોકસ ન્યુમોનિયા (સ્ટ્રેપ્ટોકોકસ ન્યુમોનિયા) જેવા પેથોજેન્સમાં એન્ટિબાયોટિક પ્રતિકાર માટે જવાબદાર ધોવાનું જાણવા મળ્યું છે.
 - > સામાન્ય આરોગ્યસંભાળને લગતા સામાન્ય ચેપ: આમાં સેન્ટ્રલ લાઈન સંબંધિત બ્લડસ્ટ્રીમ ઈન્ફેક્શન (સીએલબીએસઆઈ), મૂત્રમાર્ગ ચેપ, સર્જિકલ સાઈટ પર ચેપ અને ન્યુમોનિયાના ઉપચારમાં વેન્ટિલેટર સંબંધિત ચેપનો સમાવેશ થાય છે.

અધ્યયનનું મહત્વ

- યોગ્ય વ્યૂહરચના અપનાવવામાં મદદરૂપ:
 - > તારણો સૂચવે છે કે ભારતીય આરોગ્ય પ્રણાલીમાં ધોવાનાં અવકાશને પહોંચી વળવું એ અન્ય રાષ્ટ્રીય આરોગ્ય ઝુંબેશની તુલનામાં સંભવિત ક્ષેત્રમાં જ નથી, પરંતુ એન્ટિમાઈક્રોબાયલ રેજિસ્ટ્રેશન જેવી આરોગ્ય સંબંધિત પ્રાથમિકતાઓને પણ ધ્યાન આપી શકે છે.
 - > તે WASH જોગવાઈમાં ગુણવત્તા અને અસમાનતાના પ્રશ્નોના નિરાકરણ માટે સ્થાનિક સંસ્થાઓ, રાજ્ય અને કેન્દ્ર સરકારોના નક્કર પ્રયત્નોની જરૂરિયાતને પણ પ્રકાશિત કરે છે.
 - > આરોગ્ય સંભાળ નીતિમાં સુધારો: WASH, ચેપ નિવારણ અને નિયંત્રણ અને એન્ટિમાઈક્રોબાયલ પ્રતિકાર વચ્ચેનો તફાવત એ અનન્ય છે કે તે નીતિનિર્માતાઓને આરોગ્યસંભાળ સુવિધાઓમાં WASH પરની દરમિયાનગીરીઓ દ્વારા અનેક ઓવરલેપિંગ સમસ્યાઓનો સામનો કરવાની તક પૂરી પાડે છે.

નિર્ણાયક જમીનની માલિકી

- તાજેતરમાં, કેન્દ્રએ ચેતવણી આપી હતી કે અનેક રાજ્ય સરકારો કન્કલુઝિવ લેન્ડ ટાઇટલિંગ અંગેના મોડલ બિલ (Model Bill on Conclusive Land Titling) અંગે પોતાનો જવાબ મોકલવામાં નિષ્ફળ ગયા પછી તેમની સાથેના કરારને સ્વીકાર કરવામાં આવશે. નીતિ આયોગ દ્વારા આ ખરડો તૈયાર કરવામાં આવ્યો હતો.

Back to Basics : જમીન માલિકી

- તે સામાન્ય શબ્દ છે જેનો ઉપયોગ વ્યક્તિગત અને સરકાર દ્વારા જમીન અને મિલકત હકો સાથે અસરકારક રીતે વેપાર કરવા માટે લાગુ કરાયેલા કાર્યક્રમોનું વર્ણન કરવા માટે થાય છે.
- સુપ્રીમ કોર્ટના જણાવ્યા મુજબ, વ્યક્તિગત મિલકતનો નાગરિકનો અધિકાર એ માનવ અધિકાર છે.

ભારતમાં જમીનની માલિકીની વર્તમાન સિસ્ટમ

- સિસ્ટમ વિશે:**
 - ભારત હાલમાં જમીનની માલિકીની અનુમાનિત પદ્ધતિનું પાલન કરે છે, તે મુજબ ભૂતકાળના વ્યવહારોની વિગતો દ્વારા જમીનના રેકોર્ડ્સ નક્કી કરવામાં આવે છે.
- માલિકી:**
 - તે વર્તમાન વ્યવસાયના આધારે પ્રમાણિત છે.
- નોંધણી:**
 - અનુગામી ડેટા, મોર્ટગેજ, લીઝ વગેરે જેવી જમીનની નોંધણી એ વ્યવહાર નોંધણી છે.
 - જમીનના દસ્તાવેજો હોલિંગ સરકાર અથવા કાનૂની માળખા હેઠળ માલિકીની બાંધકામની આપતા નથી.

નિર્ણાયક જમીન માલિકી

- નિર્ણાયક જમીન માલિકી અંગે:**
 - આ સિસ્ટમ હેઠળ, જમીનના રેકોર્ડ્સ વાસ્તવિક માલિકીનો ઉલ્લેખ કરે છે.
- માલિકી:**
 - માલિકી સરકાર દ્વારા આપવામાં આવે છે જે તેની સચ્ચાઈ માટે જવાબદારી લે છે.
- વિવાદ સમાધાન:**
 - એકવાર માલિકી આપ્યા પછી, અન્ય કોઈપણ દાવેદારને માલિકી ધારકની જગ્યાએ સરકાર સાથે તેમના વિવાદો સમાધાન કરવા પડશે.
- વળતર:**
 - વિવાદના કિસ્સામાં સરકાર દાવેદારોને વળતર આપી શકે છે, પરંતુ માલિકી ધારકની માલિકી ગુમાવવાનું કોઈ જોખમ રહેશે નહીં.

- નિર્ણાયક જમીન માલિકીની આવશ્યકતાઓ અને લાભો:**
- દાવો માં ઘટાડો:**
 - ન્યાયાધીશ પ્રણાલીને કારણે જમીન સંબંધિત મુકદ્દમા મોટા પ્રમાણમાં ઘટાડવામાં આવશે.
 - ભારતમાં વર્લ્ડ બેંકના અભ્યાસ 'વિકાસ વધારવા અને ગરીબી ઘટાડવા માટેની જમીન નીતિઓ' અનુસાર, કોર્ટના બાકી રહેલા તમામ કેસમાંથી બે તૃતીયાંશ જમીન સંબંધિત છે.
 - નીતિ આયોગે એવો અંદાજ લગાવ્યો છે કે જમીન અથવા સ્થાવર મિલકત અંગેના વિવાદોને ઉકેલવામાં અદાલતોમાં સરેરાશ 20 વર્ષનો સમય લાગી શકે છે.
- જોખમ ઘટાડો:**
 - એકવાર નિર્ણાયક માલિકીની મંજૂરી મળ્યા પછી, રોકાણકારો કે જેઓ વ્યવસાયિક પ્રવૃત્તિઓ માટે જમીન ખરીદવા માંગે છે, તેઓ સતત જોખમનો સામનો કર્યા વિના તે કરી શકશે. આનાથી તેમની માલિકી પર સવાલ થઈ શકશે નહીં કે તેમનું આખું રોકાણ નકામું થઈ શકે.
 - જમીનની માલિકી હાલમાં વ્યવહારો પર આધારિત છે, તેથી લોકોએ આ સાંકળના કોઈપણ તબક્કે વ્યવહાર રેકોર્ડ અને વિવાદોની આખી શ્રેણી રાખવી પડશે, જેનાથી માલિકીની અસ્પષ્ટતા તરફ દોરી જાય છે.
- બ્લેક માર્કેટિંગમાં ઘટાડો:**
 - જમીન વ્યવહારોમાં માલિકીની અસ્પષ્ટતા બ્લેક માર્કેટની રચના તરફ દોરી જાય છે, જે સરકારને કરમાંથી વંચિત રાખે છે.
- વિકાસની ગતિ:**
 - જમીનના વિવાદ અને જમીનની માલિકીની અસ્પષ્ટતા પણ માળખાગત સુવિધાના વિકાસ અને આવાસોના નિર્માણને અવરોધે છે, જેના કારણે તેમના બાંધકામમાં વિલંબ થાય છે. શહેરોમાં શહેરી સ્થાનિક સંસ્થાઓ મિલકત વેરા પર નિર્ભર છે જેનો માલિકીનો કોઈ સ્પષ્ટ ડેટા ઉપલબ્ધ ન હોય ત્યારે જ ચાર્જ થઈ શકે છે.
 - હાલમાં, અર્થતંત્રના ઘણા ક્ષેત્રોમાં લાંબા સમયથી ચાલતા અદાલતના કેસ રોકાણ માટે અવરોધ ઉભો કરે છે.
- સરળ કેડિટ સુવિધા:**
 - ગ્રામીણ વિસ્તારોમાં પણ તેની જરૂરિયાત વધારે છે. કૃષિ ધિરાણની પહોંચ જમીનને કોલેટરલ તરીકે વાપરવાની ક્ષમતા પર આધારિત છે.
 - તેમની જમીનની માલિકી સાબિત કરવામાં અસમર્થ હોવાને કારણે અને બેંકો પાસેથી ઔપચારિક લોન મેળવવામાં આવતા, નાના અને સીમાંત ખેડૂતોને ઘણીવાર બેભાન પૈસાદારના દયા પર છોડી દેવામાં આવે છે, જેના કારણે તેઓ દેવાની જાળમાં આવે છે.

સમાવિષ્ટ જમીન માલિકી અંગેનું મોડેલ બિલ

- રાજ્ય સરકારો માટે સત્તા:**
 - આ બિલ દ્વારા રાજ્ય સરકારોને સ્થાવર મિલકતોના માલિકી

માટે નોંધણી સિસ્ટમ સ્થાપિત કરવાની સત્તા મળશે, વહીવટ અને સંચાલન માટેના આદેશો જારી કરવામાં આવશે.

■ જમીન અધિકાર:

- દરેક રાજ્ય સરકાર દ્વારા જમીન અધિકારની સ્થાપના કરવામાં આવશે. આ સત્તા હાલના રેકોર્ડ્સ અને દસ્તાવેજોના આધારે જમીનની માલિકીની ડ્રાફ્ટ સૂચિ તૈયાર કરવા અને પ્રકાશિત કરવા માટે એક શીર્ષક નોંધણી અધિકારીની નિમણૂક કરશે.
- તે સંપત્તિમાં રસ ધરાવતા તમામ સંભવિત દાવેદારોને માન્ય નોટિસ આપશે, તે પછી આ દાવેદારોએ નિર્ધારિત સમયગાળામાં દાવા અથવા વાંધા નોંધાવવી પડશે.
- જો વિવાદિત દાવાઓ પ્રાપ્ત થાય છે, તો ટીઆરઓ બધા સંબંધિત દસ્તાવેજોની ચકાસણી કરશે અને કેસને ઉકેલવા માટે જમીન વિવાદ નિરાકરણ અધિકારીને રિફર કરશે.
- જો કે, અદાલતોમાં છેલ્લા પેન્ડિંગ વિવાદોને આ રીતે ઉકેલી શકાતા નથી.
- તમામ વિવાદિત દાવાઓને ધ્યાનમાં લેવા અને સમાધાન કર્યા પછી જમીન અધિકાર દ્વારા માલિકીનો રેકોર્ડ પ્રકાશિત કરવામાં આવશે.

■ જમીન માલિકો અપીલ ટ્રિબ્યુનલ:

- TRO અને LDROના આ માલિકી અને નિર્ણયોને ત્રણ વર્ષના સમયગાળા પછી જમીન માલિકીની અપીલ ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ પડકારવામાં આવી શકે છે. કાયદા હેઠળ આ ટ્રિબ્યુનલની સ્થાપના કરવામાં આવશે.
- રેકોર્ડ ઓફ શીર્ષકમાં પ્રવેશ ત્રણ વર્ષના સમયગાળા પછી માલિકીના નિર્ણાયક પુરાવા તરીકે ગણવામાં આવશે.

■ હાઇકોર્ટની વિશેષ બેંચ:

- જમીન માલિકોની અપીલ ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા અપાયેલા આદેશો સામે અપીલને પહોંચી વળવા હાઇકોર્ટની વિશેષ બેંચની રચના કરવામાં આવશે.

■ પડકારો:

- સૌથી મોટો પડકાર એ છે કે દાયકાઓથી, ખાસ કરીને ગ્રામીણ અને અર્ધ-શહેરી વિસ્તારોમાં, જમીનના રેકોર્ડ્સ અપડેટ થયા નથી.
- વારસાના પુરાવા વગર, જમીનના રેકોર્ડ્સનું નામ વર્તમાન મકાનમાલિકના દાદા-દાદી પછી રાખવામાં આવે છે.
- અપડેટ કરેલા રેકોર્ડ્સના આધારે નહીં હોવાને કારણે જમીનની માલિકીનાં નિર્ણયો હજી વધુ સમસ્યાઓ પેદા કરી શકે છે.

આગળનો રસ્તો

- જમીનની માલિકીની પ્રક્રિયા માટે સમુદાયની ભાગીદારી સાથેનો વ્યાપક ગ્રામ-સ્તરનો સર્વે ખૂબ મહત્વપૂર્ણ છે. હાલના રેકોર્ડ્સ અને ઉપગ્રહો દ્વારા પ્રાપ્ત માહિતી કરતાં સ્થાનિક સર્વેક્ષણો વધુ વિશ્વસનીય હોઈ શકે છે.
- તે જરૂરી છે કે દેશમાં શહેરી અને ગ્રામીણ વિસ્તારો માટે જમીનના રેકોર્ડ્સની એકીકૃત સિસ્ટમની સ્થાપના થવી જોઈએ,

જેમાં કૃષિ, મૂળભૂત માળખા, નિવાસી અને ઔદ્યોગિક જમીન જેવા વિશાળ ક્ષેત્રને આવરી લેવામાં આવશે.

NAVDEX 21 અને IDEX 21

- તાજેતરમાં ભારતીય નૌકાદળનું જહાજ પ્રલય (Pralaya) 20 થી 25 ફેબ્રુઆરી, 2021 સુધી નિર્ધારિત NAVDEX 21 (નેવલ ડિકેન્સ એક્ટિવિશન) અને IDEX 21 (આંતરરાષ્ટ્રીય સંરક્ષણ પ્રદર્શન)માં માં ભાગ લેવા સંયુક્ત આરબ અમીરાત(UAE)ના અબુ ધાબી પહોંચી ગયું છે.
- આ પ્રદર્શનમાં INS મૈસૂર (INS Mysore - પરિચયન ગલ્ફમાં સ્થિત ગૃહનિર્જિત માર્ગદર્શક મિસાઈલ વિનાશક) પણ ભાગ લઈ રહ્યું છે .

Back to Basics : NAVDEX 21 અને IDEX 21 વિશે

- અબુ ધાબી નેશનલ એક્ટિવિશન કંપની (ADNEC) દ્વારા IDEX, NAVDEX અને આંતરરાષ્ટ્રીય સંરક્ષણ પરિષદોનું આયોજન સંરક્ષણ મંત્રાલય અને સંયુક્ત આરબ અમીરાત સશસ્ત્ર દળના જનરલ કમાન્ડના સહયોગથી કરવામાં આવ્યું છે.
- IDEX / NAVDEX નું આયોજન દ્વિવાર્ષિક રીતે કરવામાં આવે છે, જે વૈશ્વિક સંરક્ષણ ક્ષેત્રમાં નવીનતમ તકનીકીઓ અને નવીનતાઓનું પ્રદર્શન, યુએઈના સંરક્ષણ ઉદ્યોગના વિકાસને સમર્થન અને મોટી આંતરરાષ્ટ્રીય કંપનીઓ વચ્ચે નવા સંબંધો બનાવે છે.
- IDEX, MENA ક્ષેત્રમાં યોજાનારી એકમાત્ર આંતરરાષ્ટ્રીય સંરક્ષણ પ્રદર્શન અને કોન્ફરન્સ છે, જેમાં સંરક્ષણ, ભૂમિ, સમુદ્ર અને હવા ક્ષેત્રોમાં નવીનતમ તકનીકનું પ્રદર્શન થાય છે.
- MENA ક્ષેત્ર:
- MENA એ મધ્ય પૂર્વ અને ઉત્તર આફ્રિકા ક્ષેત્ર માટેનું સંક્ષેપ્ત નામ છે. આ ક્ષેત્રમાં આશરે 19 દેશો છે.
- MENA ક્ષેત્રમાં વૈશ્વિક વસ્તીના લગભગ 6%, વૈશ્વિક તેલના 60% અને વિશ્વના કુદરતી ગેસના 45% સંગ્રહ ઉપલબ્ધ છે.
- આ ક્ષેત્રના દેશોમાં અલ્જેરિયા, બહેરિન, ઈજિપ્ત, ઈરાન, ઈરાક, ઈઝરાઈલ, જોર્ડન, કુવૈત, લેબેનોન, લિબિયા, મોરોક્કો, ઓમાન, પેલેસ્ટાઈન, કતાર, સાઉદી અરેબિયા, સીરિયા, ટ્યુનિશિયા, સંયુક્ત આરબ અમીરાત અને યમન છે.

INS પ્રલય

- સ્વદેશી રીતે બનાવવામાં આવેલા પ્રબલ ક્લાસ મિસાઈલ વેસેલ(Prabal Class Missile Vessel) ના બીજાં વહાણ INS પ્રલયને વર્ષ 2002માં ભારતીય નૌકાદળમાં કાર્યરત કરાયું હતું.
- આ જહાજનું નિર્માણ ગોવા શિપયાર્ડ લિમિટેડ ખાતે કરવામાં આવ્યું હતું, જે ભારતીય શિપબિલ્ડિંગ ઉદ્યોગની ક્ષમતાઓની સાક્ષી છે. તે વિવિધ લડાઈ અભિયાનો ચલાવવામાં સક્ષમ વહાણનું બહુમુખી રૂપ છે.

ભારત અને યુએઈ વચ્ચે સંરક્ષણ સંબંધો

- ભારત અને યુએઈના વચ્ચે વર્ષ 2017 માં દ્વિપક્ષીય સંબંધોની 'વ્યાપક વ્યૂહાત્મક ભાગીદારી' (Comprehensive Strategic Partnership) પછીથી સતત વિકસિત થઈ છે.
- અબુ ધાબી (યુએઈની રાજધાની) ના કાઉન પ્રિન્સ શેખ મોહમ્મદ બિન ઝાયેદ અલ નાહ્યાન, વર્ષ 2017 માં ભારતના પ્રજાસત્તાક દિનની ઉજવણીમાં મુખ્ય મહેમાન હતા.
- બંને દેશોની નૌકાઓ વચ્ચે ક્રિયાપ્રતિક્રિયા અને ક્રિયાપ્રતિક્રિયા વધારવા માટે માર્ચ 2018 માં દ્વિપક્ષીય કવાયત GULF STAR-1 ના ઉદઘાટન સંસ્કરણનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું. આ કવાયતની આગામી આવૃત્તિ આ વર્ષે (2021 માં) યોજાય તેવી સંભાવના છે.

ભારતનું સંરક્ષણ પ્રદર્શન

- DefExpo:
 - DefExpoની 11 મી આવૃત્તિ વર્ષ 2020 માં પ્રથમ વખત લખનઉ (ઉત્તર પ્રદેશ) માં યોજાઈ હતી.
 - તે સંરક્ષણ મંત્રાલયનો મુખ્ય દ્વિવાર્ષિક ફેલોગશિપ કાર્યક્રમ છે.
 - એરો ઈન્ડિયા: એરો ઈન્ડિયા શોની 13 મી આવૃત્તિ બેંગલોરના યેલ્ડ-કા એરફોર્સ સ્ટેશન (કર્ણાટક) ખાતે યોજાઈ હતી.
 - એરો ભારત દ્વિવાર્ષિક આંતરરાષ્ટ્રીય લશ્કરી અને નાગરિક એર શો (Airshow) છે.
 - તે એક પ્રમુખ કાર્યક્રમ છે જે આંતરરાષ્ટ્રીય અને ભારતીય લશ્કરી અને નાગરિક વિમાન ઉત્પાદકો, તેમના સહાયક ઉદ્યોગો, વેપારીઓ વગેરેને આકર્ષિત કરે છે.

ઓવર-ધ-ટોપ (OTT) પ્લેટફોર્મની સામગ્રી પર સરકારની નિગરાની

- તાજેતરમાં, પ્રથમ વખત, સરકાર દ્વારા ડિજિટલ મીડિયા અને ઓવર-ધ-ટોપ (ઓટીટી) પ્લેટફોર્મ્સ પર ડિજિટલ કન્ટેન્ટને માહિતી ટેકનોલોજી (મધ્યવર્તી સંસ્થાઓ અને ડિજિટલ મીડિયા આચાર આચારસંહિતા) નિયમ 2021 (Information Technology (Intermediary Guidelines and Digital Media Ethics Code) Rules 2021) હેઠળ લાવવા માટેની વિગતવાર માર્ગદર્શિકા જારી કરાઈ છે.
- જોકે તમામ નિયમોને હાલના ઈન્ફર્મેશન ટેકનોલોજી (આઈટી) એક્ટ હેઠળ ઘડવામાં અને સૂચિત કરવામાં આવ્યા છે, પરંતુ OTT અને ડિજિટલ ન્યૂઝ શેરિંગ પ્લેટફોર્મના નિયમન માટેની પ્રશાસન શક્તિઓ 'માહિતી અને પ્રસારણ મંત્રાલય' (I&B) હેઠળ રહેશે.

Back to Basics : નિયમોનું વિહંગાવલોકન

- ત્રણ સ્તરની ફરિયાદ નિવારણ મિકેનિઝમ:
 - પ્રથમ સ્તર – ઓટીટી સેવા પ્રદાતા : દરેક ઓટીટી પ્રદાતા સ્તરે એક 'ફરિયાદ નિવારણ સિસ્ટમ' હશે. દરેક ફરિયાદનું

સમાધાન 15 દિવસની અંદર કરવામાં આવે છે.

- બીજું સ્તર—એક સ્વ-નિયમનકારી સંસ્થા (self-regulatory body): જો ફરિયાદ સંતોષકારક રીતે નિવારણ કરવામાં ન આવે તો, ફરિયાદી, ઓટીટી સર્વિસ પ્રોવાઈડર્સ દ્વારા સામૂહિક રીતે સ્થાપિત સ્વ-નિયમનકારી સંસ્થા સુધી કેશ લઈ જઈ શકે છે.
- સ્વ-નિયમનકારી સંસ્થાનું માળખું : આ સંસ્થાનું નેતૃત્વ, સુપ્રીમ કોર્ટ તથા હાઈકોર્ટના એક નિવૃત્ત જજ, અથવા મીડિયા, પ્રસારણ, મનોરંજન, ચાઈલ્ડ રાઈટ્સ, માનવ અધિકારો અથવા અન્ય સંબંધિત ક્ષેત્રો માંથી એક સ્વતંત્ર વિખ્યાત વ્યક્તિ દ્વારા કરવામાં આવશે.
- શક્તિઓ:
 - આ સ્વ-નિયમનકારી સંસ્થા માટે, તેમાં કોઈપણ ગુના-સૂચક સામગ્રીને 'સેન્સર' કરવાની શક્તિ હશે.
- ત્રીજું સ્તર:
 - ત્રીજા સ્તર પર, સરકારને 'નિગરાની તંત્ર' (oversight mechanism)તરીકે ઓવરલેપિંગ સત્તાઓ પ્રદાન કરવામાં આવી છે. એક આંતર-મંત્રી સમિતિ આ કાર્ય હાથ ધરશે અને તેમાં ઓટીટીના સામૂહિક સ્વ-નિયમનકારી મંડળની સમાન શક્તિઓ હશે.
- લાગુ:
 - નવી માર્ગદર્શિકા, જે કોઈપણ સામગ્રી અથવા સામગ્રીને પ્રદર્શિત કરવા, શેર કરવા, જોવા અથવા સંશોધિત કરવા માટે પ્લેટફોર્મ પ્રદાન કરે છે લગભગ તે બધી કંપનીઓ પર લાગુ થાય છે.
 - આ દિશાનિર્દેશો ઉપરાંત, પ્રથમ વખત, ઓનલાઈન મધ્યસ્થીની મર્યાદા હેઠળ સમાચાર ઉત્પન્ન કરવા અથવા વિતરિત કરવાના વ્યવસાય સાથે સંકળાયેલી કંપનીઓ પણ શામેલ છે.

સેફ હાર્બર જોગવાઈ (Safe harbour provisions)

- નિયમોમાં સૂચવેલ તપાસની પાછળ સોશયલ મીડિયા મધ્યવર્તી એકમો સહિત મધ્યસ્થીઓ (વચેટિયાઓ) દ્વારા પાલન થવું જોઈએ.
- જો મધ્યવર્તી એકમો દ્વારા પરીક્ષણનું પાલન કરવામાં આવતું નથી, તો પછી સલામત હાર્બરની જોગવાઈ તેમના પર લાગુ થશે નહીં.
- આ સેફ હાર્બર જોગવાઈઓને આઈટી એક્ટની ધારા 79ના હેઠળ વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવી છે, અને આ હેઠળ, સોશયલ મીડિયા મધ્યસ્થી એકમોને તેમના પ્લેટફોર્મ પર પોસ્ટ થતી કોઈપણ સામગ્રી માટે કાનૂની કાર્યવાહીમાંથી પ્રતિરક્ષા પ્રદાન કરવામાં આવશે.

ફરિયાદ નિવારણ અને અનુપાલન તંત્ર: (Grievances redressal and compliance mechanism)

- સોશયલ મીડિયા મધ્યસ્થી એકમો સહિત મધ્યસ્થીઓને વપરાશકર્તાઓ અથવા પીડિતો તરફથી મળેલી ફરિયાદોને

દૂર કરવા માટે એક ફરિયાદ નિવારણ પદ્ધતિ મૂકવાનો આદેશ આપવામાં આવ્યો છે. મધ્યસ્થીઓને આવી ફરિયાદોના નિવારણ માટે ફરિયાદ અધિકારીની નિમણૂક કરવાની રહેશે અને આ અધિકારીનું નામ અને સંપર્ક વિગતો શેર કરવી પડશે.

- > કાયમી ફરિયાદ અધિકારીની ઓફિસ ભારતમાં હોવી જોઈએ અને તે ભારતીય પાસપોર્ટ ધરાવતો નાગરિક હોવો જોઈએ.
- > એક મુખ્ય અનુપાલન અધિકારી (chief compliance officer) નિયુક્ત કરવાં જરૂરી રહેશે. ચીફ કમ્પ્લાયન્સ ઓફિસરને ભારતમાં હાજર રહેવું જરૂરી છે અને તે પ્લેટફોર્મ આઈટી એક્ટ અને તાજેતરમાં સૂચિત નિયમોનું પાલન કરે છે તેની ખાતરી કરવા માટે જવાબદાર રહેશે.
- > નોડલ સંપર્ક વ્યક્તિ (nodal contact person): સોશિયલ મીડિયા વ્યેટિયાઓ માટે કાયદા અમલીકરણ એજન્સીઓ સાથે 24 x 7 સમન્વય માટે એક નોડલ સંપર્ક વ્યક્તિની નિયુક્તિ આવશ્યક હશે.

પ્રથમ વખત માહિતી જારી કરનારની ઓળખ: (Identification of the first originator of the information)

- > પ્રાથમિક રૂપથી સંદેશ તરીકે સેવા આપતા પ્રમુખ સોશિયલ મીડિયા વ્યેટિયાઓ, અદાલત દ્વારા અથવા સરકારી સત્તાધિકાર દ્વારા પૂછવામાં આવે ત્યારે, પ્રથમવાર માહિતી જારી કરનારની ઓળખ જાહેર કરવી આવશ્યક છે.
- > જો કે, પ્લેટફોર્મ માત્ર, ભારતની સાર્વભૌમત્વ અને અખંડિતતા, દેશની સુરક્ષા, અન્ય દેશો સાથે મૈત્રીપૂર્ણ સંબંધો, અથવા જાહેર હુકમ સંબંધિત ગુના સંબંધિત અપરાધ નિવારણ, તપાસ, ફોજદારી કાર્યવાહી અથવા સજા આપવાના હેતુથી પ્રથમ વખત માહિતી જારી કરનારની ઓળખ જાહેર કરવા માટે જવાબદાર હશે.
- ઉચિત ઝવસર :
 - > સોશિયલ મીડિયા કંપનીઓ માટે, વપરાશકર્તાઓને સ્પષ્ટતા માટેની એક તક આપવા તથા તેમના ખાતાઓને નાશ પામતા પહેલા પોતાની વાત કહેવા યોગ્ય તક આપવા કહેવામાં આવ્યું છે.
- નૈતિકતા અને નિયમોનું પાલન:
 - > સુપ્રીમ કોર્ટ અથવા હાઈકોર્ટના એક નિવૃત્ત ન્યાયાધીશ અથવા કોઈ સ્વતંત્ર પ્રખ્યાત વ્યક્તિની અપ્રયક્ષતામાં સ્વ-નિયમનકારી સંસ્થાની રચના કરવામાં આવશે, જે ઓનલાઈન ડિજિટલ ન્યૂઝ પ્લેટફોર્મ દ્વારા નીતિશાસ્ત્ર અને નિયમોનું પાલન સુનિશ્ચિત કરશે.
- પૃષ્ઠભૂમિ:
 - > સરકારે આ પગલું, દેશમાં અને વિદેશમાં છેલ્લા 12 મહિનાથી ચાલી રહેલી પ્રવૃત્તિઓને કારણે, મોટી તકનીકી કંપનીઓ પાર દેખરેખ અને નિયંત્રણના હેતુથી આ નવા નિયમો લાગુ કરવામાં આવ્યા છે. આ નિયમો, વિશ્વની કેટલીક અગત્યની કંપનીઓને તેમના વ્યવસાયિક મોડેલને ધરમૂળથી ફરીથી

ગોઠવવા માટે દબાણ કરી શકે છે.

- આ નિયમોની ઝસરો ઝને મહત્વ :
 - > સોશિયલ મીડિયા અને અન્ય કંપનીઓને ‘દુરુપયોગ અને દુર્વ્યવહાર’ માટે જવાબદાર બનાવવાની જરૂર હતી.
 - > તેથી, માહિતી તકનીકને લગતા નવા નિયમો જારી કરવામાં આવ્યા છે.

તમિલનાડુના પ્રોજેક્ટ સામે સુપ્રીમ કોર્ટમાં અપીલ

- > તામિલનાડુની એક મહત્વાકાંક્ષી ‘કાવેરી-વેલ્લારૂ-વેગઈ-ગુંડર નદી લિંક પ્રોજેક્ટ’ વિરૂદ્ધ સુપ્રીમ કોર્ટમાં કાયદાકીય લડત લડવા માટે કર્ણાટક દ્વારા તૈયારી કરવામાં આવી રહી છે.
- > 262 કિલોમીટર લાંબી નદી આ નદી-જોડાણ પ્રોજેક્ટ દ્વારા પૂર દરમિયાન 6,300 ઘનફૂટ સરપ્લસ પાણીનો ઉપયોગ અન્ય હેતુઓ માટે કરવામાં આવશે, તથા તે રાજ્યના દક્ષિણ જિલ્લાઓમાં પીવાના પાણીની જરૂરિયાતોને પહોંચી વળવા ભૂગર્ભ જળ સપાટીને વધારશે.

Back to Basics : વિવાદનો વિષય

- > તામિલનાડુ દ્વારા 45 હજાર મિલિયન ક્યુબિક ફીટ (Tmcft) સરપ્લસ પાણીનો ઉપયોગ કરવાનો પ્રયાસ કરવામાં રહ્યો છે.
- > કર્ણાટક સરકાર જણાવે છે કે, આ પ્રોજેક્ટ આંતરરાજ્ય નદીના જલ વિવાદ અધિનિયમનું પાલન કરતો નથી.
- > અધિનિયમ મુજબ, સરપ્લસ પાણીનું પણ વિતરણ થવું જોઈએ અને તેનો નિર્ણય ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા લેવામાં આવશે.
- > આંતર-રાજ્ય નદી જળ વિવાદ અધિનિયમ, 1956: (Inter-State River Water Disputes Act, 1956)
- > આ કાયદાની જોગવાઈઓ મુજબ, જો કોઈ રાજ્ય સરકાર દ્વારા પાણી વિવાદના સંબંધમાં વિનંતી કરવામાં આવે છે, અને કેન્દ્ર સરકારને લાગે છે કે વાટાઘાટો વિવાદને હલ કરી શકતી નથી, તો જળ વિવાદના નિરાકરણ માટે જળ વિવાદ ટ્રિબ્યુનલની રચના કરવામાં આવે છે.
- > આ અધિનિયમમાં ‘સરકારિયા આયોગ’ ની મુખ્ય ભલામણોનો સમાવેશ કરવા માટે વર્ષ 2002માં સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો.
- > સુધારેલા કાયદામાં, જળ વિવાદ ટ્રિબ્યુનલની સ્થાપના માટે એક વર્ષનો સમયગાળો અને સંબંધિત વિવાદ અંગે ચુકાદો પસાર કરવા માટે ત્રણ વર્ષની મુદત નક્કી કરવામાં આવી હતી.

આંતરરાજ્ય નદીના પાણીના વિવાદને લગતી જોગવાઈઓ

- > રાજ્ય સૂચિની પ્રવિષ્ટિ 17, પાણીથી સંબંધિત વિષયો અર્થાત, પાણી પુરવઠો, સિંચાઈ, નહેરો, ગટર, પાળા, જળ સંગ્રહ અને હાઈડ્રો પાવર સાથે સંબંધિત છે.
- > સંઘ સૂચિની પ્રવિષ્ટિ 56, કેન્દ્ર સરકારને, જાહેર હિતમાં ઈષ્ટાનુકુલ સંસદ દ્વારા નિર્ધારિત સીમા સુધી, આંતર-રાજ્ય

નદીઓના નિયમન અને વિકાસનો અધિકાર પ્રદાન કરે છે.

■ કલમ 262:

- > જળ સંબંધિત વિવાદના કિસ્સામાં, તેમાં નીચેની જોગવાઈઓ કરવામાં આવી છે.
- > ધારા 1 : સંસદ, કાયદા દ્વારા, કોઈ આંતરરાજ્ય નદી અથવા નદી-દૂન અથવા ત્યાંના પાણીના ઉપયોગ, વિતરણ અથવા નિયંત્રણના સંબંધમાં કોઈપણ વિવાદ અથવા ફરિયાદના નિર્ણય માટે પ્રદાન કરી શકે છે.
- > ધારા 2: સંસદ, કાયદા દ્વારા જોગવાઈ કરી શકે છે કે સુપ્રીમ કોર્ટ અથવા કોઈપણ અન્ય અદાલત ઉપરોક્ત કોઈપણ વિવાદ અથવા ફરિયાદોના સંદર્ભમાં અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરશે નહીં.

ભારત અને પાકિસ્તાન '2003 ના યુદ્ધવિરામ કરાર'નું પાલન કરવા સંમત

- > તાજેતરમાં, ભારત અને પાકિસ્તાન દ્વારા નિયંત્રણ રેખા (એલઓસી) પર 2003 ના યુદ્ધવિરામ કરારનું કડક પાલન કરવા અંગે સંયુક્ત નિવેદન બહાર પાડવામાં આવ્યું છે.

Back to Basics : 2003 ના યુદ્ધવિરામ કરાર અંગે:

(2003 ceasefire agreement)

- > કારગિલ યુદ્ધના ચાર વર્ષ પછી, બંને દેશો વચ્ચે નવેમ્બર 2003ના યુદ્ધવિરામનો કરાર થયો હતો.
- > 26 નવેમ્બર, 2003 ના રોજ આ યુદ્ધવિરામ કરારનો અમલ, ભારત અને પાકિસ્તાન વચ્ચેની સમગ્ર સરહદ પર કરવામાં આવ્યો હતો.
- > કરાર અંતર્ગત, શ્રીનગર-મુઝફ્ફરાબાદ અને પૂંછ-રાવલકોટ રૂટ પર ટ્રાફિક શરૂ કરવામાં આવ્યો હતો, જેના કારણે છેલ્લાં છ દાયકામાં પહેલીવાર કાશ્મીરના બંને ભાગોને જોડતી બસ અને ટ્રક સેવાઓનો માર્ગ મોકળો થયો હતો અને સરહદની ક્રિયાપ્રતિક્રિયા, એક્સચેન્જ, મુસાફરી અને વેપારને પણ પ્રોત્સાહન મળ્યું.
- > આ યુદ્ધવિરામ દ્વારા, પાકિસ્તાનથી કાશ્મીરમાં આતંકવાદીઓની ઘૂસણખોરી અટકાવવા, ભારતને નિયંત્રણ રેખા (LoC) નજીક વાડ બાંધવાનું કામ પૂર્ણ કરવાની તક મળી. આ પ્રોજેક્ટ, થોડા દાયકા પહેલા શરૂ કરવામાં આવ્યો હતો, પરંતુ પાકિસ્તાન તરફથી કરવામાં આવેલા ગોળીબારને કારણે બાકી છે.

આ યુદ્ધવિરામ ચાલુ રાખવાની સંભાવનાઓ

- > ભારત અને પાકિસ્તાન માટે યુદ્ધવિરામ પર સહમત થવાની તથા નિયંત્રણ લાઈનની બાજુમાં રહેતા નાગરિકોના જીવનને સરળ બનાવવા માટે 'શાંતિ' માટેની તક પૂરી પાડવાની આ પહેલી ઘટના નથી.
- > જો કે, 2003 ના યુદ્ધવિરામ કરારથી નિયંત્રણ રેખા પર શાંતિ સ્થાપિત કરવામાં આવી હતી, માટે તેને 'સીમાચિહ્નરૂપ'

તરીકે જોવામાં આવે છે. જો કે, આ શાંતિ 2006 સુધી જ રહી હતી. 2003 અને 2006 ની વચ્ચે ભારત અને પાકિસ્તાનના સૈનિકો દ્વારા એક પણ ગોળી ચલાવવામાં આવી ન હતી.

- > પરંતુ 2006 પછી, યુદ્ધવિરામનું ઉલ્લંઘન એક સામાન્ય પ્રથા બની ગઈ. વર્ષ 2018 માં ફરી એક વખત 2003 ના યુદ્ધવિરામ કરારનું પાલન કરવા સંમત થયા હતા, તેમ છતાં, તાજેતરના વર્ષોમાં યુદ્ધવિરામના ઉલ્લંઘનની સંખ્યામાં વૃદ્ધિ નોંધાઈ છે.

સંબંધિત ચિંતા

- > એક મહત્વપૂર્ણ સવાલ એ ઉભો થાય છે કે, બંને દેશો, નિયંત્રણ રેખા પર યુદ્ધવિરામ અંગે કરવામાં આવેલી તાજેતરની પ્રતિબદ્ધતાઓને કેટલા સમય સુધી વળગી રહેશે, ખાસ કરીને જ્યારે ઉનાળાની ઋતુ નજીક આવી રહી છે.
- > હંમેશની જેમ, કાશ્મીર ખીણમાં ઉનાળાની શરૂઆત સાથે, પાકિસ્તાનથી આતંકવાદી ઘૂસણખોરીના કેસોમાં વધારો થાય છે. ઉનાળામાં ઉંચા પર્વતો પર બરફ પીગળવાથી પાકિસ્તાનને ખીણમાં આતંકવાદને પ્રોત્સાહન આપવાની તક મળે છે.

પીએમ મોદીએ રાષ્ટ્રીય રમકડા મેળા (National Toy Fair)નું ઉદ્ઘાટન કર્યું

- > પીએમ મોદીએ રાષ્ટ્રીય રમકડા મેળાનું 27 ફેબ્રુઆરીએ ઉદ્ઘાટન કર્યું, જેનું સમાપન 2 માર્ચે થશે. તે વર્ચુઅલ ફોર્મેટમાં હાથ ધરવામાં આવશે.

Back to Basics : મુખ્ય બિંદુ

- > આ કાર્યક્રમ દરમિયાન, IIT ગાંધીનગર સ્થિત સેન્ટર ફોર ક્રિએટિવ લર્નિંગ (CCL) મેળામાં તેની 75 રમકડાની રચનાઓનું પ્રદર્શન કરશે.
- > IIT ગાંધીનગર દેશની એકમાત્ર IIT છે જે સર્જનાત્મક શિક્ષણ માટે આ કેન્દ્ર ચલાવી રહી છે.
- > સીસીએલ વિવિધ વૈજ્ઞાનિક અને શૈક્ષણિક રમકડાં વિકસાવીને વિદ્યાર્થીઓ અને શિક્ષકોમાં વૈજ્ઞાનિક સ્વભાવ વિકસાવવામાં મદદ કરે છે.

રમકડા મેળો

- > આ મેળાનું આયોજન કાપડ મંત્રાલય દ્વારા કરવામાં આવી રહ્યું છે.
- > શિક્ષણ અને વાણિજ્ય મંત્રાલય અને ઉદ્યોગ મંત્રાલય પણ મેળાનું આયોજન કરવામાં શામેલ છે.
- > આ વર્ચુઅલ રમકડા મેળાનું આયોજન બાળકોને આનંદપ્રદ શિક્ષણ મળે તે હેતુથી કરવામાં આવશે.
- > તે બાળકોને શિક્ષણ, શીખવા અને દેશી રમકડા ઉદ્યોગને પ્રોત્સાહન આપવા માટે સંલગ્ન કરશે.

- CCL દ્વારા નીચેના રમકડા દર્શાવવામાં આવશે:
 - > ડી.સી. મોટરનો ઉપયોગ કરીને બનાવેલો રોબોટ.
 - > હાઈડ્રોલિક સિરીજ દ્વારા નિયંત્રિત જેસીબી.
 - > દિવાલની પાર જોવા માટે પેરીસ્કોપ.
 - > સાઈન વેવ કાર દ્વારા ત્રિકોણમિતિનું વિવરણ.
 - > લેમ્પ્સ દ્વારા ભૂમિતિનું સરળ શિક્ષણ.
 - > આ મેળામાં શિક્ષણ મંત્રાલય, રાષ્ટ્રીય શૈક્ષણિક સંશોધન અને તાલીમ (NCERT), રાજ્ય શૈક્ષણિક સંશોધન અને તાલીમ કાઉન્સિલ (SCERT) અને શાળા શિક્ષણ અને સાક્ષરતા વિભાગ (DoSEL) ના 75 પ્રદર્શન સ્ટોલ્સનું પણ પ્રદર્શન કરવામાં આવશે.

પૃષ્ઠભૂમિ

- > રમકડા મેળાનો વિચાર વડાપ્રધાન નરેન્દ્ર મોદીની 'મન કી બાત' દરમિયાન રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો.
- > તેમણે રમકડાની બજારની વિશાળ સંભાવના અને દેશી રમકડાંને પ્રોત્સાહન આપવા માટે ઉપયોગમાં લેવામાં આવતી તકો પર પ્રકાશ પાડ્યો.
- > તાજેતરમાં, 11 ફેબ્રુઆરી, 2021 ના રોજ, સરકારે રમકડા મેળા માટે એક વેબસાઈટ લોન્ચ કરી હતી.

બ્લેન્ક-ચેક કંપની

- > તાજેતરમાં નવીનીકરણીય ઊર્જા નિર્માતા નવીકરણ શક્તિએ બ્લેન્ક-ચેક કંપની અથવા સ્પેશિયલ પર્પઝ એક્વિઝિશન કંપની સાથે RMG એક્વિઝિશન કોર્પોરેશન-II કહેવાતા મર્જર માટેના કરારની ઘોષણા કરી હતી.

Back to Basics : બ્લેન્ક-ચેક કંપની વિશે

- > SPAC અથવા બ્લેન્ક-ચેક કંપની એ ચોક્કસ ક્ષેત્રમાં પેઢી પ્રાપ્ત કરવાના હેતુથી ખાસ સ્થાપિત એક એન્ટિટી છે.
- > પ્રારંભિક જાહેર ઓફરિંગ- IPO દ્વારા SPACનું ભંડોળ ઊભું કરવાનું લક્ષ્ય રાખ્યું છે પરંતુ તેની પાસે કોઈ કામગીરી અથવા આવક નથી.
- > તેમાં રોકાણકારો પાસેથી પૈસા લેવા અને તેમને એસ્કો એકાઉન્ટમાં મૂકવાનો સમાવેશ થાય છે, જે એક્વિઝિશન કરવા માટે વપરાય છે.
- > જો IPO બે વર્ષમાં હસ્તગત કરવામાં ન આવે તો, SPAC દૂર કરવામાં આવે છે અને રોકાણકારોને નાણાં પરત આવે છે.

મહત્વ

- > આ અનિવાર્યપણે શેલ કંપનીઓ છે જેમના પ્રાયોજકો ખાલી ચેક કંપનીઓ છે, રોકાણકારો માટે આકર્ષક હોય તેવી શેલ કંપનીઓ હોવા છતાં.
- > હાલમાં ખર્ચાળ IPOનું માળખું કેવી રીતે થાય છે અને તેનાથી કેવી રીતે બહાર નીકળવું તે ધ્યાનમાં લેવું યોગ્ય છે. આ ક્ષેત્રમાં વિશેષતા ધરાવતા કોઈ વ્યક્તિ દ્વારા નાણાં રોકાણકારો પાસેથી

લેવામાં આવે છે અને તે પૈસાથી સંપત્તિ બનાવવામાં આવે છે.

એસ્કો એકાઉન્ટ

- > એસ્કો એકાઉન્ટ એ એક નાણાકીય સાધન છે કે જેની હેઠળ એસેટ અથવા પૈસા ત્રીજા પક્ષ દ્વારા રાખવામાં આવે છે જ્યાં સુધી બે અન્ય પક્ષો વચ્ચે ટ્રાન્ઝેક્શન પૂર્ણ ન થાય.
- > બંને પક્ષો તેમની કરાર જરૂરીયાતોને પૂર્ણ ન કરે ત્યાં સુધી નાણાં ત્રીજા પક્ષ સાથે રહે છે.
- > સામાન્ય રીતે એસ્કો એકાઉન્ટ રીઅલ એસ્ટેટ ટ્રાન્ઝેક્શનથી સંબંધિત છે પરંતુ એક બાજુથી બીજી તરફ પૈસા ટ્રાન્સફર કરવા માટે તેનો ઉપયોગ કરી શકાય છે.

ભારત અને ઈન્ડોનેશિયાની નૌસેનાએ PASSEX ક્વાયતમાં ભાગ લીધો

- > ભારત અને ઈન્ડોનેશિયાની નૌકાઓએ 18 ફેબ્રુઆરી 2021 ના રોજ અરબી સમુદ્રમાં PASSEX લશ્કરી ક્વાયતમાં ભાગ લીધો હતો. આ લશ્કરી ક્વાયત ઈન્ટર-ઓપરેટિવિટી અને એકંદર સહયોગ વધારવા માટે હાથ ધરવામાં આવી હતી.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- > આ ક્વાયતમાં INS તલવારે ભારતીય પક્ષનું પ્રતિનિધિત્વ કર્યું હતું.
- > મલ્ટીરોલ કોર્વેટ KRI બેંગ ટોમો દ્વારા ઈન્ડોનેશિયન નૌકાદળનું પ્રતિનિધિત્વ કરાયું હતું.

ભારતનો દરિયાઈ સહયોગ

- > વર્ષોથી ઈન્ડોનેશિયા સાથે ભારતના દરિયાઈ સહયોગને વેગ પકડ્યો છે. કોવિડ-19 રોગચાળો હોવા છતાં ભારતીય નૌસેનાએ અનેક દરિયાઈ ક્વાયતમાં ભાગ લીધો હતો.
- > તેણે રશિયા, જાપાન, ઓસ્ટ્રેલિયા અને યુએસ જેવા દેશો સાથે દરિયાઈ ક્વાયત હાથ ધરી હતી.
- > તાજેતરમાં, નવેમ્બર 2020 માં, ભારતે માલબાર ક્વાયતનું આયોજન કર્યું હતું. યુ.એસ., જાપાન અને ઓસ્ટ્રેલિયાની નૌકાઓએ આ ક્વાયતમાં ભાગ લીધો હતો.
- > નવેમ્બર 2020 માં ભારતે બધા ક્વાડ સભ્યો માટે મલબાર પ્રથા બનાવવા માટે ઓસ્ટ્રેલિયાને પણ નવેમ્બર 2020 માં આમંત્રણ આપ્યું હતું.

મલબાર ક્વાયત

- > તે યુ.એસ., જાપાન અને ભારત વચ્ચે ત્રિપક્ષીય નૌકાદળ ક્વાયત છે. ભારત અને યુએસ વચ્ચે દ્વિપક્ષીય ક્વાયત તરીકે 1992 માં આ ક્વાયત શરૂ કરવામાં આવી હતી. વર્ષ 2015 માં, જાપાનને આ ક્વાયતમાં કાયમી ભાગીદાર બનાવવામાં આવ્યું હતું. આ પ્રથામાં સિંગાપોર અને ઓસ્ટ્રેલિયા જેવા બિન કાયમી સભ્યોનો સમાવેશ થાય છે. આ ક્વાયતમાં વિમાનવાહક જહાજો, સબમરીન વિરોધી યુદ્ધ, ડાઈવિંગ

બચાવ કામગીરી, કાઉન્ટર-પાઈરેસી કામગીરી વગેરેનો સમાવેશ થાય છે.

ફ્વાસ જૂથ

- > તે એશિયન નાટો તરીકે જોવામાં આવે છે. તે જાપાન, યુએસએ, ભારત અને ઓસ્ટ્રેલિયા વચ્ચેનું અનૌપચારિક વ્યૂહાત્મક મંચ છે. તે અર્ધ-નિયમિત સમિટનું આયોજન કરે છે. જાપાનના તત્કાલીન વડા પ્રધાન શિંઝો આબે દ્વારા 2007 માં તેની શરૂઆત કરવામાં આવી હતી. સંયુક્ત લશ્કરી કવાયતો દ્વારા આ સમાંતર હતું.

■ મહત્વ:

- > આ જૂથના ચારેય સભ્ય દેશોનો હેતુ ભારત-પ્રશાંત ક્ષેત્રને મુક્ત અને સમાવિષ્ટ બનાવવાનો છે. આ જૂથ ફેલાવો અને આતંકવાદ જેવા સામાન્ય પડકારોનો સામનો કરે છે. તેના સભ્યો ઉત્તર કોરિયાના પરમાણુ અને મિસાઈલ કાર્યક્રમોને રોકવામાં સહકાર આપે છે.

ફ્વાસની જરૂરિયાત

- > ભારત અને ભૂટાન જેવા તેના પડોશીઓની સરહદો પર ચીનના આક્રમક ચાલને કારણે ફ્વાસને ચીની ચાલ સામે લડવું પડ્યું. પૂર્વ સમુદ્ર અને દક્ષિણ ચાઈના સમુદ્ર વિસ્તારોમાં વેપાર અને નેવિગેશન અંગે ચિંતા ઉભા કરવામાં આવી રહી છે.

ભારત-અમેરિકાની 'યુદ્ધ અભ્યાસ' કવાયત સમાપ્ત થઈ

- > ભારત-યુએસ સંયુક્ત લશ્કરી કવાયત 'યુદ્ધ અભ્યાસ' ની 16 મી આવૃત્તિ રાજસ્થાનમાં યોજાઈ હતી, જે 8 ફેબ્રુઆરીથી શરૂ થઈ હતી અને 21 ફેબ્રુઆરી 2021 ના રોજ પૂર્ણ થઈ હતી.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- > આ કવાયત ભારત-પાકિસ્તાન સરહદ નજીક યોજાઈ હતી.
- > ભારત અને અમેરિકાના દળો વચ્ચે સહયોગ વધારવા અને આંતરવ્યવહારિકતાના ઉદ્દેશ્યથી આ આયોજન કરવામાં આવ્યું છે.
- > આ કવાયતે આતંકવાદ વિરોધી કાર્યવાહી પર પણ ધ્યાન કેન્દ્રિત કર્યું હતું.
- > આ અગાઉ જાન્યુઆરી 2021 માં ભારત અને ફ્રાન્સના વાયુસેનાઓ વચ્ચે રાજસ્થાનમાં પણ પાંચ દિવસીય કવાયતનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું.
- > બંને સૈન્યની દ્વિપક્ષીય તાલીમ કવાયત મહાજન ફીલ્ડ ફાયરિંગ રેન્જમાં હાથ ધરવામાં આવી હતી.
- > ભારતીય સૈન્યનું પ્રતિનિધિત્વ જમ્મુ-કાશ્મીર રાઈફલ્સની 11 મી બટાલિયન દ્વારા કરવામાં આવ્યું હતું જે દક્ષિણ પશ્ચિમ કમાન્ડનો ભાગ છે.
- > યુએસ આર્મીની 2 જી બટાલિયન, 3 જી ઈન્ફન્ટ્રી રેજિમેન્ટના સૈનિકો દ્વારા રજૂઆત કરવામાં આવી હતી. આ સૈનિકો 1-2

સ્ટ્રાઈકર બ્રિગેડ કોમ્બેટ ટીમના છે.

યુદ્ધ અભ્યાસ

- > 2004 થી બંને દેશોની સૈન્ય વચ્ચે 'યુદ્ધ કવાયત' યોજવામાં આવી રહી છે. આ કવાયતની રચના બંને સેના વચ્ચેના સહયોગને પ્રોત્સાહન આપવા માટે કરવામાં આવી છે. આમાં, બંને પક્ષો તેમની તાલીમ તકનીકો, તેમની સંસ્કૃતિને શેર કરે છે.

કવાયતનું મહત્વ

- > આ કવાયત બંને સેના વચ્ચે સંરક્ષણ સહકારનું સ્તર વધારવાના હેતુથી હાથ ધરવામાં આવશે. આ બદલામાં બંને દેશો વચ્ચે દ્વિપક્ષીય સંબંધોને પણ પ્રોત્સાહન આપશે. આ પ્રથા ભારત-પ્રશાંત ક્ષેત્રમાં ભારતની અગ્રણી ભૂમિકાને પણ પ્રતિબિંબિત કરે છે. ચીન સાથેની ઉત્તર સરહદ પર તાજેતરના વિકાસના સંબંધમાં પણ આ પ્રથા મહત્વપૂર્ણ છે.

IIT પરિષદે સ્વાયત્તતા માટે પેનલનું ગઠન કર્યું

- > IIT પરિષદ, IITની સર્વોચ્ચ નિર્ણય લેતી સંસ્થા એ 22 ફેબ્રુઆરી, 2021ના રોજ સ્વાયત્તતા માટે ચાર પેનલની રચના કરી. આ પેનલ ભારતીય ટેકનોલોજી સંસ્થા(IIT) માં વર્ગીકૃત સ્વાયત્તતાથી લઈને ભંડોળ સુધીના અનેક મુદ્દાઓને ધ્યાનમાં લેશે.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- > આ પેનલ દ્વારા કર્મચારીઓના તર્કસંગતકરણને વર્તમાન ધોરણ કરતા ઓછા કરવાનું નક્કી કર્યું છે.
- > IIT કાઉન્સિલનું નેતૃત્વ શિક્ષણ પ્રધાન રમેશ પોખરીયલ કરે છે.
- > કાઉન્સિલ વર્ગખંડો અને ઉદ્યોગો વચ્ચે અધ્યાપકોની ગતિશીલતા, શિક્ષણ કામગીરીમાં ટેકનોલોજીનો વ્યાપક ઉપયોગ અને સ્ટાફના તર્કસંગતકરણ સહિતના અનેક મુદ્દાઓ પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરશે.

IIT કાઉન્સિલની ચાર સમિતિઓ

- > IIT કાઉન્સિલ માટે સ્થાયી સમિતિના અધ્યક્ષની ભલામણને આધારે ચાર સમિતિઓની રચના કરવામાં આવી છે. રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નીતિ 2020 મુજબના મુદ્દાઓ પર આ રચના કરવામાં આવી હતી.
- > જૂથ -1: સ્તરની સ્વાયત્તતા, સશક્ત અને જવાબદાર નિયામક;
- > જૂથ -2: IITની દિશા માટે જાણીતા વિદ્વાનોની તૈયારી;
- > જૂથ -3: શૈક્ષણિક સેનેટનું સુધારણા અને પુનરચના;
- > જૂથ 4: નવીન ભંડોળ પદ્ધતિ

IIT કાઉન્સિલ

- ઇન્ડિયન ઇન્સ્ટિટ્યૂટ ઓફ ટેકનોલોજી કાઉન્સિલ (IIT કાઉન્સિલ) સંચાલક મંડળ છે. આ સંસ્થા ભારતમાં તમામ ભારતીય તકનીકી સંસ્થાઓને જવાબદાર છે. કેન્દ્ર સરકારમાં તકનીકી શિક્ષણ પ્રભારી પ્રધાન આ કાઉન્સિલના અધ્યક્ષ છે. કાઉન્સિલમાં સંસદના ત્રણ સભ્યો, માનવ સંસાધન અને વિકાસ મંત્રાલયની સંયુક્ત પરિષદના સચિવો, તમામ IITના અપ્રયક્ષ, તમામ IITના ડિરેક્ટર, યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશનના અધ્યક્ષ, કેન્દ્ર સરકારના ત્રણ સભ્યો, AICTEના અધ્યક્ષ અને IISCનો સમાવેશ થાય છે.

ખેલો ઇન્ડિયા યુનિવર્સિટી ગેમ્સ 2021 નું આયોજન કર્ણાટકમાં કરવામાં આવશે

- કર્ણાટકના મુખ્ય પ્રધાન બી.એસ. યેદિયુરપ્પાએ જાહેરાત કરી હતી કે કર્ણાટક વર્ષ 2021 માં બીજી ખેલો ઇન્ડિયા યુનિવર્સિટી ગેમ્સ (KIUG) ની યજમાની કરશે.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- ખેલો ઇન્ડિયા યુનિવર્સિટી ગેમ્સનું ઉદ્ઘાટન વડાપ્રધાન નરેન્દ્ર મોદી કરશે.
- આ રમત જૈન યુનિવર્સિટી અને રાજ્યના અન્ય સ્થળોએ યોજાશે.
- જૈન યુનિવર્સિટી આ રમતોનું આયોજન એસોસિએશન ઓફ ઇન્ડિયન યુનિવર્સિટીઝના સહયોગથી કરશે.

ખેલો ઇન્ડિયા યુનિવર્સિટી ગેમ્સ (KIUG)

- તે ભારતના રાષ્ટ્રીય સ્તરે સૌથી મોટી મલ્ટી-સપોર્ટ યુનિવર્સિટી રમત છે.
- આ કાર્યક્રમમાં દેશભરની યુનિવર્સિટીઓના રમતવીરો ઉપસ્થિત રહ્યા છે, જેઓ વિવિધ રમતોમાં એકબીજા સાથે સ્પર્ધા કરે છે.
- ઓલમ્પિક એસોસિએશન ઓફ ઇન્ડિયા અને નેશનલ સ્પોર્ટ્સ ફેડરેશનના સહયોગથી યુથ અફેર્સ અને સ્પોર્ટ્સ એન્ડ સ્પોર્ટ્સ ઓથોરિટી ઓફ ઇન્ડિયા (SAI) દ્વારા તેનું આયોજન કરવામાં આવ્યું છે.
- સફળ ખેલો ઇન્ડિયા યુથ ગેમ્સ પછી આ કાર્યક્રમની શરૂઆત કરવામાં આવી હતી.
- રમતગમતની પ્રતિભાને અનાવરણ કરવાના હેતુથી આ રમતનું આયોજન કરવામાં આવ્યું છે જેથી તેઓ ભારત જેવી આંતરરાષ્ટ્રીય સ્પર્ધાઓનું પ્રતિનિધિત્વ કરી શકે.
- આ કાર્યક્રમની પ્રથમ આવૃત્તિ ફેબ્રુઆરીમાં ભુવનેશ્વરમાં યોજવામાં આવી હતી.
- 2020 ઇવેન્ટમાં, અન્ડર 25 વર્ષની વય જૂથના કુલ 3,182 સહભાગીઓએ ભાગ લીધો હતો.

ખેલો ઇન્ડિયા યુનિવર્સિટી ગેમ્સ 2021

- આ કાર્યક્રમમાં યોગાસન અને મલ્લખાંભને પણ રમતગમતની સૂચિમાં જોડવામાં આવ્યા છે. ભારતની સદીઓ જુની રમત-ગમત શૈલીઓને સાચવવા અને પ્રોત્સાહન આપવાના ઉદ્દેશથી આ કરવામાં આવ્યું હતું.

સ્પોર્ટ્સ ઓથોરિટી ઓફ ઇન્ડિયા

- તે સર્વોચ્ચ રાષ્ટ્રીય રમત મંડળ છે જેની સ્થાપના 1982 માં થઈ હતી. યુવા બાબતો અને રમત મંત્રાલયે ભારતમાં રમતો વિકસાવવા માટે તેની સ્થાપના કરી હતી. તે હિમાચલ પ્રદેશના શીલારૂ સ્થિત નેતાજી સુભાષ હાઈ અલ્ટિટ્યુડ ટ્રેનિંગ સેન્ટરનું પણ સંચાલન કરે છે.

24 ફેબ્રુઆરી: કેન્દ્રીય આબકારી દિવસ

- સેન્ટ્રલ એક્સાઈઝ ડે પ્રત્યેક વર્ષે 24 ફેબ્રુઆરીએ સેન્ટ્રલ બોર્ડ ઓફ ઇન્ડાયરેક્ટ ટેક્સ અને કસ્ટમ્સ દ્વારા ઉજવવામાં આવે છે. આ દિવસ દેશ તરફ સેન્ટ્રલ બોર્ડ ઓફ એક્સાઈઝ એન્ડ કસ્ટમ્સની સેવામાં ફાળો આપવા માટે ઉજવવામાં આવે છે.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- આ દિવસ દ્વારા, કેન્દ્રીય પરોક્ષ કર અને કસ્ટમ્સના અધિકારીઓને તેમની સેવાઓ માટે આદર આપવામાં આવે છે. આ દ્વારા અધિકારીઓને તેમની સેવા પ્રામાણિકતા અને પ્રામાણિકતા સાથે નિભાવવા પ્રોત્સાહિત કરવામાં આવે છે. આ દિવસ 24 ફેબ્રુઆરી 1944 ના રોજ સેન્ટ્રલ એક્સાઈઝ અને સોલ્ટ એક્સાઈઝ અમલીકરણની યાદમાં ઉજવવામાં આવે છે.
- અગાઉ સેન્ટ્રલ બોર્ડ ઓફ ઇન્ડાયરેક્ટ ટેક્સ અને કસ્ટમ્સ (CBIC) નું નામ બદલીને સેન્ટ્રલ બોર્ડ ઓફ એક્સાઈઝ એન્ડ કસ્ટમ્સ (CBEC) કરવામાં આવ્યું હતું, બાદમાં તેને કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા બદલવામાં આવ્યું હતું.

કેન્દ્રીય પરોક્ષ કર અને કસ્ટમ્સ બોર્ડ (CBIC)

- CBIC (સેન્ટ્રલ બોર્ડ ઓફ ઇન્ડાયરેક્ટ ટેક્સ અને કસ્ટમ્સ) એ ભારતમાં સર્વિસ ટેક્સ, જીએસટી, સેન્ટ્રલ એક્સાઈઝ અને માદક દ્રવ્યો માટે જવાબદાર મુખ્ય રાષ્ટ્રીય એજન્સી છે.
- તે કેન્દ્રીય નાણાં મંત્રાલય હેઠળના મહેસૂલ વિભાગનો એક ભાગ છે અને તેનું મુખ્ય મથક નવી દિલ્હીમાં સ્થિત છે.
- ભારતના કસ્ટમ કાયદા, આયાત ફરજો અને જમીન મહેસૂલ સંગ્રહના વહીવટ માટે તત્કાલીન બ્રિટીશ રાજ્યપાલ દ્વારા 1855 માં સ્થાપિત કરાયેલ તે ભારતનો સૌથી જૂનો સરકારી વિભાગ છે. માર્ચ 2017 માં, તેનું નામ બદલીને સેન્ટ્રલ બોર્ડ ઓફ એક્સાઈઝ એન્ડ કસ્ટમ્સ (CBEC) કરવામાં આવ્યું.
- સેન્ટ્રલ એક્સાઈઝ અને સર્વિસ ટેક્સ કમિશનરો, કસ્ટમ ગૃહો અને સેન્ટ્રલ રેવન્યુ કંટ્રોલ લેબોરેટરી સહિત તેની ગૌણ સંસ્થાઓ માટે તે વહીવટી સત્તા છે.

નીતિ આયોગનો સ્થળાંતર કામદારો પર રાષ્ટ્રીય નીતિનો મુસદ્દો

- નીતિ આયોગે તાજેતરમાં સ્થળાંતરીત મજૂરો પર તેનો રાષ્ટ્રીય નીતિનો મુસદ્દો પ્રકાશિત કર્યો હતો.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- આ નીતિ અધિકારીઓ અને નાગરિક સમાજના સભ્યોના કાર્યકારી પેટાજૂથ સાથે મળીને ઘડવામાં આવી હતી.
- આ ડ્રાફ્ટ નીતિ અધિકાર આધારિત અભિગમ દ્વારા પ્રેરિત છે.

રાષ્ટ્રીય સ્થળાંતર શ્રમ નીતિ

- ડ્રાફ્ટ માર્શન્ટ વર્કર્સ પોલિસી પોલિસી ડિઝાઇન સંબંધિત બે અભિગમોનું વર્ણન કરે છે.
- પ્રથમ અભિગમમાં રોકડ સ્થાનાંતરણ, વિશેષ ક્વોટા અને મજૂરો માટે અનામત પર કેન્દ્રિત છે.
- અન્ય અભિગમ એજન્સી અને સમુદાયની ક્ષમતા વધારવા માંગે છે.
- આ નીતિ આગળ હેન્ડઆઉટ અભિગમને નકારી કાઢે છે અને રાઈટ્સ-આધારિત ફેમવર્ક પસંદ કરે છે.
- નીતિ સ્થળાંતર કામદારોની ક્ષમતા પરના પ્રતિબંધોને દૂર કરવાની પણ માંગ કરે છે.
- આ નીતિમાં વધુમાં જણાવાયું છે કે 'આંતરિક સ્થળાંતરને વિકાસનો અભિન્ન અંગ માનવો જોઈએ અને સરકારની નીતિઓ એવી રીતે ઘડવી જોઈએ કે તે સ્થળાંતરને સુવિધા આપે.'

નીતિ આવશ્યકતા

- હાલના કાયદામાં ભૂલો હોવાને કારણે આ ડ્રાફ્ટ નીતિ ઘડવામાં આવી છે. એક 2017 ના અહેવાલમાં એવું પણ કહેવામાં આવ્યું છે કે ઠેકેદારો દ્વારા કામદારોના શોષણને દૂર કરવા માટે સ્થળાંતર કામદારોને અન્ય તમામ કામદારો સાથે એકીકૃત કરવા જોઈએ. વળી, ભારતમાં અસંગઠિત ક્ષેત્રનું કદ બૂબ મોટું છે, તેથી તેમને સામાજિક સુરક્ષા આપવા માટે એક વ્યાપક નીતિની જરૂર છે.

રાષ્ટ્રપતિ રામનાથ કોવિંદે ગુજરાતમાં વિશ્વના સૌથી મોટા ક્રિકેટ સ્ટેડિયમનું ઉદ્ઘાટન કર્યું

- ભારતના રાષ્ટ્રપતિ, રામનાથ કોવિંદે 24 ફેબ્રુઆરી 2021 ના રોજ ગુજરાતના મોટેરા ખાતે વિશ્વના સૌથી મોટા સ્ટેડિયમનું ઉદ્ઘાટન કર્યું છે.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- પાછળથી મોટેરા સ્ટેડિયમનું નામ બદલીને નરેન્દ્ર મોદી સ્ટેડિયમ કરવામાં આવ્યું છે.

- મેલબોર્ન ક્રિકેટ ગ્રાઉન્ડને હરાવીને આ સ્ટેડિયમ વિશ્વનું સૌથી મોટું સ્ટેડિયમ બની ગયું છે.
- 24 ફેબ્રુઆરીએ ભારત અને ઈંગ્લેન્ડ વચ્ચે યોજાનારી પિંક-બોલ ટેસ્ટ મેચનું આયોજન કરીને સ્ટેડિયમ ઈતિહાસ રચવા જઈ રહ્યાં છે.

સ્ટેડિયમ વિશેષતાઓ

- આ નવનિર્મિત સ્ટેડિયમ વર્તમાન આધુનિક ક્રિકેટ માટે જરૂરી તમામ આધુનિક સુવિધાઓ અને તકનીકીઓથી સજ્જ કરીને બનાવવામાં આવ્યું હતું.
- તેમાં ચાર ડ્રેસિંગ રૂમનો સમાવેશ થાય છે જે આજકાલ 20-20 મેચની હોસ્ટ કરવા માટે જરૂરી છે.
- આ સ્ટેડિયમ 63 એકરમાં બનાવવામાં આવ્યું છે.
- મેલબોર્ન સ્ટેડિયમ 90,000 લોકોની બેસવાની ક્ષમતા ધરાવે છે, તેમાં 1 મિલિયન લોકોની બેઠક ક્ષમતા છે.
- અંદાજે 800 કરોડના ખર્ચે તેને બનાવવામાં આવ્યું છે.
- તેનું નિર્માણ લાર્સન અને ટુબ્રો દ્વારા કરવામાં આવ્યું છે.
- સ્ટેડિયમમાં 25 લોકોની બેસવાની ક્ષમતાવાળા 76 કોર્પોરેટ બોક્સ પણ છે.
- આ ઉપરાંત, તેમાં ઈન્ડોર એકેડમી, ઓલિમ્પિક સ્તરનું સ્વિમિંગ પૂલ, રમતવીરો માટે ચાર ડ્રેસિંગ રૂમ, ફ્લબહાઉસ અને ફૂડ કોર્ટ છે.
- આ ક્રિકેટ સ્ટેડિયમમાં પાંચ કાળી માટી અને છ લાલ માટીની પીચ બનાવવામાં આવી છે.
- તે પ્રથમ સ્ટેડિયમ છે જે પ્રેક્ટિસ અને મુખ્ય પિચો માટે રંગીન માટીનો ઉપયોગ કરે છે.
- આની એક મુખ્ય વિશેષતા એ છે કે, વરસાદમાં, પિચને ફક્ત 30 મિનિટમાં સૂકવી શકાય છે.

પૃષ્ઠભૂમિ

- જુના મોટેરા સ્ટેડિયમને વર્ષ 2016 માં 54,000 દર્શકોની બેઠક ક્ષમતા સાથે તોડી પાડવામાં આવ્યું હતું.
- તેથી, જાન્યુઆરી 2018 માં નવા ક્રિકેટ સ્ટેડિયમની પાયો નાખ્યો હતો. ગુજરાત ક્રિકેટ એસોસિએશન દ્વારા આ શિલાન્યાસ કરવામાં આવ્યો હતો.
- તેનું બાંધકામ બે વર્ષમાં પૂર્ણ થયું છે.

અમેરિકાના 'આંતરરાષ્ટ્રીય એન્ટી કર્પ્શન ચેમ્પિયન એવોર્ડ'થી સન્માનિત ભારતીય કાર્યકર

- પારદર્શિતા અને જવાબદારીના મુદ્દાઓ પર કામ કરનારી ભારતીય સામાજિક કાર્યકર્તા અંજલિ ભારદ્વાજની પસંદગી 'યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ ઈન્ટરનેશનલ એન્ટી કર્પ્શન ચેમ્પિયન એવોર્ડ' માટે કરવામાં આવી છે, આ એવોર્ડ માટે અન્ય 11 લોકો પણ આ એવોર્ડ માટે પસંદ કરવામાં આવ્યા છે. આ નામોની જાહેરાત જ જો બિડન વહીવટીતંત્ર દ્વારા કરવામાં આવી હતી.

Back to Basics : અંજલિ ભારદ્વાજ

- > તે એક 48 વર્ષીય કાર્યકર છે જે સતરક નાગરિક સંસ્થા (SNS) ની સ્થાપક પણ છે.
- > SNS એ એક નાગરિક જૂથ છે જે સરકારમાં પારદર્શિતા અને જવાબદારીને પ્રોત્સાહન આપે છે અને નાગરિકોની સક્રિય ભાગીદારીને પણ પ્રોત્સાહન આપે છે.
- > તેમણે ભારતમાં 'સાઈટ ટુ ઈન્ફર્મેશન મૂવમેન્ટ' માં સક્રિય સભ્ય તરીકે પણ કામ કર્યું છે.
- > તે લોકોના માહિતીના અધિકાર માટેના રાષ્ટ્રીય અભિયાનની કન્વીનર છે આ અભિયાનના પરિણામે ભ્રષ્ટાચાર વિરોધી લોકપાલ અને વિહસલબ્લોઅર્સ પ્રોટેક્શન એક્ટની સ્થાપના થઈ.

અન્ય વિજેતાઓ

- > અન્ય વિજેતાઓમાં ઈક્વાડોરની ડાયના સાલાઝાર, માઈકોનેસીયાની સોફિયા પ્રાટ્રિક, અલ્બેનિયાની આર્ડીયન ડોરવાની, સીએરા લિઓનના ફાન્સિસ બેન કફલા, ઈરાકના ઈબ્રાહીમા કાલિલ ગ્વાય, ગ્વાટેમાલાના જુઆન ફાન્સિસ્કો સેન્ડોવલ અલ્ફોરો, લિબિયા અબ્દુલ્લા સનાબલા, મુસ્તફા કિર્ગીઝ રિપબ્લિકના બોલોટ તેમિરોવ, ફિલિપાઈન્સના વિક્ટર સોટો અને યુકેનના રૂસલાન રાયબોશપાકા.

વિહસલ બ્લોઅર પ્રોટેક્શન એક્ટ, 2014

- > આ કાયદામાં જાહેર સેવક સામે સત્તાના દુરુપયોગથી સંબંધિત ફરિયાદો મેળવવા માટેની જોગવાઈનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. તેની પાસે પૂછપરછ માટે અથવા આવી ફરિયાદોની તપાસ કરવા માટેની પદ્ધતિઓ છે.

25 ફેબ્રુઆરી: રાષ્ટ્રીય યુદ્ધ સ્મારકની બીજી વર્ષગાંઠ

- > 25 ફેબ્રુઆરી, 2020 ના રોજ રાષ્ટ્રીય યુદ્ધ સ્મારકની પ્રથમ વર્ષગાંઠની ઉજવણી કરવામાં આવી. આ પ્રસંગે CDS બિપિન રાવતે યુદ્ધ સ્મારકને શ્રદ્ધાંજલિ આપી હતી. આ યુદ્ધ સ્મારકનું ઉદ્ઘાટન 25 ફેબ્રુઆરી 2019 ના રોજ વડા પ્રધાન મોદીએ કર્યું હતું.

Back to Basics : રાષ્ટ્રીય યુદ્ધ મેમોરિયલ

- > રાષ્ટ્રીય યુદ્ધ મેમોરિયલ 40 એકર વિસ્તારમાં ફેલાયેલ છે.
- > રાષ્ટ્રીય યુદ્ધ સ્મારકમાં ચાર ચક્ર છે – અમર ચક્ર, વીરતા ચક્ર, ત્યાગ ચક્ર અને રક્ષક ચક્ર. તેમાં 25,942 સૈનિકોનાં નામ ગ્રેનાઈટ પર સુવર્ણ શબ્દોમાં લખેલા છે.
- > આ યુદ્ધ સ્મારક 176 કરોડના ખર્ચે બનાવવામાં આવ્યું છે.
- > આ યુદ્ધ સ્મારક દ્વારા, 1962 ના ભારત-પાક યુદ્ધ, 1965 થી 1971 ના ભારત-પાક યુદ્ધ, શ્રીલંકામાં ભારતીય પીસકીપિંગ ફોર્સ અને 1999 કારગિલ યુદ્ધના જવાનોને શ્રદ્ધાંજલિ આપવામાં આવી છે.

- > આ પ્રોજેક્ટને 18 ડિસેમ્બર 2015 ના રોજ મંજૂરી આપવામાં આવી હતી. આ પ્રોજેક્ટ પર કામ ફેબ્રુઆરી 2018 માં શરૂ થયું હતું. આ બાંધકામ એક વર્ષમાં પૂર્ણ થયું હતું.
- > આ યુદ્ધ સ્મારકમાં પરમ વોરિયર સાઈટમાં 21 પરમ વીર ચક્ર વિજેતાઓની પ્રતિમાઓ પણ બનાવવામાં આવી છે.

પીએમ મોદી મેરીટાઈમ ઇન્ડિયા સમિટની બીજી આવૃત્તિનું ઉદ્ઘાટન કરશે

- > બંદરો, શિપિંગ અને જળમાર્ગ મંત્રાલયના જણાવ્યા અનુસાર વડા પ્રધાન નરેન્દ્ર મોદી 2 માર્ચ, 2021 ના રોજ વર્યુઅલ મોડમાં મેરીટાઈમ ઇન્ડિયા સમિટ (MIS) ની બીજી આવૃત્તિનું ઉદ્ઘાટન કરશે.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- > આ ઉપરાંત મંત્રાલયે વિવિધ કંપનીઓ સાથે અનેક મેમોરેન્ડમ્સ ઓફ અન્ડરસ્ટેન્ડિંગ (MOU) પર હસ્તાક્ષર કરવાનું શરૂ કર્યું છે.
- > તાજેતરમાં, મુંબઈ પોર્ટ ટ્રસ્ટે 7,400 કરોડના એમઓયુ પર હસ્તાક્ષર કર્યાં છે.
- > આ સમિટના ભાગ રૂપે 20,000 કરોડના એમઓયુ પર હસ્તાક્ષર કરવામાં આવશે.
- > આ સમિટના ઉદ્ઘાટન સત્રમાં મંત્રી-સ્તરની ભાગીદારીની નિશાની આવશે, જેમાં રશિયા, અફઘાનિસ્તાન, ઈરાન, ઉઝબેકિસ્તાન અને આર્મેનિયાના સહભાગીઓ સામેલ થશે.
- > તે એક અનોખું પ્લેટફોર્મ પણ પ્રદાન કરશે જે દરિયાઈ નિષ્ણાતો, ક્ષેત્રના નિષ્ણાતો, નીતિ આયોજકો, વરિષ્ઠ સરકારી અધિકારીઓ, શિપિંગ લાઈન માલિકો, ઘરેલું અને આંતરરાષ્ટ્રીય રોકાણકારો અને વિશ્વના ઘણા ભાગોના મોટા બંદરોના પ્રતિનિધિઓ જેવા ભાગીદારોની ભાગીદારીને ચિહ્નિત કરશે.
- > સમિટ ભારતીય અને આંતરરાષ્ટ્રીય બંદરો, શિપિંગ અને દરિયાઈ કંપનીઓ અને રોકાણકારો સાથે વાતચીત અને સહયોગ માટે મંચોનું પણ આયોજન કરશે.

સમિટ ઉદ્દેશ

- > વૈશ્વિક દરિયાઈ ક્ષેત્રે ભારતને આગળ વધારવાના લક્ષ્ય સાથે દરિયાઈ ભારત સમિટનું આયોજન કરવામાં આવી રહ્યું છે.

પૃષ્ઠભૂમિ

- > કેન્દ્રીય વહાણ પ્રધાન મંત્રીએ તાજેતરમાં મેરીટાઈમ ઇન્ડિયા સમિટની બીજી આવૃત્તિ અને <http://www.maritimeindiasummit.in> નામની વેબસાઈટ માટે એક ધ્રોશર લોન્ચ કર્યું છે. આ વર્ષે સમિટ વર્યસ્વ મોડમાં COVID-19 રોગચાળાને કારણે યોજાશે. આ સમિટ માટે પ્રદર્શકો અને મુલાકાતીઓ માટે નોંધણી 11 ફેબ્રુઆરી, 2021 થી શરૂ કરવામાં આવી હતી.

AIB આસામ પાવર ટ્રાન્સમિશન પ્રોજેક્ટ માટે 304 મિલિયન ડોલર પ્રદાન કરશે

- નાણાં મંત્રાલયે જાહેરાત કરી છે કે, કેન્દ્ર સરકારે આસામ પાવર ટ્રાન્સમિશન પ્રોજેક્ટ માટે એશિયન ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર ઇન્વેસ્ટમેન્ટ બેંક (AIB) સાથે લોન કરાર પર હસ્તાક્ષર કર્યા છે.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- લોન કરાર 304 મિલિયન ડોલર છે.
- આ લોનનો ઉપયોગ આસામમાં પાવર ટ્રાન્સમિશન સિસ્ટમને મજબૂત બનાવવા માટે કરવામાં આવશે.
- આસામમાં પાવર ટ્રાન્સમિશન પ્રોજેક્ટની કુલ અંદાજિત કિંમત 365 મિલિયન છે.
- તેમાંથી 304 મિલિયન AIB દ્વારા પૂરી પાડવામાં આવશે.
- બાકીની રકમ આસામ સરકાર પૂરી પાડશે.
- AIBની આ લોનની પાકતી અવધિ 24 વર્ષ છે અને ગ્રેસ અવધિ 5 વર્ષ છે.
- AIBની આ લોનની રકમનો ઉપયોગ આસામમાં હાલના પાવર ટ્રાન્સમિશન નેટવર્કને સુધારવા માટે કરવામાં આવશે.

આસામ પાવર ટ્રાન્સમિશન પ્રોજેક્ટ

- આ પાવર ટ્રાન્સમિશન પ્રોજેક્ટ રાજ્યમાં નવું નેટવર્ક બનાવશે જે રાજ્યમાં સસ્તી અને વિશ્વસનીય વીજ પુરવઠો સુનિશ્ચિત કરશે.
- ટ્રાન્સમિશન નેટવર્ક અને વીજળીના વિતરણમાં વધુ ભાર હોવાને કારણે આસામમાં નોંધપાત્ર ઊર્જાની તંગીનો સામનો કરવો પડશે.
- આ પ્રોજેક્ટમાં એક ટ્રાન્સમિશન લાઇન નાખવા અને 10 ટ્રાન્સમિશન સબસ્ટેશન બનાવવાનો સમાવેશ છે.
- આ ઉપરાંત આ પ્રોજેક્ટ હેઠળ 15 હાલના સબસ્ટેશન પણ અપગ્રેડ કરવામાં આવશે.
- હાલની કેટલીક ટ્રાન્સમિશન લાઇનોને ઓપ્ટિકલ પાવર વાયરમાં રૂપાંતરિત કરવામાં આવશે.
- આ પ્રોજેક્ટ ગ્રીનહાઉસ ઉત્સર્જન ઘટાડવામાં મદદ કરશે.
- તેનાથી ગ્રાહકોને વીજ પુરવઠાની ગુણવત્તામાં પણ સુધારો થશે.
- આ પ્રોજેક્ટ રાજ્યમાં હાલના ઈન્ટ્રા-સ્ટેટ ટ્રાન્સમિશન નેટવર્કને નવા નેટવર્ક સાથે જોડીને તેને મજબૂત બનાવવાનો પણ પ્રયાસ કરશે.

WTO કોવિડ-19 રસી ઉપર ટ્રીપ્સ મુક્તિ અંગે ભારતના પ્રસ્તાવ અંગે વિચારણા કરશે

- વિશ્વ વ્યાપાર સંગઠન (WTO) પર કોવિડ-19 રસી ઉપર Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS) મુક્તિ માટેના ભારતના પ્રસ્તાવને ધ્યાનમાં લેવા દબાણ પર છે.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- યુરોપિયન યુનિયનના ઘણા સાંસદ અને ઓછામાં ઓછા વિકસિત દેશોના જૂથોએ ટ્રીપ્સને મુક્તિ આપવાના ભારતના પ્રસ્તાવને સમર્થન આપ્યા બાદ WTO પર દબાણ વધ્યું છે.
- યુરોપિયન સાંસદના 115 સભ્યોના જૂથે વર્લ્ડ ટ્રેડ ઓર્ગેનાઇઝેશનને ભારતના પ્રસ્તાવનો વિરોધ રદ કરવા જણાવ્યું છે.
- આ ઉપરાંત ડેમોક્રેટિક પાર્ટીના સાંસદોનું એક જૂથ યુએસ રાષ્ટ્રપતિ જો બિડેનની પણ ભારતની દરખાસ્તને સમર્થન આપવા માંગ કરી રહ્યું છે.
- અત્યાર સુધીમાં લગભગ 90 દેશોએ ટ્રીપ્સ માફીના પ્રસ્તાવને ટેકો આપ્યો છે.
- જોકે, યુ.એસ., યુકે અને યુરોપિયન યુનિયન જેવા સમૃદ્ધ દેશો આ પ્રસ્તાવની વિરુદ્ધ છે.

સમૃદ્ધ દેશો કેમ આ દરખાસ્તનો વિરોધ કરી રહ્યા છે?

- સમૃદ્ધ દેશો માને છે કે વર્લ્ડ ટ્રેડ ઓર્ગેનાઇઝેશનમાં ટ્રીપ્સ મુક્તિ ફાર્માસ્યુટિકલ કંપનીઓમાં નવીનતા બંધ કરશે. કારણ કે, સંશોધન અને વિકાસ માટે ભારે રોકાણ કરવા માટેના તેમના પ્રોત્સાહનને બંધ કરશે.

ભારત ટ્રીપ્સ છૂટ કેમ માંગે છે?

- ભારતે વિશ્વ વેપાર સંગઠનમાં ટ્રીપ્સ મુક્તિ દરખાસ્ત રજૂ કરી છે કારણ કે:
- ટ્રીપ્સ મુક્તિથી રસીના ખર્ચમાં નોંધપાત્ર ઘટાડો થશે.
- તે અન્ય દેશો સાથે ડ્રગના મફત પ્રવાહ અને તકનીકી સ્થાનાંતરણ માટેનું વાતાવરણ પણ બનાવશે.

Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS)

- ટ્રીપ્સ કરાર બૌદ્ધિક સંપત્તિ હકો પરનો હબુપક્ષીય કરાર છે જેમાં પેટન્ટ્સ, કોપિરાઇટ્સ, અપ્રગટ માહિતી અથવા વેપારના રહસ્યોનું રક્ષણ અને ઔદ્યોગિક ડિઝાઇન શામેલ છે. આ કરાર જાન્યુઆરી 1995 માં અમલમાં આવ્યો હતો.

કોવિડ -19 રસીકરણનો તબક્કો-2 માર્ચથી પ્રારંભ થશે

- કેન્દ્ર સરકારે જાહેરાત કરી છે કે કોવિડ -19 રસીકરણના બીજા તબક્કાની શરૂઆત 1 માર્ચ 2021 થી શરૂ થશે.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- કોવિડ -19 રસીકરણના બીજા તબક્કા હેઠળ, 60 વર્ષથી વધુ ઉંમરના લોકોને રસી આપવામાં આવશે.
- આ ઉપરાંત માર્ગદર્શિકા મુજબ 45 વર્ષથી ઉપરના લોકો અને રોગોથી પીડિત લોકોને પણ રસી આપવામાં આવશે.
- લાભાર્થીઓ તેમની રસી સમગ્ર દેશમાં 10,000 સરકારી અને 20,000 જેટલા ખાનગી રસીકરણ કેન્દ્રો પર કરાવી શકે છે.

રસીકરણ માટે કેટલો ખર્ચ થાય છે?

- > તમામ 10,000 સરકારી હોસ્પિટલોમાં રસીકરણ અભિયાન નિ: શુલ્ક ચાલશે.
- > પરંતુ લાભાર્થીએ પોતાના રસીકરણ માટે 20,000 ખાનગી રસીકરણ કેન્દ્રો પર ચુકવણી કરવી પડશે આરોગ્ય મંત્રાલયે હજુ સુધી રસી ફી નક્કી કરી નથી.

કોવિડ -19 રસીકરણનો પ્રથમ તબક્કો

- > કોવિડ -19 રસીકરણ અભિયાનનો પ્રથમ તબક્કો 16 જાન્યુઆરી, 2021 ના રોજ શરૂ કરવામાં આવ્યો હતો. આ અભિયાન દેશભરના 3006 રસીકરણ કેન્દ્રો પર શરૂ કરવામાં આવ્યું હતું. પ્રથમ તબક્કામાં ફક્ત આરોગ્ય કર્મચારીઓ અને ફન્ટલાઈન કામદારોની રસીકરણ રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું. પ્રથમ તબક્કા હેઠળ, અત્યાર સુધીમાં આશરે 1,26,71,163 લોકોને રસીનો પ્રથમ ડોઝ આપવામાં આવ્યો છે. તેમાંથી, લગભગ 1.4 મિલિયન લોકોને બીજી માત્રા પણ મળી છે. રસીકરણ અભિયાનમાં 50 વર્ષથી વધુ ઉંમરના લોકોનો પણ સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે.

ભારતની રસી ક્ષમતા

- > જાન્યુઆરી 2021 માં યુએનના સેક્રેટરી જનરલ એન્ટોનિયો ગુટેરેસે કહ્યું હતું કે ભારતની રસી-ઉત્પાદન ક્ષમતા વિશ્વની શ્રેષ્ઠ સંપત્તિ છે.

IRDAI સાયબર સ્પેસ અંગેના માર્ગદર્શિકાઓના અવલોકન માટે પેનલની રચના કરી

- > ઈન્ફોર્મેશન ટેકનોલોજી એન્ડ ડેવલપમેન્ટ ઓથોરિટી ઓફ ઈન્ડિયા (IRDAI) એ તેની માહિતી અને સલામતી માર્ગદર્શિકાઓની સમીક્ષા કરવા માટે એક વર્કિંગ ગ્રુપ કમિટીની રચના કરી છે. કોવિડ-19 રોગચાળા વચ્ચે વિશ્વવ્યાપી સાયબર એટેકમાં ઝડપી વધારાને પગલે પેનલ સ્થાપિત કરવાની જરૂરિયાત અનુભવાઈ હતી.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- > રોગચાળા વચ્ચે સાયબર એટેકમાં નાણાકીય ક્ષેત્રમાં ઝડપથી વધારો જોવા મળ્યો છે.
- > સાયબર સુરક્ષાના વધતા જતા ખતરોએ નિયમનકારોને સાયબર સુરક્ષા માર્ગદર્શિકાઓની પુનર્વિચારણા કરવાની ફરજ પડી છે.
- > આ દિશાનિર્દેશો નાણાકીય પ્રણાલીઓના રક્ષણ માટે તમામ નિયમનકારી સંસ્થાઓને લાગુ થશે.

માર્ગદર્શિકા

- > આ માર્ગદર્શિકા અનુસાર, વીમાદાતા જોખમ સંચાલન સમિતિ વાર્ષિક વ્યાપક ખાતરી ખાતરી ઓડિટ માટે જવાબદાર રહેશે.

- > આ સમિતિ નબળાઈ મૂલ્યાંકન અને પેનિટ્રેશન ટેસ્ટ (VA અને PT) યોજવા માટે પણ જવાબદાર રહેશે.
- > એકવાર ઓડિટ થઈ જાય, તો IRDAIને રિપોર્ટ કરવો જરૂરી છે.

કાર્યકારી જૂથ સમિતિની ભૂમિકા

- > આ સમિતિ IRDAIના નિયમનકારી પગલા હેઠળ વીમાદાતા માટેની માર્ગદર્શિકાની લાગુ અન્ય સંસ્થાઓમાં પણ લંબાવી શકાય છે કે નહીં તેની સમીક્ષા કરશે.
- > તે ઈન્સ્યુરર આઈટી સિસ્ટમ્સનો ઉપયોગ કરીને એન્ટિટીઓને કેવી રીતે માર્ગદર્શિકા લાગુ કરી શકે છે તેના પર પણ ધ્યાન કેન્દ્રિત કરશે.
- > તે વધુ વિચારણા કરશે કે ફિટેક સોલ્યુશન્સને સાયબર સલામતીના મુદ્દાઓને આવરી લેવા માટે માર્ગદર્શિકાને અપડેટ કરવાની જરૂર છે કે કેમ.

પૃષ્ઠભૂમિ

- > નિયમનકારોએ તેમની શાસન પદ્ધતિના ભાગ રૂપે એપ્રિલ 2017 માં સાયબર સુરક્ષા અંગે માર્ગદર્શિકા જારી કરી હતી. આ માર્ગદર્શિકામાં બોર્ડ દ્વારા માન્ય માહિતી અને સાયબર સુરક્ષા નીતિ, માહિતી સુરક્ષા સમિતિ (ISC), સાયબર કટોકટી વ્યવસ્થાપન યોજના (CCMP) અને મુખ્ય માહિતી સુરક્ષા અધિકારી (CISO) ની નિમણૂક શામેલ છે.

સોશિયલ મીડિયા નિયમન અંગે કેન્દ્ર સરકારની નવી માર્ગદર્શિકા

- > કેન્દ્ર સરકારે 25 ફેબ્રુઆરી, 2021 ના રોજ સોશિયલ મીડિયા નિયમો અંગે નવી માર્ગદર્શિકા જાહેર કરી છે. તેને 'ઈન્ફર્મેશન ટેકનોલોજી (મધ્યવર્તી માર્ગદર્શિકા અને ડિજિટલ મીડિયા એથિક્સ કોડ) નિયમો 2021' કહેવામાં આવે છે.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- > નવા દિશાનિર્દેશોને સોશિયલ મીડિયા અને OTT પ્લેટફોર્મ્સના નિયમનના હેતુ સાથે સૂચિત કરવામાં આવ્યું છે.
- > આ નિયમો કેન્દ્રીય પ્રધાનો રવિશંકર પ્રસાદ અને પ્રકાશ જાવડેકરે જાહેરમાં રજૂ કર્યા છે.
- > કેન્દ્રીય મંત્રીઓએ એમ પણ કહ્યું હતું કે સોશિયલ મીડિયા પ્લેટફોર્મથી સામાન્ય ભારતીયોને સશક્તિકરણ પ્રાપ્ત થયું છે, તેઓએ લોકપ્રિયતા મેળવવા અને વિશાળ વપરાશકર્તાઓ મેળવવા માટે આ પ્લેટફોર્મની પ્રશંસા કરી છે.
- > તેમણે સોશિયલ મીડિયા પ્લેટફોર્મ પર ભારતમાં ધંધો કરવાના પગલાનું પણ સ્વાગત કર્યું છે.

નવા નિયમો કેમ બનાવવામાં આવે છે?

- > સામાન્ય વપરાશકર્તાઓને સોશિયલ મીડિયા વિશે સશક્ત બનાવવાના ઉદ્દેશ્યથી સરકારે ડિજિટલ મીડિયા અને OTT પર નવા નિયમો સૂચિત કર્યા છે.

- > નવા નિયમો સાથે, સરકાર તેમની ફરિયાદોના નિવારણ અને સમયસર નિરાકરણ માટેની એક પદ્ધતિ ગોઠવવા માંગે છે.
- > ન્યુ ટેસ્ટામેન્ટ પ્રગતિશીલ, ઉદાર અને સમકાલીન છે.
- > સર્જનાત્મકતા, વાણી અને અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતા પરના નિયંત્રણોને લગતી કોઈપણ ગેરસમજને દૂર કરવાનો પ્રયાસ છે.

નવા નિયમો

- > સોશિયલ મીડિયા પર નવી માર્ગદર્શિકા માહિતી ટેકનોલોજી એક્ટ, 2000 ની કલમ 87 (2) મુજબ બનાવવામાં આવી છે.
- > માર્ગદર્શિકાનો ભાગ-2 ઈલેક્ટ્રોનિક્સ અને આઈટી મંત્રાલય દ્વારા સંચાલિત કરવામાં આવશે.
- > દિશાનિર્દેશોનો ભાગ III માહિતી અને પ્રસારણ મંત્રાલય દ્વારા સંચાલિત કરવામાં આવશે. આ ભાગ આચારસંહિતા અને પ્રક્રિયા સાથે સંબંધિત છે.

IRDAI ધોરણસરના વ્યક્તિગત અકસ્માત કવર લોન્ચ કર્યું

- > વીમા નિયમનકારી અને વિકાસ સત્તામંડળ (IRDAI) એ 'સલામતી સુરક્ષા બિમા' નામે એક માનક વ્યક્તિગત અકસ્માતનું આવરણ શરૂ કર્યું છે. આ અકસ્માતનું આવરણ સામાન્ય અને આરોગ્ય વીમાદાતાઓ દ્વારા 1 એપ્રિલ, 2021 થી ફરજિયાતરૂપે રજૂ કરવામાં આવશે.

Back to Basics : સરળ સુરક્ષા વીમો

- > આ પ્રોડક્ટની મહત્તમ રકમ 1 કરોડ રૂપિયા છે, જ્યારે ન્યૂનતમ નિયત રકમ 5 લાખ રૂપિયા છે.
- > આ નિર્ધારિત મર્યાદા ઉપરાંત, વીમાદાતા તેમના વતી રકમ ઓફર કરવા માટે મફત છે.
- > આ ઉત્પાદમાં મૂળભૂત કવર પણ શામેલ છે, જેના માટે વીમા કંપની અકસ્માતમાં વીમા કંપનીના મૃત્યુ પછી સંપૂર્ણ રકમ ચૂકવશે.
- > કાયમી અપંગતાના કિસ્સામાં, સમાન લાભો વીમા કંપની દ્વારા ચૂકવવામાં આવશે.
- > આંશિક અપંગતાની સ્થિતિમાં, અપંગતાની તીવ્રતા અનુસાર, 50% સુધીની વીમા રકમ જેટલી રકમ ચૂકવવામાં આવશે.
- > પોલિસીની મુદત પુરી થયા પછી પણ પોલિસીધારકને આધાર કવર હેઠળ લાભ મળશે.
- > કંપની વૈકલ્પિક કવર પણ આપશે વૈકલ્પિક કવર હેઠળ જો વીમા કંપની અકસ્માતમાં ઘાયલ થાય છે, જેના કારણે તેઓ રોજગાર મેળવવામાં અસમર્થ છે, તો તે વ્યક્તિ એક અઠવાડિયામાં વીમા રકમના 2 ટકાના દરે કરશે. તેઓ પાછા ન આવે ત્યાં સુધી વળતર માટે પાત્ર બનશે.

અન્ય લાભો

- > આ નીતિ હેઠળ, હોસ્પિટલમાં દાખલ કરવાના ખર્ચ, વીમાની બેઝ રકમના 10 ટકાની મર્યાદા સુધી ચૂકવવામાં આવશે.

- > વીમા રકમનાં આશ્રિત બાળકોને, વીમા રકમની 10 ટકાની એકમક શૈક્ષણિક ગ્રાન્ટ પણ ચૂકવવામાં આવશે.

નદીને જોડતી ટાસ્ક ફોર્સ દ્વારા મહાનદી-ગોદાવરી લિંકને મંજૂરી આપવામાં આવી

- > નદીઓને જોડતી ટાસ્ક ફોર્સે 25 ફેબ્રુઆરી 2021 ના રોજ મહાનદી-ગોદાવરી લિંકને મંજૂરી આપી. સૂચિત મહાનદી-ગોદાવરી લિંક ઉપર અંતિમ વિગતવાર પ્રોજેક્ટ અહેવાલ તૈયાર કરવા મંજૂરી આપવામાં આવી છે.

Back to Basics: મુખ્ય મુદ્દાઓ

- > તેલંગાણા અને આંધ્રપ્રદેશના રાજ્યો દ્વારા ફાળવવામાં આવેલા ગોદાવરી પાણીનો ઉપયોગ સુનિશ્ચિત કરીને લિંકિંગ પ્રોજેક્ટને મંજૂરી આપવામાં આવી હતી.
- > આ નિર્ણય ટાસ્ક ફોર્સની 13 મી મીટિંગમાં લેવામાં આવ્યો હતો.
- > આ બેઠકમાં ત્રણ દરખાસ્તો પર ચર્ચા કરવામાં આવી હતી અને તેઓને ટાસ્ક ફોર્સ પ્રમુખ શ્રીરામ વેદિદે દ્વારા રજૂ કરવામાં આવી હતી.
- > પ્રસ્તાવના ડ્રાફ્ટ્સ વિગતવાર પ્રોજેક્ટ અહેવાલ પર આધારિત હતા.
- > ગોદાવરી-કાવેરી લિંક રાષ્ટ્રીય જળ વિકાસ એજન્સી (NWDA) નો વિગતવાર પ્રોજેક્ટ અહેવાલ તૈયાર કરવામાં આવ્યો હતો.

રાષ્ટ્રીય જળ વિકાસ એજન્સી (NWDA)

- > તે રજિસ્ટર્ડ સોસાયટી છે જે સિંચાઈ મંત્રાલય હેઠળ કામ કરે છે જેને હવે જળ સંસાધન મંત્રાલય કહેવામાં આવે છે. આ એજન્સીની સ્થાપના 1982 માં થઈ હતી. એજન્સી જળ સંસાધન વિકાસ માટેના રાષ્ટ્રીય પરિપ્રેક્ષ્યના દ્વીપક ભાગને લગતા વિસ્તૃત અભ્યાસ, સર્વેક્ષણ અને તપાસ હાથ ધરે છે. 1991 ની સાલમાં જળ સંસાધન વિકાસ માટેના રાષ્ટ્રીય પરિપ્રેક્ષ્યના હિમાલયના ઘટકને સમાવવા માટે તેના કાર્યમાં પાછળથી સુધારો કરવામાં આવ્યો. સોસાયટી અને સંચાલક મંડળની રચનામાં પણ અનુક્રમે 2003 અને 2004 માં સુધારો કરવામાં આવ્યો.

ખેલો ઈન્ડિયા વિન્ટર ગેમ્સની બીજી આવૃત્તિ જમ્મુ-કાશ્મીરમાં શરૂ થઈ રહી છે

- > ખેલો ઈન્ડિયા વિન્ટર ગેમ્સની બીજી આવૃત્તિ 26 ફેબ્રુઆરી 2021 ના રોજ જમ્મુ-કાશ્મીરના ગુલમર્ગમાં શરૂ થઈ હતી. તે પાંચ દિવસીય ઈવેન્ટ છે અને 2 માર્ચ, 2021 ના રોજ સમાપન થશે.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- > આ કાર્યક્રમમાં ભારતભરના ખેલાડીઓ ભાગ લેશે.
- > યુવા બાબતો અને રમત ગમત પ્રધાન કિરેન રિજિજુ આ કાર્યક્રમમાં ભાગ લેવા શ્રીનગર પહોંચ્યા હતા.

- > ઉત્તર કાશ્મીરના બારામુલ્લા જિલ્લાના ગુલમર્ગના સ્કી રિસોર્ટમાં તેની સત્તાવાર શરૂઆત થઈ.
- > તેનું ઉદ્ઘાટન વર્યુઅલ વડા પ્રધાન નરેન્દ્ર મોદીએ કર્યું હતું.
- > આ કાર્યક્રમમાં આઈસ-સ્કેટિંગ, જૂતાની રેસ, સ્કીઈંગ, આઈસ-હોકી, નોર્ડિક સ્કી, સ્નોબોર્ડિંગ, આઈસ સ્ટોક અને સ્કી પર્વતારોહણ જેવી રમતો પ્રવૃત્તિઓ શામેલ હશે.
- > જમ્મુ-કાશ્મીર વિન્ટર સ્પોર્ટ્સ એસોસિએશન અને જમ્મુ-કાશ્મીર સ્પોર્ટ્સ કાઉન્સિલના સહયોગથી યુવા મામલા અને રમતગમત મંત્રાલય દ્વારા આ આયોજન કરવામાં આવ્યું છે.
- > આ કાર્યક્રમમાં અનેક મનોરંજન રમતોનો સમાવેશ કરવામાં આવશે જે સ્થાનિક લોકો, પ્રવાસીઓ અને રમતવીરો માટે આકર્ષક પ્રવૃત્તિઓ તરીકે કામ કરશે.

ખેલો ઇન્ડિયા વિન્ટર ગેમ્સ

- > તે ભારતમાં રાષ્ટ્રીય કક્ષાની શિયાળુ રમત છે. આમાં સ્નો રગ્બી, સ્નો સ્કીઈંગ, સ્નો આઈસ સ્ટોક, સ્નો બેઝબોલ, સ્નો શૂ, આઈસ આઈસ, સ્નો માઉન્ટનેરીંગ, ફ્રિગર સ્કેટિંગ અને સ્પીડ સ્કેટિંગ શામેલ છે. ખેલો ઇન્ડિયા યુથ ગેમ્સના અનેક સંસ્કરણોની સફળતા પછી, ખેલો વિન્ટર ગેમ્સની શરૂઆત વર્ષ 2020 માં થઈ હતી.

ખેલો ઇન્ડિયા યુથ ગેમ્સ (KIYG)

- > અગાઉ તે ખેલો ઇન્ડિયા સ્કૂલ ગેમ્સ (KISG) ના નામથી જાણીતું હતું. આ કાર્યક્રમ દર વર્ષે જાન્યુઆરી અથવા ફેબ્રુઆરી મહિનામાં યોજવામાં આવે છે. તે એક રાષ્ટ્રીય કક્ષાની રમતો ઇવેન્ટ છે જે બે કેટેગરીમાં યોજાય છે. પ્રથમ કેટેગરીમાં અંડર-17 વર્ષના શાળાના વિદ્યાર્થીઓ છે જ્યારે બીજા વર્ગમાં અંડર-21 કોલેજના વિદ્યાર્થીઓ છે. આ વાર્ષિક કાર્યક્રમમાં, શ્રેષ્ઠ 1000 બાળકોને 8 વર્ષ માટે 5 લાખની શિષ્યવૃત્તિ આપવામાં આવે છે, જેથી તેઓ આંતરરાષ્ટ્રીય રમતગમતની સ્પર્ધાઓ માટે તૈયાર થાય.

વડા પ્રધાન નરેન્દ્ર મોદીને 'ગ્લોબલ એનર્જી એન્ડ એન્વાયર્નમેન્ટ લીડરશીપ એવોર્ડ' એનાયત કરવામાં આવશે

- > ભારતના વડાપ્રધાન નરેન્દ્ર મોદીને વાર્ષિક આંતરરાષ્ટ્રીય ઉર્જા પરિષદમાં 'CERAWeek ગ્લોબલ એનર્જી એન્વાયર્નમેન્ટ લીડરશીપ એવોર્ડ' એનાયત કરવામાં આવશે.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- > વડા પ્રધાન CERAWeek કોન્ફરન્સ-2021 માં મુખ્ય ભાષણ આપશે.
- > CERAWeek કોન્ફરન્સ -2021 વર્યુઅલ રીતે 1 થી 5 માર્ચ 2021 સુધી યોજાશે.
- > આ સંમેલનનું આયોજન IHS માર્કિટ કરશે.
- > તે એક વાર્ષિક આંતરરાષ્ટ્રીય પરિષદ છે જે ઉર્જા ઉદ્યોગના નેતાઓ, નીતિ નિર્માતાઓ અને નિષ્ણાતોને ભેગા કરે છે.

- આ પરિષદના અન્ય મુખ્ય વક્તાઓમાં શામેલ હશે:
 - > જહોન કેરી, આબોહવા માટે અમેરિકાના વિશેષ દૂત,
 - > બિલ એન્ડ મેલિન્ડા ગેટ્સ ફાઉન્ડેશનના સહ-પ્રમુખ
 - > બ્રેકથ્રુ એનર્જીના સ્થાપક
 - > અમીન નાશર જે સાઉદી અરામકોના પ્રમુખ અને સીઈઓ છે.
 - > આ CERAWeekની પ્રથમ વર્યુઅલ કોન્ફરન્સ છે.
 - > CERAWeekની છેલ્લી કોન્ફરન્સ માર્ચ 2019 માં યોજાઈ હતી.

IHS માર્કિટ લિ.

- > તે અમેરિકન-બ્રિટીશ માહિતી પ્રદાતા છે. આ સંસ્થા લંડનમાં આવેલી છે અને તેની સ્થાપના 2016 માં IHS ઇન્ક દ્વારા કરવામાં આવી હતી. અને માર્કિટ લિ. ના મર્જર સાથે સ્થાપના કરી હતી. આ સંસ્થા સરકાર, વ્યવસાય અને નાણાં માટેના ઉકેલો પ્રદાન કરવા માટે માહિતી, વિશ્લેષણો અને કુશળતાને જોડે છે.

28 ફેબ્રુઆરી: રાષ્ટ્રીય વિજ્ઞાન દિવસ

- > રાષ્ટ્રીય વિજ્ઞાન દિવસ દર વર્ષે 28 ફેબ્રુઆરીએ ઉજવવામાં આવે છે, તેનો હેતુ લોકોમાં વિજ્ઞાનના મહત્વ અને તેની અરજીનો સંદેશો ફેલાવવાનો છે.

Back to Basics : મહત્વ

- > 28 ફેબ્રુઆરી, 1928 ના રોજ ભૌતિકશાસ્ત્રી સી.વી. રમણ આ દિવસ દ્વારા રમણ અસરની શોધના ચિન્હ માટે ઉજવવામાં આવે છે. આ શોધ માટે સી.વી. રમણને 1930 માં ભૌતિકશાસ્ત્રના નોબેલ પુરસ્કારથી નવાજવામાં આવ્યા હતા.

પૃષ્ઠભૂમિ

- > રાષ્ટ્રીય વિજ્ઞાન દિવસની સ્થાપના 1986 માં કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા રાષ્ટ્રીય વિજ્ઞાન અને તકનીકી કોમ્યુનિકેશનની માંગના આધારે કરવામાં આવી હતી. રાષ્ટ્રીય વિજ્ઞાન દિવસ 28 ફેબ્રુઆરી 1987 ના રોજ પ્રથમ વખત ઉજવવામાં આવ્યો. લોકોના દૈનિક જીવનમાં વિજ્ઞાનના મહત્વ વિશેનો સંદેશો ફેલાવવા અને વિજ્ઞાન અને તકનીકીને લોકપ્રિય બનાવવા માટે આ દિવસની ઉજવણી કરવામાં આવે છે.

રમણ અસર

- > આ ઘટનામાં, પ્રકાશના કિરણનો કેટલાક ભાગ પારદર્શક માધ્યમમાંથી પસાર થયા પછી વિખેરાઈ જાય છે. પ્રકાશના સ્કેટરિંગની આ ઘટનાને રમણ સ્કેટરિંગ કહેવામાં આવે છે અને સ્કેટરિંગના કારણોને રમણ અસર કહેવામાં આવે છે. આ વિખરાયેલી કિરણોની તરંગલંબાઈ એ ઘટના કિરણોથી અલગ છે.

સ્પર્ધાત્મક પરીક્ષાની લેટેસ્ટ માહિતી અને ફ્રી મટીરિયલ્સ
તેમજ રેગ્યુલર કરંટ અફેર્સ મેળવવા માટે
નીચે આપેલા અમારા
Social Media Icon પર Click કરો.

JOIN OUR WHATSAPP GROUP
joinicerajkot.com

JOIN OUR TELEGRAM
t.me/icerajkotofficial

YouTube
ICE RAJKOT

Instagram
ICE RAJKOT

Facebook
like | comment | share
ICE RAJKOT

twitter
ICE RAJKOT